BGI consulting

2026 M. LAPKRIČIO 5 D.

NATURA 2000 TINKLO SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS VERTINIMO STUDIJA

Bendrai finansuoja Europos Sąjunga

Išsakytas požiūris ir nuomonės nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ir Europos klimato, infrastruktūros ir aplinkos vykdomosios agentūros (CINEA) nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei paramą teikianti institucija nėra už juos atsakingos.

BGI Consulting, UAB Business | Government | Innovation | Aukštaičių g. 7, LT- 11341, Vilnius, Lietuva
Tel. +370 696 79 852| info@bgiconsulting.lt | www.bgiconsulting.lt

Sutarties informacija:

sutartis Nr. F4-85 „Natura 2000 tinklo socio-ekonominės naudos vertinimo studijos parengimo paslaugos“,
sudaryta 2025 m. birželio 30 d.
tarp Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos ir UAB „BGI Consulting“
Paslaugų sutartis vykdoma įgyvendinant LIFE integruotąjį projektą
„Natura 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje“
Nr. LIFE16 IPE/LT/016 (LIFE-IP-PAF-NATURALIT),
finansuojamą LIFE IP.

Perkančioji organizacija:

Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos

Paslaugų teikėjas:

UAB „BGI Consulting“

Paslaugas teikė „BGI Consulting“ ekspertai:

Jonas Jatkauskas (Studijos rengimo koordinatorius–vadovas),

Gintarė Vikmonaitė, Aušra Šilinskienė, Inga Bartkevičiūtė (Studijos rengimo ekspertės)

Dėl detalesnės informacijos kreiptis:

Jonas Jatkauskas

UAB „BGI Consulting“ direktorius

Aukštaičių g. 7, LT-11341, Vilnius

Tel. +370 696 79 852

El. p. jonas@bgiconsulting.lt

www.bgiconsulting.lt

TURINYS

Turinys ... 3
Lentelių sąrašas ... 4
Paveikslų sąrašas ... 7
Naudojamos santrumpos ... 8
Įvadas ... 9
1. Studijos pagrindas ... 10
1.1. Studijos tikslas, objektas, poreikis ... 10
1.2. Studijos tyrimo metodologinė prieiga ... 13
1.3. Pokyčiai, svarbūs Natura 2000 tinklo plėtrai ir stiprinimui 2020–2025 m. ... 16
1.4. ES ir ES valstybių narių anksčiau atliktų studijų apžvalga ... 19
2. Studijoje analizuojami rodikliai ... 25
2.1. Studijoje analizuojamų rodiklių sąrašas ... 25
2.2. Natura 2000 socio-ekonominę naudą ir sąnaudas atspindinčių rodiklių analizė ... 28
2.2.1. Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė ... 28
2.2.2. Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė ... 32
2.2.3. Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė ... 35
2.2.4. Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė ... 39
2.2.5. Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė ... 44
2.2.6. Lankytojų vartojamoji vertė ... 52
2.2.7. Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė ... 58
2.2.8. Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė ... 61
2.2.9. Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė ... 67
2.2.10. Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevartojamoji vertė ... 72
2.2.11. Integruota gynybinė ir socio-ekonominė vertė ... 78
2.2.12. VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui ... 87
2.2.13. Žemės savininkų prarastos pajamos dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų ... 90
2.2.14. Specifinės prarastos galimybės, identifikuotos ūkinės veiklos poveikio aplinkai Natura 2000 teritorijose vertinimo ataskaitose ... 95
3. LIFE IP NATURALIT pilotinių teritorijų atvejų analizė ... 98
4. Studijos išvados ir rekomendacijos ... 112
5. Priedai ... 121
5.1. Saugomose teritorijose veikiančių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų, turinčių parko ženklą, sąrašas 121
5.2. Parko ženklą turinčių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų apklausos klausimynai ... 126
5.3. Regioninio / nacionalinio parko lankytojams skirtas klausimynas ... 132
5.4. Reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos, skirtos nevartojamajai gamtos objektų išsaugojimo vertei nustatyti, klausimynas ... 137

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 LENTELĖ. NATURA 2000 TERITORIJŲ POKYTIS 2019–2025 M. ... 17
2 LENTELĖ. NATURA 2000 SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS IR SĄNAUDŲ VERTINIMO RODIKLIAI ... 25
3 LENTELĖ. PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ LIETUVOS REGIONINIUOSE IR NACIONALINIUOSE PARKUOSE GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ, TENKANTI VIENAM HEKTARUI PARKŲ TERITORIJOS (ĮSKAITANT ŠIŲ PARKŲ PRIEŽIŪRAI PRISKIRTAS NATURA 2000 TERITORIJAS) ... 30
4 LENTELĖ. PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ NATURA 2000 TERITORIJOJE, GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ ... 30
5 LENTELĖ. PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ NATURA 2000 TERITORIJOJE, GALUTINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M. ... 31
6 LENTELĖ. LIETUVOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIAI ... 32
7 LENTELĖ. LIETUVOJE IR NATURA 2000 TERITORIJOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ VARTOJAMOJI VERTĖ ... 33
8 LENTELĖ. LIETUVOJE IR NATURA 2000 TERITORIJOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYČIAI NUO 2019 M. ... 34
9 LENTELĖ. MĖGĖJŲ ŽVEJYBOS LEIDIMŲ KAINOS 2015–2024 M. LAIKOTARPIU ... 35
10 LENTELĖ. ŽVEJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOJI VERTĖ NATURA 2000 TERITORIJOSE, EUR/METUS ... 37
11 LENTELĖ. ŽVEJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYČIAI NUO 2019 M. ... 38
12 LENTELĖ. MEDŽIOTOJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 41
13 LENTELĖ. MEDŽIOTOJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYČIAI NUO 2019 M. ... 43
14 LENTELĖ. GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIETĖS, ESANČIOS NATURA 2000 TERITORIJOSE (NAUDOJAMOS) ... 44
15 LENTELĖ. GERIAMOJO GĖLO VANDENS KOKYBĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 46
16 LENTELĖ. SAVIVALDYBIŲ PLOTŲ, APRŪPINAMŲ GĖLU VANDENIU IŠ NATURA 2000 TERITORIJOSE ESANČIŲ VANDENVIEČIŲ, SKAIČIAVIMAI ... 47
17 LENTELĖ. VIENAM SAVIVALDYBIŲ PLOTO, KURIS APTARNAUJAMAS Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIŲ VANDENVIEČIŲ, HEKTARUI TENKANČIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 48
18 LENTELĖ. GERIAMOJO GĖLO VANDENS KOKYBĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI (STANDARTIZUOTAS VERTINIMAS) ... 50
19 LENTELĖ. VIENAM SAVIVALDYBIŲ PLOTO, KURIS APTARNAUJAMAS Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIŲ VANDENVIEČIŲ, HEKTARUI TENKANČIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 50
20 LENTELĖ. LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M. ... 51
21 LENTELĖ. ANKETINIŲ APKLAUSŲ RESPONDENTŲ INFORMACIJA. ... 53
22 LENTELĖ. VIENO AUTOMOBILIU, AUTOBUSU AR PĖSČIOMIS KELIAUJANČIO LANKYTOJO PATIRIAMOS KELIONĖS SĄNAUDOS ... 54
23 LENTELĖ. ANALIZEI PASIRINKTŲ 8 PARKŲ LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 56
24 LENTELĖ. ANALIZEI ATRINKTŲ PARKŲ LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 56
25 LENTELĖ. LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 56
26 LENTELĖ. LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M. ... 57
27 LENTELĖ. SKAIČIAVIMAMS NAUDOJAMI DĖL EROZIJOS NUNEŠAMO DIRVOŽEMIO KIEKIAI, T/HA/METUS ... 59
28 LENTELĖ. SKIRTINGO STATUMO ŠLAITUOSE DĖL EROZIJOS PATIRIAMI NUOSTOLIAI (EUR/METUS) ... 59
29 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ MIŠKŲ IR PIEVŲ PLOTO PASISKIRSTYMAS PAGAL VYRAUJANTĮ ŠLAITŲ STATUMĄ ... 60
30 LENTELĖ. EROZIJOS SUSTABDYMO NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI ... 60
31 LENTELĖ. EROZIJOS SUSTABDYMO NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M. ... 60

32 LENTELĖ. ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS NATURA 2000 TINKLO MIŠKUOSE NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJAS; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ) 62

33 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ NESAUSINTŲ IR SAUSINTŲ DURPYNŲ PLOTAI 62

34 LENTELĖ. NESAUSINTIEMS MIŠKU NEAPAUGUSIEMS DURPYNAMS TAIKOMI EMISIJOS FAKTORIAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJĄ; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ) 63

35 LENTELĖ. SAUSINTIEMS DURPYNAMS TAIKOMI EMISIJOS FAKTORIAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJĄ; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ) 63

36 LENTELĖ. ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS NATURA 2000 TINKLO DURPYNUOSE NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJĄ; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ) 64

37 LENTELĖ. VIDUTINIS NATURA 2000 ESANČIŲ DURPYNŲ 1 HA ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS ĮVERTIS, ATSIŽVELGIANT Į NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ DURPYNŲ SUDĖTĮ PAGAL SKIRTINGUS TIPUS 65

38 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 65

39 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO LIETUVOJE TEIKIAMOS ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M. 66

40 LENTELĖ. TERITORIJOSE, KURIOSE NUSTATYTA DIDESNĖ NEI 0,1 PROC. POTVYNIŲ GRĖSMĖ, ESANČIŲ MIŠKŲ GEBĖJIMO SULAIKYTI PERTEKLINĮ VANDENĮ EKONOMINIS ĮVERTIS (DIDŽIOJI BRITANIJA, 2023 M., LIETUVA, 2025 M.) 69

41 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO MIŠKŲ TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS VERTĖ, EUR/METUS 70

42 LENTELĖ. TERITORIJOSE, KURIOSE NUSTATYTA DIDESNĖ NEI 0,1 PROC. POTVYNIŲ GRĖSMĖ, ESANČIŲ DURPYNŲ SU MIŠKO DANGA GEBĖJIMO SULAIKYTI PERTEKLINĮ VANDENĮ EKONOMINIS ĮVERTIS (LIETUVA, 2025) 70

43 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO MIŠKŲ TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS VERTĖ, EUR/METUS 71

44 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 71

45 LENTELĖ. GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO ATEITIES KARTOMS IR GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO SAVAIMINĖS NEVARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI 76

46 LENTELĖ. GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO ATEITIES KARTOMS IR GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO SAVAIMINĖS NEVARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M. 77

47 LENTELĖ. RODIKLIO „INTEGRUOTA GYNYBINĖ IR SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ NATURA 2000 TERITORIJOSE“ KOMPONENTAI 83

48 LENTELĖ. RODIKLIO „INTEGRUOTA GYNYBINĖ IR SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ NATURA 2000 TERITORIJOSE“ KOMPONENTŲ VERTĖS 85

49 LENTELĖ. VSTT IR SAUGOMŲ TERITORIJŲ DIREKCIJŲ SĄNAUDŲ NATURA 2000 TERITORIJŲ APSAUGAI / MONITORINGUI / VALDYMUI / PALAIKYMUI SKAIČIAVIMAI 88

50 LENTELĖ. VSTT IR SAUGOMŲ TERITORIJŲ DIREKCIJŲ SĄNAUDŲ NATURA 2000 TERITORIJŲ APSAUGAI / MONITORINGUI / VALDYMUI / PALAIKYMUI POKYTIS NUO 2019 M. 89

51 LENTELĖ. ŽEMĖS IR MIŠKO NAUDMENŲ PLOTAI 90

52 LENTELĖ. ARIAMOSIOS ŽEMĖS NAUDMENIMS TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS 91

53 LENTELĖ. PIEVOMS TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS 92

54 LENTELĖ. VIDUTINĖ 2025 M. NENUKIRSTO VALSTYBINIO MIŠKO KAINOS, EUR/KTM BE PVM 92

55 LENTELĖ. MIŠKUI TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS 94

56 LENTELĖ. ŽEMĖS IR MIŠKO NAUDMENŲ SAVININKŲ DĖL NATURA 2000 TERITORIJOSE GALIOJANČIŲ APRIBOJIMŲ PRARASTŲ PAJAMŲ SKAIČIAVIMAI 94

57 LENTELĖ. ŽEMĖS IR MIŠKO NAUDMENŲ SAVININKŲ DĖL NATURA 2000 TERITORIJOSE GALIOJANČIŲ APRIBOJIMŲ PRARASTŲ PAJAMŲ POKYČIAI NUO 2019 M. 95

58 LENTELĖ. SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS KOMPONENTAI IR BENDRA VERTĖ (PRIEŠ SĄNAUDŲ ELIMINAVIMĄ) 112

59 LENTELĖ. SOCIO–EKONOMINĖS SĄNAUDŲ KOMPONENTAI IR BENDRA VERTĖ 114

60 LENTELĖ. BENDRA SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ 115

61 LENTELĖ. BENDRA SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ 2019 M. IR 2025 M. 115

62 LENTELĖ. VSTT PATEIKTAS SAUGOMOSE TERITORIJOSE VEIKIANČIŲ PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ IR PASLAUGŲ TEIKĖJŲ, TURINČIŲ PARKO ŽENKLĄ, SĄRAŠAS 121

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 PAVEIKSLAS. NATURA 2000 TINKLO TERITORIJŲ PLOTAS LIETUVOJE (2025 M. RUGSĖJO DUOMENIMIS) 11
2 PAVEIKSLAS. NATURA 2000 TINKLO TERITORIJOS 13
3 PAVEIKSLAS. LIETUVOS NATURA 2000 TERITORIJŲ SĄNAUDŲ IR NAUDOS VERTINIMO LOGINIS MODELIS 15
4 PAVEIKSLAS. NATURA 2000 TERITORIJŲ BENDRA SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ 16
5 PAVEIKSLAS. MOTYVAI SKIRTI MĖNESINĘ SUMĄ NATURA 2000 TERITORIJŲ IŠSAUGOJIMUI IŠ ASMENINIŲ AR ŠEIMOS LĖŠŲ (PROC.) 74
6 PAVEIKSLAS. IRPINO UPĖS SLĖNIS PRIEŠ IR PO TO, KAI 2022 M. VASARĮ UKRAINOS KARIAI SUGRIOVĖ KOZAROVYCHI UŽTVANKĄ. 80

NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

AAA	Aplinkos apsaugos agentūra
AAD	Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos
ALIS	Aplinkosaugos leidimų informacinė sistema
AM	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
BAST	Buveinių apsaugai svarbi teritorija
BŽŪP	Bendroji žemės ūkio politika
ES	Europos Sąjunga
EK	Europos Komisija
GIS	Geografinė informacinė sistema
GRPK	Georeferencinio pagrindo kadastras
KAM	Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija
LGT	Lietuvos geologijos tarnyba
LR	Lietuvos Respublika
NAP	Nacionalinis atkūrimo planas
NMA	Nacionalinė mokėjimų agentūra prie Žemės ūkio ministerijos
PAST	Paukščių apsaugai svarbi teritorija
PAV	Poveikio aplinkai vertinimas
PO	Perkančioji organizacija
PŪV	Planuojama ūkinė veikla
Studija	Natura 2000 tinklo socio–ekonominės naudos vertinimo studija
Socio-ekonominės naudos studija	Natura 2000 tinklo socio–ekonominės naudos vertinimo studija, 2020 m. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“
ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
TS	Vertinimo studijos techninė specifikacija
VE	Vėjo elektrinė
VDA	Valstybės duomenų agentūra
VMU	VĮ „Valstybinių miškų urėdija“
VSTT	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos

ĮVADAS

Remiantis 2025 m. birželio 30 d. sudaryta sutartimi Nr. F4-85 „Natura 2000 tinklo socio-ekonominės naudos vertinimo studijos parengimo paslaugos“ tarp Perkančiosios organizacijos (*PO*) – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos (*VSTT*) – ir paslaugų teikėjo UAB „BGI Consulting“, teikiama NATURA 2000 tinklo socio-ekonominės naudos vertinimo studija**.**

NATURA 2000 tinklo socio-ekonominės naudos vertinimo studiją (*Studija)* sudaro **5 pagrindinės dalys**. **Pirmojoje** ataskaitos dalyje pristatomas Studijos tikslas, poreikis, metodologinė prieiga, pokyčiai, aktualūs Natura 2000 tinklo plėtrai ir stiprinimui iki 2025 m. bei pateikiama užsienio šalyse atliktų su Natura 2000 socio–ekonominės naudos vertinimu susijusių studijų apžvalga. **Antrojoje** ataskaitos dalyje pateikiamas galutinis, suderintas vertinimo metu analizuotų rodiklių sąrašas. Taip pat šioje dalyje pateikiamas kiekvieno rodiklio atžvilgiu surinktų duomenų ir atliktų skaičiavimų aprašymas, kiekvieno rodiklio apskaičiuota galutinė reikšmė. **Trečiojoje** ataskaitos dalyje pateikiama atlikta LIFE IP NATURALIT pilotinių teritorijų atvejų analizė. **Ketvirtojoje** ataskaitos dalyje pateikiamos išvados – bendro Natura 2000 teritorijų socio–ekonominės naudos įvertinimo skaičiavimai ir aprašymas, bendri Natura 2000 teritorijų socio–ekonominės naudos ir sąnaudų įverčiai – taip pat rekomendacijos, pasiūlymai dėl Studijos rezultatų praktinio panaudojimo.

Ataskaitos prieduose pateikiami duomenų rinkimui naudoti klausimynai, užklausos dėl duomenų pateikimo įvairioms atsakingoms institucijoms, kiti duomenų rinkimui ir jų analizei aktualūs priedai.

Paslaugų sutartis vykdoma įgyvendinant LIFE integruotąjį projektą „Natura 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje“ Nr. LIFE16 IPE/LT/016 (LIFE-IP-PAF-NATURALIT), finansuojamą LIFE IP.

1. STUDIJOS PAGRINDAS

1.1. STUDIJOS TIKSLAS, OBJEKTAS, POREIKIS

Natura 2000 yra Europos Sąjungos (*ES*) specialių saugomų teritorijų vientisas tinklas, skirtas išsaugoti vertingiausias Europos natūralias gamtines buveines, augalų bei gyvūnų rūšis ir jų buveines ateities kartoms, neatsižvelgiant į šių dienų valstybių sienas[1]. Šio tinklo teritorijose turi būti garantuojama, jog ekologinė vertė, dėl kurios jos buvo įjungtos į Natura 2000 tinklą, nebus pabloginta. Tinklas buvo įkurtas 1992 m., remiantis ES Paukščių ir Buveinių direktyvomis, kuriomis numatoma bendra ES sistema, nustatanti buveinių ir paukščių (buveinių) apsaugos standartus visose ES šalyse, teikiama reikalinga ekologinė apsauga teritorijų augalijai bei gyvūnijai.

Pasitelkiant Natura 2000 tinklą taip pat siekta įgyvendinti 2011 m. Europos Komisijos (*EK*) priimtą strategiją, skirtą „iki 2020 m. sustabdyti ES bioįvairovės nykimą bei ekosistemų funkcijų blogėjimą ir jas kuo labiau atkurti, kartu intensyvinant ES veiksmus, siekiant užkirsti kelią visuotiniam bioįvairovės nykimui“[2]. Nuo 2020 m. šią strategiją pakeitė „ES biologinės įvairovės strategija iki 2030 m.“[3], kurios tikslas – įveikti pagrindinius biologinės įvairovės nykimo veiksnius ją saugant ir atkuriant, skatinant įvairių aplinkos, ekonomikos ir socialinių sričių pokyčius. Išskirtini svarbiausi ES biologinės įvairovės strategijos tikslai iki 2030 m.:

- išplėsti ES saugomų teritorijų tinklą iki 30 proc. sausumos ir 30 proc. jūrinėse teritorijose;
- taikyti griežtesnę apsaugą ne mažiau kaip trečdaliui visų šių saugomų teritorijų (t. y. ne mažiau kaip 10 proc. nuo ES sausumos ploto ir ne mažiau kaip 10 proc. nuo ES jūrų ploto), įskaitant pirminius miškus;
- pagerinti 30 proc. saugomų rūšių ir buveinių būklę bei užtikrinti, kad nei vienos pagal ES gamtos direktyvas saugomos rūšies ir buveinės būklė nesuprastėtų;
- atkurti pažeistas ekosistemas iki geros ekologinės būklės ir padidinti jų teikiamas ekosistemines paslaugas;
- 25 proc. ES žemės ūkio turi sudaryti ekologinė žemdirbystė. Siekiama perpus sumažinti cheminių pesticidų naudojimą bei užtikrinti, kad 10 proc. žemės ūkio naudmenų pasižymėtų turtingo kraštovaizdžio ypatumais.

Remiantis EK Buveinių direktyva, į Natura 2000 tinklą gali būti įtrauktos teritorijos, kuriose esantys natūralių buveinių tipai[4] gali išnykti iš savo natūralaus paplitimo arealo; yra paplitę nedideliame areale dėl jų regresijos arba dėl jiems būdingo riboto paplitimo arealo; yra išskirtiniai pavyzdžiai, nes turi vieno ar kelių iš 6 biogeografinių regionų (alpinio, atlantinio, borealinio, kontinentinio, Makronezijos ir Vidužemio jūros) tipinius bruožus. Konkretūs bendrijos svarbos natūralių buveinių tipai ir rūšių buveinės, kurių apsaugai būtina steigti specialias saugomas teritorijas, nurodomi EK Buveinių direktyvos I ir II prieduose.

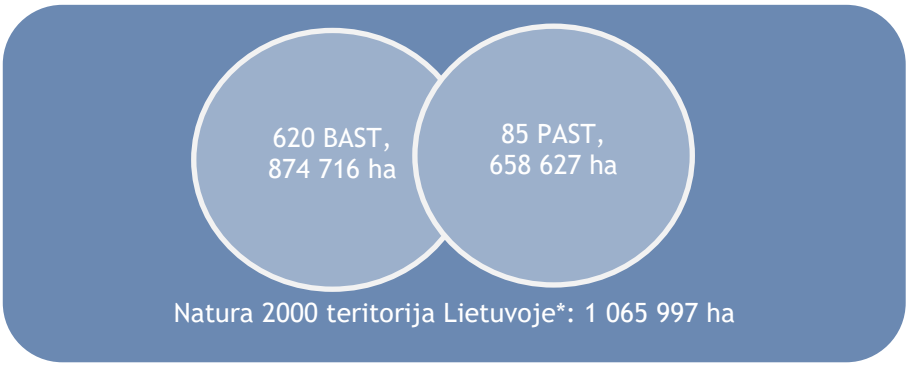
[1] Prieiga internete: https://naturalit.lt/apie-natura-2000/
[2] Komisijos komunikatas (KOM(2011) 244), „Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“, 2011 m. gegužės 3 d.
[3] Komisijos komunikatas (KOM(2020)380), „2030 m. ES biologinės įvairovės strategija“, 2020 m. gegužės 20 d.
[4] Tarybos direktyva 92/43/EEB „Dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos“, 1992 m. gegužės 21 d. Žr. I priedą.

Į Natura 2000 tinklą taip pat gali būti įtrauktos teritorijos, kuriose egzistuojančios rūšys[5]:

- **yra nykstančios**, išskyrus rūšis, kurių natūralaus paplitimo arealas siekia tos teritorijos pakraštį ir kurioms negresia išnykimas ar kurios nėra pažeidžiamos vakarų Palearktikos regione;
- **yra pažeidžiamos**, t. y. manoma, kad netolimoje ateityje jos gali būti perkeltos į nykstančiųjų kategoriją, jei ir toliau veiks tai lemiantys veiksniai;
- **yra retos**, t. y. rūšys, kurių mažos populiacijos šiuo metu nėra nykstančios ar pažeidžiamos, bet yra pavojus, kad jos gali tokiomis tapti; rūšys gyvena mažose geografinėse teritorijose arba yra retai išsidėsčiusios didesnėje teritorijoje;
- **yra endeminės ir reikalauja išskirtinio dėmesio** dėl specifinio jų natūralios buveinės pobūdžio ir (arba) dėl jų naudojimo galimo poveikio jų buveinei ir (arba) jų apsaugos būklei.

Pažymėtina, kad nors visuomenė gamtos apsaugą dažnai sieja su griežtais gamtiniais rezervatais, kur žmogaus veikla yra draudžiama, Natura 2000 tinklo koncepcija yra kitokia. Remiantis ja yra pripažįstama, kad žmogus yra neatsiejama gamtos dalis ir geriausias rezultatas pasiekiamas tada, kai abu veikia išvien. Todėl Natura 2000 teritorijos nustatymas nereiškia, kad būtina nutraukti visą joje iki tol vykdytą ekonominę veiklą – nors pasitaiko, kad siekiant apsaugoti rūšis ir buveines reikalingas vykdomos ūkinės veiklos pritaikymas ar pakeitimas, daugeliu kitų atvejų esama veikla gali būti tęsiama.

2025 m. Europoje įsteigta beveik 28 tūkst. tokių teritorijų, kurios sudaro apie 18 proc. ES sausumos ir 10 proc. jūrų ploto. Šio europinio ekologinio tinklo teritorijos maksimaliai integruotos į šalies saugomų teritorijų sistemą. Konkrečiau, Lietuvoje tinklą sudaro 85 paukščių apsaugai svarbios teritorijos (*PAST)* ir 620 buveinių apsaugai svarbių teritorijų (*BAST)*, (įskaitant vietoves, atitinkančias gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus), kartu užimančios apie 15 proc. šalies ploto[6]. Natura 2000 teritorijų statusas daugiausia yra suteiktas esamoms saugomoms teritorijoms (rezervatams, draustiniams, nacionaliniams ir regioniniams parkams, biosferos rezervatui, biosferos poligonams, atkuriamiesiems sklypams) ar jų dalims.

* Kadangi didelė dalis BAST ir PAST teritorijų yra persidengiančios viena su kita, nurodomas bendras **nepersidengiantis** plotas.

1 PAVEIKSLAS. NATURA 2000 TINKLO TERITORIJŲ PLOTAS LIETUVOJE (2025 M. RUGSĖJO DUOMENIMIS)

Šaltinis: VSTT

Remiantis įvairių studijų rezultatais, Natura 2000 ekologinis tinklas sukuria įvairialypes tiesiogines ir netiesiogines socio–ekonomines naudas vietos gyventojams, verslams, visuomenei (plačiąja prasme). Šios naudos daugeliu atvejų atsveria ir pranoksta tam tikrų ribojimų ūkinei veiklai Natura 2000 teritorijose sąlygojamus tiesioginius nuostolius.

[5] Tarybos direktyvos 92/43/EEB „Dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos“ 1 str., 1992 m. gegužės 21 d.
[6] Šaltinis: https://vstt.lrv.lt/lt/saugomu-teritoriju-sistema/saugomu-teritoriju-statistika/

Siekiant užtikrinti paukščių ir buveinių apsaugą, Natura 2000 teritorijose taikomi tam tikri ūkinės veiklos ribojimai, žemės ir miško, patenkančių į Natura 2000 tinklą, savininkai gali būti įpareigoti imtis aktyvių veiksmų tinkamos aplinkos būklės palaikymui. Šie gamtosauginiais tikslais nustatyti ribojimai dažniausiai siejami su ūkinės veiklos apimčių ir pelningumo mažėjimu, todėl Natura 2000 teritorijose ūkininkaujantiems subjektams mokamos kompensacinės išmokos. Kita vertus, kai kuriems verslams, gyventojams natūralios gamtinės buveinės kuria tiesiogines vertes, dar platesnis naudos gavėjų ratas gauna ir netiesiogines naudas. Šios gamtinės aplinkos vertės dažnai yra nepakankamai akcentuojamos ar netgi nepastebimos, tačiau tai nemažina jų svarbos, kuri turi būti tinkamai įvertinta.

Šios naudos, kurias žmogus ir visuomenė gauna iš gamtos, vadinamos **ekosisteminėmis paslaugomis**. Ekosisteminės paslaugos grupuojamos į keturias kategorijas: aprūpinimo paslaugos, reguliavimo paslaugos, palaikymo paslaugos ir kultūrinės paslaugos[7]. Kurios iš šiose kategorijose esančių ekosisteminių paslaugų įskaičiuojamos nustatant bendrą konkrečių teritorijų ekosisteminių paslaugų vertę, priklauso nuo konkrečios studijos tikslų ir duomenų prieinamumo.

Įgyvendinant LIFE programos integruotąjį projektą „Natura 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje“ Nr. LIFE16 IPE/LT/016 (LIFE-IP-PAF-NATURALIT), 2020 m. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos užsakymu BGI Consulting atliko Natura 2000 tinklo socio-ekonominės naudos vertinimo studiją (*Socio–ekonominės naudos studija*), kurioje buvo apskaičiuota Natura 2000 gamtinių teritorijų bendra socio-ekonominė nauda pagal sudarytą naudos komponentų (rodiklių) sąrašą. Naudos komponentų sąrašas parengtas remiantis išsamia mokslinės literatūros analize, taip pat atsižvelgiant į Lietuvos kontekstą ir sąnaudų ir naudos analizės metodinius principus. Pagal parengtą metodiką, buvo atliktas visų naudos komponentų verčių skaičiavimas ir nustatyta **Natura 2000 tinkle esančių gamtinių teritorijų sukuriama galutinė bendros socio-ekonominės naudos vertė 2019 m.** (**105 010 967 Eur**).

Siekiant įvertinti 2025 m. Natura 2000 teritorijų sukuriamą socio-ekonominę naudą ir šios naudos dydžio pokyčius, lyginant su 2019 m., turi būti atlikti nauji skaičiavimai. Užtikrinant rezultatų palyginamumą, socio-ekonominės naudos skaičiavimas bus atliekamas remiantis Socio-ekonominės naudos studijoje pasiūlyta metodika, tačiau galimos šios metodikos korekcijos ar papildymai, atsižvelgiant į naujausių mokslinių tyrimų rezultatus, taip pat potencialius naujus naudos elementus, kurių svarba išryškėja keičiantis geopolitinei, socio–ekonominei situacijai, vystantis technologijoms. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta atlikti šią „Natura 2000 tinklo socio–ekonominės naudos vertinimo studiją“ (*Studiją*).

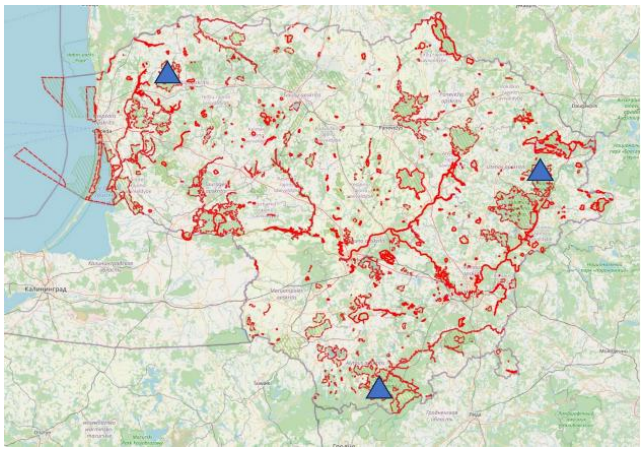
Pagrindiniai Studijai keliami **tikslai**:

- **įvertinti** Lietuvos Respublikos teritorijoje (išskyrus Baltijos jūrą ir Kuršių marias) esančių Natura 2000 tinklo teritorijų Studijos rengimo metu **teikiamą socio-ekonominę naudą** bei šios **naudos pokyčius LIFE IP laikotarpiu** ir tolimesnes šių pokyčių prognozes bei perspektyvas;
- nustatyti, **kokias** išskirtinai Natura 2000 tinklo teritorijų teikiamas socio-ekonomines **naudos rūšis labiausiai vertina** suinteresuoti asmenys, organizacijos ir verslo subjektai;
- **gauti**, atsižvelgiant į **ES valstybių narių** patirtį pasirinktų socio-ekonominės **naudos rodiklių** bei jų **tarpusavio sąryšio pagrindimą**;
- gauti **išvadas** ir **rekomendacijas** dėl Lietuvos teritorijoje esančių Natura 2000 tinklo teritorijų teikiamos socio-ekonominės naudos įvertinimo rezultatų praktinio panaudojimo.

Studijos analizės laikotarpis: analizė grindžiama 2025 m. reikšmėmis, t. y. nustatyta Natura 2000 socio–ekonominė nauda ir sąnaudos 2025 m. Naudos ir sąnaudų pokytis vertintas lyginant su 2019 m. (nustatyta 2020 m. Socio-ekonominės naudos studijoje) atskaitos verte.

[7] Millennium Ecosystem Assessment (2005) Ecosystems and Human Well-Being, Synthesis.

Studijos analizės objektas – Lietuvos Respublikos teritorijoje (išskyrus Baltijos jūrą ir Kuršių marias) esančios **Natura 2000 tinklo teritorijos** (žr. 2 pav. raudona sp. žymuo).

2 PAVEIKSLAS. NATURA 2000 TINKLO TERITORIJOS

Šaltinis: VSTT

Papildomas dėmesys Studijoje skiriamas **LIFE IP projekto teritorijoms**, kuriose vyksta LIFE IP projekto veiklos (2 pav. mėlynos sp. trikampių žymuo): 1) **Dzūkijos nacionalinis parkas** (*Dzūkijos nacionalinis parkas, Grybaulios žuvininkystės tvenkiniai, Grūdos teritorija, Dainavos giria, Pamerkių teritorija, Margionių teritorija*); 2) **Žemaitijos nacionalinis parkas** (*Žemaitijos nacionalinis parkas, Užpelkių teritorija*); 3) **Aukštaitijos nacionalinis parkas** (*Ginučių teritorija, Pabiržės teritorija, Kretuonykščio teritorija*).

LIFE IP projekto teritorijose įgyvendinamos veiklos prisideda ne tik prie palankios apsaugos būklės stiprinimo, bet ir socialinių bei ekonominių sąlygų gerinimo, todėl bus svarbu įvertinti šių **skirtingų priemonių poveikį konkrečių teritorijų socio–ekonominių naudų pokyčiams**.

1.2. STUDIJOS TYRIMO METODOLOGINĖ PRIEIGA

TEORINĖ PRIEIGA

Gamtinių teritorijų teikiamos naudos yra labai įvairios, todėl jų vertinimui būtina taikyti holistinį požiūrį, visos teikiamos naudos turi būti įvertintos vieninga metodologija, dažniausiai – ekonominiais vienetais. Monetarinis vertinimas leidžia išreikšti tiek tiesiogines, tiek netiesiogines naudas pinigine forma, taip suteikiant galimybę jas palyginti ir integruoti į sprendimų priėmimo procesus. Tokį vertinimo modelį palaiko ir EK užsakymu parengti metodiniai dokumentai[8], kurie remiasi bendrosios ekonominės vertės (angl. *Total Economic Value*) samprata.

Bendrai, visos ekosistemų teikiamos naudos apibrėžiamos kaip ekosisteminės paslaugos. Įvairūs tyrimai ir metodologiniai požiūriai, nors dažnai naudoja tą pačią MA (angl. *Millennium Ecosystem Assessment*) klasifikaciją, gali skirtis priklausomai nuo tyrimo tikslų, o tai rodo šios srities konceptualinį lankstumą ir dinamiškumą. Vienas pagrindinių MA klasifikacijos iššūkių yra skirtingų lygmenų paslaugų apibrėžimas,

[8] *The Economic Benefits of the Natura 2000 network. Synthesis Report.* Output of the EC project Estimating the Overall Economic Value of the Benefits provided by the Natura 2000 Network, 2013; Kettunen M. et al., *Assessing socio-economic benefits of Natura 2000 – A toolkit for practitioners*, Output of the EC project Financing Natura 2000: Cost estimate and benefits of Natura 2000, European Commission, 2009

kadangi kai kurios ekosisteminės paslaugos kyla kaip kitų paslaugų rezultatas, tad siekiant išvengti dvigubos apskaitos ir (ar) perteklinio skaičiavimo, rekomenduojama ekosistemines paslaugas analizuoti atsižvelgiant į jų realizacijos visuomenei pobūdį.

Pavyzdžiui, Fisher et al.[9] siūlomas požiūris siūlo matyti ekosistemines paslaugas kaip procesų sistemą, kurioje ekosistemų struktūra ir funkcijos lemia tam tikras paslaugas, kurios žmonėms suteikia galutinę naudą. Be to, svarbu suprasti, kad vienas ekosistemų procesas dažnai sukuria pagrindą ne vienai paslaugai ir jų sąveika bei vertė gali kisti priklausomai nuo konteksto [10]. Toks pats požiūris taikomas ir Jungtinės Karalystės Nacionalinio ekosistemų vertinimo dokumentuose[11].

Socio-ekonominės naudos studijoje pateikiamas ir šioje Studijoje pakartojamas tyrimo loginis modelis atliepia šiuos požiūrius. Tyrimo loginė prieiga akcentuoja svarbiausias Lietuvos Natura 2000 teritorijose pasireiškiančias ekosistemines paslaugas bei jų kuriamas ekonomines, socialines, kultūrines, ekologines, saugumo naudas visuomenei. Siekiant pagrįstai įvertinti šias naudas, taikytas nuoseklus ir metodiškai pagrįstas atrankos bei analizės procesas.

Kiekvienos atrinktos ekosisteminės paslaugos – naudos – vertė buvo apskaičiuota taikant prieinamus duomenų šaltinius ir tinkamus metodus. Dalies naudų ir sąnaudų vertės buvo nustatytos visoms tiriamoms teritorijoms bendrai, o specifinės, priklausomos nuo vietovės ar paremtos lauko tyrimų duomenimis, buvo įvertintos pilotinėse vietovėse ir vėliau ekstrapoliuotos nacionaliniu mastu. Visa agreguota Natura 2000 teritorijų ekonominė vertė buvo nustatyta apibendrinant tiek sąnaudas, tiek naudas pagal sąnaudų–naudos analizės logiką.

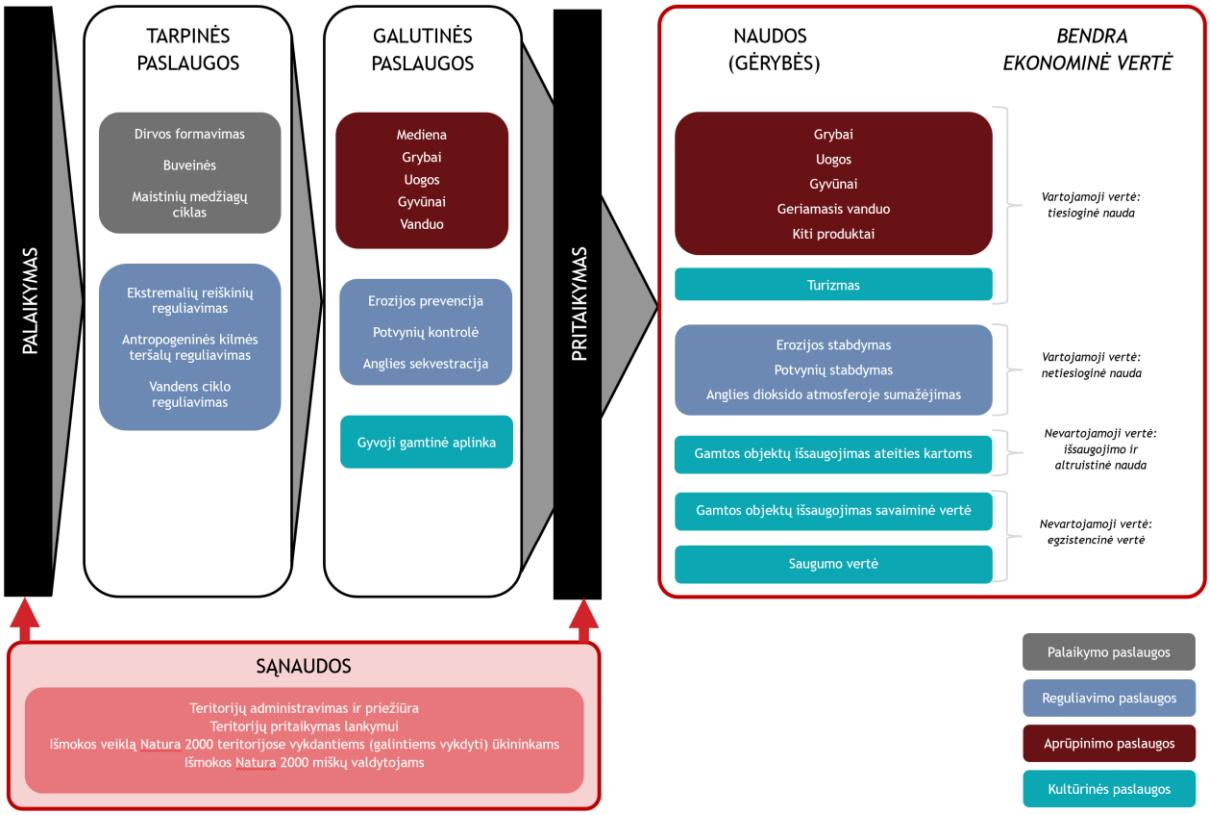
Modelyje aiškiai apibrėžiama, kad tik faktiškai visuomenės panaudota gėrybių dalis yra laikoma verte, t. y. nevertinamos visos prieinamos gėrybės, o tik tos, kurios atneša tiesioginę naudą vietos bendruomenėms, šalies gyventojams ar užsienio lankytojams. Kartu atsižvelgiama į tai, kad ekosisteminių paslaugų teikimas priklauso ne tik nuo natūralių procesų, bet ir nuo žmogaus įnašo – tiek institucinio, tiek infrastruktūrinio, kuris leidžia šioms paslaugoms pasireikšti visuomenei prieinama forma. Todėl analizėje įtrauktos ir vertinamos pagrindinės sąnaudos, susijusios su ekosistemų funkcionavimo palaikymu bei paslaugų prieinamumo užtikrinimu.

Natura 2000 teritorijų kuriamos naudos ir jų palaikymo sąnaudos tampa pagrindiniais analitiniais elementais, kurių kiekybinis ir piniginis įvertinimas leidžia apskaičiuoti bendrą šių teritorijų ekonominę vertę. Studijoje naudojamas **bendros ekonominės vertės modelis** leidžia išsamiai atskleisti ekosisteminių paslaugų daugialypį poveikį – tiek tiesioginę, tiek netiesioginę naudą, apimančią ir vartojamąsias, ir nevartojamąsias vertes. Toks požiūris suteikia galimybę įtraukti ir sunkiau kiekybiškai įvertinamus aspektus, tokius kaip egzistencinė gamtinės aplinkos vertė, taip užtikrinant visapusišką ir subalansuotą Natura 2000 teritorijų reikšmės visuomenei atskleidimą.

[9] Fisher, B., Costanza, R., Turner, R.K., Morling, P., *Defining and Classifying Ecosystem Services for Decision Making, CSERGE Working Paper EDM 07-04*, 2007

[10] Boyd, J. and Banzhaf, S. (2007) *What are ecosystem services? The need for standardized environmental accounting units. Ecological Economics 63*, 616–626

[11] National Ecosystem Assessment (UK NEA). *The UK National Ecosystem Assessment: Synthesis of the Key Findings*. UNEP- WCMC, Cambridge, 2011

3 PAVEIKSLAS. LIETUVOS NATURA 2000 TERITORIJŲ SĄNAUDŲ IR NAUDOS VERTINIMO LOGINIS MODELIS

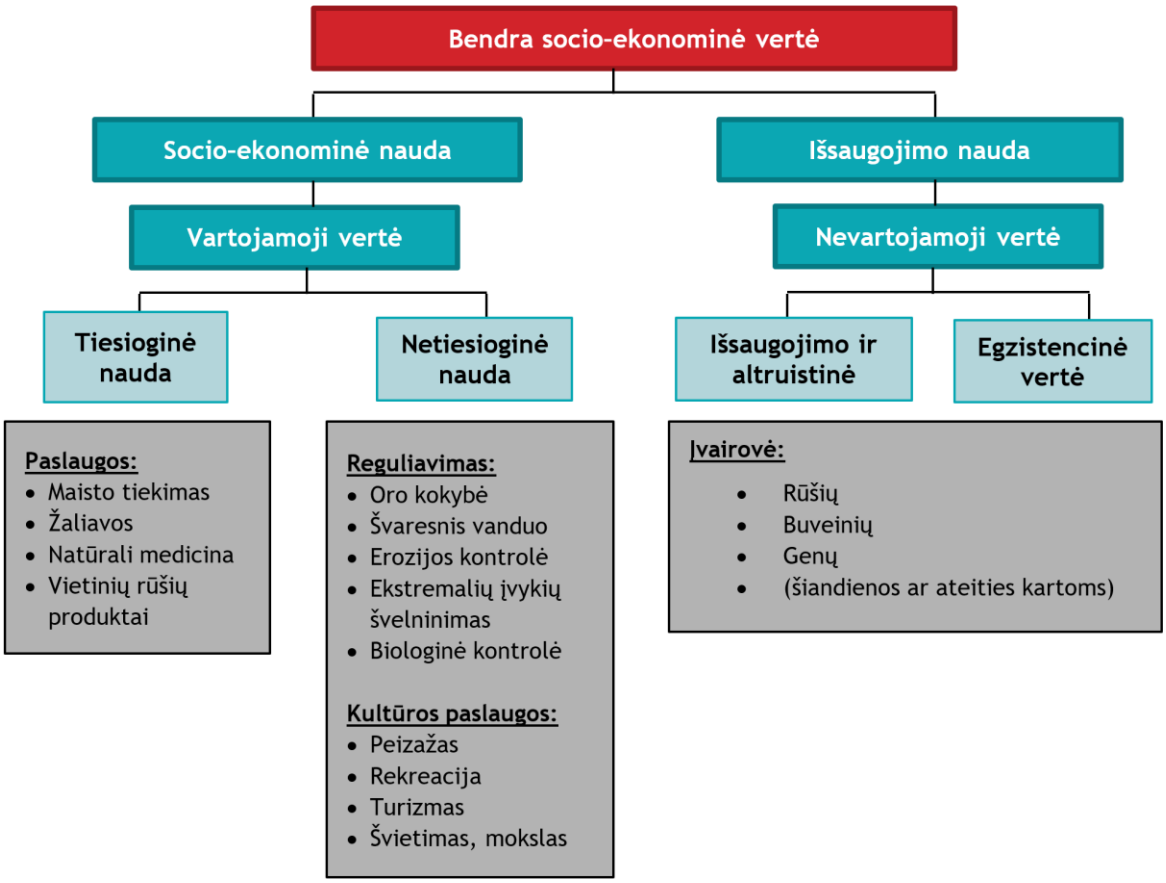
Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remdamasi Fisher (2008), NEA (2011), De Groot (2010)

METODIKA

Studijos metodologija grindžiama 2020 m. BGI Consulting atlikta Socio–ekonominės naudos studija, kurioje pasiūlyta detali Natura 2000 teritorijų socio-ekonominės vertės apskaičiavimo sąnaudų ir naudos analizės principais metodika, o dalis naudos rodiklių buvo pasirinkti remiantis ekosisteminių paslaugų koncepcija. Ši Studija atliekama siekiant užtikrinti gautų rezultatų palyginamumą.

Studijos rengimo metu pagrindinis dėmesys skiriamas įvertinti Lietuvoje esančių Natura 2000 tinklo teritorijų socio-ekonominę naudą, kitaip sakant, atlikti sąnaudų ir naudos analizę (angl. *cost benefit analysis*). Šis metodas išsiskiria tuo, kad joje atsižvelgiama į visą socialiniams agentams tenkančią naudą ir nuostolius, ir yra naudojamos ne finansinės, o ekonominės kainos (t. y. gėrybių alternatyviosios sąnaudos, kurios kartais skiriasi nuo faktinių rinkos kainų ar reguliuojamų tarifų).

Siūlomas socio–ekonominių rodiklių sąrašas sudarytas remiantis bendros socio-ekonominės vertės koncepcijos elementais (žr. 4 pav.), apimančiais nuo tokių tiesioginių naudų kaip maisto tiekimas ar žaliavos iki egzistencinių naudų, apimančių įvairovės išsaugojimo svarbą ir pan.

4 PAVEIKSLAS. NATURA 2000 TERITORIJŲ BENDRA SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remdamasi Pearce and Moran (1994) ir TEEB (2011)

Studijos rengimo metu, peržiūrint atskirų rodiklių metodikas, taip pat vertinama, ar ir kaip per pastaruosius metus potencialiai keitėsi atskirų elementų svarba ir požiūris į juos, ir atitinkamai pakoreguotas esamas rodiklių sąrašas. Atsižvelgiant į atnaujintą mokslinės literatūros apžvalgą, aktualių teritorijų fizinius pokyčius (pavyzdžiui, pelkių būklės ar potvynio rizikos pokyčiai), kai kurių prekių ar paslaugų kainų pokyčius ir panašius faktorius gali būti koreguojami kai kurių naudos rodiklių įverčiams paskaičiuoti naudojami duomenys, metodikos. Šie atvejai paminimi analizuojant kiekvieną naudos rodiklį ir jo reikšmės apskaičiavimui naudojamus duomenis.

1.3. POKYČIAI, SVARBŪS NATURA 2000 TINKLO PLĖTRAI IR STIPRINIMUI 2020–2025 M.

Natura 2000 tinklas Lietuvoje nėra užbaigtas – iki šiol siūlomos naujos vietovės pagal Buveinių direktyvą. Dar 2018 m. EK nustatė, kad Lietuva pasiūlė nepakankamai BAST 21 rūšiai ir 17 buveinių tipų apsaugoti, t. y. minėtų rūšių į BAST tinklą įtraukta mažiau nei reikalaujama įgyvendinant Buveinių direktyvą. Šalinant šiuos trūkumus, nuo 2019 m. Lietuvoje PAST ir BAST skaičius padidėjo iki 705, o bendras pagal abi ES direktyvas nustatytų Natura 2000 teritorijų plotas Lietuvoje išaugo iki 10 659,9 km (įskaitant ir jūrinę zoną).

Studijos analizė grindžiama 2025 m. reikšmėmis, kuomet Natura 2000 teritorijų tinklas siekė 1 065 997 ha.

1 LENTELĖ. NATURA 2000 TERITORIJŲ POKYTIS 2019–2025 M.

	2019 M.	2025 M.	*POKYTIS*
PAST skaičius, vnt.	84	85	*+1*
PAST plotas, ha	658 560	658 627	*+67*
BAST skaičius, vnt.	480	620	*+140*
BAST plotas, ha	724 750	874 716	*+149 966*
Iš viso, vnt.:	564	**705**	*+141*
Iš viso, ha*:	965 100	**1 065 997**	*+100 897*

* Kadangi didelė dalis BAST ir PAST teritorijų yra persidengiančios viena su kita, nurodomas bendras **nepersidengiantis** plotas.

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remdamasi VSTT viešai pateikiama informacija (STVK)

2021–2027 m. laikotarpiui numatyta, kad su Natura 2000 tinklo teritorijomis susijusioms priemonėms bus skiriama 851,55 mln. Eur. Palyginimui, 2014–2020 m. laikotarpiu su Natura 2000 susijusioms priemonėms buvo numatyta daugiau nei 154 mln. Eur (ES ir nac. ko-finansavimo lėšos[12]).

INSTITUCINIAI POKYČIAI

2022–2023 m. buvo atlikta Saugomų teritorijų valdymo sistemos pertvarka[13], kuria siekiama užtikrinti efektyvų šios sistemos funkcijų įgyvendinimą, taip pat prisidėti prie strateginės darbotvarkės (konkrečiai, ES Žaliojo kurso) įgyvendinimo. Pertvarkos metu buvo peržiūrėtos ir atskirtos skirtingų lygmenų institucijų funkcijos: LR aplinkos ministerijos (*AM*) (politikos formavimo ir reglamentavimo), VSTT (nacionalinio lygmens įgyvendinimo) ir direkcijų (regioninio lygmens įgyvendinimo). Konkrečiai, 33 direkcijos buvo reorganizuotos – sujungtos **29 regioninių parkų ir rezervatų** direkcijos į **4 saugomų teritorijų direkcijas**, kuriose formuojami specializuoti biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos skyriai. Dar 4 nacionalinių parkų direkcijos išliko nepakitusios.

TEISĖS AKTŲ POKYČIAI

Siekiant užtikrinti nuolatinį ir sistemingą informacijos rinkimą, atnaujinimą bei prognozių nustatymą apie šalies gamtinės aplinkos ir jos elementų būklę, 2024 m. buvo patvirtinta **valstybinė aplinkos monitoringo 2024–2029 m. programa**[14]. Joje numatytos gyvosios gamtos monitoringo priemonės, skirtos būtent Natura 2000 teritorijų, natūralių buveinių būklei vertinti, siekiant, jog surinkti duomenys leistų parinkti atitinkamas aplinkosaugos priemones, užtikrinančias tinkamą natūralių buveinių ir rūšių apsaugos būklę.

Tuo tarpu tarptautiniu mastu, atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei 80 proc. Europos buveinių yra prastos būklės ir skiriamos pastangos išsaugoti ir atkurti gamtą nėra veiksmingos pilna apimtimi, 2024 m. įsigaliojo **ES Gamtos atkūrimo reglamentas**. Jame numatoma, kad iki 2030 m. atkūrimo priemonės turės būti taikomos bent 20 proc. ES sausumos ir jūros teritorijų ploto, o iki 2050 m. – visoms ekosistemoms, kurias reikia atkurti. Reglamente taip pat numatomi specifiniai gamtos atkūrimo kiekybiniai tikslai 9 srityse (iki 2030 m., 2040 m., 2050 m.), konkrečiai: sausumos, pakrančių ir gėlo vandens ekosistemų atkūrimui, jūrų ekosistemos atkūrimui, rūšių buveinių atkūrimui, miesto ekosistemų atkūrimui, natūralių upių jungčių ir susijusių salpų natūralių funkcijų atkūrimui, apdulkintojų populiacijos atkūrimui, žemės ūkio ekosistemų atkūrimui, miško ekosistemų atkūrimui bei trijų milijardų papildomų medžių pasodinimui. Šie tikslai taip

[12] Konkrečiau, EŽŪKFP, ERPF, SF, EJRŽF, LIFE, INTERREG, taip pat kitų fondų lėšos. Šaltinis: https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/PAF%202022%2002%2001.pdf

[13] Vadovaujantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2022 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. V-17 „Dėl Saugomų teritorijų valdymo institucinio modelio ir saugomų teritorijų institucijų sistemos pertvarkos veiksmų plano patvirtinimo“.

[14] 1.Valstybinės aplinkos monitoringo 2024–2029 metų programa. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2024 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 527

pat prisidės prie prisitaikymo prie klimato kaitos ir jos švelninimo, ES tarptautinių įsipareigojimų vykdymo (ypač prie 2022 m. pab. priimtos JT Biologinės įvairovės konvencijos Pasaulinės biologinės įvairovės darbotvarkės), papildys ES Buveinių, Paukščių, Vandens pagrindų ir Jūrų strategijos pagrindų direktyvų įgyvendinimo pastangas.

ES Gamtos atkūrimo reglamentas numato, kad kiekviena valstybė per dvejus metus nuo jo įsigaliojimo turės parengti pagal vienodą formą nustatytus **nacionalinius atkūrimo planus** (*NAP)*, kuriuose būtų nurodyta, kaip jos sieks nustatytų tikslų iki 2030 m., taip pat iki 2040 ir 2050 metų. Planai rengiami pagal bendrą EK nustatytą formą, užtikrinančią valstybių narių planų palyginamumą ir įgyvendinimo pažangos stebėseną. Reglamente nustatyta, kad NAP projektai EK turi būti pateikti iki 2026 m. rugsėjo 1 d. EK per šešis mėnesius nuo projekto gavimo gali pateikti pastabas, o valstybės narės per šešis mėnesius nuo pastabų gavimo turi pateikti galutinius planus. Taigi, pagal pirminį Reglamento įgyvendinimo tvarkaraštį, **galutinių NAP pateikimas numatomas 2027 m.**[15]

Lietuvoje NAP rengimą koordinuoja AM, bendradarbiaudama su kitomis institucijomis, mokslo ir nevyriausybinėmis organizacijomis bei suinteresuotomis šalimis. Pasirengimo etape buvo organizuojami tarpinstituciniai susitikimai, renkami ir analizuojami duomenys apie ekosistemų būklę, vertinami atkūrimo poreikiai bei esamos ir planuojamos biologinės įvairovės išsaugojimo priemonės. AM taip pat dalyvavo EK ir Europos aplinkos agentūros organizuojamuose formatuose, susijusiuose su bendros NAP formos ir kitų reglamentui įgyvendinti reikalingų teisės aktų rengimu. Siekiant užtikrinti suinteresuotų šalių dalyvavimą, nuo **2025 m. kovo mėn. Lietuvoje pradėtos organizuoti penkių teminių darbo grupių veiklos, apimančios jūrų buveinių, miestų ekosistemų, upių ir ežerų, durpynų, taip pat sausumos buveinių, žemės ūkio ir miškų ekosistemų atkūrimo klausimus**. Šių grupių veikla sudarė prielaidas įtraukti skirtingų sektorių atstovus į atkūrimo poreikių nustatymą, galimų priemonių aptarimą ir jų įgyvendinimo galimybių vertinimą. **2026 m. NAP rengimo procesas perėjo į konkrečių atkūrimo priemonių rengimo, viešinimo, derinimo su suinteresuotomis šalimis ir tikslinimo etapą.** Konkrečiai, 2026 m. spalio mėn. duomenimis, parengti ir viešai konsultacijai pateikti skirtingoms ekosistemoms skirti priemonių paketai (konkrečiai, 86 sausumos buveinių ir rūšių buveinių, 33 jūrų ekosistemų, 28 miškų ekosistemų, 17 upių, ežerų ir salpų ekosistemų, 17 žemės ūkio ekosistemų, 10 durpynų, 9 miestų ekosistemų ir 7 apdulkintojų atkūrimo priemonės)[16].

Tolesniu NAP rengimo etapu numatomas atkūrimo priemonių tikslinimas, jų įgyvendinimo sąlygų, finansavimo poreikio ir stebėsenos rodiklių konkretinimas bei galutinio plano suderinimas su EK reikalavimais. Pagal Gamtos atkūrimo reglamentą NAP taip pat turės būti periodiškai peržiūrimi ir atnaujinami, pirmąją peržiūrą atliekant iki 2032 m. birželio pab.

[15] Remiantis viešai pateikiama AM informacija. Prieiga internete: NAP - Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
[16] Remiantis viešai pateikiama AM informacija. Prieiga internete: Nacionalinio atkūrimo plano (NAP) priemonių viešinimas - Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija

1.4. ES IR ES VALSTYBIŲ NARIŲ ANKSČIAU ATLIKTŲ STUDIJŲ APŽVALGA

Pagal TS, laukiamas rezultatas: „atlikta ES ir atskirų valstybių narių patirties vertinant Natura 2000 tinklo teritorijų socio-ekonominę naudą apžvalga (iki 20 proc. visos Studijos rengimo darbų apimties) kurie buvo įvykdyti po 2020 m.“

Nuo 2020 m. buvo atlikta įvairių tyrimų ir vertinimų, kurie tiesiogiai arba netiesiogiai apėmė Natura 2000 tinklo teritorijų socio-ekonominės naudos apžvalgą. Atsižvelgiant į jų mastą, šiuos tyrimus galima skirstyti į visos ES bei atskirų valstybių narių lygiu sukauptą patirtį.

ES LYGMENIU ĮGYVENDINTOS INICIATYVOS IR TYRIMAI

ES lygiu pastaraisiais metais buvo atlikta keletas tyrimų ir studijų, kurie bent iš dalies vertino Natura 2000 tinklo teritorijų socio-ekonominę naudą. Didžioji dalis tokių vertinimų buvo atlikti pačios EK arba jos (ar kitų institucijų, kaip Europos aplinkos agentūros) užsakymu. Pavyzdžiui, 2020 m. EK publikavo studiją, kuri analizavo **Natura 2000 teritorijas miestuose** bei jų aplinkosauginę, socialinę ir ekologinę įtaką miestų tvarumo darbotvarkei.[17] Šiuo tyrimu siekta įvertinti, kiek dažnai Natura 2000 teritorijos patenka į miestų teritorijas bei pademonstruoti jų potencialą prisidėti prie tvarios miestų plėtros taikant kvantifikuotą saugomų teritorijų analizę ir konkrečių ES miestų atvejo studijas. Tyrimo metu nustatyta, jog **Natura 2000 tinklo teritorijos patenka į 82 proc. analizuotų ES miestų administracines ribas**, o 26 iš 28 ES valstybių narių sostinių (išskyrus Nikosiją ir Bukareštą) turi bent vieną Natura 2000 objektą savo administracinėse teritorijose. Iš viso, net 2 842 Natura 2000 teritorijos bent dalinai patenka į ES miestų administracines ribas – **tai sudaro apie 10 proc. viso Natura 2000 tinklo**. Saugomų teritorijų naudos miestų tvarumui analizės rezultatai rodo, jog didele biologine įvairove pasižyminčios **Natura 2000 žaliosios erdvės miestuose padeda spręsti taršos, garso, karščio bangų, potvynių keliamus iššūkius** ir suteikia galimybes skatinti gyventojų rekreaciją, socialinę sąveiką bei švietimą. Visgi, pernelyg prižiūrimos (pavyzdžiui, per trumpai šienaujamos, egzotiniais augalais apsodintos) ir didele dalimi „dirbtinos“ žaliosios erdvės pasižymi menkesne biologine įvairove ir, atitinkamai, mažesne ekosistemine verte.

2022 m. EK taip pat išleido **produktų ir paslaugų, kuriais prisidedama prie Natura 2000 tinklo**, pripažinimo leidinį.[18] Ši glausta apžvalga, taikant konkrečius prekių ir paslaugų sėkmės istorijų atvejus, siekė skleisti žinią apie **Natura 2000 ženklo teikiamą naudą** tiek gamintojams (ar paslaugų tiekėjams), tiek vartotojams ir platesnei visuomenei. Leidinyje socio-ekonominė nauda akcentuota per **saugomų teritorijų, rūšių ir buveinių išsaugojimą bei produktų tvarumą**. Šis pavyzdys iliustruoja, jog net ir paprasta, atvejo studijomis grįsta prieiga prie socio-ekonominės naudos vertinimo gali sėkmingai prisidėti prie Natura 2000 tinklo ir jo teikiamos naudos žinomumo didinimo.

Akademinėje literatūroje nuo 2020 m. visos ES mastu įgyvendintas tik vienas tyrimas, skirtas tiesiogiai Natura 2000 teritorijų socio-ekonominės naudos, konkrečiai – **biologinės įvairovės apsaugos, įvertinimui**. 2023 m. publikuotame straipsnyje[19], pasitelkiant kiekybinės statistinės analizės bei erdvinio suderinimo prieigos (angl. *spatial matching approach*) metodus, siekta įvertinti, ar Natura 2000 tinklo teritorijos efektyviai išsaugo prioretizuojamas saugomas gyvūnų ir augalų rūšis, išskiriamas ES Paukščių ir

[17] *Natura 2000 in Cities*, Europos Komisija, 2020 m. Prieiga internete: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7bbf6dbd-15cb-11ec-b4fe-01aa75ed71a1

[18] *Produktų ir paslaugų, kuriais prisidedama prie tinklo Natura 2000, pripažinimas*, Europos Komisija, 2022 m. Prieiga internete: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b96f25a0-3608-11ec-bd8e-01aa75ed71a1

[19] *A multitaxonomic assessment of Natura 2000 effectiveness across European biogeographic regions*, Lorenzo Ricci et al., 2023 m. Prieiga internete: https://doi.org/10.1111/cobi.14212

Buveinių direktyvose. Sudarius 1 769 rūšis apimančią duomenų bazę ir pritaikius polinkio balų suderinimo (angl. *propensity score matching*) metodą, Natura 2000 teritorijos buvo suporuotos su panašiomis nesaugomomis teritorijomis. Tyrimo rezultatai indikuoja, jog **bendrai Natura 2000 teritorijose gyvena reikšmingai didesnis saugomų rūšių skaičius negu panašiose nesaugomose teritorijose**, o vietinė įvairovė saugomose teritorijose ypatingai didelė nariuotakojų, paukščių, žinduolių ir induočių[20] augalų atvejais. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, **Natura 2000 tinklą rekomenduojama plėsti pietiniuose borealiniuose regionuose**, kuriuose daug tokių gyvūnų ir augalų rūšių, tačiau santykinai mažai saugomų teritorijų. **Ši rekomendacija ypatingai aktuali ir Lietuvai**, kurios dalis patenka į minėtą regioną.

Nuo 2020 m. taip pat atlikta keletas **papildomų vertinimų visos ES lygiu**, susijusių su Natura 2000 tinklu, kurie nors tiesiogiai neanalizavo kuriamos socio–ekonominės naudos, tačiau taip pat yra verti dėmesio. Pavyzdžiui, 2022 m. EK užsakymu buvo atliktas tyrimas, skirtas identifikuoti ir įvertinti potencialius finansavimo šaltinius ES 2021–2027 m. daugiamečiame finansų biudžete, kurie galėtų būti panaudojami su Natura 2000 susijusioms investicijoms.[21] Apžvelgus esamus ir būsimus ES finansavimo instrumentus dėl jų tinkamumo, buvo identifikuoti pagrindiniai potencialūs finansavimo šaltiniai (kaip ERPF, EŽŪKPF, LIFE programa ir kt.) bei papildomi finansavimo instrumentai, naudingi skirtingiems strateginiams Natura 2000 prioritetams. 2022 m. taip pat buvo publikuota ataskaita, kuria, taikant atvejų studijas, sukurtas standartų, skirtų Natura 2000 apdovanojimui laimėti, rinkinys pareiškėjams.[22]

2020 m. EK užsakymu taip pat buvo atliktas **Natura 2000 teritorijų tinklo valdymo efektyvumo vertinimas**[23], kuriame pateikta ES valstybių narių taikomų praktikų apžvalga ir pasiūlyta metodika tikslesniam valdymo efektyvumo matavimui. Svarbu akcentuoti, jog Natura 2000 teritorijų valdymo struktūros **gebėjimas atsižvelgti į platesnius socio–ekonominius tikslus, grėsmes ir galimybes buvo išskirtas kaip vienas iš aštuonių kertinių efektyvesnės teritorijų valdysenos kriterijų**. Galiausiai, Natura 2000 tinklo plėtros progresas ES mastu vertintas ir EK 2025 m. atliktoje aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje[24], kurioje akcentuota, jog valstybės narės turėtų skirti daugiau dėmesio tobulinant Natura 2000 ir kitų saugomų teritorijų valdymą bei plėsti saugomų teritorijų plotą, o Lietuva – užbaigti Natura 2000 teritorijų paskyrimo procesą ir galutinai nustatyti konkrečioms teritorijoms skirtus išsaugojimo tikslus ir priemones (įskaitant valdymo planus), užtikrinti veiksmingą jų įgyvendinimą.[25]

ES VALSTYBĖSE NARĖSE ATLIKTI TYRIMAI

Natura 2000 tinklo teritorijų socio–ekonominės naudos vertinimai 2020–2025 m. laikotarpiu plačiau įgyvendinti atskirų ES valstybių narių lygiu (daugiausiai akademinėje aplinkoje). Pavyzdžiui, 2020 m. buvo publikuota kultūrinių ekosisteminių paslaugų (t. y., **nematerialiosios naudos, kurią žmonės gauna iš gamtos**) **Graikijos saugomose teritorijose apžvalga**.[26] Šiuo tyrimu, taikant atrinktus tarpinius (angl.

[20] Priskiriami augalai, turintys specializuotus audinius, skirtus vandeniui tekėti – ksilemą ir floemą. Ksilemos indais vanduo ir jame ištirpusios neorganinės medžiagos teka iš augalo šaknų aukštyn į stiebą ir kitus organus, floema augalo pagamintų organinių junginių tirpalai išnešiojami po visus audinius. Prie induočių augalų priskiriami 9 skyrių augalai – asiūklūnai, pataisūnai, šertvūnai, psilotūnai, pušūnai, cikūnai, ginkmedūnai, gnetūnai ir magnolijūnai.

[21] *Financing Natura 2000. EU Funding Opportunities in 2021–2027*, Europos Komisijos užsakymu atliko IEEP ir N2K Group, 2022 m. Prieiga internete: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/686e40b8-e089-11ec-a534-01aa75ed71a1/language-en

[22] *Natura 2000 Award – Benchmarking Report*, Adelphi ir Arctik, 2022 m. Prieiga internete: https://environment.ec.europa.eu/system/files/2023-01/Benchmarking-report-2022_en_0.pdf

[23] *Management effectiveness in the EU's Natura 2000 network of protected areas*, Europos aplinkos agentūros užsakymu atliko IEEP, UNEP-WCMC ir Trinomics, 2020 m. Prieiga internete: https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/natura-2000/management-effectiveness-in-the-eu

[24] *2025 Environmental Implementation Review. Environmental implementation for prosperity and security*, Europos Komisija, 2025 m. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025DC0420

[25] Šie prioritetiniai veiksmai išskiriami ir 2025 m. Europos Komisijos atliktoje šalies ataskaitoje *2025 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūra. Šalies ataskaita - LIETUVA*. Prieiga internete: https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SWD(2025)316&lang=en

[26] *Cultural Ecosystem Services in the Natura 2000 Network: Introducing Proxy Indicators and Conflict Risk in Greece*, Vassiliki Vlami et al., 2020 m. Prieiga internete: https://doi.org/10.3390/land10010004

proxy) rodiklius, buvo atlikta visų Graikijos Natura 2000 teritorijų kultūrinių ekosisteminių paslaugų nuotolinė atranka, erdvinio kartografavimo būdu sužymėti šių paslaugų epicentrai bei rizikos, taip pat analizės metu identifikuotos saugomos teritorijos, kuriose siūlomi vystyti vėjo jėgainių projektai galėtų reikšmingai sumažinti tokių paslaugų prieinamumą. Šiuo tyrimu buvo sudarytas pirmasis Graikijos žemėlapis, žymintis Natura 2000 teritorijų kuriamos nematerialiosios naudos (arba paslaugų) židinius, o išvadose **akcentuojamas poreikis dažniau atsižvelgti į gamtos kuriamą nematerialiąją naudą** priimant sprendimus dėl biologinės įvairovės išsaugojimo ir žemės panaudojimo, **ypatingai svarstant apie atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtrą**.

Natura 2000 teritorijų kuriama **papildoma (išorinė) nauda kraštovaizdžiui** taip pat analizuota 2021 m. atliktame tyrime apie Sicilijos „Timpa di Acireale“ rezervatą.[27] Šiuo atveju, išsaugojimo politikos kuriama papildoma nauda, susijusi su kraštovaizdžiu, buvo įvertinta monetarine išraiška pasitelkiant gyventojų pasiryžimo mokėti (angl. *willingness to pay*) sąlyginio vertinimo bei kelionės kaštų turizmui metodus. Kartu, tyrimu įvertintas išsaugojimo politikos efektyvumas ir Natura 2000 teritorijų valdymo planų veiksmingumas. Nustatyta, jog **adekvataus lygio infrastruktūros trūkumas Natura 2000 teritorijose sumažina galimybes generuoti papildomą naudą vietos vartotojams ir turistams**, o analizuoto rezervato atveju bendra natūralaus kapitalo išsaugojimo politikos sukuriama papildoma nauda įvertinta beveik 26 mln. Eur. Visgi, **didžiausia išsaugojimo politikos papildoma nauda įvertinta vietos gyventojams** ir siekia beveik 755 tūkst. Eur per metus, o išorės turistams – vos 2,3 tūkst. Eur per metus.

2024 m. įgyvendintas tyrimas analizavo, kokią įtaką **Natura 2000 teritorijose suteikiamoms ekosisteminėms paslaugoms ir susijusiai naudai** daro skirtingi saugojimo, valdymo struktūrų bei artumo iki populiacijos/turizmo centrų lygiai Ispanijoje.[28] Pasitelkiant lyginamąją analizę buvo vertintos trys skirtingos saugomos jūrinės teritorijos. Įvertinus teikiamų jūrinių ekosisteminių paslaugų naudą vietinėms bendruomenėms (įskaitant maisto saugumą ir ekonomines galimybes) ir dėl jų pasireiškiančius konfliktus nustatyta, jog **visos analizuotos saugomos jūrinės teritorijos Ispanijoje prisidėjo tiek prie mokslinių žinių kūrimo, tiek prie maisto saugumo užtikrinimo, ekonominės plėtros ir darbo vietų kūrimo** (ypatingai turizmo ir žvejybos sektoriuose). Tuo tarpu analizuotuose atvejuose **pagrindiniai konfliktai kildavo dėl išsaugojimo politikos ir resursų naudojimo** – pavyzdžiui, kai biologinės įvairovės išsaugojimas prasilenkdavo su žvejybos ir turizmo sektorių tikslais.

Tais pačiais metais Suomijoje atliktas tyrimas įvertino šiandienai aktualų socio–ekonominį iššūkį – **kaip Natura 2000 teritorijose taikomi žemės naudojimo apribojimai paveikia nekilnojamojo turto kainas** bei ar šis poveikis kinta priklausomai nuo turto rūšies ir socio–ekonominio vietovės statuso.[29] Statistinė nekilnojamojo turto sandorių duomenų analizės ir regresinio modeliavimo rezultatai atskleidė, jog Natura 2000 teritorijose taikomi apribojimai turi **neigiamą įtaką nekilnojamojo turto kainoms, ypatingai miško ir žemės ūkio paskirties žemei bei žemėms be pastatų**, o **labiausiai – socio–ekonomiškai skurdesnėse teritorijose.** Visgi, nustatyta, jog priklausymas Natura 2000 teritorijai turi **teigiamą poveikį žemės sklypams, kurie yra iš anksčiau užstatyti namais**. Šis poveikis siejamas su Natura 2000 tinklo kuriamu vietovių patrauklumu, prestižu ir rekreacinėmis galimybėmis, kurie reikšmingai padidina turto vertę. Tyrėjų teigimu, dėl šio Natura 2000 tinklo poveikio ekonominė nauda yra iš dalies perskirstoma iš žemės valdytojų kaimiškose teritorijose (kaip ūkininkai), pastatų ir statyboms skirtų sklypų savininkų naudai.

[27] *Assessment of Landscape Co-Benefits in Natura 2000 Site Management Plans*, Maria Rosa Trovato, Paolo Micalizzi, Salvatore Giuffrida, 2021 m. Prieiga internete: https://doi.org/10.3390/su13105707
[28] *Assessing the delivery of ecosystem services and benefits to human wellbeing of three contrasting MPAs in Spain*, Pablo Pita et al., 2024 m. Prieiga internete: https://doi.org/10.5751/ES-15513-290419
[29] *Distributional impacts of conservation on land prices: Evidence from Natura 2000*, Lassi Ahlvik, Sebastiaan van Kooten, 2024 m. Prieiga internete: https://doi.org/10.3368/le.101.2.062723-0057R

2024 m. taip pat įgyvendintas tyrimas Slovėnijoje, kurio metu vertintas **aukštos gamtinės vertės ūkininkavimo sistemų Natura 2000 teritorijose socio–ekonominis tvarumas**.[30] Pasitelkiant ūkių modeliavimo metodiką ir taikant detalų slovėnišką SiTFarm modelį, siekta nustatyti, ar bendrosios žemės ūkio politikos (*BŽŪP*) reformos 2023–2027 m. padidina aukštos pridėtinės vertės ūkininkavimo ūkių ekonominį gyvybingumą ir skatina biologinės įvairovės išsaugojimą. Įvertinta, jog BŽŪP 2023–2027 m. paramos mechanizmai turėtų padidinti analizuojamų ūkių bendrąją pelno maržą apie 27–55 proc., o **organinį ūkininkavimą taikantys ūkiai, kurie prisijungia prie agro–aplinkosauginių schemų, gali dar labiau padidinti savo ekonominį gyvybingumą, kartu didindami ir biologinę vietovių įvairovę**.

Galiausiai, 2024–2025 m. laikotarpiu įgyvendinti du tyrimai, įtraukę Natura 2000 teritorijas Vokietijoje. Pirmasis siekė įvertinti **Natura 2000 saugomų teritorijų, skirtų paukščių populiacijų apsaugai, realų efektyvumą**. Tai atlikta inovatyviu būdu – pritaikant piliečių sugeneruotus paukščių stebėsenos duomenis, siekiant nustatyti ir sekti konkrečių paukščių rūšių pastebėjimo dėsningumus saugomų teritorijų viduje ir už jų ribų.[31] Remiantis lyginamosios analizės rezultatais, 62 proc. analizuotų paukščių rūšių turėjo didesnę tikimybę būti pastebėti saugomose teritorijose, negu panašiose nesaugomose teritorijose. Visgi, **tarp 2012 ir 2022 m. net 83 proc. rūšių pademonstravo neigiamą arba nepakitusį stebėsenos saugomose teritorijose dažnumą**, lyginant su nesaugomomis, o tai indikuoja ribotą Natura 2000 teritorijų efektyvumą paukščių rūšių išsaugojimui. Tyrime akcentuojama, jog **siekiant didesnio Natura 2000 teritorijų efektyvumo, reikalinga ne tik numatyti konkrečias teritorijas kaip saugomos paskirties, tačiau kartu turėti realų prižiūrintį personalą, skiriamą finansavimą bei aktyvų teritorijų valdymą**. Antrasis tyrimas siekė įvertinti išsaugojimo veiklų (apimančių nykstančių rūšių buveinių sąlygų gerinimą ir vertingų biotopų saugojimą) efektyvumą ir jų rezultatus Natura 2000 įgyvendinimo kontekste, analizuojant konkrečius Šiaurės Reino–Vestfalijos kaimo plėtros programos finansavimo prioritetus.[32] **Atliktos atvejo studijos pademonstravo teigiamą finansuotų projektų poveikį** (tiek tiesioginį, tiek netiesioginį) **biologinei teritorijų įvairovei**.

Pažymėtina, kad **2026** m. paskelbti **Valstybės duomenų agentūros** (*VDA*) **įgyvendinamo projekto** „Aplinkosaugos tikslų klasifikatoriaus (CEP) diegimas, ekosisteminių paslaugų įvertinimas ir ketvirtinių šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų sąskaitų sudarymas", **rezultatai**. Tyrimas atskleidžia 2021 ataskaitinių metų duomenimis grįstą pirmąjį Lietuvoje atliktą ekosisteminių paslaugų vertinimą. Šis darbas priskiriamas eksperimentinei statistikai ir yra pirmasis žingsnis rengiantis nuo 2026 m. privalomam ekosistemų sąskaitų sudarymui pagal ES teisės aktų reikalavimus.

Vertinimas atliktas naudojant Eurostato sukurtą įrankį INCA (angl. *Integrated system for Natural Capital Accounting*) – standartizuotą, geoerdviniais ir palydoviniais duomenimis grįstą modelinę sistemą, suderintą su Aplinkos ekonominių sąskaitų sistema (SEEA EA). Šiuo įrankiu vertinamas ne tik paslaugų potencialas, bet ir jų paklausa bei faktinis naudojimas, o ekosistemos klasifikuojamos pagal Europoje taikomą 12 tipų klasifikaciją[33]. **Vertinamos trys paslaugų grupės**: **aprūpinimo** (žemės ūkio augalais, apdulkinimu, mediena), **reguliavimo ir palaikymo** (oro filtravimu, pasauliniu bei vietiniu klimato reguliavimu) bei **rekreacinės** (gamtinio turizmo) **paslaugos**, kurių vartojimas toliau skirstomas pagal Europos ekonominių sąskaitų vartojimo kategorijas – pramonės tarpinį vartojimą, namų ūkių ir valdžios sektoriaus galutinį vartojimą, kapitalo formavimą bei eksportą.

[30] *Socio-Economic Viability of the High Nature Value Farmland under the CAP 2023–2027: The Case of a Sub-Mediterranean Region in Slovenia*, Tanja Šumrada et al., 2024 m. Prieiga internete: https://doi.org/10.3390/agriculture14101699
[31] *Semi-structured citizen science data reveal mixed effectiveness of EU Special Protection Areas (SPA) in Germany*, F.J. Pflüger et al., 2024 m. Prieiga internete: https://doi.org/10.1016/j.biocon.2024.110801
[32] *„Investiver Naturschutz"(7.6) und „Schutz- und Bewirtschaftungskonzepte Naturschutz" (7.1.3) Bericht im Rahmen der laufenden Bewertung des NRW-Programms Ländlicher Raum 2014 bis 2022*, Manfred Bathke,
2025 m. Prieiga internete: https://agris.fao.org/search/en/providers/125098/records/67a0c56d20478411b0270e45
[33] Lietuvoje – 11 tipų, nes retai augalija apaugusios ekosistemos šalyje neaptinkamos

Nagrinėjant šio vertinimo pritaikomumą Natura 2000 teritorijų socio–ekonominei analizei ateityje, būtina **atkreipti dėmesį į kelis metodologinius apribojimus**. Visų pirma, pati agentūra pripažįsta, kad **naudojami rodikliai yra supaprastinti modeliniai įverčiai**, todėl jų interpretacija reikalauja papildomai atsižvelgti į žemės naudojimo struktūrą, žmogaus veiklos intensyvumą, ekologinę būklę ir biologinę įvairovę – šie veiksniai į patį modelį tiesiogiai neįtraukti. Antra, **duomenys apima tik 2021 m**. ir **yra riboto teritorinio detalumo**: pavyzdžiui, vietinio klimato reguliavimo rodiklis skaičiuotas tik šešiems didžiausiems miestams, todėl be papildomo erdvinio detalizavimo jis nėra tiesiogiai taikytinas saugomoms teritorijoms. Trečia, **medienos aprūpinimo rodiklis apskaičiuotas** neįtraukiant rezervatų, draustinių ir saugomų miškų – vadinasi, saugomų miškų aprūpinimo funkcija metodologiškai nėra atspindėta. Ketvirta, **vertinamos vien rekreacinės** (apgyvendinimo naktų) paslaugos, o edukacinės ir kitos kultūrinės ekosisteminės paslaugos, dažnai reikšmingos būtent saugomose teritorijose, į INCA modelį neįtrauktos. Galiausiai, **rodikliai atspindi faktinį paslaugų srautą ir vartojimą,** bet ne priežastinį ryšį tarp ekosistemos būklės ir gaunamos naudos, todėl metodika netiesiogiai vertina paslaugų kokybę ar teikimo tvarumą.

Nepaisant šių apribojimų, **INCA pagrindu gauti nacionaliniu mastu suderinti rodikliai** – ypač apdulkinimo, anglies sekvestracijos ir oro filtravimo – **gali būti naudojami kaip orientacinis atskaitos taškas, lyginant Natura 2000 teritorijų teikiamą naudą su bendra šalies ekosistemų nauda**. Tačiau bet koks tiesioginis šių rodiklių pritaikymas saugomoms teritorijoms **reikalauja papildomo erdvinio detalizavimo ir metodologinio patikslinimo, atsižvelgiant į aukščiau aptartus vertinimo trūkumus**.

APIBENDRINIMAS

Nuo 2020 m. atlikti tyrimai, susiję su Natura 2000 tinklo teritorijų kuriama socio-ekonomine nauda, atskleidžia kelias tendencijas. Pirmiausia, **nors visos ES lygiu yra įgyvendinami įvairūs vertinimai**, susiję su Natura 2000 tinklu, **tik nedidelė jų dalis tiesiogiai apima teritorijų kuriamą socio-ekonominę naudą**. Galimai dėl konkrečių Europos regionų bei valstybių skirtumų ir tiriamų objektų sudėtingumo, tokie vertinimai įprastai atliekami ne ES institucijų, o akademikų bei smulkesniu (valstybių, jų teritorijų ir (ar) regionų ar konkrečių saugomų teritorijų) lygiu, taikant detalesnius tyrimų metodus. Platesnio masto tarpvalstybinėms analizėms įprastai pasitelkiama statistinė analizė, dideli duomenų masyvai bei papildomos detalesnės konkrečių atvejų studijos.

Atlikta apžvalga taip pat atskleidė, jog **socio–ekonominė vertė dažniau analizuojama iš nevartojamosios vertės perspektyvos** (pavyzdžiui, tiriant biologinės įvairovės, buveinių, rūšių išsaugojimą) ir tik rečiau iš vartojamosios vertės pusės (kaip analizuojant įtaką oro kokybei, kultūros paslaugoms, maisto saugumui). Dar rečiau Natura 2000 teritorijų socio–ekonominė vertė yra vertinama monetizuotai (t. y., pinigine išraiška). Kita vertus, **bendras įgyvendinamų tyrimų mastas yra gana platus ir apima įvairius, visoms ES valstybėms narėms vis aktualesnius iššūkius**, kaip Natura 2000 teritorijų indėlį ribojant klimato kaitos padarinių įtaką, atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtros derinimą su saugomų teritorijų išsaugojimu, teritorijų naudą turizmui, maisto saugumo užtikrinimą, Natura 2000 įtaką augančioms nekilnojamojo turto kainoms ir kt.

Galiausiai, pastaraisiais metais atliktų tyrimų rezultatai rodo, jog **bendrai Natura 2000 teritorijos prisideda prie didesnės biologinės įvairovės užtikrinimo ir jos išsaugojimo bei kuria įvairią papildomą, išorinę naudą** (t. y., teigiamus eksternalitetus), tačiau vertinimuose **vis didesnė svarba yra priskiriama saugomų teritorijų valdysenai**, kaip šių tikslų sėkmingumą užtikrinančiam veiksniui.

REKOMENDACIJOS

Minėti **ES valstybių narių lygiu atliekami detalesni tyrimai gali tarnauti kaip atspirties taškas Lietuvai**. Nors tokie tyrimai yra įgyvendinami konkrečioms šalims ir teritorijoms, jų **metodiniai ir teoriniai dizainai dažnu atveju yra pritaikomi ir Lietuvos kontekstui**. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į sparčią atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtrą šalyje (ypatingai vėjo ir saulės jėgainių parkus), būtų galima pritaikyti Graikijos patirtį ir sudaryti detalų šalies žemėlapį, žymintį nematerialiųjų ekosisteminių paslaugų

židinius, kuris pasitarnautų renkantis vietas ateities energetikos projektams. Remiantis Ispanijos pavyzdžiu, būtų galima atlikti lyginamąsias atvejo studijas apie Lietuvoje Natura 2000 teritorijose vyraujančius skirtingus saugojimo, valdymo struktūrų lygius, jose galimai kylančius konfliktus tarp skirtingų interesuotų pusių dėl išsaugojimo politikos ir resursų naudojimo. Pasiryžimo mokėti (angl. *willingness to pay*) ekonominis metodas taip pat yra taikomas ir vertinant Natura 2000 teritorijų teikiamą socio-ekonominę naudą Lietuvoje, tačiau remiantis Sicilijos pavyzdžiu, jį būtų galima naudoti ir netiesioginiam, eksternalizuotam poveikiui (arba naudai) vertinti.

Užsienio tyrimų praktikas Lietuvoje būtų galima taikyti atsižvelgiant į strateginius prioritetus bei EK rekomendacijas, pavyzdžiui, siekiant tiksliau įgyvendinti Natura 2000 teritorijų paskyrimo procesą ar nustatyti konkrečioms teritorijoms aktualiausius išsaugojimo tikslus ir priemones. Kita vertus, atsižvelgiant į visos ES mastu įgyvendinamų tyrimų trūkumą, taip pat verta svarstyti regioninių (tarpvalstybinių) tyrimų Natura 2000 srityje, ypatingai su kitomis Baltijos šalimis, įgyvendinimą arba jų skatinimą.

2. STUDIJOJE ANALIZUOJAMI RODIKLIAI

2.1. STUDIJOJE ANALIZUOJAMŲ RODIKLIŲ SĄRAŠAS

Toliau pateikiami pagrindiniai Natura 2000 socio-ekonominę naudą ir sąnaudas atspindintys rodikliai, jų sąsajos su vertės ar sąnaudų tipu, ekosisteminių paslaugų tipų ir vertinimo TS 2.5. punkte numatytais socio-ekonominės naudos rodikliais (žr. 2 lentelę). Atliekant studiją, pagal kiekvieną 2 lentelėje įvardintą rodiklį surinkti reikalingi duomenys, atlikta jų analizė ir skaičiavimai (pateikiama 2.2 poskyryje).

2 LENTELĖ. NATURA 2000 SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS IR SĄNAUDŲ VERTINIMO RODIKLIAI

PLATUSIS NAUDOS / SĄNAUDŲ TIPAS	VERTĖS / SĄNAUDŲ TIPAS	EKOSISTEMINIŲ PASLAUGŲ TIPAS	RODIKLIS	SĄSAJA SU VERTINIMO TS 2.5. PUNKTE NUMATYTAIS SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS RODIKLIAIS	
				EKONOMINĖ NAUDA	SOCIALINĖ NAUDA
Socio-ekonominė nauda	**Vartojamoji vertė**	**Aprūpinimo paslaugos**	**Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė**	1) Natura 2000 teritorijų statuso įtaka naudojant produkcijos, pagamintos nacionalinėse saugomose teritorijose ar Natura 2000 teritorijose, ženklinimą, skirtą siūlomoms prekėms ir paslaugoms ženklinti. 2) Turizmo verslo vystymasis Natura 2000 teritorijose.	1) Natura 2000 teritorijų statuso įtaka vietos bendruomenių / visuomenės aktyvumui kuriant verslus, darbo vietas. 2) Rekreacijos ypatumai (turistinių apsilankymų Natura 2000 teritorijose dinamika bei potencialas; vietinių bendruomenių poilsio įvairovės didinimas). 3) Bendruomenių dalinimasis tvarkomomis pusiau natūraliomis teritorijomis, iš jų gaunamą biomasę naudojant vietinių socialinių grupių naudai.
			Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė		1) Rekreacijos ypatumai (turistinių apsilankymų Natura 2000 teritorijose dinamika bei potencialas; vietinių bendruomenių poilsio įvairovės didinimas). 2) Bendruomenių dalinimasis tvarkomomis pusiau natūraliomis teritorijomis, iš jų gaunamą biomasę naudojant vietinių socialinių grupių naudai.
			Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė		1) Rekreacijos ypatumai (turistinių apsilankymų Natura 2000 teritorijose dinamika bei potencialas; vietinių bendruomenių poilsio įvairovės didinimas).

PLATUSIS NAUDOS / SĄNAUDŲ TIPAS	VERTĖS / SĄNAUDŲ TIPAS	EKOSISTEMINIŲ PASLAUGŲ TIPAS	RODIKLIS	SĄSAJA SU VERTINIMO TS 2.5. PUNKTE NUMATYTAIS SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS RODIKLIAIS	
				EKONOMINĖ NAUDA	SOCIALINĖ NAUDA
					2) Bendruomenių dalinimasis tvarkomomis pusiau natūraliomis teritorijomis, iš jų gaunamą biomasę naudojant vietinių socialinių grupių naudai.
			Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė		1) Rekreacijos ypatumai (turistinių apsilankymų Natura 2000 teritorijose dinamika bei potencialas; vietinių bendruomenių poilsio įvairovės didinimas). 2) Bendruomenių dalinimasis tvarkomomis pusiau natūraliomis teritorijomis, iš jų gaunamą biomasę naudojant vietinių socialinių grupių naudai.
			Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė	*netaikoma*	
		Kultūrinės paslaugos	**Lankytojų vartojamoji vertė**		1) Rekreacijos ypatumai (turistinių apsilankymų Natura 2000 teritorijose dinamika bei potencialas; vietinių bendruomenių poilsio įvairovės didinimas).
		Reguliavimo paslaugos	**Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė**	*netaikoma*	
			Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė	*netaikoma*	
			Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė	*netaikoma*	
Išsaugojimo nauda	**Nevartojamoji vertė**	**Kultūrinės paslaugos**	**Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevartojamoji vertė**	*netaikoma*	
		Kultūrinės, reguliavimo paslaugos	**Integruota gynybinė ir socio–ekonominė vertė Natura 2000 teritorijose**	*netaikoma*	

PLATUSIS NAUDOS / SĄNAUDŲ TIPAS	VERTĖS / SĄNAUDŲ TIPAS	EKOSISTEMINIŲ PASLAUGŲ TIPAS	RODIKLIS	SĄSAJA SU VERTINIMO TS 2.5. PUNKTE NUMATYTAIS SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS RODIKLIAIS	
				EKONOMINĖ NAUDA	SOCIALINĖ NAUDA
Sąnaudos	**Valdymo ir priežiūros sąnaudos**	*netaikoma*	**VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui**	–	1) Kitų suinteresuotų asmenų (ne ūkininkų), dalyvavimas įgyvendinant gamtos apsaugos priemones.
	Prarastų galimybių sąnaudos	*netaikoma*	**Žemės savininkų prarastos pajamos dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų**	1) Verslo subjektų, užsiimančių ekstensyviu žemės ūkiu, ypač gyvulininkyste, biomasės perdirbimu/panaudojimu Natura 2000 teritorijose, steigimasis; 2) Naujų darbo vietų, susijusių su ekstensyvaus ūkininkavimo praktikomis, kūrimasis; 3) Aktyvių gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo ekonominė nauda žemės naudotojams ir jų finansavimo šaltinių įvairovė	1) Natura 2000 teritorijų statuso įtaka ūkiams, jiems sudarant apsaugos sutartis, taikant agro-aplinkosaugines priemones, įgyvendinant buveinių atkūrimą pelno nesiekiančių investicijų priemonių pagrindu, dalyvaujant Natura 2000 teritorijomis besirūpinančių organizacijų organizuotuose verslumo skatinimo renginiuose.
		netaikoma	**Specifinės prarastos galimybės, identifikuotos ūkinės veiklos poveikio aplinkai Natura 2000 teritorijose vertinimo ataskaitose**	1) Verslo subjektų, užsiimančių ekstensyviu žemės ūkiu, ypač gyvulininkyste, biomasės perdirbimu/panaudojimu Natura 2000 teritorijose, steigimasis; 2)Naujų darbo vietų, susijusių su ekstensyvaus ūkininkavimo praktikomis, kūrimasis	

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

2.2. NATURA 2000 SOCIO-EKONOMINĘ NAUDĄ IR SĄNAUDAS ATSPINDINČIŲ RODIKLIŲ ANALIZĖ

2.2.1. PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ NATURA 2000 TERITORIJOSE, VARTOJAMOJI VERTĖ

Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijoje, vartojamosios vertės rodiklis skirtas įvertinti šiose teritorijose kuriamų produktų ir paslaugų ekonominę naudą finansine išraiška. Rodiklis apskaičiuojamas remiantis Lietuvos regioniniuose ir nacionaliniuose parkuose veikiančių ir parko ženklą turinčių asmenų ar ūkio subjektų pajamomis. Tokiu būdu siekiama tiksliai nustatyti, kokią vartojamąją vertę sukuria Natura 2000 teritorijose vystoma veikla.

Nors dažniausiai dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių ūkinės veiklos vystymo ribojimų šiose teritorijose veikiantys verslai patiria nuostolius, o ne naudą, **smulkių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų atveju veikimas Natura 2000 teritorijose ir parko ženklo turėjimas iš dalies tampa paskata aktyviau vystyti ekonominę veiklą**, suteikiant papildomas galimybes užsiimti ekologinės produkcijos gamyba. Šią prielaidą patvirtino ir saugomų teritorijų direkcijų vadovų apklausos duomenys. Jų buvo klausta, ar saugomose teritorijose, kurias jie administruoja, yra verslų, kurių veiklos ar įsikūrimo motyvas būtų susijęs su Natura 2000 teritorijų buvimu, bet kurie neturi oficialaus parko ženklo. Beveik visi apklausoje dalyvavę vadovai nurodė, kad tokių verslų jų teritorijose nėra. Verta paminėti, jog ilguoju laikotarpiu vykdomai ekonominei veiklai parko ženklinimas teikia ne pirminę, o antrinę naudą, kaip nurodė dalis vertinimo metu apklaustų ženklinimą turinčių asmenų ar ūkio subjektų.

Šio ir kitų rodiklių atveju skaičiavimams **pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika.** Tyrimo veikloms atlikti VSTT pateikė saugomose teritorijose veikiančių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų, turinčių parko ženklą, sąrašą (žr. Studijos poskyrį „5.1. Saugomose teritorijose veikiančių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų, turinčių parko ženklą, sąrašas“). Tuomet produkcijos gamintojai ir paslaugų teikėjai buvo suskirstyti į 10 grupių, pagal sukuriamos produkcijos ir teikiamų paslaugų pobūdį. Siekiant nustatyti išskirtų grupių asmenų ar ūkio subjektų sukuriamą vartojamąją vertę, kiekvienai grupei buvo parengtos internetinės apklausos, kuriose respondentų buvo prašoma išvardinti savo gaminamus produktus ar teikiamas paslaugas, produktų ar paslaugų kainas ir kiek produktų buvo pagaminta ar paslaugų suteikta 2024 m. Apklausos kiekvienam asmeniui ar ūkio subjektui buvo vykdomos 2025 m. rugsėjo 2–30 d. pasitelkiant internetinę apklausų platformą Google Forms. Su apklausų klausimynais galima susipažinti šios ataskaitos prieduose (žr. Studijos poskyrį „5.2. Parko ženklą turinčių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų“).

PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ NATURA 2000 TERITORIJOSE, VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Nepaisant vertintojų indėlio paskatinti (kiekvienam asmeniui ar ūkio subjektui buvo siunčiami priminimai el. p.) **respondentus dalyvauti anketinėse apklausose, internetinių apklausų atsakomumo lygis buvo žemas** – iš 213 išsiųstų apklausų (dalies kontaktų pasiekti el. paštu nepavyko), tik 41 asmuo ar ūkio subjektas (19,2 proc.) į apklausą atsakė. Pažymėtina, kad dalis respondentų, gavę priminimus ir paskatinimus dalyvauti anketinėje apklausoje, dalintis informacija nesutiko. Su dar 26 asmenimis buvo susisiekta telefonu, tokiu būdu gaunant 4 papildomus atsakymus. 4 respondentai nurodė veiklos per 2024 m. nevykdę ar negavę ženklinimo, todėl iš populiacijos buvo išimti. Dar 1 asmens kontaktinės informacijos rasti apskritai nepavyko. Tokiu būdu, iš viso buvo surinkti 45 atsakymai iš 234 respondentų imties (19,2 proc. visos populiacijos). Atskirų grupių atsakomumo lygiai yra tokie:

- aprangos ir aksesuarų produktų gamintojai – 3 iš 14 (21,4 proc.);

- bičių produktų gamintojai – 7 iš 31 (22,6 proc.);
- duonos, žuvies, pieno, žemės ūkio produktų gamintojai – 11 iš 34 (32,4 proc.);
- medžio produktų gamintojai – 2 iš 9 (22,2 proc.);
- tautodailės produktų gamintojai – 1 iš 5 (20 proc.);
- žolelių, arbatos, kavos, prieskonių gamintojai – 3 iš 15 (20 proc.);
- apgyvendinimo paslaugų teikėjai – 9 iš 70 (12,9 proc.);
- edukacijos, dirbtuvių ar pramogų paslaugų teikėjai – 8 iš 39 (20,5 proc.);
- maitinimo paslaugų teikėjai (8 teikėjai) – atsakymų negauta;
- turistinio inventoriaus nuomos paslaugų teikėjai – 1 iš 11 (9,1 proc.);

Siekiant nustatyti bendrą produkcijos ir paslaugų, teikiamų regioninių ir nacionalinių parkų teritorijose, **vartojamąją vertę**, pirmiausia sukurta pridėtinė vertė buvo apskaičiuota atskirose grupėse, o vėliau atskirų grupių apskaičiuotos vertės sudėtos. Tokia prieiga pasirinkta dėl to, nes visose grupėse didžiosios dalies asmenų ar ūkio subjektų atsakymų trūksta ir šį informacijos trūkumą teko užpildyti duomenų ekstrapoliavimu. T. y., tos dalies respondentų, kurie nenurodė jokios informacijos apie savo produkciją, vartojamoji vertė buvo apskaičiuota išvedus vidurkį iš kitų tos pačios grupės narių apskaičiuotų verčių, remiantis pateiktais konkrečios apklausos duomenimis.

Pažymėtina, jog ne visi pateikti atsakymai buvo panaudoti skaičiavimuose, kadangi kai kurie respondentai nurodė tik gaminamus produktus ar teikiamas paslaugas, bet nenurodė jų kainų ar apimčių 2024 m. Tai yra ypač svarbu medžio produktų gamintojų grupės atveju, kadangi iš 2 pateiktų atsakymų, nei viename nebuvo pateikta pakankama informacija. Dėl to, medžio produktų vartojamoji vertė nebuvo apskaičiuota. Maitinimo paslaugų vertė buvo apskaičiuota remiantis vieno apgyvendinimo paslaugas teikiančio respondento informacija apie maitinimo kainas. Verčių skaičiavimo metu, taip pat buvo taikyti tokie sprendimai įvairiose produktų gamintojų ar paslaugų teikėjų grupėse:

1. kadangi kai kurie respondentai nurodė savo gaminamų produktų ar teikiamų paslaugų kainas rėžiuose, tai tokių produktų ar paslaugų kaina buvo nustatyta išvedus rėžių vidurkį;
2. bičių produktų gamintojų atveju, apklausoje nedalyvavusių subjektų produktų vertės buvo išskaidytos pagal tai ar gamintojas gamina tik medų ar ir kitus bičių produktus. Pagal tai, buvo priskirtos atitinkamos vertės (tik medaus gamintojams – 6,8 tūkst. Eur, medaus ir kitų produktų gamintojams – 9,6 tūkst. Eur);
3. apgyvendinimo paslaugų teikėjų atveju, apklausoje nedalyvavusių subjektų paslaugų vertės buvo išskaidytos pagal tai ar teikėjas siūlo tik apgyvendinimo ar ir kitokias (pvz. maitinimo, turistinio inventoriaus nuomos, ar edukacijos) paslaugas. Pastarųjų sukuriama vartojamoji vertė buvo apskaičiuota pagal tos grupės respondento, kuris teikia papildomas paslaugas, vertę. Nors turistinio inventoriaus nuomos ar edukacijos teikėjams buvo skirtos atskiros grupės, kurių apskaičiuotas vertes buvo galima priskirti ir šias paslaugas teikiantiems apgyvendinimo paslaugų teikėjams, buvo pasirinkta to nedaryti dėl atitinkamose grupėse esančio itin žemo atsakomumo lygio ar stambesnių paslaugų teikėjų iškreipto grupės vertės vidurkio. Tokiu būdu, tik apgyvendinimą teikiantiems subjektams priskirta 6,2 tūkst. Eur vertė, o teikiantiems daugiau paslaugų – 9,1 tūkst. Eur vertė. Taip pat, porai apgyvendinimo paslaugų teikėjų, teikiančių tik stovyklavimo paslaugas, priskirta 1,8 tūkst. Eur vartojamoji vertė;
4. nors duonos, žuvies, pieno ir žemės ūkio produktų gamintojai skirstytini į keletą smulkesnių kategorijų, priklausomai nuo gaminamos produkcijos, buvo pasirinkta apklausoje nedalyvavusių subjektų produktų vertes priskirti vienodai pagal vidurkį (po 52,9 tūkst. Eur), neatsižvelgiant į produktų įvairovę ar verslo stambumą, kadangi iš respondentų atsakymų tam tikrų produktų vertės buvo nepamatuojamos.

Atliekant skaičiavimus buvo remtasi prielaida, kad viename hektare regioninių ir nacionalinių parkų teritorijų sukuriamos produkcijos ir paslaugų vartojamoji vertė yra lygi vartojamai vertei, sukuriamai

viename hektare bendros Lietuvos Natura 2000 teritorijos. Dėl to, siekiant apskaičiuoti viename hektare bendros Lietuvos Natura 2000 teritorijos sukuriamą vartojamąją vertę, remiantis STVK viešai skelbiamais regioninių ir nacionalinių parkų, taip pat Natura 2000 teritorijų duomenimis, pirmiausia buvo apskaičiuotas sudėtinis regioninių ir nacionalinių parkų plotas.

Nustatyta bendra regioninių ir nacionalinių parkų ženklą turinčių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų vartojamoji vertė siekia 3 666 698 Eur per metus, o **vieno hektaro vartojamoji vertė** regioninių ir nacionalinių parkų ir šiems nacionaliniams parkams priežiūros tikslais priskirtose Natura 2000 teritorijose **siekia 5,99 Eur per metus**. 3 lentelėje yra pateikiama visos produkcijos ir paslaugų, teikiamų regioninių ir nacionalinių parkų ir šiems parkams priežiūros tikslais priskirtose Natura 2000 teritorijose, vartojamosios vertės, tenkančios vienam hektarui, skaičiavimų santrauka.

3 LENTELĖ. PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ LIETUVOS REGIONINIUOSE IR NACIONALINIUOSE PARKUOSE GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ, TENKANTI VIENAM HEKTARUI PARKŲ TERITORIJOS (ĮSKAITANT ŠIŲ PARKŲ PRIEŽIŪRAI PRISKIRTAS NATURA 2000 TERITORIJAS)

EIL. NR.	ELEMENTAS	APSKAIČIUOTA REIKŠMĖ
1.	Aprangos ir aksesuarų produktų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	5 646
2.	Bičių produktų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	293 259
3.	Duonos, žuvies, pieno, žemės ūkio produktų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	1 798 883
4.	Medžio produktų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	-
5.	Tautodailės produktų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	5 460
6.	Žolelių, arbatos, kavos, prieskonių galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	101 542
7.	Apgyvendinimo paslaugų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	541 343
8.	Edukacijos, dirbtuvių ar pramogų paslaugų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	447 565
9.	Maitinimo paslaugų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	198 000
10.	Turistinio inventoriaus nuomos paslaugų galutinė vartojamoji vertė, Eur per metus	275 000
11.	Bendra regioninių ir nacionalinių parkų ženklą turinčių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų vartojamoji vertė, Eur per metus [(1.) + (2.) + (3.) + (4.) + (5.) + (6.) + (7.) + (8.) + (9.) + (10.)]	3 666 698
12.	Bendras regioninių ir nacionalinių parkų ir jiems priežiūros tikslais priskirtų Natura 2000 teritorijų plotas, ha	611 302,9
13.	Vieno hektaro vartojamoji vertė regioninių ir nacionalinių parkų ir šiems nacionaliniams parkams priežiūros tikslais priskirtose Natura 2000 teritorijose, Eur per metus [(11.) / (12.)]	**5,99**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis respondentų atsakymais ir vertintojų skaičiavimais

Bendra parko ženklą turinčių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų Natura 2000 teritorijose vartojamoji vertė siekia **6 385 322,03 Eur per metus** (žr. 4 lentelę).

4 LENTELĖ. PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ NATURA 2000 TERITORIJOJE, GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

EIL. NR.	ELEMENTAS	APSKAIČIUOTA REIKŠMĖ
1.	Vieno hektaro vartojamoji vertė Natura 2000 teritorijose, Eur per metus	5,99
2.	Bendras Natura 2000 teritorijų plotas, ha	1 065 997
3.	Bendra parko ženklą turinčių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų Natura 2000 teritorijose vartojamoji vertė, Eur per metus [(1.) * (2.)]	**6 385 322,03**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis respondentų atsakymais ir vertintojų skaičiavimais

Lyginant su 2019 m. vertinimo rezultatais, bendra produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų Natura 2000 teritorijose vartojamoji vertė yra šiek tiek (apie 2 proc.) didesnė, nei 2019 m. (žr. 5 lentelę). Tačiau

vieno hektaro vartojamoji vertė Natura 2000 teritorijose yra kiek sumažėjusi – 2019 m. ji siekė 6,48 Eur per metus (7,8 proc.). Vis dėlto, reikia atsižvelgti į tai, jog ankstesnių metų reikšmė apskaičiuota remiantis tik Žemaitijos, Aukštaitijos ir Dzūkijos nacionalinių parkų ir jiems priežiūros tikslais priskirtų Natura 2000 teritorijų plotais, atsižvelgiant į persidengimus. Be to, bendrasis Natura 2000 teritorijų plotas per šį laikotarpį išaugo nuo beveik 965 tūkst. hektarų iki daugiau nei 1 mln. hektarų. Tai reiškia, jog **pokyčiams įtakos galėjo turėti tiek pasikeitusi metodologinė prieiga, tiek išaugęs Natura 2000 tinklo plotas.**

5 LENTELĖ. PRODUKCIJOS IR PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ NATURA 2000 TERITORIJOJE, GALUTINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Vieno hektaro vartojamoji vertė Natura 2000 teritorijose, Eur / ha per metus	**6,48**	**5,99**
2.	Bendra produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų Natura 2000 teritorijose vartojamoji vertė, Eur per metus	**6 251 337,42**	**6 385 322,03**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Tiek pačią galutinę vartojamąją vertę Natura 2000 teritorijose, tiek 2019 m. ir 2025 m. skirtumus reikėtų vertinti atsargiai dėl metodologinių trūkumų. **Pirmiausia**, žemas apklausų atsakomumo lygis ir nepatvirtinti duomenys (t. y. pateikti apytiksliai respondentų skaičiai ar apskaičiuoti kainų rėžių vidurkiai) vertintojus privertė daryti įvairias prielaidas. Pavyzdžiui, vienoje grupėje turint vieną respondentą, teko neatsižvelgti į jo vykdomos ūkio veiklos dydį (verslo stambumą) ir pateiktą vertę priskirti visiems grupėje esantiems asmenims ar ūkio subjektams, taipogi neatsižvelgiant į jų gaminamos produkcijos ar teikiamų paslaugų apimčių skirtumus. Vidurkių naudojimas taip pat iškreipė apskaičiuotą vertę tais atvejais, kuomet vienoje grupėje su smulkiais produktų gamintojų ar paslaugų teikėjų respondentais buvo ir stambių gamintojų ar teikėjų respondentai. **Antra**, išskirtos produktų gamintojų ir paslaugų teikėjų grupės nėra homogeninės. Tai reiškia, jog vienoje grupėje esantys subjektai parduoda ar teikia pakankamai skirtingus produktus ar paslaugas. Vis dėlto, dėl žemo atsakomumo lygio jų skirstyti į pogrupius dažniausiai nėra galimybės, išskyrus aukščiau aprašytus bičių produktų gamintojų ir apgyvendinimo paslaugų teikėjų atvejus. Dėl šios priežasties vertintojai taip pat turėjo vadovautis prielaida, jog vienoje grupėje esantys subjektai vidutiniškai sukuria vienodą vertę, nepaisant produktų ar paslaugų įvairovės. **Galiausiai**, vertinimo metu dalis respondentų pateikė kokybines įžvalgas apie tikslių pajamų įvertinimo sudėtingumą dėl vykdomos ekonominės veiklos specifikos. Pavyzdžiui, pajamos stipriai priklauso nuo to meto oro sąlygų, turistų kiekio sezono metu, ar atlygio susitarimo su edukacijų užsakovais skirtingo pobūdžio formatuose. Atitinkamai, tam tikrų duomenų, kurie padėtų apskaičiuoti sukuriamą vartojamąją vertę, dalis asmenų ar ūkio subjektų nekaupia.

Apibendrinant, parko ženklą turinčių produkcijos gamintojų ir paslaugų teikėjų Natura 2000 teritorijose vartojamoji vertė siekia 6 385 322,03 Eur per metus (apie 2 proc. didesnė nei 2019 m.). Šiems teigiamiems pokyčiams įtakos galėjo turėti tiek pasikeitusi metodologinė prieiga, tiek išaugęs Natura 2000 tinklo plotas. Atsižvelgiant į metodologinius trūkumus nustatant šio rodiklio reikšmę ateityje **rekomenduojama apsvarstyti metodologijos atnaujinimą**. Alternatyvus būdas surinkti duomenis būtų remiantis viešai skelbiama informacija apie metines atitinkamų juridinių asmenų, veikiančių regioniniuose ir nacionaliniuose parkuose, pajamas. Internetinių ar telefoninių apklausų metodas galėtų būti taikomas, siekiant surinkti tokią informaciją apie fizinius asmenis. Tokiu būdu būtų susiaurinama vertinimo populiacija ir sukuriamos palankesnės galimybės gauti labiau reprezentatyvius vertinimo rezultatus ateityje. Apklausos taip pat galėtų būti naudojamos siekiant surinkti kokybinę informaciją apie sukuriamą vartojamąją vertę Natura 2000 teritorijose. Dar viena alternatyvi metodologinė prieiga būtų įpareigoti (pavyzdžiui, papildant Produkto ženklo aktualias nuostatas) parko ženklinimą turinčius asmenis ar ūkio subjektus dalyvauti tokio tipo apklausose, teikiant reikiamą informaciją.

2.2.2. NATURA 2000 TERITORIJOSE SURINKTŲ GRYBŲ IR UOGŲ VARTOJAMOJI VERTĖ

Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė apibrėžiama kaip monetarinė nauda – piniginė vertė, gaunama iš šių ekosisteminių gėrybių rinkimo asmeniniam vartojimui ir pardavimui. Saugomos teritorijos yra ne tik gamtinės vertybės – grybų ir uogų rinkimas Lietuvoje yra giliai įsišaknijusi tradicija, kuri nėra vien laisvalaikis, bet ir sudaro svarbų natūralių maisto išteklių bei pajamų šaltinį daugeliui gyventojų.

Siekiant nustatyti Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamąją vertę, pirmiausia buvo remiamasi viešai prieinamais duomenų šaltiniais, ieškant informacijos apie surenkamų grybų ir uogų kiekį bei vidutinę kainą 2019–2025 metais. Po konsultacijų su AM, VDA bei Lietuvos miško grybų ir uogų verslininkų asociacija identifikuota, kad nėra jokios naujesnės informacijos apie superkamą grybų ir uogų kiekį Lietuvos teritorijoje nei 1997–2012 m. laikotarpio duomenys, prieinami VDA duomenų bazėje, todėl buvo nuspręsta remtis jais ir apskaičiuoti 1997–2012 metų superkamų skirtingų grybų ir uogų vidurkį Lietuvos teritorijoje, darant prielaidą, kad šis vidurkis atspindi vidutinį metinį Lietuvoje surenkamų grybų ir uogų kiekį. Kaip ir kitų rodiklių atveju, šio rodiklio skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika.

NATURA 2000 TERITORIJOSE SURINKTŲ GRYBŲ IR UOGŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Apskaičiavus vidutinį visoje Lietuvoje surinktų skirtingų rūšių grybų ir uogų kiekį, nustatytos surenkamų skirtingų uogų ir grybų vieno kilogramo kainos. Remiantis šiais duomenimis, vartojamoji vertė visoje Lietuvos teritorijoje apskaičiuota sudauginant vieno kilogramo kainą su atitinkamais surenkamų grybų ir uogų kiekiais. 6 lentelėje pateikiama informacija apie Lietuvos teritorijoje vidutinį metinį surenkamą skirtingų grybų ir uogų kiekį pagal kategorijas, vidutinę skirtingų grybų ir uogų vieno kilogramo rinkos vertę ir bendrą metinę kiekvienos rūšies grybų ir uogų vartojamąją vertę. Lyginant su praeitu vertinimo laikotarpiu (2012–2019 m.), **visų rūšių grybų ir uogų vartojamoji vertė padidėjo**, tačiau **augimo mastai skiriasi**. Didžiausi procentiniai augimai fiksuoti tarp mažesnės apimties rūšių – **raudonikių** (+77,6 proc.), **šilbaravykių** (+66,2 proc.) ir **spanguolių** (+64,7 proc.). Tai rodo, kad nors šios rūšys pagal absoliučias vertes neprilygsta voveraitėms, mėlynėms ar baravykams, jų rinkos vertė pastaruoju laikotarpiu kilo itin sparčiai. Tuo tarpu mažiausiai augo **makavykų** (+24,1 proc.), **bobausių** (+8,3 proc.) ir **šaltalankių** (+6,2 proc.) vertė. **Voveraitės** išliko kaip **didžiausią vartojamąją vertę** generuojanti gėrybė (28,6 mln. Eur). Dėl **išaugusios kainos bruknės** pakilo į antrą vietą (676,1 tūkst. Eur), o **mažiausią vertę**, kaip ir praėjusiu laikotarpiu, generuoja **raudonikiai** (29,8 tūkst. Eur).

6 LENTELĖ. LIETUVOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIAI

GRYBAI IR UOGOS	SUPERKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIS, KG	PASILIEKAMŲ ASMENINIAM VARTOJIMUI GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIS, KG	VISOJE LIETUVOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIS, KG	VIENO KILOGRAMO RINKOS KAINA, EUR	VIDUTINĖ METINĖ VERTĖ LIETUVOS TERITORIJOJE, EUR
Bruknė	66 439	13 288	79 726	8,48	676 076,48
Mėlynė	1 202 949	240 590	1 443 539	8,41	12 140 163
Spanguolė	42 230	8 446	50 676	7,73	391 725,48
Šaltalankis	107 108	21 422	128 529	5,26	676 062,54
Žemuogė	2 434	487	2 921	17,0	49 657
Baravykas	274 396	54 879	329 276	14,47	4 764 623,72
Bobausis	7 553	1 511	9 063	5,50	49 846,5

GRYBAI IR UOGOS	SUPERKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIS, KG	PASILIEKAMŲ ASMENINIAM VARTOJIMUI GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIS, KG	VISOJE LIETUVOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ KIEKIS, KG	VIENO KILOGRAMO RINKOS KAINA, EUR	VIDUTINĖ METINĖ VERTĖ LIETUVOS TERITORIJOJE, EUR
Makavykas	31 941	6 388	38 330	3,60	137 988
Raudonikis	4 827	965	5 792	5,15	29 828,8
Šilbaravykis	63 499	12 700	76 199	6,43	490 213,57
Voveraitė	1 716 570	343 314	2 059 884	13,87	28 570 591,1

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Bendra metinė visų grybų ir uogų, surenkamų Lietuvoje, vertė buvo nustatyta sudėjus skirtingų rūšių uogų ir grybų metines vertes. Siekiant nustatyti išskirtinai Natura 2000 teritorijoje surenkamų grybų ir uogų vartojamąją vertę, pastaroji buvo apskaičiuota proporciniu būdu ir darant prielaidą, kad vienas hektaras miško turi vienodą grybų ir uogų derlingumą visoje Lietuvoje. Atitinkamai, žinant visos Lietuvos teritorijos miškų plotą hektarais ir jame surenkamų grybų ir uogų vartojamąją vertę ir Natura 2000 teritorijos miškų plotą hektarais, proporciniu būdu buvo paskaičiuota Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė. 7 lentelėje pateikiama apskaičiuota visoje Lietuvoje ir Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, kurios yra lygios 48 mln. Eur ir 13,3 mln. Eur atitinkamai.

7 LENTELĖ. LIETUVOJE IR NATURA 2000 TERITORIJOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ VARTOJAMOJI VERTĖ

EIL NR.	ELEMENTAS	VERTĖ, EUR
1.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų bruknių vertė, Eur per metus	676 076,48
2.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų mėlynių vertė, Eur per metus	12 140 163
3.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų spanguolių vertė, Eur per metus	391 725,48
4.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų šaltalankių vertė, Eur per metus	676 062,54
5.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų žemuogių vertė, Eur per metus	49 657
6.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų baravykų vertė, Eur per metus	4 764 623,72
7.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų bobausių vertė, Eur per metus	49 846,50
8.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų makavykų vertė, Eur per metus	137 988
9.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų raudonikių vertė, Eur per metus	29 828,80
10.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų šilbaravykių vertė, Eur per metus	490 213,57
11.	Vidutinė metinė Lietuvos teritorijoje surenkamų voveraičių vertė, Eur per metus	28 570 591,10
12.	Bendras Lietuvos miškų plotas[34], ha	2 220 350,80
13.	Bendras Natura 2000 teritorijose esančių miškų plotas, ha	616 523,91
14.	Visoje Lietuvos teritorijoje surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, Eur per metus [(1.) + (2.) + (3.) + (4.) + (5.) + (6.) + (7.) + (8.) + (9.) + (10.) + (11.)]	47 976 776,20
15.	Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, Eur per metus [(14.) * (13.) / (12.)]	13 321 692,07
16.	Vienam Natura 2000 teritorijose esančiam miško hektarui tenkanti Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, Eur per metus [(15.) / (13.)]	21,61

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

[34] Duomenų teikėjas VMT, duomenų šaltinis: https://amvmt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/misko-naudojimas-ir-statistika/oficialioji-statistika/

Siekiant palyginamumo su kitų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę vertę atspindinčių rodiklių vertėmis ir su panašių rodiklių, apskaičiuotų užsienio šalių studijose, reikšmėmis taip pat buvo apskaičiuota ir Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, tenkanti vienam hektarui[35] – **21,6 Eur/per metus**.

Lyginant su ankstesniu vertinimo laikotarpiu, stebimas grybų ir uogų vartojamosios vertės ženklus augimas: visos Lietuvos mastu ji padidėjo beveik **16 mln. Eur** (+49,3 proc.), o Natura 2000 teritorijose – apie **trimis ketvirtadaliais** (**+5,7 mln. Eur**), kas siejama ne tik su išaugusiomis kainomis, tačiau ir su **apie penktadaliu padidėjusiu Natura 2000 teritorijose esančių miškų plotu** (žr. 8 lentelę). Vis dėlto, net ir eliminavus ploto pokyčio įtaką, **vienam Natura 2000 teritorijose esančiam miško hektarui tenkanti vartojamoji vertė** pakilo 45 proc. iki **21,6 Eur/ha** (+6,67 Eur/ha), kas rodo kainų kilimo poveikį. Šie rezultatai rodo, kad Natura 2000 tinklo ekonominė reikšmė auga ne tik dėl teritorijų plėtros, bet ir dėl stiprėjančio jų teikiamų gėrybių piniginio svorio. Visgi, dėl naujausių duomenų trūkumo, sunku nustatyti, ar piniginės vertės augimas susijęs su sumažėjusia gėrybių pasiūla, ar su išaugusia paklausa visuomenėje.

8 LENTELĖ. LIETUVOJE IR NATURA 2000 TERITORIJOJE SURENKAMŲ GRYBŲ IR UOGŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYČIAI NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Visoje Lietuvos teritorijoje surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, Eur per metus	32 141 948,81	47 976 776,20
2.	**Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, Eur per metus**	**7 619 038,21**	**13 321 692,07**
3.	**Vienam Natura 2000 teritorijose esančiam miško hektarui tenkanti Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamoji vertė, Eur / ha per metus**	**14,94**	**21,61**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Apibendrinant, Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė 2025 m. yra 13,3 mln. Eur / metus. Grybų ir uogų vartojamosios vertės augimas rodo didėjančią Natura 2000 teritorijų ekonominę svarbą, kuri kyla ne tik dėl Natura 2000 tinklo plėtros, bet ir dėl didėjančio šių gamtos išteklių piniginio įvertinimo. Visgi, didesnių kokybinių įžvalgų negalima pateikti dėl duomenų trūkumo. Siekiant didinti šio rodiklio analizės aktualumą ir objektyvumą, rekomenduotina atnaujinti duomenų apie superkamų grybų ir uogų kiekį Lietuvos teritorijoje rinkimą, nes oficialūs duomenys fiksuoti tik 1997–2012 m. laikotarpiu. Pokyčių dėl klimato kaitos ir ūkinės veiklos intensyvėjimo stebėjimui, rekomenduotina vykdyti reguliarius stebėsenos tyrimus saugomose teritorijose, vertinant ne tik grybų ir uogų derlingumo pokyčius, bet ir rinkėjų elgsenos tendencijas.

[35] Atkreiptinas dėmesys, kad kadangi skaičiuojant bendrą Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų vartojamąją vertę buvo atsižvelgiama tik į Natura 2000 teritorijose esančių miškų plotus, standartizuota Natura 2000 teritorijose surenkamų grybų ir uogų metinė vertė taip pat buvo apskaičiuota vienam Natura 2000 tinkle esančio miško hektarui, o ne vienam Natura 2000 tinklo hektarui apskritai.

2.2.3. ŽVEJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOJI VERTĖ

Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė atspindi visuomenės pasiryžimą sumokėti už mėgėjų žvejybą į Natura 2000 teritorijas patenkančiuose vandens telkiniuose. Tai apima dvejopą Natura 2000 teritorijų teikiamą naudą visuomenei – dėl **galimybės naudotis Natura 2000 teritorijose prieinama sužvejotų žuvų biomase** (kaip aprūpinimo ekosisteminė paslauga) ir **naudotis Natura 2000 teritorijomis rekreaciniais tikslais** (kaip kultūrine ekosisteminė paslauga).

Remiantis LR mėgėjų žvejybos įstatymu, mėgėjų žvejyba leidžiama visuose žuvininkystės vandens telkiniuose, kuriuose ši žvejyba nėra ribojama įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Teisę užsiimti mėgėjų žvejyba suteikia trijų tipų leidimai, apibrėžiantys vandens telkinių ir žvejybos juose pobūdį: žvejo mėgėjo bilietas (leidžia užsiimti mėgėjų žvejyba neišnuomotuose [36] vandens telkiniuose, kuriuose nevykdoma limituota žvejyba), žvejo mėgėjo kortelė (leidžia užsiimti mėgėjų žvejyba išnuomotuose[37] ir neišnuomotuose vandens telkiniuose, kuriuose vykdoma limituota žvejyba) ir mėgėjų žvejybos leidimas (leidžia užsiimti mėgėjų žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose, kuriuose nevykdoma limituota žvejyba) [38]. Šių leidimų kainos apibrėžtos LR mėgėjų žvejybos įstatyme, kurio naujausi pakeitimai [39] įsigaliojo nuo 2024 m. sausio 1 d. Remiantis pastaraisiais, buvo nustatytos naujos mėgėjų žvejybos leidimų kainos (žr. 9 lentelę).

9 LENTELĖ. MĖGĖJŲ ŽVEJYBOS LEIDIMŲ KAINOS 2015–2024 M. LAIKOTARPIU

LEIDIMO TIPAS	LEIDIMO GALIOJIMO LAIKOTARPIS	KAINA (2015-01-01 – 2023-12-31)	KAINA (NUO 2024-01-01)
Žvejo mėgėjo bilietas (nelimituota žvejyba neišnuomotuose vandens telkiniuose)	2 paros	1,4 Eur	3 Eur
	1 mėnuo	5 Eur	10 Eur
	1 metai	14 Eur	30 Eur
Žvejo mėgėjo kortelė (limituota žvejyba neišnuomotuose vandens telkiniuose)	1 para	2,5 Eur	5 Eur
	1 savaitė	8 Eur	15 Eur
	1 mėnuo	14 Eur	30 Eur
Žvejo mėgėjo kortelė (limituota žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose)	1 para	14 Eur	15 Eur
Mėgėjų žvejybos leidimas (nelimituota žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose)	2 paros	1,4 Eur	3 Eur
	1 mėnuo	5 Eur	10 Eur
	1 metai	14 Eur	30 Eur
Mėgėjų žvejybos leidimas paleidžiant žuvis (nelimituota žvejyba neišnuomotuose vandens telkiniuose arba nelimituota žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose)[40]	1 mėnuo	–	10 Eur
	1 metai	–	25 Eur

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis LR mėgėjų žvejybos įstatymo redakcijomis[41]

[36] Valstybiniuose žuvininkystės vandens telkiniuose, į kuriuos neišduoti leidimai naudoti žvejybos plotą.
[37] Valstybiniuose žuvininkystės vandens telkiniuose, į kuriuos išduoti leidimai naudoti žvejybos plotą.
[38] LR mėgėjų žvejybos įstatymas, 2004 m. liepos 15 d. Nr. IX-2389 (suvestinė redakcija nuo 2024 m. sausio 1 d.).
[39] LR mėgėjų žvejybos įstatymo Nr. IX-2389 3, 6, 10 ir 11 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2023 m. lapkričio 21 d. Nr. XIV-2276.
[40] Nuo 2024 m. sausio 1 d. LR mėgėjų žvejybos įstatymo pakeitimais atsirado galimybė žvejoti paleidžiant žuvis, tačiau, anot LR aplinkos ministerijos atstovų, 2024 m. praktikoje tokios žvejybos atvejų nepasitaikė (atitinkamų leidimų nebuvo parduota).
[41] LR mėgėjų žvejybos įstatymo Nr. Ix-2389 11 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2014 m. spalio 7 d. Nr. XII-1198; LR mėgėjų žvejybos įstatymo Nr. IX-2389 3, 6, 10 ir 11 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2023 m. lapkričio 21 d. Nr. XIV-2276.

Visų tipų mėgėjų žvejybos leidimus galima įsigyti internetu, naudojantis AM administruojama Aplinkosaugos leidimų informacine sistema (ALIS)[42]. Žvejo mėgėjo bilietus ir žvejo mėgėjo korteles taip pat galima įsigyti iš oficialių platintojų, su kuriais AM yra sudariusi bendradarbiavimo sutartis („Perlas“ terminaluose, prekybos centruose „Maxima“), o leidimus žvejybai išnuomotuose vandens telkiniuose – tiesiai iš vandens telkinių nuomininkų[43]. Remiantis LR mėgėjų žvejybos įstatymu, įmokos už įsigytus mėgėjų žvejybos leidimus skirtos žuvų ištekliams atkurti ir išsaugoti, tad žvejų mėgėjų vartojamoji vertė Natura 2000 teritorijose nustatoma pagal pajamas, gautas už šių leidimų pardavimą. Kaip ir kitų rodiklių atveju, šio rodiklio skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika.

ŽVEJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Kaip ir Socio-ekonominės naudos studijos atlikimo metu, duomenų rinkimo proceso metu buvo identifikuoti tam tikri tyrimui reikalingų **duomenų prieinamumo apribojimai**:

- didžioji dalis mėgėjų žvejybos leidimų (t. y. žvejo mėgėjo bilietai, suteikiantys teisę užsiimti nelimituota žvejyba neišnuomotuose vandens telkiniuose) nėra susieti su konkrečiais vandens telkiniais. Nors mėgėjų žvejybos leidimai išnuomotuose vandens telkiniuose yra susieti su konkrečiais vandens telkiniais, ALIS nekaupiama informacijos apie šių leidimų pasiskirstymą pagal konkrečius vandens telkinius. Dėl to **nėra galimybės susieti pajamų, gautų už mėgėjų žvejybos leidimus, su konkrečiais vandens telkiniais**. Atsižvelgiant į tai, nustatant žvejų mėgėjų vartojamąją vertę Natura 2000 teritorijose remtasi bendru Natura 2000 teritorijose esančių vandens telkinių plotu.
- dalį mėgėjų žvejybos leidimų išnuomotuose vandens telkiniuose tiesiogiai pardavinėja patys vandens telkinių nuomininkai, tačiau **AM duomenų apie pajamas, surinktas iš šių leidimų pardavimo, nekaupia** (kaupiami duomenys tik apie leidimus, įsigytus per ALIS ir iš oficialių platintojų). Atsižvelgiant į tai, kaip ir 2019 m. vykdyto tyrimo metu, nustatant žvejų mėgėjų vartojamąją vertę remtasi prielaida[44], kad pusę visų pajamų už leidimus vykdyti mėgėjų žvejybą išnuomotuose vandens telkiniuose surenka patys vandens telkinių nuomininkai.

Įvertinus aukščiau minėtus duomenų prieinamumo apribojimus, buvo suformuota ir AM pateikta duomenų užklausa, pagal kurią vertintojams buvo pateikti duomenys apie 2019–2024 m. laikotarpiu kasmet visų platintojų parduotų skirtingų mėgėjų žvejybos leidimų skaičių ir už juos gautas pajamas.

Remiantis šiais duomenimis, buvo apskaičiuotos vidutinės metinės pajamos už leidimus neišnuomotuose vandens telkiniuose tiek nelimituotai, tiek limituotai žvejybai, tiek išnuomotuose vandens telkiniuose[45]. Kadangi vertintojams pateiktame duomenų rinkinyje nėra informacijos apie mėgėjų žvejybos leidimų, įsigytų tiesiai iš vandens telkinių nuomininkų, skaičių ir už juos gautas pajamas, apskaičiuojant 2019–2024 m. laikotarpio vidutines metines pajamas už mėgėjų žvejybos leidimus nelimituotai ir limituotai žvejybai išnuomotuose vandens telkiniuose daroma prielaida, kad pusę šių pajamų surenka patys vandens telkinių nuomininkai. Išnuomoti vandens telkiniai sudaro santykinai nedidelę dalį visų šalies vidaus vandens

[42] Prieiga internete: https://alisas.lt/
[43] Remiantis LR aplinkos ministerijos informacija, prieinama: https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/gamtos-apsauga/zvejyba/megeju-zvejyba/dazniausiai-uzduodami-klausimai/.
[44] 2019 m. tyrimo metu suformuluota remiantis AM specialistų ekspertiniu vertinimu. Vėlesniuose vertinimo etapuose ši prielaida bus verifikuota su AM atstovais.
[45] Vertintojams pateiktame duomenų rinkinyje nėra informacijos apie parduotų mėgėjų žvejybos leidimų pasiskirstymą pagal jų galiojimo trukmę. Nors iš pateiktos informacijos apie leidimų pasiskirstymą pagal kainą beveik visais atvejais galima identifikuoti ir leidimų galiojimo trukmę, vienu atveju to padaryti nėra galimybės. 2015–2023 m. laikotarpiu mėgėjų žvejybos leidimas 1 metams nelimituotai žvejybai ir mėgėjų žvejybos leidimas 1 parai limituotai žvejybai kainavo tiek pat, todėl nėra galimybės išskirti pajamų, surinktų už mėgėjų žvejybos leidimus išnuomotuose vandens telkiniuose, pagal žvejybos pobūdį (limituota ar nelimituota). Atsižvelgiant į tai, vidutinės metinės pajamos, surinktos už mėgėjų žvejybos leidimus išnuomotuose vandens telkiniuose, skirtingiems žvejybos tipams (limituotai ir nelimituotai) apskaičiuotos apibendrintai.

telkinių, todėl manytina, kad ši duomenų spraga neturi reikšmingos įtakos žvejų mėgėjų vartojamosios vertės apskaičiavimui.

Kadangi vertintojams pateiktame duomenų rinkinyje nėra informacijos apie konkrečius vandens telkinius, kuriuose buvo suteikta teisė užsiimti mėgėjų žvejyba įsigijus leidimus, nėra galimybės susieti pajamų, surinktų už leidimus vykdyti mėgėjų žvejybą, su konkrečiais vandens telkiniais ir nustatyti, kokia dalis šių pajamų buvo surinkta už mėgėjų žvejybą į Natura 2000 teritorijas patenkančiuose vandens telkiniuose. Atsižvelgiant į tai, georeferencinio pagrindo kadastro (*GRPK*) žemėlapių pagrindu buvo apskaičiuotas vandens telkinių (upių, upelių, kanalų, ežerų ir tvenkinių) bendras plotas Lietuvoje, ir į Natura 2000 teritorijas patenkančių vandens telkinių plotas. Šių duomenų pagrindu buvo apskaičiuota ir į Natura 2000 teritorijas patenkančių vandens telkinių ploto dalis nuo visų Lietuvoje esančių vandens telkinių ploto. Remiantis šiais duomenimis, apskaičiuota šioms teritorijoms tenkanti pajamų iš mėgėjų žvejybos dalis išnuomotuose ir neišnuomotuose telkiniuose, o jų suma leido nustatyti visuomenės pasiryžimą sumokėti už mėgėjų žvejybą į Natūra 2000 teritorijas patenkančiuose vandens telkiniuose (žr. 10 lentelę). Gauta metinė visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų žvejybą į Natura 2000 teritorijas patenkančiuose vandens telkiniuose yra lygi **956 678 Eur**.

10 LENTELĖ. ŽVEJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOJI VERTĖ NATURA 2000 TERITORIJOSE, EUR/METUS

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
1.	Neišnuomoti vandens telkiniai: vidutinės metinės pajamos už mėgėjų žvejybos leidimus nelimituotai žvejybai 2019–2024 m. laikotarpiu, Eur	1 482 789
2.	Neišnuomoti vandens telkiniai: vidutinės metinės pajamos už mėgėjų žvejybos leidimus limituotai žvejybai 2019–2024 m. laikotarpiu, Eur	131 760
3.	Išnuomoti vandens telkiniai: vidutinės metinės pajamos už mėgėjų žvejybos leidimus nelimituotai ir limituotai žvejybai 2019–2024 m. laikotarpiu, Eur (be pajamų už leidimus, įsigytus tiesiai iš vandens telkinių nuomininkų)	165 990
4.	Išnuomoti vandens telkiniai: vidutinės metinės pajamos už mėgėjų žvejybos leidimus nelimituotai ir limituotai žvejybai 2019–2024 m. laikotarpiu, Eur (pajamos už leidimus, įsigytus tiesiai iš vandens telkinių nuomininkų) *(daroma prielaida, kad pusę visų pajamų už leidimus vykdyti mėgėjų žvejybą išnuomotuose vandens telkiniuose surenka patys vandens telkinių nuomininkai)* [(4.) = (3.)]	165 990
5.	Bendras Lietuvos vandens telkinių plotas, ha	146 283
6.	Natura 2000 teritorijose esančių vandens telkinių plotas, ha	71 895
7.	Natura 2000 teritorijose esančių vandens telkinių dalis nuo visų vandens telkinių šalyje, proc. [(6.) / (5.) * 100]	49,15
8.	Neišnuomoti vandens telkiniai: Natura 2000 teritorijoms tenkanti pajamų iš mėgėjų žvejybos dalis, Eur *(skaičiuojama nuo vandens telkinių, patenkančių į Natura 2000 teritorijas, dalies)* [((1.) + (2)) * ((7.)/100)]	793 517
9.	Išnuomoti vandens telkiniai: Natura 2000 teritorijoms tenkanti pajamų iš mėgėjų žvejybos dalis, Eur *(skaičiuojama nuo vandens telkinių, patenkančių į Natura 2000 teritorijas, dalies)* [((3.) + (4)) * ((7.)/100)]	163 161
10.	Visuomenės pasiryžimas sumokėti už mėgėjų žvejybą į Natura 2000 teritorijas patenkančiuose vandens telkiniuose, Eur per metus [(8.) + (9.)]	**956 678**
11.	Vienam Natura 2000 teritorijose esančių vandens telkinių hektarui tenkanti visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų žvejybą vertė, Eur per metus [(10.) / (6.)]	**13,31**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis AM ir GRPK pateikta informacija

Siekiant palyginamumo su kitų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę vertę atspindinčių rodiklių vertėmis ir su panašių rodiklių, apskaičiuotų užsienio šalių studijose, reikšmėmis taip pat buvo apskaičiuota

ir visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų žvejybą vertė, tenkanti vienam Natura 2000 tinkle esančių vandens telkinių hektarui, kuri yra lygi **13,31 Eur**.

Lyginant šio tyrimo metu nustatytą žvejų mėgėjų vartojamąją vertę (2019–2024 m. laikotarpiu) su ankstesnio tyrimo metu apskaičiuota verte (2015–2019 m. laikotarpiu), stebimas vidutiniškai **beveik penktadaliu (19 proc. arba 152,5 tūkst. Eur) per metus padidėjęs** visuomenės pasiryžimas sumokėti už mėgėjų žvejybą į Natura 2000 teritorijas patenkančiuose vandens telkiniuose (žr. 11 lentelę). Vienam Natura 2000 tinkle esančių vandens telkinių hektarui per metus tenkanti žvejų mėgėjų vartojamoji vertė **padidėjo kiek daugiau nei dešimtadaliu (13 proc. arba 1,54 Eur)**.

11 LENTELĖ. ŽVEJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYČIAI NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Visuomenės pasiryžimas sumokėti už mėgėjų žvejybą į Natura 2000 teritorijas patenkančiuose vandens telkiniuose, Eur per metus	**804 161**	**956 678**
2.	Vienam Natura 2000 teritorijose esančių vandens telkinių hektarui tenkanti visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų žvejybą vertė, Eur / ha per metus	**11,77**	**13,31**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Prie stebimo rodiklio reikšmės pokyčio iš dalies prisidėjo **Natura 2000 tinklo plėtra** ir **teisės aktų pokyčiai**, kuriais įtvirtintos ženkliai didesnės mėgėjų žvejybos leidimų kainos, tačiau lemiamą įtaką daro 2019–2024 m. ženkliai išaugęs vidutinis metinis parduodamų **leidimų užsiimti mėgėjų žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose skaičius** ir **rodiklio skaičiavimo metodikos ypatumai**.

Lyginant su 2015–2019 m. laikotarpiu, 2019–2024 m. laikotarpiu **Natura 2000 teritorijose esančių vandens telkinių plotas** ir, atitinkamai, **Natura 2000 teritorijose esančių vandens telkinių dalis** nuo visų vandens telkinių šalyje **padidėjo nežymiai** (apie 5 proc.). 2024 m. sausio 1 d. įsigaliojus LR mėgėjų žvejybos įstatymo pakeitimams **beveik du kartus** (vidutiniškai 97 proc.) **išaugo** visų analizuojamų mėgėjų žvejybos **leidimų kainos**. Nepaisant to, šie kainų pokyčiai apėmė tik vienerius analizuojamo laikotarpio metus (2024 m.), o didžiąją dalį analizuojamo laikotarpio (2019–2023 m.) mėgėjų žvejybos leidimų kainos buvo tokios pačios, kaip taikytos 2015–2019 m. laikotarpiu. 2019–2024 m. laikotarpiu per metus buvo parduodamas **panašus** (tik 3 proc. arba 10,6 tūkst. mažesnis) **skaičius visų rūšių mėgėjų žvejybos leidimų** nei ankstesniu laikotarpiu, tačiau įvairių rūšių leidimų pardavimo tendencijos skyrėsi. Tiek 2015–2019 m. laikotarpiu, tiek 2019–2024 m. laikotarpiu kasmet santykinai daugiausiai (virš dviejų trečdalių) visų parduotų mėgėjų žvejybos leidimų sudarė žvejo bilietai, suteikiantys teisę užsiimti nelimituota mėgėjų žvejyba neišnuomotuose vandens telkiniuose. Bendras parduotų šios rūšies leidimų skaičius pastarąjį dešimtmetį (2015–2024 m.) buvo pakankamai stabilus. 2019–2024 m. laikotarpiu per metus parduota vidutiniškai iki dešimtadalio (7 proc.) mažiau žvejo bilietų nei 2015–2019 m. laikotarpiu, nors iš jų pardavimo per metus surinkta vidutiniškai dešimtadaliu (10 proc.) daugiau pajamų (daugiausiai dėl 2024 m. apie du kartus išaugusių leidimų kainų). Pastarąjį dešimtmetį (2015–2024 m.) stebimas beveik tolygus parduotų leidimų užsiimti limituota žvejyba neišnuomotuose vandens telkiniuose skaičiaus mažėjimas ir leidimų užsiimti žvejyba (tiek limituota, tiek nelimituota) išnuomotuose vandens telkiniuose skaičiaus didėjimas. 2019–2024 m. laikotarpiu per metus buvo parduota vidutiniškai iki trečdalio (31 proc.) mažiau mėgėjų žvejybos leidimų užsiimti limituota žvejyba neišnuomotuose vandens telkiniuose ir atitinkamai surinkta iki trečdalio (30 proc.) mažiau pajamų iš jų pardavimo. Ypač mažai šių santykinai brangiausių leidimų parduota 2024 m. ženkliai padidėjus leidimų kainoms. Visgi, santykinai didžiausi pokyčiai stebimi **leidimų užsiimti mėgėjų žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose** pardavimo apimtyse: 2019–2024 m. laikotarpiu per metus parduota vidutiniškai **69 proc. daugiau šių leidimų** ir už juos surinkta **89 proc.**

daugiau pajamų, lyginant su 2015–2019 m. Prie reikšmingai išaugusio parduotų leidimų užsiimti mėgėjų žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose skaičiaus galėjo prisidėti 2021 m. įvykdytas ALIS modernizavimas, padidinęs sistemos patogumą ir patrauklumą vartotojams: pavyzdžiui, suteikta galimybė ALIS naudotis išmaniuosiuose įrenginiuose, supaprastintas žvejo mėgėjo kortelių įsigijimas ir sudaryta galimybė pasiekti informaciją apie išnuomotus vandens telkinius bei juose vykdomos mėgėjų žvejybos pobūdį[46]. Nesant prieinamos informacijos apie mėgėjų žvejybos išnuomotuose vandens telkiniuose leidimų, įsigytų tiesiai iš vandens telkinių nuomininkų, pardavimo apimtis, skaičiuojant žvejų mėgėjų vartojamosios vertės rodiklį daroma prielaida, kad pusę šių pajamų surenka patys vandens telkinių nuomininkai (t. y. AM kaupiami duomenys apie pajamas už parduotus leidimus užsiimti mėgėjų žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose sudaro tik pusę visų pajamų už šiuos leidimus). Atsižvelgiant į santykinai ženkliausią pajamų iš leidimų užsiimti mėgėjų žvejyba išnuomotuose vandens telkiniuose padidėjimą, taikoma rodiklio skaičiavimo metodika (AM fiksuojamos pajamų sumos apskaitymas du kartus) galimai reikšmingai prisideda prie stebimų rodiklio reikšmės pokyčių.

Apibendrinant, 2019–2024 m. laikotarpiu nustatyta bendra metinė žvejų mėgėjų vartojamoji vertė Natura 2000 teritorijose yra lygi 956 678 Eur (19 proc. didesnė nei 2015–2019 m. laikotarpiu), o metinė visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų žvejybą vertė, tenkanti vienam Natura 2000 tinkle esančių vandens telkinių hektarui, yra lygi 13,31 Eur (13 proc. didesnė nei 2015–2019 m. laikotarpiu). Prie stebimo teigiamo rodiklio reikšmės pokyčio iš dalies prisideda tiek Natura 2000 tinklo plėtra, tiek teisės aktų pokyčiai, tačiau didžiausią įtaką turi 2019–2024 m. laikotarpiu ženklus mėgėjų žvejybos leidimų, suteikiančių teisę žvejoti išnuomotuose vandens telkiniuose, skaičiaus augimas. Dėl išsamių duomenų apie pajamas, gautas iš šių leidimų pardavimo, prieinamumo apribojimų pasirinkta rodiklio skaičiavimo metodika papildomai prisideda prie stebimų rodiklio reikšmės pokyčių. Atsižvelgiant į analizuojamu laikotarpiu įgyvendintus centralizuotos mėgėjų žvejybos leidimų pardavimo sistemos patobulinimus, rekomenduotina toliau gerinti AM vykdomą mėgėjų žvejybos leidimų stebėseną, ieškant būdų surinkti ir centralizuotai fiksuoti duomenis apie išnuomotų vandens telkinių nuomininkų gaunamas pajamas iš parduodamų žvejybos leidimų.

2.2.4. MEDŽIOTOJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOJI VERTĖ

Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė atspindi visuomenės pasiryžimą sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose. Tai apima dvejopą Natura 2000 teritorijų teikiamą naudą visuomenei – dėl **galimybės naudotis Natura 2000 teritorijose prieinama sumedžiotų gyvūnų biomase** (kaip aprūpinimo ekosisteminė paslauga) ir **naudotis Natura 2000 teritorijomis rekreaciniais tikslais** (kaip kultūrine ekosisteminė paslauga). Pirmąjį naudos komponentą išreiškia Natura 2000 teritorijoms tenkančios pajamos iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą, o antrąjį – pajamos iš kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo.

MEDŽIOTOJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Medžiotojų mėgėjų vartojamosios vertės nustatymui buvo pasitelkti kelių tipų duomenys: mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą sumos 2019–2025 m. laikotarpiu; Natura 2000 teritorijų plotai savivaldybėse 2025 m.; šalies savivaldybių plotai; kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama,

[46] „Aplinkosaugos leidimai – ir telefone“. *Alkas.lt*, 2021 m. spalio 4 d.: https://alkas.lt/2021/10/04/aplinkosaugos-leidimai-ir-telefone/.

sumedžiojimo per medžioklės sezoną limitai savivaldybėse 2019–2025 m. laikotarpiu; kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo įkainiai 2019–2025 m. laikotarpiu.

Mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą sumos. Teisę naudoti laisvėje esančių medžiojamųjų gyvūnų[47] išteklius suteikia Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos (AAD), kuris konkurso būdu vienam medžioklės plotų naudotojui[48] ne trumpesniam kaip 10 metų laikotarpiui išduoda leidimą naudoti medžiojamųjų gyvūnų išteklius konkrečiame medžioklės plotų vienete (MPV)[49]. Mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą dydis priklauso nuo MPV potencialiai galimų išgauti (sunaudoti) medžiojamųjų gyvūnų išteklių kiekio. Jis yra apskaičiuojamas pagal medžioklės plotų dydį ir šių plotų tinkamumą medžiojamiesiems gyvūnams gyventi ir veistis[50]. Duomenis apie savivaldybėse surinkto mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą sumas kaupia AAD, kuris pateikė vertintojams duomenis apie kiekvienoje savivaldybėje surenkamo mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą deklaruotas sumas kiekvienais 2019–2025 m. laikotarpio metais. AAD informavo, kad į pateiktą duomenų rinkinį įtraukti 2020 m. duomenys yra neteisingi, tačiau jų patikslinti nėra galimybės dėl suėjusio senaties termino informacijos apie surinktus mokesčius patikrai. Atsižvelgiant į šią duomenų spragą, 2020 m. savivaldybėse deklaruotos mokesčio sumos buvo interpoliuotos, remiantis gretimomis (2019 m. ir 2021 m.) reikšmėmis.

Natura 2000 teritorijų plotas savivaldybėse. Natura 2000 teritorijų (PAST ir BAST, įvertinant persidengimus) plotas savivaldybėse buvo nustatytas 2025 m. GIS duomenų pagrindu.

Savivaldybių plotas. Šalies savivaldybių plotas laikomas nekintančiu, todėl buvo pasitelkti ankstesnio vertinimo metu taikyti savivaldybių plotų duomenys, nustatyti GIS duomenų pagrindu.

Kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo limitai. Kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama (briedžių, tauriųjų elnių, stirnų ir danielių), sumedžiojimo per medžioklės sezoną limitai kasmet nustatomi LR aplinkos ministro įsakymu. Šie limitai nustatomi visai žvėrių rūšiai ir atskiroms jos kategorijoms (patinams / patelėms ir jaunikliams iki 1 m. amžiaus) ir priskiriami Lietuvos savivaldybėms, šalia pateikiant ir nepaskirstytą (nė vienai savivaldybei nepriskirtą) sumedžiojimo limitą. Atkreiptinas dėmesys, kad tik briedžių medžioklė buvo limituojama visu analizuotu 2019–2025 m. laikotarpiu. Danielių ir stirnų medžioklė nebelimituojama nuo 2020–2021 m. medžioklės sezono, o tauriųjų elnių medžioklė – nuo 2024–2025 m. medžioklės sezono. Duomenys apie kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo limitus savivaldybėse[51] 2019–2025 m. laikotarpiu buvo surinkti vertintojų, remiantis LR aplinkos ministro įsakymais dėl kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo limitų patvirtinimo 2019–2020 m., 2020–2021 m., 2021–2022 m., 2022–2023 m., 2023–2024 m. ir 2024–2025 m. medžioklės sezonais[52].

Kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo įkainiai. Kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo įkainiai nustatyti remiantis įkainiais už medžiojamųjų gyvūnų, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimą profesionalios medžioklės plotuose, patvirtintais VĮ „Valstybinių miškų urėdija“ (*VMU*) direktoriaus 2023 m. rugsėjo 13 d. įsakymu Nr. ĮS-150 (2024 m. liepos 15 d. įsakymo

[47] Laukinių gyvūnų, priskirtų medžiojamiesiems dėl visuomeniniais bei asmeniniais tikslais grindžiamos vertės ir atsižvelgiant į šalies medžioklės kultūros tradicijas (LR medžioklės įstatymas, 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-966 (2026–01–01 redakcija)).
[48] Fiziniam ar juridiniam asmeniui (medžiotojų klubui ar būreliui).
[49] Vientisos medžioklės plotų teritorijos, kurioje planuojamas ir organizuojamas medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimas (LR medžioklės įstatymas, 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-966 (2026–01–01 redakcija)).
[50] *LR medžioklės įstatymas*, 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-966 (2026–01–01 redakcija).
[51] Sumedžiojimo limitai nenustatomi Alytaus m., Kauno m., Klaipėdos m., Palangos m., Panevėžio m., Šiaulių m., Vilniaus m., Visagino savivaldybėms.
[52] 2019 m. gegužės 13 d. įsakymas Nr. D1-293; 2020 m. rugpjūčio 13 d. įsakymas Nr. D1-495; 2021 m. rugpjūčio 10 d. įsakymas Nr. D1-462; 2022 m. rugpjūčio 12 d. įsakymas Nr. D1-261; 2023 m. rugpjūčio 11 d. įsakymas Nr. D1-279; 2024 m. rugpjūčio 7 d. įsakymas Nr. D1-265; 2025 m. rugpjūčio 6 d. įsakymas Nr. D1-120.

Nr. ĮS-171 redakcija). Šiame dokumente pateikti įkainiai už briedžių, tauriųjų elnių, stirnų bei danielių patelių ir jauniklių iki 1 m. amžiaus sumedžiojimą, taip pat – įkainiai už įvairių charakteristikų (numetusių ragus ar skirtingo ilgio ir svorio ragus turinčių) žvėrių patinų sumedžiojimą. Šių įkainių pagrindu vertintojai apskaičiavo dviejų tipų vidutinius įkainius kiekvienai žvėrių rūšiai – už patinų sumedžiojimą bei patelių arba jauniklių iki 1 m. amžiaus sumedžiojimą. Atkreiptinas dėmesys, kad kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo įkainiai išliko tokie patys, kokie buvo taikyti ankstesniame tyrime (nustatyti VMU direktoriaus 2019 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. ĮS-210).

Visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose (t. y. medžiotojų mėgėjų vartojamosios vertės nustatymas) buvo vykdomas pasitelkiant Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtintą metodiką (žr. 12 lentelę).

12 LENTELĖ. MEDŽIOTOJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
1.	Vidutinės metinės pajamos iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą 2019–2025 m. laikotarpiu, Eur	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
2.	Natura 2000 teritorijų plotas kiekvienoje savivaldybėje, ha	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
3.	Bendras Natura 2000 teritorijų plotas, ha	1 065 997
4.	Natura 2000 teritorijų dalis kiekvienoje savivaldybėje, proc.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
5.	Vidutinė Natura 2000 teritorijų dalis šalyje, proc.	19
6.	Natura 2000 teritorijoms tenkančios metinės pajamos iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą, Eur (*visų savivaldybių suma*) [(1.) / 100 * (4.)]	661 077,63
7.	Briedžiai: vidutinis metinis briedžių patinų sumedžiojimo limitas 2019–2025 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
8.	Briedžiai: vidutinis įkainis už briedžio patino sumedžiojimą (su PVM), Eur	864,65
9.	Briedžiai: vidutinės metinės pajamos iš briedžių patinų medžioklės 2019–2025 m. medžioklės sezonais, Eur [(7) * (8.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
10.	Briedžiai: vidutinis metinis briedžių patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus sumedžiojimo limitas 2019–2025 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
11.	Briedžiai: vidutinis įkainis už briedžio patelės arba jauniklio iki 1 m. amžiaus sumedžiojimą (su PVM), Eur	272,25
12.	Briedžiai: vidutinės metinės pajamos iš briedžių patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus medžioklės 2019–2025 m. medžioklės sezonais, Eur [(10.) * (11.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
13.	Briedžiai: vidutinės metinės pajamos iš briedžių medžioklės 2019–2025 m. medžioklės sezonais, Eur [(9.) + (12.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
14.	Taurieji elniai: vidutinis metinis tauriųjų elnių patinų sumedžiojimo limitas per 2019–2024 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
15.	Taurieji elniai: vidutinis įkainis už tauriojo elnio patino sumedžiojimą (su PVM), Eur	746,17
16.	Taurieji elniai: vidutinės metinės pajamos iš tauriųjų elnių patinų medžioklės 2019–2024 m. medžioklės sezonais, Eur [(14.) * (15.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
18.	Taurieji elniai: vidutinis metinis tauriųjų elnių patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus sumedžiojimo limitas 2019–2024 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
19.	Taurieji elniai: vidutinis įkainis už tauriojo elnio patelės arba jauniklio iki 1 m. amžiaus sumedžiojimą (su PVM), Eur	99,83
20.	Taurieji elniai: vidutinės metinės pajamos iš tauriųjų elnių patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus medžioklės 2019–2024 m. medžioklės sezonais, Eur [(18.) * (19.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
21.	Taurieji elniai: vidutinės metinės pajamos iš tauriųjų elnių medžioklės 2019–2024 m. medžioklės sezonais, Eur [(16.) + (20.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
22.	Stirnos: vidutinis metinis stirnų patinų sumedžiojimo limitas 2019–2020 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
23.	Stirnos: vidutinis įkainis už stirnos patino sumedžiojimą (su PVM), Eur	185,53
24.	Stirnos: vidutinės metinės pajamos iš stirnų patinų medžioklės 2019–2020 m. medžioklės sezonais, Eur [(22.) * (23.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
25.	Stirnos: vidutinis metinis stirnų patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus sumedžiojimo limitas 2019–2020 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
26.	Stirnos: vidutinis įkainis už stirnos patelės arba jauniklio iki 1 m. amžiaus sumedžiojimą (su PVM), Eur	48,40
27.	Stirnos: vidutinės metinės pajamos iš stirnų patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus medžioklės 2019–2020 m. medžioklės sezonais, Eur [(25.) * (26.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
28.	Stirnos: vidutinės metinės pajamos iš stirnų medžioklės 2019–2020 m. medžioklės sezonais, Eur [(24.) + (27.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
29.	Danieliai: vidutinis metinis danielių patinų sumedžiojimo limitas 2019–2020 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
30.	Danieliai: vidutinis įkainis už danielio patino sumedžiojimą (su PVM), Eur per metus	241,75
31.	Danieliai: vidutinės metinės pajamos iš danielių patinų medžioklės 2019–2020 m. medžioklės sezonais, Eur [(29.) * (30.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
32.	Danieliai: vidutinis metinis danielių patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus sumedžiojimo limitas 2019–2020 m. medžioklės sezonais, vnt.	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
33.	Danieliai: vidutinis įkainis už danielio patelės arba jauniklio iki 1 m. amžiaus sumedžiojimą (su PVM), Eur	81,68
34.	Danieliai: vidutinės metinės pajamos iš danielių patelių ar jauniklių iki 1 m. amžiaus medžioklės 2019–2020 m. medžioklės sezonais, Eur [(32.) * (33.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
35.	Danieliai: vidutinės metinės pajamos iš danielių medžioklės 2019–2020 m. medžioklės sezonais, Eur [(31.) + (34.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
36.	Vidutinės metinės pajamos iš kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, medžioklės, Eur [(13.) + (21.) + (28.) + (35.)]	Skaičiai skiriasi savivaldybėse
37.	Natura 2000 teritorijoms tenkančios metinės pajamos iš kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, medžioklės, Eur [(36.) /100 * (5.)]	1 944 714
38.	Visuomenės pasiryžimas sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose, Eur [(6.) + (37.)]	**2 605 791**
39.	Vienam Natura 2000 hektarui tenkanti visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose vertė, Eur / ha [(37.) / (3.)]	**2,74**

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis AAD pateiktais duomenimis, viešai prieinama informacija ir GIS duomenimis

Atlikus skaičiavimus pagal nurodytus žingsnius, gauta metinė visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose yra lygi **2 605 791 Eur**. Siekiant palyginamumo su kitų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę vertę atspindinčių rodiklių vertėmis ir su panašių rodiklių, apskaičiuotų užsienio šalių studijose, reikšmėmis taip pat buvo apskaičiuota ir visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų medžioklę vertė, tenkanti vienam Natura 2000 teritorijų hektarui, kuri yra lygi **2,74 Eur**.

Lyginant šio tyrimo metu nustatytą medžiotojų mėgėjų vartojamąją vertę su ankstesnio tyrimo metu apskaičiuota verte, stebimas vidutiniškai **du kartus (130 proc. arba 1,1 mln. Eur) per metus padidėjęs** visuomenės pasiryžimas sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose (žr. 13 lentelę).

13 LENTELĖ. MEDŽIOTOJŲ MĖGĖJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYČIAI NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Visuomenės pasiryžimas sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose, Eur per metus	**1 020 936**	**2 605 791**
2.	Vienam Natura 2000 hektarui tenkanti visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų medžioklę Natura 2000 teritorijose vertė, Eur / ha per metus	**1,58**	**2,74**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Vienam Natura 2000 teritorijų hektarui per metus tenkanti medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė **padidėjo daugiau nei pusantro karto (73 proc. arba 1,16 Eur).** Prie stebimo rodiklio reikšmės pokyčio nežymiai prisidėjo **Natura 2000 tinklo plėtra** – lyginant 2015–2019 m. ir 2019–2025 m. laikotarpius, bendras Natura 2000 teritorijų plotas šalyje padidėjo apie dešimtadaliu, o vidutinė Natura 2000 teritorijų dalis savivaldybėse – 6 p. p. (nuo 13 proc. iki 19 proc.). Vis dėlto, didžiausią įtaką pasiryžimo sumokėti pokyčiams turėjo **reikšmingai išaugusios pajamos iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą** ir **padidinti kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo limitai**. 2019–2025 m. laikotarpiu vidutiniškai per metus buvo surinkta dvigubai (118 proc. arba 1,89 mln. Eur) daugiau pajamų iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą, lyginant su 2015–2019 m. laikotarpiu. Apskritai per pastarąjį dešimtmetį šio mokesčio deklaruotos sumos nuosekliai augo ir per visą 2015–2025 m. laikotarpį padidėjo trigubai. Didžiausias augimas užfiksuotas 2019 m., kai buvo deklaruotos du kartus (arba 1,39 mln. Eur) didesnės mokesčio sumos nei 2018 m., ir 2022 m., kai buvo deklaruotos penktadaliu (arba 0,68 mln. Eur) didesnės mokesčio sumos nei 2021 m. Prie pajamų iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą augimo iš dalies prisidėjo kasmetinis mokesčio tarifo indeksavimas, remiantis VDA kasmet skelbiamu vartotojų kainų indeksu. Lyginant 2015–2019 m. ir 2019–2025 m. laikotarpius, mokesčio už medžiojamuosius gyvūnus indeksavimo koeficientas padidėjo apie trečdaliu (30 proc.)[53]. Lyginant su ankstesniu tyrimu, kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo įkainiai nesikeitė, tačiau daugiau nei trečdaliu (35 proc.) išaugo bendri kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo limitai. Be to, analizuojamo laikotarpio eigoje limitų dalies kanopinių žvėrių (stirnų, danielių ir tauriųjų elnių) medžioklei buvo atsisakyta. Dėl išaugusių medžiojamųjų gyvūnų populiacijų sumažinti apribojimai naudoti šiuos gamtos išteklius leido padidinti mėgėjų medžioklės vartojamąją vertę.

Apibendrinant, 2019–2024 m. laikotarpiu nustatyta bendra metinė medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė Natura 2000 teritorijose yra lygi 2 605 791 Eur (du kartus didesnė nei 2015–2019 m. laikotarpiu), o metinė visuomenės pasiryžimo sumokėti už mėgėjų medžioklę vertė, tenkanti vienam Natura 2000 teritorijų hektarui, yra lygi 2,74 Eur (pusantro karto didesnė nei 2015–2019 m. laikotarpiu). Prie stebimo rodiklio reikšmės pokyčio nežymiai prisidėjo Natura 2000 tinklo plėtra, tačiau didžiausią įtaką pasiryžimo sumokėti pokyčiams turėjo reikšmingai išaugusios pajamos iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą ir padidinti kanopinių žvėrių, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimo limitai.

[53] LR aplinkos apsaugos ministerijos informacija.

2.2.5. GERIAMOJO VANDENS KOKYBĖS VARTOJAMOJI VERTĖ

Geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės rodiklis skirtas įvertinti, kokiu mastu Natura 2000 teritorijos prisideda prie saugaus ir kokybiško geriamojo gėlo vandens išteklių išsaugojimo ir gerinimo, leidžia susieti saugomų teritorijų ekologinę būklę su praktine nauda visuomenei – geriamojo vandens tiekimu, remiantis erdviniais vandenviečių duomenimis ir jų charakteristikomis.

Kaip ir kitų rodiklių atveju, geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika, **pasitelkiant pakeitimo kaštų metodą** ir įvertinant galimas papildomas išlaidas, kurias gyventojai patirtų, jei geriamąjį vandenį tektų įsigyti prekybos vietose.

GERIAMOJO VANDENS KOKYBĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Nustatant Natura 2000 tinklo kuriamą vertę prisidedant prie geriamojo gėlo vandens kokybės gerinimo naudoti konkrečių į Natura 2000 teritorijas patenkančių geriamojo gėlo vandens vandenviečių duomenys. Lietuvos geologijos tarnybos (*LGT*) tvarkomame Žemės gelmių registre LGT pagalba buvo identifikuotos visos Natura 2000 teritorijose esančios vandenvietės. Nustatyta, kad į Natura 2000 teritorijas iš viso patenka **51 naudojama geriamojo gėlo vandens vandenvietė**, išsidėsčiusi šalies teritorijoje. Šiose vandenvietėse per parą išgaunamas gėlo geriamojo vandens kiekis nustatytas pagal LGT[54] pateikiamus kiekvienos vandenvietės duomenis.

Iš reikalingos 51 vandenvietės, 2 vandenviečių duomenys nėra nurodomi LGT pateiktuose dokumentuose (nors žinoma, kad vandenvietė naudojama), todėl joms pritaikytas visų Natura 2000 teritorijose esančių vandenviečių, išgaunančių ne daugiau kaip 10 tūkst. m^3/parą geriamojo gėlo vandens, vidutinis paros išgavimas (taikoma mediana – 0,05 tūkst. m^3/parą)(žr. 14 lentelę).

14 LENTELĖ. GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIETĖS, ESANČIOS NATURA 2000 TERITORIJOSE (NAUDOJAMOS)

SAVIVALDYBĖ	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ SKAIČIUS, VNT.	GERIAMO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ, PATENKANČIŲ Į NATURA 2000 TERITORIJAS, SKAIČIUS, VNT.	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIETĖS, PATENKANČIOS Į NATURA 2000 TERITORIJAS, UNIKALUS NUMERIS	IŠGAUNAMAS GERIAMOJO GĖLO VANDENS KIEKIS, TŪKST. M^3/PARĄ
Akmenės r. sav.	31	1	2409	0,46
Anykščių r. sav.	37	1	2724	0,05
Birštono sav.	4	1	4735	0,09
Druskininkų sav.	6	1	2364	18,5
Ignalinos r. sav.	43	3	3340	0,02
			3341	0,02
			4984	0,02
Kalvarijos sav.	21	7	3174	0,07
			3175	0,07
			3181	0,04
			5371	0,011

[54] Duomenys mokami, pateikiami pagal atskirą užsakymą

SAVIVALDYBĖ	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ SKAIČIUS, VNT.	GERIAMO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ, PATENKANČIŲ Į NATURA 2000 TERITORIJAS, SKAIČIUS, VNT.	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIETĖS, PATENKANČIOS Į NATURA 2000 TERITORIJAS, UNIKALUS NUMERIS	IŠGAUNAMAS GERIAMOJO GĖLO VANDENS KIEKIS, TŪKST. M^3/PARĄ
			5479	0,01
			5499	0,01
			6071	0,01
Kauno m. sav.	14	1	39	165
Kauno r. sav.	72	2	3215	0,3
			5976	0,01
Marijampolės sav.	32	2	4724	0,099
			5364	0,099
Mažeikių r. sav.	39	2	4771	0,05
			64	6,8
Molėtų r. sav.	63	7	3046	0,02
			3406	0,085
			3460	0,03
			4778	0,02
			4900	0,03
			5273	0,02
			5473	0,01
Neringos sav.	3	2	3051	0,653
			72	2
Plungės r. sav.	49	1	3113	0,05
Radviliškio r. sav.	25	1	2911	0,05
Šalčininkų r. sav.	35	1	6288	0,01
Šiaulių r. sav.	54	2	3462	0,5
			4220	0,015
Šilalės r. sav.	50	1	2679	0,024
Šilutės r. sav.	41	4	3129	0,15
			3130	0,02
			5567	0,099
			6124	1
Švenčionių r. sav.	32	2	3760	0,05
			4028	1,5
Tauragės r. sav.	32	1	3611	0,299
Ukmergės r. sav.	35	3	4234	0,05
			4632	0,1
			127	10
Varėnos r. sav.	28	2	3964	0,02
			4850	0,03
Vilniaus r. sav.	159	1	2608	0,2

SAVIVALDYBĖ	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ SKAIČIUS, VNT.	GERIAMO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ, PATENKANČIŲ Į NATURA 2000 TERITORIJAS, SKAIČIUS, VNT.	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIETĖS, PATENKANČIOS Į NATURA 2000 TERITORIJAS, UNIKALUS NUMERIS	IŠGAUNAMAS GERIAMOJO GĖLO VANDENS KIEKIS, TŪKST. M^3/PARĄ
Zarasų r. sav.	32	2	3322	0,06
			5890	0,02

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis kartografiniais duomenimis, Žemės gelmių registro informacija ir „BGI Consulting“ skaičiavimais

Visose bendrai Natura 2000 teritorijose esančiose vandenvietėse vidutiniškai per parą išgaunamas bendras geriamojo gėlo vandens kiekis yra **208,854 tūkst. m^3/parą**, kas sudaro **76 231,71 tūkst. m^3/metus**.

Pastaraisiais metais šalies mastu **yra sunaudojama apie 85–86 proc. viso išgauto požeminio vandens**[55], iš kurio apie **67–69 proc. sunaudojama ūkio–buities reikmėms**[56]. Įvairių šaltinių duomenimis[57], namų ūkiuose **gėrimui ir maisto gamybai sunaudojama apie 4 proc**. buitiniams vartotojams pateikiamo vandens.

Geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės rodiklio reikšmei apskaičiuoti buvo nustatyta vidutinė geriamojo vandens kaina prekybos vietose bei vidutinė tinklais tiekiamo geriamojo gėlo vandens kaina buitiniams vartotojams (be nuotekų tvarkymo paslaugos) (žr. 15 lentelę).

15 LENTELĖ. GERIAMOJO GĖLO VANDENS KOKYBĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	DYDIS
1.	Paimama požeminio geriamojo gėlo vandens, m^3 per metus	76 231 710
2.	Paimto geriamojo gėlo vandens sunaudojimas, m^3 per metus	65 178 112,05
3.	Gyventojų namų ūkių sunaudojamas vanduo, m^3 per metus [(2)*68/100]	44 321 116,19
4.	Geriamojo gėlo vandens panaudojimas gėrimui ir maisto gamybai, m^3per metus	1 772 844,65
5.	Vidutinė geriamojo vandens kaina prekybos vietose, Eur/ m^3 (su PVM)[58]	274
6.	Vidutinė tinklais tiekiamo geriamojo gėlo vandens kaina buitiniams vartotojams (be nuotekų tvarkymo paslaugos), Eur/ m^3 (su PVM)[59]	1,806
7.	Sunaudojamo geriamojo gėlo vandens kaina, jeigu visas kiekis įsigijamas prekybos vietose, Eur per metus [(4) * (5)]	485 759 434,10
8.	Sunaudojamo geriamojo gėlo vandens kaina, jeigu visas kiekis pateikiamas tinklais, Eur per metus [(4) * (6)]	3 201 754,52

[55] Apskaičiuota vertintojų, remiantis Aplinkos apsaugos agentūros (AAA) viešai skelbiamais duomenimis apie vandens paėmimą ir sunaudojimą kiekvienais metais. Konkrečiai, 2020 m. – 85 proc., 2021 m. – 85 proc., 2022 m. – 86 proc., 2023 m. – 85 proc., 2024 m. – 86 proc. Prieiga internete: Vandens paėmimo ir sunaudojimo duomenys - Aplinkos apsaugos agentūra

[56] Remiantis Aplinkos apsaugos agentūros viešai skelbiama informacija. Prieiga internete: Bendra informacija apie požeminio vandens paėmimą ir naudojimą - Aplinkos apsaugos agentūra

[57] Europos Komisija; Environment Brussels. Prieiga internete: https://environment.brussels/state-environment/report-2011-2014/eau-et-environnement-aquatique/approvisionnement-et-consommation

[58] Apskaičiuota vertintojų, remiantis kelių pagrindinių prekės ženklų, parduodančių geriamąjį vandenį 5L talpos taroje, kainas, tyrimo metu prieinamas internete. Imtos tik paprasčiausio/pigiausio, neįtraukiant mineralizuoto, ypatingais būdais valyto ir pan., geriamojo vandens kainos

[59] Apskaičiuota vertintojų, remiantis 5 savivaldybių, kuriose yra daugiausia į Natura 2000 tinklą patenkančių vandenviečių, vandens tiekėjų viešai skelbiamų vandens tiekimo vartotojams, gyvenantiems butuose, kainų vidurkiu.

EIL. NR.	ELEMENTAS	DYDIS
9.	**Vartotojų sumokama papildoma kaina, jeigu geriamas vanduo įsigijamas prekybos vietose, Eur per metus** [(7) - (8)]	**482 557 679,58**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis LGT, Aplinkos apsaugos agentūros (AAA) ir vandens tiekėjų bei pardavėjų pateikiamais duomenimis

Nustatyta vartotojų sumokamos papildomos kainos, jei geriamas vanduo įsigyjamas prekybos vietose, bendra vertė buvo standartizuota perskaičiuojant ją į vienam hektarui tenkančią vertę (žr. 17 lentelę). Kadangi Natura 2000 teritorijose esančių vandenviečių naudą patiria ir už šių teritorijų ribų gyvenantys asmenys, vienam hektarui tenkanti vertė buvo apskaičiuota proporcingai savivaldybių plotui, aptarnaujamam Natura 2000 teritorijose esančių vandenviečių. Tam buvo įvertinta Natura 2000 teritorijose esančių vandenviečių dalis kiekvienoje savivaldybėje ir apskaičiuotas joms tenkantis aptarnaujamas plotas. Skaičiavimams naudoti duomenys pateikiami 16 lentelėje.

16 LENTELĖ. SAVIVALDYBIŲ PLOTŲ, APRŪPINAMŲ GĖLU VANDENIU IŠ NATURA 2000 TERITORIJOSE ESANČIŲ VANDENVIEČIŲ, SKAIČIAVIMAI

SAVIVALDYBĖ	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ SKAIČIUS, VNT.	GERIAMO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ, PATENKANČIŲ Į NATURA 2000 TERITORIJAS, SKAIČIUS, VNT.	SAVIVALDYBĖS PLOTO, APTARNAUJAMO Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIOS VANDENVIETĖS, DALIS, PROC.	SAVIVALDYBĖS PLOTAS, HA	SAVIVALDYBĖS PLOTAS, APTARNAUJAMAS Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIOS VANDENVIETĖS, HA
Akmenės r. sav.	31	1	3	84 377	2 722
Anykščių r. sav.	37	1	3	176 530	4 771
Birštono sav.	4	1	25	12 407	3 102
Druskininkų sav.	6	1	17	45 298	7 550
Ignalinos r. sav.	43	3	7	144 067	10 051
Kalvarijos sav.	21	7	33	44 091	14 697
Kauno m. sav.	14	1	7	15 704	1 122
Kauno r. sav.	72	2	3	149 598	4 156
Marijampolės sav.	32	2	6	75 475	4 717
Mažeikių r. sav.	39	2	5	121 989	6 256
Molėtų r. sav.	63	7	11	136 823	15 203
Neringos sav.	3	2	67	8 930	5 953
Plungės r. sav.	49	1	2	110 796	2 261
Radviliškio r. sav.	25	1	4	154 019	6 161
Šalčininkų r. sav.	35	1	3	149 132	4 261
Šiaulių r. sav.	54	2	4	180 726	6 694
Šilalės r. sav.	50	1	2	118 806	2 376
Šilutės r. sav.	41	4	10	170 593	16 643

SAVIVALDYBĖ	GERIAMOJO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ SKAIČIUS, VNT.	GERIAMO GĖLO VANDENS VANDENVIEČIŲ, PATENKANČIŲ Į NATURA 2000 TERITORIJAS, SKAIČIUS, VNT.	SAVIVALDYBĖS PLOTO, APTARNAUJAMO Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIOS VANDENVIETĖS, DALIS, PROC.	SAVIVALDYBĖS PLOTAS, HA	SAVIVALDYBĖS PLOTAS, APTARNAUJAMAS Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIOS VANDENVIETĖS, HA
Švenčionių r. sav.	32	2	6	169 192	10 575
Tauragės r. sav.	32	1	3	118 795	3 712
Ukmergės r. sav.	35	3	9	139 475	11 955
Varėnos r. sav.	28	2	7	221 846	15 846
Vilniaus r. sav.	159	1	1	212 940	1 339
Zarasų r. sav.	32	2	6	133 492	8 343
		VISO:		**2 895 101**	**170 465**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis LGT, AAA ir vandens tiekėjų bei pardavėjų pateikiamais duomenimis

17 LENTELĖ. VIENAM SAVIVALDYBIŲ PLOTO, KURIS APTARNAUJAMAS Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIŲ VANDENVIEČIŲ, HEKTARUI TENKANČIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	DYDIS
1.	Bendras savivaldybių plotas, aptarnaujamas į Natura 2000 teritoriją patenkančių vandenviečių, ha	170 465
2.	Vartotojų sumokama papildoma kaina, jeigu geriamas vanduo įsigijamas prekybos vietose, Eur per metus	482 557 679,58
3.	Vienam savivaldybių ploto, kuris aptarnaujamas į Natura 2000 teritoriją patenkančių vandenviečių, hektarui tenkanti vertė, Eur / ha per metus [(2.) / (1.)]	**2 830,83**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Pažymėtina, kad iš visų 14 lentelėje nurodytų vandenviečių išsiskiria Kauno m. esanti vandenvietė, kuriai tenka apie 79 proc. bendro analizuojamose vandenvietėse išgaunamo vandens kiekio. Kadangi geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė pagal taikomą pakeitimo kaštų metodiką tiesiogiai priklauso nuo išgaunamo vandens kiekio, ši vandenvietė turi reikšmingą įtaką ir bendrai apskaičiuojamai ekonominei vertei. Tai atskleidžia ekonominės vertės rodiklio koncentraciją ir jo jautrumą vienos vandenvietės duomenims.

Atsižvelgiant į tai, papildomai atlikta vandenviečių išgaunamo vandens kiekių pasiskirstymo ir ekonominės vertės jautrumo analizė. Nustatyta, kad visų 51 vandenvietės vidutinis išgaunamo vandens kiekis sudaro 4,0952 tūkst. m^3/parą, o mediana – 0,05 tūkst. m^3/parą. **Toks reikšmingas vidurkio ir medianos skirtumas rodo asimetrišką duomenų pasiskirstymą** (t. y. vandenviečių, išgaunančių gerokai didesnius vandens kiekius nei dauguma kitų analizuojamų vandenviečių, yra nedidelė dalis).

Siekiant sumažinti kraštinių reikšmių įtaką, papildomai apskaičiuotas vidurkis, atmetus pirmą ir dešimtą decilius (10 proc. mažiausių ir 10 proc. didžiausių reikšmių). T. y., išrikiavus visų 51 vandenvietės duomenis didėjimo tvarka, iš skaičiavimų pašalintos penkios mažiausios ir penkios didžiausios reikšmės. **Likusių vandenviečių išgaunamo vandens kiekio aritmetinis vidurkis sudarė 0,1586 tūkst. m^3/parą, o**

mediana išliko nepakitusi – 0,05 tūkst. m^3/parą. Šie rezultatai patvirtina reikšmingą kraštinių reikšmių įtaką aritmetiniam vidurkiui.

Ekonominės vertės jautrumui įvertinti papildomai apskaičiuoti keli scenarijai. Pagal bazinį scenarijų, apimantį visas 51 vandenvietes, metinė geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė sudaro apie 482,56 mln. Eur.

Alternatyviame scenarijuje pasirinkta neįtraukti Kauno m. vandenvietės. Vertinant likusias 50 vandenviečių, jų bendras vidutinis per parą išgaunamo vandens kiekis sudaro 43,854 tūkst. m^3, arba 16 006,71 tūkst. m^3 per metus. Toliau skaičiavimuose taikomi tie patys išgauto vandens sunaudojimo, namų ūkių suvartojimo ir geriamojo vandens panaudojimo gėrimui bei maisto gamybai koeficientai, taip pat tos pačios vandens kainos. Neįtraukiant Kauno m. vandenvietės, geriamojo gėlo vandens kiekis, namų ūkiuose sunaudojamas gėrimui ir maisto gamybai, sudaro apie 372,25 tūkst. m^3 per metus. **Taikant pakeitimo kaštų metodą, šio vandens įsigijimo prekybos vietose ir tiekimo centralizuotais tinklais kainų skirtumas sudaro 101 324 773,89 Eur per metus.** Siekiant išlaikyti ekonominės vertės ir jai priskiriamo aptarnaujamo ploto skaičiavimo nuoseklumą, iš bendro 16 lentelėje apskaičiuoto savivaldybių aptarnaujamo ploto taip pat pašalintas Kauno m. savivaldybei priskirtas 1 122 ha plotas. **Tokiu būdu alternatyviame scenarijuje vertinamas aptarnaujamas plotas sudaro 169 343 ha, o vienam šio ploto hektarui tenkanti geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė – 598,34 Eur per metus.**

Atlikta jautrumo analizė parodė, kad Kauno miesto vandenvietės neįtraukimas reikšmingai sumažina apskaičiuojamą bendrą geriamojo vandens kokybės vartojamąją vertę. Tai patvirtina, kad pagrindinis ekonominės vertės rodiklis yra itin jautrus vienos didžiausios vandenvietės išgaunamo vandens kiekiui.

GERIAMOJO VANDENS KOKYBĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS STATISTIŠKAI STANDARTIZUOTAS VERTINIMAS

Atsižvelgiant į reikšmingą Kauno m. vandenvietės įtaką geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės rodiklio reikšmei, papildomai atliktas statistiškai standartizuotas ekonominės vertės skaičiavimas. **Šiuo skaičiavimu siekiama sumažinti išskirtinai didelės vandenvietės įtaką bendram ekonominės vertės įverčiui ir nustatyti rodiklį, kuris geriau atspindėtų analizuojamų vandenviečių išgaunamo vandens kiekių pasiskirstymą.**

Statistiniam standartizavimui pasirinktas 9 decilis, apskaičiuotas pagal 50 vandenviečių duomenis, neįtraukiant Kauno m. vandenvietės (kaip ir ankstesniais skaičiavimais, dviejų vandenviečių, kurių faktiniai išgaunamo vandens kiekiai nebuvo nurodyti, reikšmės įvertintos taikant medianos metodą). Apskaičiuota 9 decilio reikšmė sudaro 1,05 tūkst. m^3/parą. **Taikant statistinio standartizavimo metodą, Kauno m. vandenvietės faktinis 165 tūkst. m^3/parą išgaunamo vandens kiekis ekonominės vertės skaičiavimuose apribotas iki nustatytos 9 decilio reikšmės – 1,05 tūkst. m^3/parą.** Kitų 50 vandenviečių išgaunamo vandens kiekiai nebuvo keičiami. **Tokiu būdu bendras statistiškai standartizuotas 51 vandenvietės išgaunamo vandens kiekis sudaro 44,904 tūkst. m^3/parą, arba 16 389,96 tūkst. m^3 per metus.**

Taikant anksčiau nustatytus išgauto vandens sunaudojimo (85,5 proc.), ūkio ir buities reikmėms tenkančio vandens (68 proc.) bei gėrimui ir maisto gamybai sunaudojamo vandens (4 proc.) koeficientus, taip pat tas pačias geriamojo vandens kainas, apskaičiuota statistiškai standartizuota geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė (žr. 18, 19 lenteles).

18 LENTELĖ. GERIAMOJO GĖLO VANDENS KOKYBĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI (STANDARTIZUOTAS VERTINIMAS)

EIL. NR.	ELEMENTAS	DYDIS
1.	Paimamas požeminio geriamojo gėlo vandens, m^3 per metus	16 389 960
2.	Paimto geriamojo gėlo vandens sunaudojimas, m^3 per metus	14 014 915,80
3.	Gyventojų namų ūkių sunaudojamas vanduo, m^3 per metus [(2)*68/100]	9 530 142,74
4.	Geriamojo gėlo vandens panaudojimas gėrimui ir maisto gamybai, m^3per metus	381 205,71
5.	Vidutinė geriamojo vandens kaina prekybos vietose, Eur/ m^3 (su PVM)[60]	274
6.	Vidutinė tinklais tiekiamo geriamojo gėlo vandens kaina buitiniams vartotojams (be nuotekų tvarkymo paslaugos), Eur/ m^3 (su PVM)[61]	1,806
7.	Sunaudojamo geriamojo gėlo vandens kaina, jeigu visas kiekis įsigijamas prekybos vietose, Eur per metus [(4) * (5)]	104 450 364,47
8.	Sunaudojamo geriamojo gėlo vandens kaina, jeigu visas kiekis pateikiamas tinklais, Eur per metus [(4) * (6)]	688 457,51
9.	**Vartotojų sumokama papildoma kaina, jeigu geriamas vanduo įsigijamas prekybos vietose, Eur per metus (standartizuota reikšmė)** [(7) - (8)]	**103 761 906,96**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis LGT, AAA ir vandens tiekėjų bei pardavėjų pateikiamais duomenimis

19 LENTELĖ. VIENAM SAVIVALDYBIŲ PLOTO, KURIS APTARNAUJAMAS Į NATURA 2000 TERITORIJĄ PATENKANČIŲ VANDENVIEČIŲ, HEKTARUI TENKANČIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	DYDIS
1.	Bendras savivaldybių plotas, aptarnaujamas į Natura 2000 teritoriją patenkančių vandenviečių, ha	170 465
2.	Vartotojų sumokama papildoma kaina, jeigu geriamas vanduo įsigijamas prekybos vietose, Eur per metus **(standartizuota reikšmė)**	103 761 906,96
3.	Vienam savivaldybių ploto, kuris aptarnaujamas į Natura 2000 teritoriją patenkančių vandenviečių, hektarui tenkanti vertė, Eur / ha per metus **(standartizuota reikšmė)** [(2.) / (1.)]	**608,70**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad **statistiškai standartizuota geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė sudaro 103 761 906,96 Eur per metus. Šią vertę perskaičiavus vienam aptarnaujamos teritorijos hektarui, gaunamas 608,70 Eur/ha per metus rodiklis.**

Palyginus gautus rezultatus su baziniu scenarijumi, kuriame įtraukiami faktiniai visų vandenviečių išgaunamo vandens kiekiai, nustatyta, kad statistiškai standartizuota ekonominė vertė yra apie 78,5 proc. mažesnė. Šis skirtumas rodo didelį bendro ekonominės vertės rodiklio jautrumą Kauno m. vandenvietės

[60] Apskaičiuota vertintojų, remiantis kelių pagrindinių prekės ženklų, parduodančių geriamąjį vandenį 5L talpos taroje, kainas, tyrimo metu prieinamas internete. Imtos tik paprasčiausio/pigiausio, neįtraukiant mineralizuoto, ypatingais būdais valyto ir pan., geriamojo vandens kainos

[61] Apskaičiuota vertintojų, remiantis 5 savivaldybių, kuriose yra daugiausia į Natura 2000 tinklą patenkančių vandenviečių, vandens tiekėjų viešai skelbiamų vandens tiekimo vartotojams, gyvenantiems butuose, kainų vidurkiu.

išgaunamo vandens kiekiui ir pagrindžia poreikį apriboti išskirtinai didelės vandenvietės įtaką, siekiant nustatyti labiau palyginamą teritorinio vieneto ekonominės vertės įvertį.

Atsižvelgiant į atlikto statistinio standartizavimo rezultatus, toliau rekomenduojama naudoti standartizuotas geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės rodiklių reikšmes: vartotojų sumokama papildoma kaina, jeigu geriamasis vanduo įsigyjamas prekybos vietose, – 103 761 906,96 Eur per metus, ir vienam savivaldybių ploto, kuris aptarnaujamas į Natura 2000 teritorijas patenkančių vandenviečių, hektarui tenkanti vertė – 608,70 Eur/ha per metus.

Lyginant 2019 m. ir 2025 m. rezultatus, nustatytas geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės padidėjimas (žr. 20 lentelę). Bendra metinė geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė padidėjo nuo 34,02 mln. Eur 2019 m. iki 103,76 mln. Eur 2025 m., t. y. apie 3,05 karto. Pokytis nustatytas ir vienam vandenviečių aptarnaujamos savivaldybių teritorijos hektarui tenkančios vertės rodiklyje – nuo 279,84 Eur/ha per metus 2019 m. iki 608,70 Eur/ha per metus 2025 m., t. y. apie 2,18 karto.

20 LENTELĖ. LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Vienam savivaldybių ploto, kuris aptarnaujamas į Natura 2000 teritoriją patenkančių vandenviečių, hektarui tenkanti vertė, Eur / ha per metus	**279,84**	**608,70**
2.	Galutinė geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė, Eur per metus	**34 024 262**	**103 761 906,96**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Nustatytas geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės pokytis 2019–2025 m. sietinas su keliais tarpusavyje susijusiais veiksniais, apimančiais vertinimo aprėpties, vandens suvartojimo prielaidų, kainų ir taikomos metodikos pokyčius.

Pirmiausia, **pasikeitė į Natura 2000 teritorijas patenkančių naudojamų geriamojo gėlo vandens vandenviečių aprėptis**. Lyginant su 2019 m., vertinamų vandenviečių skaičius padidėjo nuo 39 iki 51. Kartu padidėjo ir bendras savivaldybių plotas, aptarnaujamas į Natura 2000 teritorijas patenkančių vandenviečių – nuo 121 586,24 ha 2019 m. iki 170 465 ha 2025 m. Šie pokyčiai rodo išaugusią teritorinę aprėptį, tačiau nebūtinai reiškia analogišką faktinį vandens tiekimo infrastruktūros ar aptarnaujamų teritorijų išplėtimą, nes rezultatams įtakos galėjo turėti ir vandenviečių registravimo bei apskaitos pokyčiai. Pažymėtina, kad, remiantis LGT duomenimis, pastaraisiais metais didėjo ir visoje Lietuvoje registruotų požeminio vandens vandenviečių skaičius. Konkrečiai, 2025 m. Žemės gelmių registre buvo įrašyta 2 817 vandenviečių, iš jų – 122 įregistruotos per ataskaitinius metus[62]. Vandenviečių skaičiaus didėjimas susijęs ne tik su naujų vandenviečių įrengimu ir registravimu, bet ir su anksčiau veikusių vandenviečių įtraukimu į Žemės gelmių registrą, vykdant požeminio vandens išteklių naudojimo apskaitos, tyrimo ir aprobavimo procedūras. Tokiais atvejais registruotų vandenviečių skaičius padidėja, nors fiziškai naujos vandenvietės nėra įrengiamos[63].

Kitas veiksnys – **padidėjusi vidutinė geriamojo vandens kaina prekybos vietose** (nuo 140 Eur/m^3 2019 m. iki 274 Eur/m^3 2025 m.). Vidutinė geriamojo vandens kaina prekybos vietose per analizuojamą laikotarpį beveik padvigubėjo, atspindėdama bendras infliacines tendencijas. Kadangi vartojamoji vertė

[62] 2025 m. veiklos ataskaita, LGT. Prieiga internete: Ataskaita papildyta
[63] Pavyzdžiui, 2025 m. ištekliai buvo aprobuoti 142 vandenviečių, o naujai įregistruotų vandenviečių – 122.

apskaičiuojama kaip alternatyvios kainos ir tinklais tiekiamo vandens kainos skirtumas, šis kainų augimas turi poveikį galutiniam rodikliui.

Pažymėtina, kad metodologinis aspektas taip pat prisideda prie geriamojo vandens kokybės vartojamosios vertės augimo. Šis rodiklis grindžiamas prielaida, kad be saugomų teritorijų teikiamos ekosisteminės paslaugos dalis vartotojų būtų priversti naudoti brangesnius vandens šaltinius (pvz., pirkti vandenį prekybos vietose). Todėl **didėjant kainų skirtumui tarp alternatyvų, proporcingai didėja ir apskaičiuojama ekosisteminė nauda.**

Svarbus 2025 m. vertinimo metodologinis pakeitimas – statistinis išgaunamo vandens kiekio standartizavimas, siekiant sumažinti išskirtinai didelės Kauno m. vandenvietės įtaką bendram ekonominės vertės rodikliui. Taikant 9 decilio metodą, šios vandenvietės išgaunamo vandens kiekis ekonominės vertės skaičiavimuose apribotas iki 1,05 tūkst. m^3/parą. Dėl to bendras statistiškai standartizuotas 51 vandenvietės išgaunamo vandens kiekis sudaro 16 389 960 m^3 per metus. Šis kiekis yra tik apie 1,2 proc. didesnis už 2019 m. vertinime naudotą 16 194 904 m^3 metinį kiekį. Taigi, priešingai nei nestandartizuoto scenarijaus atveju, galutinės 2025 m. ekonominės vertės padidėjimas negali būti pirmiausia siejamas su išaugusiu apskaičiuojamu išgaunamo vandens kiekiu.

Apibendrinant, **2025 m. galutinė statistiškai standartizuota geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė sudaro 103,76 mln. Eur per metus, t. y. yra apie 3,05 karto didesnė nei 2019 m. apskaičiuota 34,02 mln. Eur vertė. Vienam savivaldybių ploto, aptarnaujamo į Natura 2000 teritorijas patenkančių vandenviečių, hektarui tenkanti vertė padidėjo nuo 279,84 Eur/ha iki 608,70 Eur/ha per metus, arba apie 2,18 karto**.

2.2.6. LANKYTOJŲ VARTOJAMOJI VERTĖ

Natura 2000 teritorijų lankytojų vartojamoji vertė atspindi turistinių apsilankymų Natura 2000 teritorijose dinamiką bei potencialą, taip pat šių teritorijų rekreacijos, pažintinio turizmo ir vietos ekonomikos skatinimo potencialą.

Kaip ir kitų rodiklių atveju, **lankytojų vartojamosios vertės skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika**. Pasitelkiant anketinės apklausos rezultatus nustatyta vieno lankytojo vertė: kelionės sąnaudos kartu su suma, kurią respondentas pasiryžęs mokėti už lankytojo bilietą. Gauta anketinėse apklausose dalyvavusių parkų lankytojų metinė vertė perkelta visam Natura 2000 tinklui dviem būdais: proporcingai teritorijų plotui ir proporcingai lankytojų skaičiui. Galutinė vertė yra abiejų įverčių vidurkis.

ANKETINĖS APKLAUSOS VYKDYMAS

Siekiant nustatyti Natura 2000 teritorijų lankytojų vartojamąją vertę 2025 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. įgyvendintos Aukštaitijos, Dzūkijos, Kuršių nerijos ir Žemaitijos nacionalinių parkų, taip pat Asvejos, Sirvėtos, Tytuvėnų ir Veisiejų regioninių parkų lankytojų (iš Lietuvos ir užsienio) anketinės apklausos.

Anketinės apklausos buvo vykdomos dviem būdais – platinant nuorodą į internetinę apklausą, patalpintą apklausų atlikimo platformoje „GoogleForms“, per parkų svetainių ir socialinių tinklų (konkrečiai – „Facebook“) paskyras bei platinant popierines anketas šių parkų lankytojų centruose. Tiek internetinė apklausa, tiek popierinės anketos buvo pateikiamos dviem kalbomis – lietuvių kalba vietiniams lankytojams ir anglų kalba lankytojams iš užsienio. Siekiant padidinti respondentų motyvaciją dalyvauti apklausoje, iš visų apklausą užpildžiusių respondentų atsitiktine tvarka buvo atrinkti keturi laimėtojai, kuriems įteikti

projekto „Surink Lietuvą“ atributikos prizai. Anketinių apklausų klausimynai pateikiami šios ataskaitos prieduose (žr. 5.3. Regioninio / nacionalinio parko lankytojams skirtas klausimynas).

Anketinėse apklausose iš viso dalyvavo 406 respondentai, tyrimo veikloms atlikti aktualūs buvo 395 atsakymai.

21 LENTELĖ. ANKETINIŲ APKLAUSŲ RESPONDENTŲ INFORMACIJA.

PARKO PAVADINIMAS	ANKETINIŲ APKLAUSŲ DALYVIAI IR PATEIKTI ATSAKYMAI					
	Bendras respondentų skaičius	Respondentai, užpildę apklausą internetu		Respondentai, užpildę popierinę apklausą		Tyrimui aktualūs atsakymai
		Vietiniai lankytojai	Lankytojai iš užsienio	Vietiniai lankytojai	Lankytojai iš užsienio	
Aukštaitijos nacionalinis parkas	23	23	0	0	0	23
Dzūkijos nacionalinis parkas	50	46	0	4	0	50
Kuršių nerijos nacionalinis parkas	62	52	0	10	0	61
Žemaitijos nacionalinis parkas	44	43	0	0	1	44
Asvejos regioninis parkas	9	9	0	0	0	9
Sirvėtos regioninis parkas	32	19	0	13	0	32
Tytuvėnų regioninis parkas	58	54	0	4	0	56
Veisiejų regioninis parkas	128	100	0	28	0	120
VISO:	**406**	**346**	**0**	**59**	**1**	**395**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Vertinant rezultatų reprezentatyvumą, pažymėtina, kad **anketinė apklausa buvo atlikta ne tikimybinės viso Natura 2000 tinklo imties pagrindu, tačiau siekiant kuo didesnio reprezentatyvumo imtasi šių priemonių:** pasirinkti 8 parkai (4 nacionaliniai ir 4 regioniniai), apimantys skirtingus šalies regionus ir parkų tipus; apklausa vykdyta dviem būdais (internetu ir popierinėmis anketomis lankytojų centruose) bei dviem kalbomis (lietuvių ir anglų), kad būtų pasiektos skirtingos lankytojų grupės; respondentų aktyvumui skatinti skirti prizai. Vis dėlto, respondentai dalyvavo savanoriškai (daugiausia per internetinę apklausą), o jų skaičius parkuose nevienodas.

Lankytojų vartojamosios vertės rodiklio reikšmės apskaičiavimui aktualus ne tik lankytojų vertinimas, bet ir saugomose teritorijose apsilankančių lankytojų skaičius. Šiems duomenims surinkti 2025 m. rugsėjo mėn. buvo atlikta internetinė saugomų teritorijų direkcijų ir regioninių parkų grupių apklausa, kurios metu buvo prašoma pateikti jų valdomų saugomų teritorijų lankytojų skaičiaus duomenis 2019–2024 m. laikotarpiu. Aktualius duomenis pateikė 19 saugomų teritorijų direkcijų ir regioninių parkų grupių iš 34. Trūkstami duomenys apie likusias 15 direkcijų ir regioninių parkų grupių buvo surinkti vertintojų iš antrinių šaltinių. Taigi, lankytojų vartojamosios vertės rodiklio reikšmė nustatyta remiantis 4 nacionalinių ir 4 regioninių parkų lankytojų anketinių apklausų rezultatais bei visų saugomų teritorijų direkcijų ir regioninių parkų grupių lankytojų skaičiaus duomenimis.

Nors buvo planuota lankytojų vartojamąją vertę apskaičiuoti atskirai vietiniams ir iš užsienio atvykusiems lankytojams, dėl nedidelio anglų kalba užpildytų anketų skaičiaus buvo nuspręsta taikyti prielaidą, jog iš užsienio atvykusių lankytojų pasiryžimo mokėti už apsilankymą reikšmė yra lygi vietinių lankytojų pasiryžimo mokėti reikšmei. Atsižvelgiant į tai, lietuvių ir anglų kalbomis užpildytos anketos buvo analizuojamos kartu.

LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Lankytojų pasiryžimo sumokėti vertę sudaro kelionės sąnaudos iki parko ir atgal į namus bei pasiryžimas sumokėti už lankytojo bilietą. Toliau šie elementai pristatomi detaliau.

Kelionės sąnaudos iki parko ir atgal į namus (atsižvelgiant į tai, kad lankytojas yra pasiryžęs patirti šias sąnaudas, siekdamas naudotis parko teikiamomis paslaugomis) buvo apskaičiuotos remiantis lankytojų nurodytu atstumu, kurį jie turėjo įveikti norėdami pasiekti parką[64], pasirinktu keliavimo būdu (automobiliu, autobusu ar pėsčiomis), patirtomis laiko sąnaudomis[65] bei anksčiau atliktų tyrimų rezultatais. Remiantis šia informacija, buvo apskaičiuotos skirtingais keliavimo būdais keliaujančio lankytojo kelionės sąnaudos, atskirai pagal nustatytus atstumo intervalus (žr. 22 lentelę). Atsižvelgiant į skirtingus keliavimo būdus ir su jais susijusias kelionės sąnaudas, buvo nustatytos vieno lankytojo patiriamos vidutinės kelionės sąnaudos pagal atstumo intervalus, išlaikant nepakitusias prielaidas dėl lankytojų pasiskirstymo pagal pasirinktus keliavimo būdus[66] (žr. 22 lentelę).

22 LENTELĖ. VIENO AUTOMOBILIU, AUTOBUSU AR PĖSČIOMIS KELIAUJANČIO LANKYTOJO PATIRIAMOS KELIONĖS SĄNAUDOS

EIL. NR.	ELEMENTAS	LANKYTOJAS, ĮVEIKIANTIS IKI 10 KM ATSTUMĄ PARKUI PASIEKTI	LANKYTOJAS, ĮVEIKIANTIS 10-30 KM ATSTUMĄ PARKUI PASIEKTI	LANKYTOJAS, ĮVEIKIANTIS VIRŠ 30 KM ATSTUMĄ PARKUI PASIEKTI
KELIONĖ AUTOMOBILIU				
1.	Automobiliu įveikiamas atstumas (į abi puses), km	10,00	40,00	127,00
2.	Kelionėje sugaištamas laikas, val.	0,21	0,83	2,64
3.	Keleivių skaičius automobilyje	1,50	2,00	2,28
4.	Transporto priemonių eksploatacinių sąnaudų (TPES) korekcija (atsižvelgiant į numatomą greitį)	1,15	1,15	1,00
5.	Lankytojui tenkantis TPES kiekis, automobilio km	7,67	23,00	55,70
6.	Kelių transporto priemonių eksploatacinės sąnaudos (lengvasis automobilis), Eur / automobilio km	0,41	0,41	0,41
7.	Ne darbo reikalais vykstančio keleivio laiko vertė, Eur / val.	6,30	6,30	6,30
8.	Lankytojo kelionės sąnaudos, Eur	4,47	14,66	39,47
9.	Lankytojų dalis, atvykstanti automobiliu	0,70	0,90	0,90
10.	Vieno automobiliu keliaujančio lankytojo patiriamos kelionės sąnaudos, Eur	3,13	13,19	35,52
KELIONĖ AUTOBUSU				
1.	Autobusu įveikiamas atstumas, km	15,00	40,00	127,00
2.	Kelionėje sugaištamas laikas, val.	1,34	1,35	2,79
3.	Autobuso bilieto kaina, Eur	1,50	4,00	12,70
4.	Ne darbo reikalais vykstančio keleivio laiko vertė, Eur / val.	6,30	6,30	6,30
5.	Lankytojo kelionės sąnaudos, Eur	9,94	12,51	30,28
6.	Lankytojų dalis, atvykstanti autobusu	0,05	0,10	0,10

[64] Remiantis lankytojų anketinės apklausos rezultatais.
[65] *Socialinio-ekonominio poveikio (naudos / žalos) vertinimo metodika,* patvirtinta viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus 2019 m. sausio 2 d. įsakymu Nr. 2019/8-1 (aktuali redakcija: 2025 m. sausio 13 d. įsakymo Nr. 2025/8-10 redakcija). Prieiga internete: https://cpva.lt/wp-content/uploads/2025/01/SNA-metodika_2025.pdf
[66] Lyginant su anksčiau atliktu vertinimu.

EIL. NR.	ELEMENTAS	LANKYTOJAS, ĮVEIKIANTIS IKI 10 KM ATSTUMĄ PARKUI PASIEKTI	LANKYTOJAS, ĮVEIKIANTIS 10-30 KM ATSTUMĄ PARKUI PASIEKTI	LANKYTOJAS, ĮVEIKIANTIS VIRŠ 30 KM ATSTUMĄ PARKUI PASIEKTI
7.	Vieno autobusu keliaujančio lankytojo patiriamos kelionės sąnaudos, Eur	0,50	1,25	3,03
KELIONĖ PĖSČIOMIS[67]				
1.	Įveikiamas atstumas, km	5,00	n/a	n/a
2.	Kelionėje sugaištamas laikas, val.	1,00	n/a	n/a
3.	Ne darbo reikalais vykstančio keleivio laiko vertė, Eur / val.	6,30	n/a	n/a
4.	Lankytojo kelionės sąnaudos, Eur	6,30	n/a	n/a
5.	Lankytojų dalis, atvykstanti pėsčiomis	0,25	0,00	0,00
6.	Vieno pėsčiomis keliaujančio lankytojo patiriamos kelionės sąnaudos, Eur	1,58	n/a	n/a
VIENO KELIAUJANČIO LANKYTOJO PATIRIAMOS KELIONĖS SĄNAUDOS (PAGAL ATSTUMO INTERVALUS)				
1.	**Vieno keliaujančio lankytojo kelionės sąnaudų vidurkis (pagal atstumo intervalus), Eur**	**5,20**	**14,45**	**38,55**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Pasiryžimas sumokėti už lankytojo bilietą nustatytas remiantis respondentų atsakymais – tyrimo metu respondentų įvardyta konkreti bilieto kaina buvo apskaičiuota kaip kiekvieno parko lankytojų pasiryžimo sumokėti vidutinė reikšmė.

Pažymėtina, kad siekiant išvengti dvigubos apskaitos, respondentų, kurie apsilankymo metu užsiėmė žvejyba, medžiokle, grybavimu ar uogavimu, pasiryžimo sumokėti vertė (įskaitant bilieto kainą ir kelionės sąnaudas) buvo sumažinta proporcingai tokių veiklų daliai bendrame konkretaus respondento nurodytų paskutinio apsilankymo metu vykdytų veiklų skaičiuje. [68] Taigi, 1-am respondentui tenkančios vartojamosios vertės vidurkis (žr. 24 lentelę) apima tiek respondento nurodytą bilieto kainą, tiek kelionės sąnaudas, ir jau yra pakoreguotas taip, kad būtų eliminuota dvigubos apskaitos rizika. Taip pat vertė skaičiuojama už vieną apsilankymą ir dauginama iš apsilankymų skaičiaus, todėl pakartotiniai apsilankymai dvigubos apskaitos nesukuria.

Metinė lankytojų pasiryžimo sumokėti vertei apskaičiuoti aktualus metinis kiekvieno parko bendras lankytojų skaičius, kuris nustatytas kaip trejų metų (2022–2024 m.)[69] bendro lankytojų skaičiaus, gauto vykdant saugomų teritorijų direkcijų apklausą, vidurkis (žr. 23 lentelę). Pažymėtina, kad lankytojų skaičius apima tiek konkretaus parko lankytojų centruose apsilankiusių asmenų skaičių, tiek automatinių lankytojų skaičiuotuvų fiksuojamus lankytojų srautus.

[67] Manytina, kad pėsčiomis galėtų keliauti dalis lankytojų, nurodžiusių iki 10 km atstumą parkui pasiekti. Informacija pateikiama remiantis Socialinio-ekonominio poveikio (naudos / žalos) vertinimo metodika, patvirtinta viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus 2019 m. sausio 2 d. įsakymu Nr. 2019/8-1 (aktuali redakcija: 2025 m. sausio 13 d. įsakymo Nr. 2025/8-10 redakcija). Prieiga internete: https://cpva.lt/wp-content/uploads/2025/01/SNA-metodika_2025.pdf)

[68] Pavyzdžiui, jei respondentas nurodė, kad apsilankymo metu tik grybavo ir uogavo, o kitomis veiklomis neužsiėmė, laikoma, kad visas jo pasiryžimas sumokėti jau yra atvaizduotas pasitelkiant kitus rodiklius. Jei lankytojas nurodė grybavęs ir vykdęs dar vieną, su žvejyba, medžiokle, grybavimu ar uogavimu nesusijusią veiklą, laikoma, kad pasitelkiant kitus rodiklius buvo atspindėta tik pusė šio lankytojo pasiryžimo sumokėti už apsilankymą reikšmės (ir skaičiuojant lankytojų vartojamosios vertės vidurkį tokio lankytojo vartojamoji vertė mažinama 50 proc., taip mažinant skaičiuojamą vidurkį).

[69] Nors tyrimo metu buvo renkama informacija apie metinį lankytojų skaičių 2019–2024 m. laikotarpiu, dėl neišsamiai respondentų pateiktų duomenų ir saugomų teritorijų direkcijų veiklos ataskaitų iki 2022 m. trūkumo buvo nuspręsta bendrą lankytojų skaičiaus vidurkį nustatyti remiantis paskutinių trejų metų duomenimis.

23 LENTELĖ. ANALIZEI PASIRINKTŲ 8 PARKŲ LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

PARKO PAVADINIMAS	METINIS LANKYTOJŲ SKAIČIUS
Aukštaitijos nacionalinis parkas	47 361
Dzūkijos nacionalinis parkas	33 690
Kuršių nerijos nacionalinis parkas*	2 904 961
Žemaitijos nacionalinis parkas	196 099
Asvejos regioninis parkas	6 937
Sirvėtos regioninis parkas	16 159
Tytuvėnų regioninis parkas	15 826
Veisiejų regioninis parkas	26 216
IŠ VISO:	**3 247 249**

** Remiantis Kuršių nerijos nacionalinio parko atstovais, netiesioginio monitoringo duomenys atspindi bendrą lankytojų skaičių Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijoje. Šaltinis: AB „Smiltynės perkėla".*

Šaltinis: parengė „BGI Consulting"

Pažymėtina, kad iš analizės itin išsiskiria Kuršių nerijos nacionalinis parkas: jo metinis lankytojų skaičius sudaro beveik 90 proc. visų analizuojamų parkų lankytojų skaičiaus. Netiesioginio monitoringo duomenys atspindi bendrą lankytojų skaičių Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijoje, t. y. ne tik dėl gamtos vertybių, bet ir vykstančius kitais tikslais (pvz., tranzitu keliaujančius, gyventojus, dirbančiuosius). **Dėl šios priežasties perkėlimo koeficientai (vertė hektarui ir vertė už apsilankymą) apskaičiuoti neįtraukiant Kuršių nerijos nacionalinio parko duomenų, kad jos ypatumai neiškreiptų viso Natura 2000 tinklo rezultato** (žr. 24 lentelę).

24 LENTELĖ. ANALIZEI ATRINKTŲ PARKŲ LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

PARKO PAVADINIMAS	1-AM RESPONDENTUI TENKANČIOS VARTOJAMOSIOS VERTĖS VIDURKIS, EUR	METINIS LANKYTOJŲ SKAIČIUS	METINĖ PASIRYŽIMO SUMOKĖTI VERTĖ, EUR
Aukštaitijos nacionalinis parkas	30,22	47 361	1 431 249,42
Dzūkijos nacionalinis parkas	29,92	33 690	1 008 004,80
Žemaitijos nacionalinis parkas	35,26	196 099	6 914 450,74
Asvejos regioninis parkas	25,80	6 937	178 974,60
Sirvėtos regioninis parkas	24,90	16 159	402 359,10
Tytuvėnų regioninis parkas	24,01	15 826	379 982,26
Veisiejų regioninis parkas	31,51	26 216	826 066,16
IŠ VISO:		**342 288**	**11 141 087,08**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting"

Nustačius abu elementus, buvo apskaičiuota Lietuvos Natura 2000 teritorijoms tenkanti lankytojų vartojamoji vertė, taikant naudos perkėlimo metodą proporcingai teritorijų plotui ir lankytojų skaičiui. Galutinė lankytojų vartojamosios vertės reikšmė nustatyta kaip abiem būdais gautų reikšmių vidurkis (žr. 25 lentelę). **Galutinė lankytojų vartojamoji vertė siekia 117 440 849,80 Eur, o vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkanti galutinė lankytojų vartojamoji vertė – 110,17 Eur.**

25 LENTELĖ. LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
	LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI PROPORCINGAI TERITORIJŲ PLOTUI	
1.	Atrinktų parkų lankytojų metinė pasiryžimo sumokėti vertė, Eur	11 141 087,08
2.	Bendras atrinktų parkų Natura 2000 teritorijų plotas, ha	137 245,93
3.	Vienam Natura 2000 hektarui tenkanti metinė pasiryžimo sumokėti suma, Eur	81,18
4.	Bendras Natura 2000 plotas 2025 metais, ha	1 065 997

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
5.	Lankytojų vartojamoji vertė, Eur	86 533 461,53
LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI PROPORCINGAI LANKYTOJŲ SKAIČIUI		
1.	Atrinktų parkų lankytojų metinė pasiryžimo sumokėti vertė, Eur	11 141 087,08
2.	Atrinktų parkų metinis lankytojų skaičius	342 288
3.	Vieno lankytojo pasiryžimas sumokėti už 1 apsilankymą Natura 2000 teritorijoje, Eur	32,55
4.	Bendras metinis lankytojų skaičius	4 557 708
5.	Lankytojų vartojamoji vertė, Eur	148 348 238,07
GALUTINIAI LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI		
1.	Lankytojų vartojamoji vertė proporcingai teritorijų plotui, Eur	86 533 461,53
2.	Lankytojų vartojamoji vertė proporcingai lankytojų skaičiui, Eur	148 348 238,07
3.	Galutinė lankytojų vartojamoji vertė, Eur	117 440 849,80
4.	Bendras Natura 2000 plotas 2025 metais, ha	1 065 997
5.	Vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkanti galutinė lankytojų vartojamoji vertė, Eur	110,17

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Lyginant 2019 m. ir 2025 m. vertinimo rezultatus, nustatytas Natura 2000 teritorijų lankytojų vartojamosios vertės padidėjimas (žr. 26 lentelę). **Bendra lankytojų vartojamoji vertė išaugo** nuo 30,3 mln. Eur 2019 m. iki 117,4 mln. Eur 2024 m., t. y. **apie 3,9 karto**. Analogiškas pokytis fiksuojamas ir vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkančios vertės rodiklyje – nuo 31,45 Eur/ha iki 110,17 Eur/ha (apie 3,5 karto).

26 LENTELĖ. LANKYTOJŲ VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkanti galutinė lankytojų vartojamoji vertė, Eur / ha per metus	**31,45**	**110,17**
2.	Galutinė lankytojų vartojamoji vertė, Eur per metus	**30 344 808**	**117 440 849,80**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Šis pokytis laikytinas **analitiškai reikšmingu**, tačiau negali būti interpretuojamas vienareikšmiškai kaip tiesioginis rekreacinės ar ekonominės vertės augimas – tai yra **kelių tarpusavyje susijusių veiksnių visumos rezultatas**, apimantis tiek realius elgsenos ir kainų pokyčius, tiek duomenų rinkimo ir metodinius aspektus.

Vienas iš pagrindinių vartojamosios vertės augimą paaiškinančių veiksnių yra **padidėjusios lankytojų kelionės sąnaudos ir pasiryžimas mokėti**. Lyginant su 2019 m., vieno keliaujančio lankytojo kelionės sąnaudų vidurkis (pagal atstumo intervalus) padidėjo apie 56–57 proc. Be to, remiantis lankytojų anketinės apklausos duomenimis, vienam respondentui tenkančios vartojamosios vertės vidurkis išaugo apie 62 proc. (nuo 18,19 Eur 2019 m. iki 29,29 Eur 2025 m.). Šie pokyčiai gali būti siejami su bendru **kainų lygio augimu** bei stiprėjančiu lankytojų subjektyviu teritorijų vertinimu.

Kitas esminis veiksnys – **lankytojų skaičiaus augimas ir jo fiksavimo metodų pokyčiai**. Lyginant su 2019 m., bendras Natura 2000 teritorijų metinis lankytojų skaičius išaugo 55 proc. Bendrai, lankytojų skaičius saugomose teritorijose nustatomas remiantis tiek tiesioginiu monitoringu (pažintiniuose takuose, apžvalgos bokštuose, gamtos ir kultūros paveldo objektuose), tiek apsilankymuose lankytojų centruose, tiek ekskursijose ir žygiuose, edukacinėse programose, tiek kitose netiesioginio monitoringo vietose. Nors tiesioginis lankytojų monitoringas saugomose teritorijose vykdomas nuo 2012 m., **nuo 2022 m. pabaigos dauguma saugomų teritorijų direkcijų pradėjo diegti automatinius lankytojų skaičiuotuvus**, kurių duomenys integruojami su tiesioginio monitoringo rezultatais. Tai leido ženkliai išplėsti duomenų aprėptį

ir tikslumą. Dėl šios priežasties 2023 m. fiksuotas itin ryškus apsilankymų skaičiaus šuolis, kuris **iš dalies atspindi ne faktinį lankytojų srautų padidėjimą, o pagerėjusią apskaitą.**

Pažymėtina, kad **COVID-19 pandemijos laikotarpiu pasikeitusios turizmo tendencijos**, kai ribotos tarptautinio keliavimo galimybės skatino gyventojus aktyviau naudotis vietiniais rekreaciniais ištekliais, įskaitant saugomas teritorijas, iš dalies prisidėjo prie ilgalaikio didesnio susidomėjimo gamtinėmis teritorijomis.

Tarp papildomų veiksnių, taip pat prisidėjusių prie didesnės lankytojų vartojamosios vertės reikšmės, yra **padidėjęs Natura 2000 teritorijų plotas** –nuo 2019 m. teritorija padidėjo nuo beveik 965 tūkst. hektarų iki daugiau nei 1 mln. hektarų[70] (žr. 1 lentelę).

Apibendrinant, 2025 m. Natura 2000 teritorijų lankytojų vartojamoji vertė įvertinta 117,4 mln. Eur per metus (apie 3,9 karto daugiau nei 2019 m.), o vienam hektarui tenkanti vertė – 110,17 Eur/ha (apie 3,5 karto daugiau). Atsižvelgiant į analizuojamu laikotarpiu įgyvendintus lankytojų apskaitos sistemos tobulinimus, rekomenduojama ir toliau kryptingai gerinti bei standartizuoti lankytojų monitoringo praktiką, užtikrinant duomenų palyginamumą laike ir nuoseklų stebėsenos rezultatų viešinimą konkrečios saugomų teritorijų direkcijos ir regioninių parkų grupės lygmeniu. Sistemingas ir metodologiškai nuoseklus lankytojų duomenų rinkimas sudarytų prielaidas lankytojų vartojamosios vertės rodiklį patikimiau taikyti saugomų teritorijų planavimo procesuose, finansavimo poreikio pagrindime ir komunikacijoje su sprendimų priėmėjais.

2.2.7. DIRVOŽEMIO EROZIJOS SUSTABDYMO NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginės vartojamosios vertės rodiklis skirtas įvertinti, kokią ekonominę naudą visuomenei sukuria Natura 2000 teritorijos, mažindamos dirvožemio nykimą dėl vandens erozijos. Rodiklis leidžia įvertinti natūralių ekosistemų (ypač augmenijos dangos) vaidmenį apsaugant dirvožemį nuo išplovimo, taip išsaugant jo derlingumą ir užkertant kelią su tuo susijusioms neigiamoms pasekmėms.

Šio tyrimo metu laikoma, kad **visi natūralia augmenija apaugę plotai vienodai reikšmingai prisideda prie erozijos mažinimo**, t. y. dirvožemio erozijos sustabdymo netiesiogine vartojamąja verte laikoma žala, kurią dėl nuplaunamų medžiagų padarytų erozija, jeigu dirvožemio dalelių nesulaikytų esama augalija.

DIRVOŽEMIO EROZIJOS SUSTABDYMO NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖ SNUSTATYMAS

Kaip ir kitų rodiklių atveju, **dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginės vartojamosios vertės skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika**. Siekiant nustatyti Natura 2000 teritorijose esančių miškų, durpynų bei pievų dėl erozijos stabdymo sukuriamą vertę, visų pirma buvo įvertintas konkrečių vietovių reljefas. Skirtingo statumo šlaitams buvo apskaičiuotas skirtingas potencialus dirvožemio netekimas, kuris įvyktų jeigu šiuo metu augaline danga padengtos teritorijos jos netektų. 27 lentelėje pateikiami naudojami vidutiniškai per metus nuo skirtingo statumo šlaitų nuplaunamo dirvožemio kiekiai.

[70] Remiantis VSTT viešai pateikiama informacija (STVK)

27 LENTELĖ. SKAIČIAVIMAMS NAUDOJAMI DĖL EROZIJOS NUNEŠAMO DIRVOŽEMIO KIEKIAI, T/HA/METUS

VYRAUJANTIS ŠLAITŲ STATUMAS	>10°	7,1-10°	5,1-7°	3,1-5°	< 3°
Per metus nunešamas dirvožemio kiekis, t/ha/metus	80	60	25	6	1

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis Mažvila et al. (2010)

Su dirvožemiu yra netenkamos ir pagrindinės augalų maistinės medžiagos – azotas (N), fosforas (P_2O_5) ir kalis (K_2O). Laikoma, kad su 1 t dirvožemio išplaunama 1,4 kg azoto, 1,8 kg – fosforo, 12 kg – kalio. Laikantis prielaidos, kad dėl Natura 2000 teritorijose esančių miškų, durpynų ir pievų padengimo natūralia augmenijos danga intensyvi dirvožemio erozija nevyksta ir maistinės medžiagos yra išsaugomos, erozijos sustabdymo netiesioginė vertė apskaičiuota naudojant neišplautų medžiagų vertę trąšų kainomis. Pastarųjų skaičiavimui imtos VĮ „Žemės ūkio duomenų centras“ pateikiamos vidutinės didmeninės trąšų kainos[71]. Įvertinus kelių pagrindinių trąšų kainas, tolimesniems skaičiavimams naudotos tokios vidutinės kainos (be PVM): azoto trąšos (amonio nitratas, amonio sulfatas, karbamidas) – 316 Eur/t, fosforo trąšos (paprastasis superfosfatas, amofosas, diamofosas) – 684 Eur/t, kalio trąšos (kalio chloridas) – 665 Eur/t.

Remiantis aukščiau pateikta informacija, apskaičiuoti skirtingo statumo šlaituose dėl erozijos patiriami nuostoliai (žr. 28 lentelę).

28 LENTELĖ. SKIRTINGO STATUMO ŠLAITUOSE DĖL EROZIJOS PATIRIAMI NUOSTOLIAI (EUR/METUS)

VYRAUJANTIS ŠLAITŲ STATUMAS	NUNEŠAMAS DIRVOŽEMIO KIEKIS (T/HA/METUS)	MEDŽIAGA	SU 1T DIRVOŽEMIO NETENKAMA MEDŽIAGŲ (KG)	VIDUTINĖ TRĄŠŲ KAINA (EUR/T)	IŠ 1 HA NUNEŠAMA PER METUS (KG/HA)	1 HA ERODUOJAMOS ŽEMĖS ATNEŠA NUOSTOLIŲ (EUR/METUS)	BENDRI NUOSTOLIAI (EUR/HA/METUS)
>10°	80	N	1,4	316	112	35,4	772,3
		P_2O_5	1,8	684	144	98,5	
		K_2O	12	665	960	638,4	
7,1-10°	60	N	1,4	316	84	26,5	579,2
		P_2O_5	1,8	684	108	73,9	
		K_2O	12	665	720	478,8	
5,1-7°	25	N	1,4	316	35	11,1	241,3
		P_2O_5	1,8	684	45	30,8	
		K_2O	12	665	300	199,5	
3,1-5°	6	N	1,4	316	8,4	2,7	57,9
		P_2O_5	1,8	684	10,8	7,4	
		K_2O	12	665	72	47,9	
<3°	1	N	1,4	316	1,4	0,4	9,7
		P_2O_5	1,8	684	1,8	1,2	
		K_2O	12	665	12	8,0	

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis mokslinės literatūros analize

Toliau pateikiamas Natura 2000 tinkle esančių miškų ir pievų ploto pasiskirstymas pagal vyraujantį šlaitų statumą penkiuose šlaitų statumo intervaluose (iki 3°, 3,1-5°, 5,1-7°, 7,1-10°, >10°) (žr. 29 lentelę).

[71] Remiantis viešai prieinama VĮ „Žemės ūkio duomenų centras“ informacija. Prieiga internete: Kai kurių mineralinių trąšų kainos Lietuvoje 2020-2024 m. pavasarį ir rudenį, EUR/t (be PVM) - VĮ Žemės ūkio duomenų centras

29 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ MIŠKŲ IR PIEVŲ PLOTO PASISKIRSTYMAS PAGAL VYRAUJANTĮ ŠLAITŲ STATUMĄ

VYRAUJANTIS ŠLAITŲ STATUMAS	NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ MIŠKŲ IR PIEVŲ PLOTAS, HA
>10°	29 363,38
7,1-10°	22 943,03
5,1-7°	29 756,91
3,1-5°	60 245,30
< 3°	508 251,37

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Tuomet apskaičiuota bendra Natura 2000 teritorijų erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė, laikant, kad dėl Natura 2000 tinkle esančių miškų, durpynų ir pievų išlaikymo, 30 lentelėje nurodyti nuostoliai dėl dirvožemio maistinių medžiagų netekimo nėra patiriami. Atitinkamai, Natura 2000 teritorijų sukuriama erozijos sustabdymo vertė yra skaičiuojama kaip nepatirtas nuostolis.

30 LENTELĖ. EROZIJOS SUSTABDYMO NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

VYRAUJANTIS ŠLAITŲ STATUMAS	VIDUTINIAI DĖL EROZIJOS PATIRIAMI NUOSTOLIAI EUR/HA/METUS	NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ MIŠKŲ IR PIEVŲ PLOTAS, HA	DĖL NATURA 2000 NEPATIRIAMI NUOSTOLIAI EUR/METUS	BENDRA NATURA 2000 KURIAMA EROZIJOS SUSTABDYMO VERTĖ EUR/METUS
>10°	772,3	29 363,38	22 677 338	**51 564 525**
7,1-10°	579,2	22 943,03	13 288 603	
5,1-7°	241,3	29 756,91	7 180 342	
3,1-5°	57,9	60 245,30	3 488 203	
< 3°	9,7	508 251,37	4 930 038	

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis mokslinės literatūros analize

Nustatyta, kad **bendra Natura 2000 teritorijų sukuriama erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė yra 51 564 525 Eur/metus**, o **1 hektarui Natura 2000 tenkanti ekosisteminės paslaugos vertė siekia 79,26 Eur / ha per metus.**

Lyginant 2019 m. ir 2025 m. vertinimo rezultatus, nustatytas bendros Natura 2000 teritorijų sukuriamos erozijos sustabdymo netiesioginės vartojamosios vertės padidėjimas (žr. 31 lentelę). **Bendra Natura 2000 teritorijų sukuriama erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė padidėjo** nuo 16,45 mln. Eur 2019 m. iki 51,56 mln. Eur 2024 m., t. y. **kiek daugiau nei 3 kartus**.

31 LENTELĖ. EROZIJOS SUSTABDYMO NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Natura 2000 teritorijų sukuriama erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė, Eur per metus	**16 447 607**	**51 564 525**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Tokio masto pokytis laikytinas reikšmingu; jį lėmė keli tarpusavyje susiję veiksniai, iš kurių dominuojantis buvo ekonominis. Konkrečiai, didelę įtaką turėjo **reikšmingas trąšų kainų augimas**, kuris tiesiogiai padidino išvengtų maistinių medžiagų nuostolių vertę. Azoto trąšų kainos padidėjo apie 40 proc. (1,4 karto), fosforo – apie 133 proc. (2,3 karto), o kalio – apie 119 proc. (2,2 karto). Kadangi didžiausia nuostolių dalis susijusi su kaliu, šis kainų šuolis turėjo didelį poveikį bendrai vartojamosios vertės rezultatui, t. y., tai lėmė, kad 1 ha erozijos nuostoliai visose šlaitų kategorijose išaugo vidutiniškai apie 110–140 proc. (2,1–2,4 karto).

Prie bendros Natura 2000 teritorijų sukuriamos erozijos sustabdymo netiesioginės vartojamosios vertės didėjimo prisidėjo **Natura 2000 teritorijų ploto** ir jo struktūros **pokyčiai**. Bendras vertinamas plotas padidėjo santykinai nedaug (apie +5 proc.), tačiau reikšmingesnis buvo pasiskirstymo pokytis pagal šlaitų statumą. **Statesnių šlaitų** (>10°) plotai **padidėjo maždaug 4 kartus**, o vidutinio statumo (7,1–10°) – apie **35 proc**. Kadangi būtent šiose teritorijose erozijos nuostoliai 1 ha yra didžiausi, toks struktūrinis persiskirstymas papildomai padidino bendrą vertę.

Svarbu pažymėti, kad **biofiziniai parametrai** (dirvožemio nuplovimo normos ir maistinių medžiagų kiekiai) **dėl naujesnių tyrimų trūkumo iš esmės nepasikeitė**, todėl bendros Natura 2000 teritorijų sukuriamos erozijos sustabdymo netiesioginės vartojamosios vertės augimas šio tyrimo apimtyje nėra susijęs su natūralių procesų pokyčiais.

Apibendrinant, 2025 m. Natura 2000 teritorijų sukuriama erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė siekė 51 564 525 Eur (lyginant su 2019 m., vartojamoji vertė padidėjo kiek daugiau nei 3 kartus). Nustatytas vertės padidėjimas yra daugiausia nulemtas trąšų kainų augimo ir Natura 2000 teritorijų ploto ir jo struktūros pokyčių, o ne ekologinių sąlygų kitimo. Ateityje rodiklio skaičiavimo tikslumui užtikrinti siūloma svarstyti atskirti kainų poveikį nuo ekosisteminių pokyčių, papildant rodiklio skaičiavimą pastoviomis kainomis. Taip pat aktualu didinti erdvinės analizės tikslumą, renkant papildomus erdvinius duomenis, leidžiančius detaliau vertinti šlaitų struktūrą ir skirtingų žemėnaudų indėlį.

2.2.8. ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginės vartojamosios vertės rodiklis skirtas įvertinti Natura 2000 teritorijų indėlį į klimato kaitos švelninimą, nustatant, kiek šiose teritorijose esančios ekosistemos sugeria ir sukaupia šiltnamio efektą sukeliančias dujas (*ŠESD*). Rodiklis remiasi anglies dioksido balanso principu – įvertinamas ne tik absorbuotas CO_2 kiekis, bet ir galimas jo išsiskyrimas iš ekosistemų. Šis rodiklis leidžia kiekybiškai išreikšti ekosistemų (ypač miškų ir durpynų) teikiamą naudą mažinant atmosferos taršą ir prisidedant prie klimato reguliavimo.

Vertinant anglies dioksido sekvestracijos netiesioginę vartojamąją vertę atsižvelgiama, kad skirtingos ekosistemos pasižymi nevienodu CO_2 sugėrimo potencialu. Dėl šios priežasties skaičiavimai šiame skyriuje atliekami atskirai miškams ir durpynams. Tuo tarpu pievoms, esančioms ant mineralinių dirvožemių, CO_2 sekvestracija nėra atskirai vertinama, remiantis Lietuvos nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaitos prielaida, kad tokių pievų metinis indėlis į anglies kaupimą yra nereikšmingas. Pievų, augančių ant organinių dirvožemių, teikiama sekvestracijos nauda įtraukiama į durpynų vertinimą.

MIŠKŲ TEIKIAMOS ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Remiantis Lietuvos nacionalinės šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaitose[72] pateikiama informacija surinkti aktualūs duomenys, apibūdinantys mineralinių dirvožemių miškų dalyvavimą metinėje anglies dioksido sekvestracijoje. Atliekant skaičiavimus, pasitelkiami paskutinių prieinamų metų (2024–2019 m.) reikšmių vidurkiai (žr. 32 lentelę). Perskaičiavus emisijų apimtis mineralinių dirvožemių

[72] Lietuvos nacionalinė šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaita, Aplinkos ministerija, 2026 m. Prieiga internete: www.aaa.lrv.lt/public/canonical/1773733559/4621/NID_2026_final.pdf

miškuose, susidariusias dėl gyvos biomasės, negyvos organinės medžiagos, dirvožemio pokyčių ir miško gaisrų, nustatyta **vidutinė metinė vieno hektaro miško anglies dioksido sekvestracijos apimtis** (emisijos faktorius) – **2,27 t CO_2e/ha/metus**. Šis emisijos faktorius pritaikytas visiems Natura 2000 mineralinių dirvožemių miškams. Organinių dirvožemių miškai priskirti prie durpynų ir įtraukti į skaičiavimus pateikiamus kitame poskyryje.

32 LENTELĖ. ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS NATURA 2000 TINKLO MIŠKUOSE NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJAS; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ)

TIPAS	MIŠKŲ PLOTAS NATURA 2000 TINKLE, HA	EMISIJOS FAKTORIUS, T CO_2E / HA / METUS	VISO SEKVESTRUOJAMA, T CO_2E/METUS	CO_2 KAINA, EUR/T CO_2	SUKURIAMA NAUDA PER METUS, EUR/METUS	1 HA NATURA 2000 MIŠKO TENKANTI ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS METINĖ NAUDA, EUR / HA / METUS
Natura 2000 miškai (mineralinių dirvožemių)	616 523,91	2,27	1 399 509,28	70	97 965 649,3	158,9

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis Lietuvos nacionalinėje šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaitoje ir kituose šaltiniuose pateikiamais duomenimis

Nustatyta, kad bendra **anglies dioksido sekvestracijos Natura 2000 tinklo miškuose sukuriama nauda siekia 97 965 649,3 Eur/ metus**. Kaip ir kitų rodiklių atveju, siekiant palyginamumo su kitų socio-ekonominę naudą matuojančių rodiklių reikšmėmis, anglies dioksido sekvestracijos Natura 2000 tinklo miškuose vertė buvo perskaičiuota ir į vertę, tenkančią vienam Natura 2000 tinkle esančio miško hektaru, kuri lygi **158,9 Eur/ha / per metus**.

DURPYNŲ TEIKIAMOS ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Anglies balansas durpynų ekosistemose yra itin kintantis ir priklauso nuo klimato sąlygų, ekologinės būklės bei kitų veiksnių. Tam tikrais atvejais durpynai gali veikti kaip ŠESD emisijos šaltiniai, kai išmetami kiekiai viršija jų gebėjimą kaupti. Pagrindinė to priežastis – durpynų sausinimas. Nors Natura 2000 teritorijose situacija kiek palankesnė, bendras neigiamas poveikis išlieka, o jo mažinimas iš esmės priklauso nuo nuoseklaus durpynų hidrologinio režimo atkūrimo ir palaikymo.

Rodiklio skaičiavimo metu visų pirma buvo atliktas Natura 2000 tinkle esančių durpynų lokacijos ir ploto nustatymas. Durpynai atskirti pagal tipus (aukštapelkės, tarpinio tipo pelkės ir žemapelkės), būklę (sausinti ir nesausinti) bei augmenijos dangą (miškai ir pievos) (žr. 33 lentelę). Tuomet nustatyti skirtingais požymiais pasižymintiems durpynams taikytini emisijos faktoriai (žr. 34, 35, lenteles).

33 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ NESAUSINTŲ IR SAUSINTŲ DURPYNŲ PLOTAI

TIPAS	NESAUSINTŲ DURPYNŲ PLOTAS, HA	SAUSINTŲ DURPYNŲ PLOTAS, HA	BENDRAS NATURA 2000 DURPYNŲ PLOTAS, HA
VISI DURPYNAI			
Aukštapelkės	14 261,14	20 752,14	35 013,28
Tarpinio tipo pelkės	2 629,80	34 127,32	36 757,13
Žemapelkės	41 196,60	58 176,72	99 373,32
VISO, ha:	**58 087,54**	**113 056,19**	**171 143,73**
DURPYNAI SU MIŠKO DANGA			
Aukštapelkės	2 365,32	16 967,12	19 332,44

TIPAS	NESAUSINTŲ DURPYNŲ PLOTAS, HA	SAUSINTŲ DURPYNŲ PLOTAS, HA	BENDRAS NATURA 2000 DURPYNŲ PLOTAS, HA
Tarpinio tipo pelkės	29,60	30 456,92	30 486,52
Žemapelkės	29 688,57	30 960,30	60 648,87
VISO, ha:	**32 083,49**	**78 384,35**	**110 467,84**
DURPYNAI SU PIEVŲ DANGA[73]			
Aukštapelkės	11 895,82	3 785,02	15 680,84
Tarpinio tipo pelkės	2 600,20	3 670,40	6 270,60
Žemapelkės	11 508,03	27 216,42	38 724,45
VISO, ha:	**26 004,05**	**34 671,84**	**60 675,89**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis kartografiniais duomenimis

34 LENTELĖ. NESAUSINTIEMS MIŠKU NEAPAUGUSIEMS DURPYNAMS TAIKOMI EMISIJOS FAKTORIAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJĄ; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ)

TIPAS	EMISIJOS FAKTORIUS, T CO_2E/HA/METUS
Aukštapelkės[74]	1,2
Tarpinio tipo pelkės	1,6
Žemapelkės	2
Visų tipų pelkės[75]	2,53

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis LR aplinkos ministerijos ir IPPC pateikiama informacija

35 LENTELĖ. SAUSINTIEMS DURPYNAMS TAIKOMI EMISIJOS FAKTORIAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJĄ; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ)

TIPAS	SAUSINTIEMS DURPYNAMS SU MIŠKŲ DANGA TAIKOMI EMISIJOS FAKTORIAI, T CO_2E/HA/METUS	SAUSINTIEMS DURPYNAMS SU PIEVŲ DANGA TAIKOMI EMISIJOS FAKTORIAI, T CO_2E/HA/METUS
Aukštapelkės	-1,2	-21,5
Tarpinio tipo pelkės	-3,1	-18,2
Žemapelkės	-4,9	-14,9

Šaltinis: Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis IPPC ir „BGI Consulting“ skaičiavimais

Galiausiai apskaičiuotas metinis Natura 2000 tinklo durpynų indėlis į anglies dioksido sekvestraciją/emisijas bei apskaičiuota šio indėlio monetarinė vertė.

[73] Sausintų ir nesausintų durpynų dalis, kuri, remiantis Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų bazės duomenimis, nėra apaugusi mišku, buvo priskirta durpynams su pievų danga, siekiant jiems vėliau pritaikyti IPCC gairėse prieinamą emisijos faktorių.
[74] Nesausintoms, mišku neapaugusioms pelkėms naudojami emisijos faktoriai, pateikiami 2013 m. IPCC priede Šlapynės *(2013 Supplement to the 2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories: Wetlands, The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2014).* Imami iki gero hidrologinio režimo atstatytų (*rewetted*) pelkių borealinio klimato juostoje vidutiniai emisijos faktoriai, išskiriami pagal pelkių tipą (aukštapelkės ir žemapelkės). Tarpinio tipo pelkėms pritaikytas šių reikšmių vidurkis.
[75] Išskaičiuota iš Lietuvos nacionalinės šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaitos (2026 m.) organinių dirvožemių miškų dalies.

36 LENTELĖ. ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS NATURA 2000 TINKLO DURPYNUOSE NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI (NEIGIAMAS ŽENKLAS (-) RODO EMISIJĄ; TEIGIAMAS ŽENKLAS (+) RODO SEKVESTRACIJĄ)

TIPAS	PLOTAS NATURA 2000 TINKLE, HA	EMISIJOS FAKTORIUS, T CO_2E/HA/METUS	VISO CO_2, T CO_2E/METUS	CO_2 KAINA, EUR/T CO_2	1 HA CO_2 SEKVESTRACIJOS / EMISIJOS METINĖ VERTĖ, EUR	SUKURIAMA NAUDA PER METUS, EUR/METUS
MIŠKU APAUGĘ DURPYNAI – NESAUSINTI						
Aukštapelkės	2 365,32	2,53	5 984,25	70	177,1	418 897,63
Tarpinio tipo pelkės	29,60	2,53	74,89	70	177,1	5 242,60
Žemapelkės	29 688,57	2,53	75 112,08	70	177,1	5 257 845,84
MIŠKU APAUGĘ DURPYNAI – SAUSINTI						
Aukštapelkės	16 967,12	-1,2	-20 360,55	70	-84	-1 425 238,31
Tarpinio tipo pelkės	30 456,92	-3,1	-94 416,45	70	-217	-6 609 151,60
Žemapelkės	30 960,30	-4,9	-151 705,49	70	-343	-10 619 384,24
KITI DURPYNAI – NESAUSINTI						
Aukštapelkės	11 895,82	1,2	14 274,99	70	84	999 249,00
Tarpinio tipo pelkės	2 600,20	1,6	4 160,32	70	112	291 222,35
Žemapelkės	11 508,03	2	23 016,06	70	140	1 611 124,27
KITI DURPYNAI – SAUSINTI						
Aukštapelkės	3 785,02	-21,5	-81 377,96	70	-1505	-5 696 457,42
Tarpinio tipo pelkės	3 670,40	-18,2	-66 801,35	70	-1274	-4 676 094,44
Žemapelkės	27 216,42	-14,9	-405 524,63	70	-1043	-28 386 723,86
VISO per metus Natura 2000 tinkle esančių durpynų sukuriama vertė/nuostolis, Eur/metus					**-48 829 468**	

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis kartografiniais duomenimis ir įvairiuose šaltiniuose pateikiama informacija

Svarbu atkreipti dėmesį, kad kol kas **nesausintų durpynų** (natūralių pelkių) **indėlis į CO_2 sekvestraciją neatsveria ŠESD emisijų iš sausintų durpynų**, todėl bendras durpynų poveikis yra neigiamas. Šis neigiamas poveikis turėtų mažėti tęsiant sausintų durpynų hidrologinio režimo atkūrimo iniciatyvas.

Kaip ir kitų rodiklių atveju, nustatoma Natura 2000 tinkle esančių durpynų hektarui tenkančio, anglies dioksido sekvestracijos įverčio metinė vertė (žr. 37 lentelę). Skaičiuojant bendrą Natura 2000 tinklo teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginę vartojamąją vertę, durpynų alternatyviai, siekiant tik preliminaraus ekosisteminės paslaugos įvertinimo, galėtų būti naudojamas ir 37 lentelėje pateiktas įvertis.

37 LENTELĖ. VIDUTINIS NATURA 2000 ESANČIŲ DURPYNŲ 1 HA ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS ĮVERTIS, ATSIŽVELGIANT Į NATURA 2000 TINKLE ESANČIŲ DURPYNŲ SUDĖTĮ PAGAL SKIRTINGUS TIPUS

TIPAS	PLOTAS NATURA 2000 TINKLE, HA	DALIS NUO VISO TAM TIKRO TIPO DURPYNO PLOTO, %	1 HA CO_2 SEKVESTRACIJOS / EMISIJOS METINĖ VERTĖ, EUR	1 HA CO_2 SEKVESTRACIJOS / EMISIJOS METINĖ VERTĖ, ATSIŽVELGIANT Į SKIRTINGO TIPO DURPYNŲ PASISKIRSTYMĄ, EUR
MIŠKU APAUGĘ DURPYNAI – NESAUSINTI				
Aukštapelkės	2 365,32	0,07	177,1	13,06
Tarpinio tipo pelkės	29,60	0,00	177,1	0,16
Žemapelkės	29 688,57	0,93	177,1	163,88
VISO:	**32 083,49**			**177,10**
MIŠKU APAUGĘ DURPYNAI – SAUSINTI				
Aukštapelkės	16 967,12	0,22	-84	-18,18
Tarpinio tipo pelkės	30 456,92	0,39	-217	- 84,32
Žemapelkės	30 960,30	0,39	-343	-135,48
VISO:	**78 384,35**			**-237,98**
KITI DURPYNAI – NESAUSINTI				
Aukštapelkės	11 895,82	0,46	84	38,43
Tarpinio tipo pelkės	2 600,20	0,10	112	11,20
Žemapelkės	11 508,03	0,44	140	61,96
VISO:	**26 004,05**			**111,58**
KITI DURPYNAI – SAUSINTI				
Aukštapelkės	3 785,02	0,11	-1505	-164,30
Tarpinio tipo pelkės	3 670,40	0,11	-1274	-134,87
Žemapelkės	27 216,42	0,78	-1043	- 818,73
VISO:	**34 671,84**			**-1 117,89**
VISI DURPYNAI				
Mišku apaugę durpynai – nesausinti	32 083,49	0,19	177,10	**33,20**
Mišku apaugę durpynai – sausinti	78 384,35	0,46	-214,67	**-98,32**
Kiti durpynai – nesausinti	26 004,05	0,15	112,00	**17,02**
Kiti durpynai – sausinti	34 671,84	0,20	-1274,00	**-258,10**
VISO:	**171 143,73**			**-306,20**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis kartografiniais duomenimis ir įvairiuose šaltiniuose pateikiama informacija

NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

Bendra **Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė**, įvertinus miškų bei durpynų teikiamos ekosisteminės paslaugos apimtis, yra **49 136 181,3 Eur/metus** (žr. 38 lentelę).

38 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

EIL. NR.	ELEMENTAS	NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS VERTĖ, EUR/METUS
1.	Natura 2000 tinkle esantys miškai	97 965 649,3
2.	Natura 2000 tinkle esantys durpynai	-48 829 468

EIL. NR.	ELEMENTAS	NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS VERTĖ, EUR/METUS
3.	Bendrai visos aktualios Natura 2000 teritorijos [(1.) + (2.)]	**49 136 181,3**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Lyginant 2019 m. ir 2025 m. vertinimo rezultatus, nustatytas Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginės vartojamosios vertės padidėjimas (žr. 39 lentelę). Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė miškuose išaugo nuo 37,67 mln. Eur iki 97,96 mln. Eur, durpynuose – nuo -11,46 mln. Eur iki -48,83 mln. Eur, o bendra netiesioginė vartojamoji vertė – nuo 26,2 mln. Eur iki 49,14 mln. Eur (beveik 2 kartus).

39 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO LIETUVOJE TEIKIAMOS ANGLIES DIOKSIDO SEKVESTRACIJOS EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė (miškai), Eur per metus	37 671 573	97 965 649,3
	Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė (durpynai), Eur per metus	-11 461 954	-48 829 468
2.	Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė (visos aktualios teritorijos), Eur per metus	**26 209 619**	**49 136 181,3**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Bendrą Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginės vartojamosios vertės padidėjimą lėmė tiek stiprus **miškų sukuriamos vertės padidėjimas**, tiek ryškus **durpynų neigiamos vertės (nuostolio) padidėjimas**. Kitaip tariant, vartojamoji vertė padidėjo ne todėl, kad visos ekosistemos pagerėjo, bet todėl, kad miškų sukuriamas teigiamas efektas daugiau negu kompensavo išaugusį durpynų neigiamą efektą.

Konkrečiau, Natura 2000 miškų sukuriama vertė padidėjo nuo 37,67 mln. Eur iki 97,97 mln. Eur per metus, t. y. 160,1 proc. (2,60 karto). Tai lėmė keli veiksniai. Visų pirma, anglies dioksido kainos padvigubėjimas (tai laikytina svarbiausiu monetariniu veiksniu). Taip pat padidėjo **Natura 2000 mineralinių dirvožemių miškų plotas** (nuo 428 817 ha iki 616 523,91 ha, t. y., **43,8 proc.)** Nors **1ha sekvestracijos emisijos faktorius sumažėjo** nuo 2,51 iki 2,27 t CO2e/ha/metus, t. y. **9,6 proc.**, šis mažėjimas bendro rezultato nesumažino tiek, kad atsvertų miškų ploto ir anglies dioksido kainos augimą. Todėl bendras fiziškai sekvestruojamas kiekis miškuose vis tiek padidėjo **30 proc.** Tai lėmė, kad 1 ha vartojamoji vertė padidėjo nuo 87,85 iki 158,9 Eur/ha, t. y. **80,9 proc.** Galima teigti, kad Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė miškuose padidėjo ne dėl geresnių biologinių sugėrimo pajėgumų, bet padidėjusio mineralinių dirvožemių miškų ploto ir aukštesnės anglies dioksido kainos.

Tuo tarpu durpynų sukuriama vartojamoji vertė pablogėjo (kiek daugiau nei 4 kartus). Svarbiausia to priežastis ne emisijos faktorių pasikeitimas (kadangi daugumoje kategorijų išliko nepakitę), tačiau **durpynų ploto persiskirstymas į daug labiau emisijas generuojančias kategorijas**, ypač į **sausintus durpynus**. **Nesausintų durpynų plotas sumažėjo 36,6 proc., o sausintų durpynų plotas analizuojamu laikotarpiu padidėjo 73,2 proc.** Pavyzdžiui, analizuojamu laikotarpiu padidėjo sausintų žemapelkių

durpynų su pievų danga (apie 18,3 proc.), taip pat sausinti tarpinio tipo durpynai su pievų danga (padidėjo apie 10 kartų) bei sausintos aukštapelkės su pievų danga, kurių 2019 m. iš esmės nebuvo, o 2025 m. jos jau sudarė 3 785,02 ha. Atsižvelgiant į tai, kad būtent sausinti durpynai turi neigiamus ir didesnius emisijos faktorius, toks durpynų su pievų danga ploto pasikeitimas bei padidėjusi anglies dioksido kaina lėmė durpynų sukuriamos vartojamosios vertės sumažėjimą.

Apibendrinant, bendra Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė siekia 49 136 181,3 Eur / metus. Vartojamosios vertės padidėjimas sietinas su miškų sukuriamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginės vartojamosios vertės padidėjimu, daugiausiai nulemtu anglies dioksido kainos padidėjimu bei išaugusiu miškų plotu. Tuo tarpu durpynų sukuriamos anglies dioksido sekvestracijos ekosisteminės paslaugos netiesioginės vartojamosios vertės sumažėjimas sietinas su išaugusiu sausintų durpynų plotu, sumažėjusiu nesausintų durpynų plotu ir ypač išaugusiu sausintų pievų dangos durpynų plotu. Remiantis nustatytais pokyčiais, tikslinga toliau stiprinti politikos priemones, orientuotas ne tik į Natura 2000 miškų apsaugą, **bet ir į sausintų durpynų hidrologinio režimo atkūrimą**, nes būtent ši ekosistemų grupė labiausiai didina bendrą neigiamą emisijų balansą. Kartu rekomenduotina peržiūrėti ir sustiprinti durpynų būklės stebėsenos, kartografavimo ir klasifikavimo sistemą, kadangi reikšmingą rodiklio pokytį nulėmė plotų ir jų struktūros perskaičiavimas. Miškų politikoje rekomenduotina išlaikyti ir stiprinti tas apsaugos bei tvarkymo priemones, kurios padeda išsaugoti aukštą anglies kaupimo potencialą Natura 2000 teritorijose. Nors miškų sukuriama vertė reikšmingai augo, šį pokytį didele dalimi lėmė ekonominiai ir metodiniai veiksniai, ypač CO2 kainos padidėjimas ir didesnis įvertintas plotas. Todėl klimato politikos požiūriu svarbu orientuotis ne vien į monetarinį rodiklio augimą, bet ir į realų ekosistemų būklės gerėjimą, ypač ten, kur emisijų rizika išlieka didžiausia.

2.2.9. VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

Natura 2000 teritorijų teikiama vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo ekosisteminė paslauga padeda išvengti vandens taršos upėse, ežeruose, gruntiniuose vandenyse, papildyti gruntinio vandens resursus, sugerti ir sulaikyti perteklinį kritulių vandenį, mažinant potvynių riziką žemupiuose ir urbanizuotose teritorijose mažina eutrofikacijos riziką.

Kaip ir kitų rodiklių atveju, **vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginės vartojamosios vertės skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika**. Rodiklio reikšmės nustatymo metu atsižvelgiama į skirtingų sistemų pajėgumus, todėl visų pirma nustatoma Natura 2000 tinkle esančių miškų ir Natura 2000 tinkle esančių durpynų vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė, o šių sistemų kuriamų verčių suma laikoma bendra Natura 2000 teritorijų vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesiogine vartojamąja verte.

Vertinant Natura 2000 teritorijoje esančių miškų vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginę vartojamąją vertę, akcentuotinas **miškų gebėjimas sulaikyti didelius**

kiekius (lietaus) vandens, kaupiant jį dirvožemyje, didinant evapotranspiraciją [76] ir lėtinant paviršinio vandens nuotėkį, taip mažinant potvynių riziką. Išskiriami esminiai aspektai, kaip **miškai gali švelninti potvynių riziką** – gali veikti kaip natūrali „kempinė“, kuri sugeria ir sulaiko vandenį per medžių lajas ir dirvožemį; taip pat miško (ne)gyvoji paklotė su čia esančia augmenija, medžių šaknimis, virtuoliais ir miško dirvožemiu kaupia daugiau vandens nei žolė ar plikas dirvožemis, taip sulėtinant (sumažinant) paviršinio nuotėkio greitį ir potvynio srautą.[77] **Absorbcinės savybės priklauso** nuo miško paklotės sudėties, kurioje įprastai yra didesnis krūmynų, žolinių augalų, virtuolių tankis (hidraulinis šiurkštumas) ir kurią lemia tiek miško rūšis, tiek miško augimo vieta.

Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje skaičiuojama, kad medžių lajos audros dieną[78] gali sulaikyti 120 mln. m^3 vandens (*absorbciniai pajėgumai skiriasi plačialapiuose ir spygliuočiuose miškuose (atitinkamai, 38 mln. m^3 ir 82 mln. m^3)*). Miško dirvožemio sluoksnis per metus vidutiniškai sulaiko apie 1 392–1 032 mln. m^3 (*absorbciniai pajėgumai ženkliai skiriasi vegetaciniu ir šaltuoju periodais)*. Miškai, esantys potvynių zonoje dėl hidraulinio šiurkštumo, papildomai gali sulaikyti 60,9 mln. m^3[79]. Tyrimo metu įvertintas ir medžių už miško ribų indėlis: nustatyta, kad medžiai, augantys ne miškuose, o pakelėse, pavieniuose želdiniuose, parkuose, laukuose ir pan. dirvožemyje gali sulaikyti apie 56 proc. tiek vandens, kiek sulaiko įprasti lapuočių miškai.

Miškų, įskaitant medžius už miškų ribų, teikiamos potvynių reguliavimo paslaugos gamtinio kapitalo vertė (per 100 metų) visoje Didžiojoje Britanijoje buvo įvertinta 25,1 mlrd. GBP (7 974 GBP/ha) (*palyginus su situacija, kad tame plote būtų plikas dirvožemis)* ir 12,5 mlrd. GBP (3 970 GBP/ha) (*palyginus su situacija, kad tas plotas būtų apsodintas žole)*.[80]

Esant panašioms sąlygoms, pelkėtų ir nepelkėtų baseinų vandens sezoniniai nuotėkiai yra panašūs, tačiau viršutinis pelkių sluoksnis ir esantys duburiai, durpynai dėl drėgno, organinėmis medžiagomis turtingo dirvožemio veikia kaip natūralūs vandens rezervuarai. Geros kokybės lygumų durpynai (palyginus su mineraliniais dirvožemiu), pasižymi didele vandens absorbcija: dėl didelio porėtumo durpės gali įgerti ir išlaikyti vandenį, didesnį nei savo sausasis svoris (palyginimui, mineralinis dirvožemis įgeria apie 20–35 proc. savo sausojo svorio). Tad durpynai yra itin svarbūs vandens absorbcijai bei ekosistemų vandens reguliavimui[81].

MIŠKŲ TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Apskaičiuojant Natura 2000 miškų Lietuvoje teikiamos vandens ciklo reguliavimo ekosisteminės paslaugos ekonominę naudą visų pirma nustatyta **Natura 2000 tinkle esančių miškų lokacija ir plotas**, kuris lygus

[76] Evapotranspiracija yra dviejų procesų – vandens garavimo iš paviršių (pvz., dirvožemio) ir augalų transpiracijos (vandens garavimo iš augalų) – visuma, per kurią drėgmė iš Žemės paviršiaus patenka į atmosferą.
[77] Broadmeadow, S, Thomas, H., Nisbet, T., Valatin, G. (2018) Valuing flood regulation services of existing forest cover to inform natural capital accounts, The Reasearch Agency of the Forestry Commission, UK. Prieiga internete: https://cdn.forestresearch.gov.uk/2019/02/final_report_valuing_flood_regulation_services_051218.pdf
[78] Palyginus su pliku dirvožemiu.
[79] Tyrime naudotas vidutinis duomenų įvertis, t.y per labai didelį (kartą per 100 metų pasitaikantį) potvynį, vidutinis vandens pakilimas dėl miško gali būti 52 mm (arba 520 kubinių metrų vienam hektarui). Šis kiekis buvo padaugintas iš viso miško ploto potvynių zonoje, ir apskaičiuotas bendras papildomas vandens saugojimas.
[80] Broadmeadow, S., Nisbet, T., Valatin, G., Blyth, E., Robinson, E., Fitch, A., & Jones, L. 2023. Revised valuation of flood regulation services of existing forest cover to inform natural capital accounts. Forest Research Report to Forestry Commission, Scottish Forestry, Defra and Welsh Government. Forest Research, Alice Holt Lodge, Farnham, Surrey, 38pp. Prieiga internete: https://www.forestresearch.gov.uk/publications/revised-valuation-of-flood-regulation-services-of-existing-forest-cover/
[81] GATIS, Naomi, et al. Peatland restoration increases water storage and attenuates downstream stormflow but does not guarantee an immediate reversal of long-term ecohydrological degradation. Scientific Reports, 2023, 13.1: 15865. Prieiga internete: https://www.nature.com/articles/s41598-023-40285-4
Rezanezhad, F., Price, J. S., Quinton, W. L., Lennartz, B., Milojevic, T., & Van Cappellen, P. (2016). Structure of peat soils and implications for water storage, flow and solute transport: A review update for geochemists. *Chemical Geology*, *429*, 75-84. Prieiga internete: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0009254116301243

616 523,9 ha. Tuomet nustatytas **Natura 2000 miškų plotas, patenkantis į potvynių grėsmės teritorijas**, apskaičiuotas apjungiant parengtą Natura 2000 miškų duomenų sluoksnį ir potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapiuose pateikiamus duomenis, kuris yra lygus 13 794,71 ha.

Miškų teikiamos vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo ekosisteminės paslaugos netiesioginės vartojamosios vertei nustatyti apskaičiuoti **miško teikiami potvynių poveikio mažinimo įverčiai.** Tam buvo pasitelkiama Didžiosios Britanijos Miškų komisijos tyrimų agentūros *(The Research Agency of the Forest Commision)* 2023 m. pakartotinai atlikta studija[82], kurioje analizuojamas ir vertinamas visų Didžiosios Britanijos miškų, esančių potvynių grėsmės teritorijose, potencialas sunaudoti ar sulaikyti tam tikrus perteklinio vandens kiekius ir šios paslaugos ekonominė vertė. Naudojant pakeitimo išlaidų metodą (angl. *replacement cost*), skaičiuojamos papildomos potvynio vandens saugojimo (vandens reguliavimo) įrenginių įrengimo sąnaudos, jeigu esama natūrali miškų danga būtų pakeista pliku dirvožemiu arba pievomis. Įvertinus konkrečių Didžiojoje Britanijoje veikiančių potvynio vandens saugojimo (vandens reguliavimo) įrenginių įrengimo sąnaudas, nustatyta natūralios miškų dangos pakeitimo vertė. 40 lentelėje pateikiamos šios vertės bei perskaičiavimas į Lietuvos kainas.

40 LENTELĖ. TERITORIJOSE, KURIOSE NUSTATYTA DIDESNĖ NEI 0,1 PROC. POTVYNIŲ GRĖSMĖ, ESANČIŲ MIŠKŲ GEBĖJIMO SULAIKYTI PERTEKLINĮ VANDENĮ EKONOMINIS ĮVERTIS (DIDŽIOJI BRITANIJA, 2023 M., LIETUVA, 2025 M.)

BŪDAI, KURIAIS MIŠKAI IR/AR PAVIENIAI MEDŽIAI PRISIDEDA PRIE POTVYNIŲ MAŽINIMO	ĮVERTIS, £/HA/METUS (DIDŽIOJI BRITANIJA, 2023 M.)		ĮVERTIS, EUR/HA/METUS (PERSKAIČIAVIMAS Į 2025 M. LIETUVOS KAINAS)	
	Pakeitus pliku dirvožemiu	Pakeitus pieva	Pakeitus pliku dirvožemiu	Pakeitus pieva
Vandens sulaikymas dėl hidraulinio šiurkštumo	**244**	**244**	**165,73**	**165,73**
Lietaus vandens sulaikymas ant medžių lajos (tik miškai)	**23**	**20**	**15,53**	**13,74**
Lietaus vandens sulaikymas ant medžių lajos (tik pavieniai medžiai)	14	12	9,63	7,82
Lietaus vandens sulaikymas ant medžių lajos (miškai ir pavieniai medžiai)	21	18	14,26	12,47
Vandens saugojimas dirvožemio sluoksnyje (tik miškai)	**265**	**136**	**179,99**	**92,37**
Vandens saugojimas dirvožemio sluoksnyje (tik pavieniai medžiai)	278	122	188,82	82,87
Vandens saugojimas dirvožemio sluoksnyje (miškai ir pavieniai medžiai)	268	133	182,03	90,34

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis Broadmeadow et al. (2023)

Pasitelkus duomenų rinkimo ir skaičiavimo veiklas, nustatyta bendra visų Natura 2000 miškų, dalyvaujančių potvynių vandens sulaikymo ir saugojimo procesuose, vandens ciklo reguliavimo ekosisteminės paslaugos metinė ekonominė vertė (žr. 41 lentelę). **Natura 2000 tinkle esančių miškų kuriama vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė lygi 4 983 338,99 metus.**

[82] Broadmeadow, S., Nisbet, T., Valatin, G., Blyth, E., Robinson, E., Fitch, A., & Jones, L. 2023. Revised valuation of flood regulation services of existing forest cover to inform natural capital accounts. Forest Research Report to Forestry Commission, Scottish Forestry, Defra and Welsh Government. Forest Research, Alice Holt Lodge, Farnham, Surrey, 38pp. Prieiga internete: https://www.forestresearch.gov.uk/publications/revised-valuation-of-flood-regulation-services-of-existing-forest-cover/ .

41 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO MIŠKŲ TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS VERTĖ, EUR/METUS

EIL. NR.	BŪDAI, KURIAIS MIŠKAI PRISIDEDA PRIE POTVYNIŲ MAŽINIMO	ATSKIRŲ ELEMENTŲ VERTĖ, EUR/METUS
1.	Vandens sulaikymas dėl hidraulinio šiurkštumo	2 286 197,29
2.	Lietaus vandens sulaikymas ant medžių lajos	214 231,85
3.	Vandens saugojimas dirvožemio sluoksnyje	2 482 909,85
4.	Bendra miškų teikiamos ekosisteminės paslaugos vertė, Eur/metus [(1.) + (2.) +(3.)]	**4 983 338,99**
5.	Natura 2000 miškų plotas teritorijose, kurioms nustatyta 0,1 proc. ir didesnė sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmė, ha	**13 794,71**
6.	1 hektarui Natura 2000 miškų, esančių teritorijose, kurioms nustatyta 0,1 proc. ir didesnė sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmė, tenkanti ekosisteminės paslaugos vertė, Eur / ha per metus [(4.) / (5.)]	**361,25**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis kartografiniais duomenimis ir mokslinės literatūros analize

Siekiant palyginamumo su kitų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę vertę atspindinčių rodiklių vertėmis ir su panašių rodiklių, apskaičiuotų užsienio šalių studijose, reikšmėmis taip pat buvo apskaičiuota ir **vienam Natura 2000 miškų, esančių teritorijose, kurioms nustatyta 0,1 proc. ir didesnė sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmė, hektarui tenkanti vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo ekosisteminės paslaugos vertė**, kuri lygi **361,25 Eur / metus.**

DURPYNŲ TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖS VARTOJAMOSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

Šio rodiklio skaičiavimams atlikti buvo nustatytos Natura 2000 tinkle esančių durpynų lokacijos ir plotas, taip pat identifikuoti Natura 2000 nesausinti durpynai, kurie patenka į ne mažesnės kaip 0,1 proc. potvynių rizikos zonas. Nustatytas Natura 2000 nesausintų durpynų plotas, esantis potvynių grėsmės teritorijose, yra lygus 1 883,58 ha.

Kadangi beveik du trečdaliai Natura 2000 tinkle esančių nesausintų durpynų yra apaugę mišku, skaičiavimuose naudojami tie patys vandens sulaikymo dėl hidraulinio šiurkštumo ir medžių lajų įverčiai kaip ir potvynių grėsmės zonose esančiuose miškuose (pateikti aukščiau esančiame poskyryje), bet du kartus padidinamas vandens saugojimo dirvožemio sluoksnyje įvertis (žr. 42 lentelę).

42 LENTELĖ. TERITORIJOSE, KURIOSE NUSTATYTA DIDESNĖ NEI 0,1 PROC. POTVYNIŲ GRĖSMĖ, ESANČIŲ DURPYNŲ SU MIŠKO DANGA GEBĖJIMO SULAIKYTI PERTEKLINĮ VANDENĮ EKONOMINIS ĮVERTIS (LIETUVA, 2025)

BŪDAI, KURIAIS DURPYNAI PRISIDEDA PRIE POTVYNIŲ MAŽINIMO	ĮVERTIS, EUR/HA/METUS	
	Pakeitus pliku dirvožemiu	Pakeitus pieva
Vandens sulaikymas dėl hidraulinio šiurkštumo	165,73	165,73
Lietaus vandens sulaikymas ant medžių lajos	15,53	13,74
Vandens saugojimas dirvožemio sluoksnyje	359,98	184,74

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis Broadmeadow et al. (2023), Jablonskis, J. ir Janukėnienė, R. (1978)

Pasitelkus duomenų rinkimo ir skaičiavimo veiklas, nustatyta bendra visų **Natura 2000 teritorijoje esančių durpynų kuriama vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė – 1 019 470,30 Eur per metus** (žr. 43 lentelę).

43 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO MIŠKŲ TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS VERTĖ, EUR/METUS

EIL. NR.	BŪDAI, KURIAIS DURPYNAI PRISIDEDA PRIE POTVYNIŲ MAŽINIMO	ATSKIRŲ ELEMENTŲ VERTĖ, EUR/METUS
1.	Vandens sulaikymas dėl hidraulinio šiurkštumo	312 166,16
2.	Lietaus vandens sulaikymas ant medžių lajos	29 252,04
3.	Vandens saugojimas dirvožemio sluoksnyje	678 052,10
4.	Bendra durpynų teikiamos ekosisteminės paslaugos vertė, Eur/metus (1.) + (2.) +(3.)	**1 019 470,30**
5.	Natura 2000 durpynų plotas teritorijose, kurioms nustatyta 0,1 proc. ir didesnė sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmė, ha	**1 883,58**
6.	1 hektarui Natura 2000 durpynų su miško danga, esančių teritorijose, kurioms nustatyta 0,1 proc. ir didesnė sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmė, tenkanti ekosisteminės paslaugos vertė, Eur / ha per metus [(4.) / (5.)]	**541,24**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis kartografiniais duomenimis ir mokslinės literatūros analize

Siekiant palyginamumo su kitų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę vertę atspindinčių rodiklių vertėmis ir su panašių rodiklių, apskaičiuotų užsienio šalių studijose, reikšmėmis taip pat buvo apskaičiuota ir **vienam Natura 2000 durpynų su miško danga, esančių teritorijose, kurioms nustatyta 0,1 proc. ir didesnė sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmė, hektarui tenkanti vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo ekosisteminės paslaugos vertė,** kuri lygi **541,24 Eur per metus.**

NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

Bendra Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo ekosisteminės paslaugos netiesioginė vartojamoji vertė yra **6 002 809,29 Eur / metus.**

Lyginant 2019 m. ir 2025 m. vertinimo rezultatus, nustatytas Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginės vartojamosios vertės padidėjimas – **išaugo** nuo beveik 2,1 mln. Eur iki kiek daugiau nei 6 mln. Eur, t. y. **beveik 3 kartus** (žr. 44 lentelę).

44 LENTELĖ. NATURA 2000 TINKLO TEIKIAMOS VANDENS CIKLO REGULIAVIMO IR HIDROLOGINIO REŽIMO STABILUMO PALAIKYMO EKOSISTEMINĖS PASLAUGOS NETIESIOGINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ VARTOJAMOJI VERTĖ 2025 M.
1.	Natura 2000 tinkle esantys miškai, Eur per metus	1 513 011	4 983 338,99
2.	Natura 2000 tinkle esantys durpynai, Eur per metus	545 989	1 019 470,30
3.	Bendrai visos aktualios Natura 2000 teritorijos, Eur per metus (1.) + (2.)	**2 059 000**	**6 002 809,29**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Vienas iš netiesioginės vartojamosios vertės augimą paaiškinančių veiksnių yra **pasikeitusi miško potencialo sunaudoti ar sulaikyti tam tikrus perteklinio vandens kiekius ekonominė vertė.** 2023 m.

pakartotinai atliktoje studijoje[83] nustatyti ekonominiai įverčiai konkretiems būdams, kuriais miškai ir/ar pavieniai medžiai prisideda prie potvynių mažinimo, savo verte ženkliai skiriasi nuo 2018 m. atliktos studijos rezultatų[84]. Konkrečiai, nors vandens sulaikymas dėl hidraulinio šiurkštumo padidėjo 40 proc., lietaus vandens sulaikymas ant medžių lajos (tik miškų) – 547,1 proc., vandens saugojimas dirvožemio sluoksnyje (tik miškų) – 376,16 proc.

Kitas netiesioginės vartojamosios vertės augimą paaiškinantis veiksnys yra **teritorinių plotų pasikeitimas**. Lyginant su 2019 m., Natura 2000 miškų plotas, patenkantis į potvynių grėsmės teritorijas, padidėjo 45 proc. (nuo 9 507,4 ha 2019 m. iki 13 794,71 ha 2025 m.). Vis dėl to, beveik trečdaliu sumažėjo Natura 2000 nesausintų durpynų plotas, esantis potvynių grėsmės teritorijose (nuo 2 772,6 ha 2019 m. iki 1 883,58 ha 2025 m.).

Apibendrinant, 2025 m. Natura 2000 tinklo Lietuvoje teikiamos vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė kiek daugiau nei 6 mln. Eur (lyginant su 2019 m., padidėjo 3 kartus). Remiantis nustatytais pokyčiais, tikslinga stiprinti **miškų ir durpynų, esančių potvynių rizikos teritorijose, apsaugą bei atkūrimą**, kadangi būtent šios teritorijos generuoja didžiausią vandens ciklo reguliavimo naudą. Ypač svarbu prioritetizuoti nesausintų durpynų išsaugojimą ir hidrologinio režimo atkūrimą. Taip pat itin aktualu stiprinti **erdvinių duomenų ir potvynių rizikos žemėlapių kokybę bei jų integraciją** į ekosisteminių paslaugų vertinimą. Kadangi bendrą rodiklio reikšmę reikšmingai veikia į potvynių grėsmės zonas patenkantys plotai, duomenų tikslumas tampa svarbia prielaida pagrįstiems investiciniams ir teritorijų planavimo sprendimams.

2.2.10. GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO ATEITIES KARTOMS IR GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO SAVAIMINĖ NEVARTOJAMOJI VERTĖ

Kaip ir kitų rodiklių atveju, gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminės nevartojamosios vertės skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika. Siekiant nustatyti šio rodiklio reikšmę 2026 m. sausio mėn. buvo atlikta reprezentatyvi „OMNIBUS“ tipo Lietuvos gyventojų apklausa. Apklausos metu buvo apklausta 1017 Lietuvos gyventojų. Apklausą Vertintojų užsakymu atliko apklausų įmonė UAB „Spinter tyrimai“ (klausimynas pateikiamas prieduose, žr. 5.4. Reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos, skirtos nevartojamajai gamtos objektų išsaugojimo vertei nustatyti, klausimynas).

Apklausa sudaryta iš kelių dalių – visų pirma respondentų buvo prašoma įsivaizduoti hipotetinę situaciją, jog finansavimas Natura 2000 teritorijoms būtų nutrauktas ir klausiama, ar tokiu atveju respondentai sutiktų skirti tam tikrą sumą savo asmeninių / šeimos lėšų per mėnesį Natura 2000 teritorijų išlaikymui. Tam tikrą sumą savo asmeninių / šeimos lėšų per mėnesį Natura 2000 teritorijų išlaikymui sutikusių skirti respondentų papildomai buvo klausiama, kokio dydžio ši suma būtų, bei buvo prašoma nurodyti dvi pagrindines priežastis, lėmusias jų apsisprendimą finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų

[83] Broadmeadow, S., Nisbet, T., Valatin, G., Blyth, E., Robinson, E., Fitch, A., & Jones, L. 2023. Revised valuation of flood regulation services of existing forest cover to inform natural capital accounts. Forest Research Report to Forestry Commission, Scottish Forestry, Defra and Welsh Government. Forest Research, Alice Holt Lodge, Farnham, Surrey, 38pp. Prieiga internete: https://www.forestresearch.gov.uk/publications/revised-valuation-of-flood-regulation-services-of-existing-forest-cover/ .

[84] Broadmeadow, S, Thomas, H., Nisbet, T., Valatin, G. (2018) Valuing flood regulation services of existing forest cover to inform natural capital accounts, The Reasearch Agency of the Forestry Commission, UK.

išlaikymo. Pagal tai, kuriuos atsakymo variantus respondentas pasirinko, buvo identifikuota, kokio tipo – vartojamąją, nevartojamąją ar abi Natura 2000 teritorijų vertes respondentas vertina. **Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminei nevartojamajai vertei nustatyti įtraukti tik tų respondentų, kurie vertina tik nevartojamąją vertę arba tiek vartojamąją, tiek nevartojamąją vertę sutinkamų skirti lėšų duomenys.**

Pažymėtina, kad apklausos metu surinkti duomenys apie respondentų demografines charakteristikas, jų pasiryžimą mokėti, skiriamų sumų skirtumus tarp grupių ir labiausiai vertinamas Natura 2000 teritorijų naudas suteikia kontekstą gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminės nevartojamosios vertės rodiklio reikšmei. Todėl prieš pateikiant konkrečius Natura 2000 teritorijų išsaugojimo vertės įverčius, šiame skyriuje apžvelgiami pagrindiniai surinktų duomenų rezultatai ir tendencijos.

LIETUVOS GYVENTOJŲ APKLAUSOS RESPONDENTŲ SOCIO-DEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS

Į apklausą atsakiusių respondentų demografinės charakteristikos yra reprezentatyvios visai Lietuvos populiacijai. Tai reiškia, kad į apklausą atsakę respondentai pagal lytį pasiskirstė beveik vienodai – 53 proc. visų atsakiusiųjų sudarė moterys, 47 proc. – vyrai. Didesnę dalį (28 proc. visų atsakiusiųjų) sudarė respondentai, vyresni nei 55 metų amžiaus. Kitos amžiaus grupės (išskyrus jauniausiąją 18-25 m. grupę, kuri sudarė 10 proc. respondentų) pasiskirstė apylygiai (po maždaug 20 proc.). Pagal kitas charakteristikas, didesnę dalį atsakiusiųjų sudarė respondentai turintys aukštesnį, vidurinį arba spec. vidurinį išsilavinimą (59 proc.), specialistai ar tarnautojai (34 proc.), darbininkai ar techniniai darbuotojai (28 proc.) ir gyvenantys didžiuosiuose miestuose (45 proc.). Vertinant pagal pajamas, tenkančias vienam šeimos nariui per mėnesį, didžioji dalis (54 proc.) į apklausą atsakiusių respondentų nurodė, jog jų pajamos, tenkančios vienam šeimos nariui per mėnesį, patenka į 501–1000 Eur intervalą.

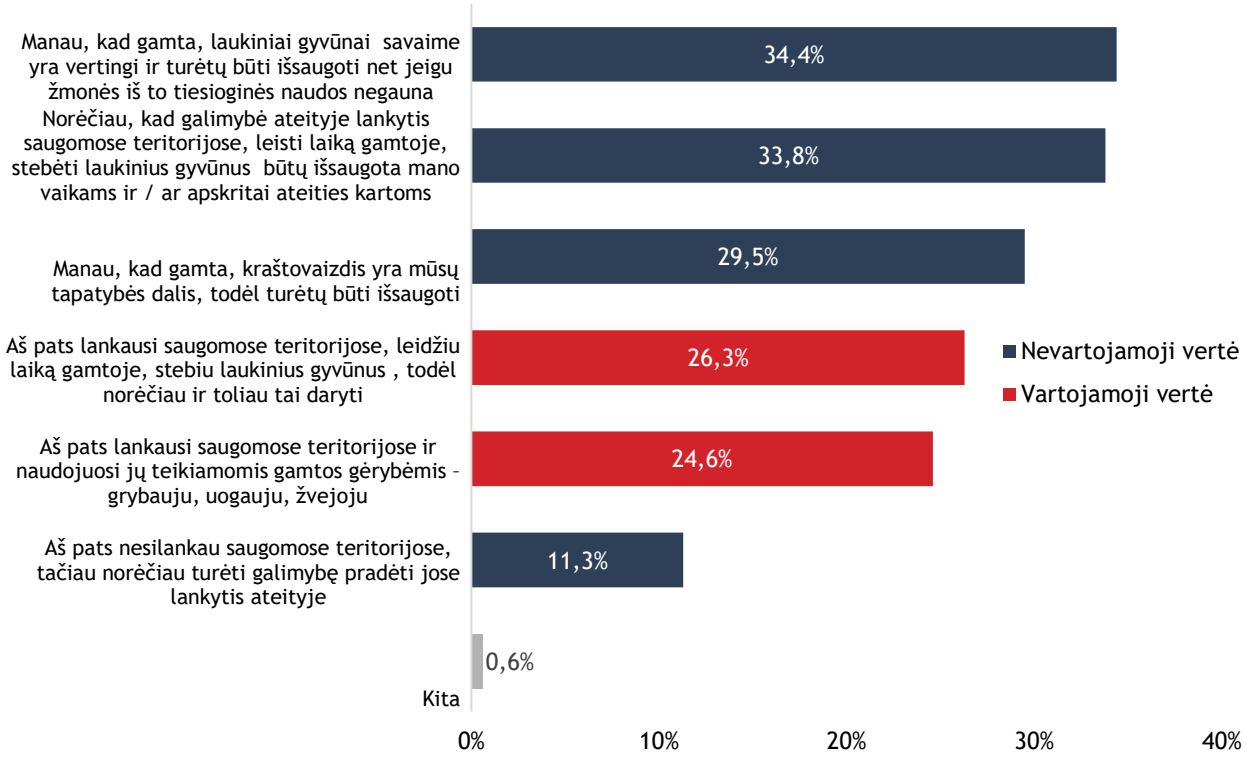
BENDRŲJŲ APKLAUSOS REZULTATŲ APŽVALGA

Apžvelgiant bendrus apklausos rezultatus, matoma, kad įvykus hipotetinei situacijai ir nebelikus valstybės biudžeto ir tarptautinių organizacijų finansavimo, **tam tikrą sumą savo asmeninių / šeimos lėšų per mėnesį Natura 2000 teritorijų išsaugojimui skirti sutiktų apie trečdalį (34 proc.) respondentų**. Finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo įvykus hipotetinei situacijai sutinkančių respondentų **per mėnesį sutinkama skirti suma svyruoja nuo 1 iki 200 Eur.** Vertinant respondentų nurodytas sumas, **vidutinė suma**, sutinkama skirti Natura 2000 teritorijų išsaugojimui, yra lygi **20,37 Eur per mėnesį** arba **244,44 Eur per metus.** Tarp moterų, ši suma yra kiek didesnė ir siekia 21,9 Eur, lyginant su vyrais (18,6 Eur).

Respondentų sutinkama skirti suma Natura 2000 teritorijoms priklauso nuo pasirinktų priežasčių, lėmusių jų apsisprendimą finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo. Tų respondentų, kurie pagrindinėmis pasiryžimo finansiškai prisidėti prie teritorijų išsaugojimo priežastimis nurodo **tik priskiriamas vartojamajai vertei** (**22,5 proc.** nuo visų sutinkančių finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo), yra lygi **22,4 Eur per mėnesį arba 268,8 Eur per metus**. Tarp tų, kurie kaip pagrindines pasiryžimo finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo priežastis nurodo **tiek vartojamajai, tiek nevartojamajai vertei** priskiriamas (**23,1 proc.** visų, sutinkančių finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išlaikymo) vidutinė sutinkama skirti lėšų suma yra lygi **21,42 Eur per mėnesį arba 257,04 Eur per metus**. Tuo tarpu, tų respondentų, kurių visos nurodytos pagrindinės pasiryžimo finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo priežastys yra susijusios **tik su nevartojamąja verte** (**54 proc.** nuo

visų sutinkančių finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo[85]), vidutinė sutinkama skirti lėšų suma yra lygi **18,58 Eur per mėnesį arba 222,96 Eur per metus**[86].

Analizuojant svarbiausias pasiryžimo finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo, įvykus hipotetinei situacijai, priežastis, matoma, jog svarbiausi respondentų motyvai yra **noras užtikrinti, jog galimybė ateityje lankytis saugomose teritorijose, leisti laiką gamtoje ar stebėti laukinius gyvūnus būtų išsaugota vaikams ar apskritai ateities kartoms**, taip pat požiūris, kad **gamta ir laukiniai gyvūnai savaime yra vertingi ir turėtų būti išsaugoti, net jeigu žmonės iš to tiesioginės naudos negauna** (šiuos atsakymo variantus kaip vienus iš svarbiausių priežasčių pasirinko **po 34 proc. respondentų**). Apie trečdaliui (30 proc.) respondentų, viena pagrindinių priežasčių prisidėti prie Natura 2000 teritorijų finansavimo yra manymas, kad **gamta ir kraštovaizdis yra mūsų tapatybės dalis** (žr. 5 paveikslą).

5 PAVEIKSLAS. MOTYVAI SKIRTI MĖNESINĘ SUMĄ NATURA 2000 TERITORIJŲ IŠSAUGOJIMUI IŠ ASMENINIŲ AR ŠEIMOS LĖŠŲ (PROC.)

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenimis

Atlikus apžvelgiamąją apklausos rezultatų analizę taip pat buvo įvertinta, ar kažkurios iš demografinių apklausos respondentų charakteristikų lemia statistiškai reikšmingus pasiryžimo įvykus hipotetinei situacijai finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo skirtumus. Atlikus šią analizę, paaiškėjo, jog statistiškai reikšmingi pasiryžimo finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo skirtumai matomi tarp skirtingoms amžiaus grupėms, skirtingoms išsilavinimo grupėms ir užimtumo tipams priskiriamų respondentų. Pasiryžimui finansiškai prisidėti prie teritorijų išsaugojimo

[85] Bendras šių grupių procentas nėra lygus 100 proc., kadangi vienas finansiškai prie teritorijų išlaikymo sutinkantis prisidėti respondentas nenurodė nei vienos iš pasiryžimo prisidėti priežasčių.
[86] Vidutinės sutinkamų skirti lėšų sumos yra paskaičiuotos nuo galiojančių atsakymų, kadangi 30 respondentų (iš visų sutinkančių finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo, nepaisant pasirinktų motyvacinių priežasčių) sumos nenurodė.

įtakos turi ir vienam šeimos nariui per mėnesį tenkančių pajamų dydis bei respondento gyvenamoji vietovė. Tačiau statistiškai reikšmingo skirtumo tarp sutinkančių ir nesutinkančių skirti dalį savo asmeninių / šeimos lėšų Natura 2000 teritorijų išsaugojimui pagal lytis nematoma.

Vertinant pasiryžimo finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išlaikymo skirtumus pagal amžiaus grupes, matoma, kad **25–34 m. amžiaus respondentai yra dažniau linkę finansiškai prisidėti** prie Natura 2000 teritorijų išlaikymo (tą daryti sutiktų apie 42 proc. šios amžiaus grupės respondentų), nors tam vidutiniškai skirtų mažiausią sumą (18 Eur per mėnesį), lyginant su kitomis amžiaus grupėmis. **Didžiausią sumą vidutiniškai sutiktų skirti 56 m. ir vyresni respondentai** (21,6 Eur per mėnesį). Savo ruožtu, mažiausiai linkę finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo yra 36-45 m. ir 46–55 m. amžiaus grupių respondentai (prisidėti sutiktų apie 32 proc.).

Išsilavinimo atžvilgiu, **nebaigtą vidurinį išsilavinimą turintys respondentai yra kiek labiau linkę finansiškai prisidėti** prie Natura 2000 teritorijų išlaikymo (tą daryti sutiktų 38,5 proc. šios grupės respondentų), mažiausiai – aukštesnįjį, vidurinį ar spec. vidurinį išsilavinimą turintys respondentai (beveik 33 proc.). Iš kitos pusės, nebaigtą vidurinį išsilavinimą turintys respondentai sutiktų skirti mažiausią sumą (15,8 Eur per mėnesį), o **didžiausią sumą sutiktų skirti respondentai su aukštuoju išsilavinimu** (21,7 Eur per mėnesį).

Pagal užimtumo tipą, finansiškai prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo **dažniausiai yra linkę prisidėti studentai ir moksleiviai** (net 50 proc. šios grupės respondentų), smulkūs verslininkai (virš 39 proc.), taip pat pensininkai (38,5 proc.). Rečiausiai – ūkininkai (beveik 28 proc.) ir bedarbiai (20 proc.). Vertinant potencialias prisidėjimo sumas, **daugiausia lėšų per mėnesį skirti yra linkę aukščiausio ir vidutinio lygio vadovai** (28,8 Eur) bei specialistai ir tarnautojai (22,9 Eur). Vertinant pajamų, tenkančių vienam šeimos nariui, atžvilgiu, labiausiai prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo **finansiškai linkę prisidėti respondentai, kurių pajamos, per mėnesį tenkančios vienam šeimos nariui, yra didesnės nei 1500 Eur** (tą daryti sutiktų 42,5 proc. šios grupės respondentų). Atitinkamai, potencialiai skiriamų lėšų suma Natura 2000 teritorijų išsaugojimui skiriasi pagal pajamų grupes – **didžiausią sumą yra linkę skirti respondentai su didžiausiomis pajamomis** (skirtų 27,8 Eur per mėnesį), o mažiausią sumą (12,2 Eur per mėnesį) skirtų respondentai, kurių pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį, siekia iki 500 Eur.

Nors dideli pasiryžimo finansiškai prisidėti išsaugant Natura 2000 teritorijas skirtumai tarp skirtingose vietovėse gyvenančių respondentų nepastebimi, **kiek didesnė dalis ne didžiuosiuose miestuose ir rajono centruose gyvenančių respondentų sutiktų finansiškai prisidėti** (beveik 36 proc. šios grupės respondentų), gyvenantys kaimo vietovėse prisidėti linkę mažiausiai (tą sutiktų daryti 32,5 proc. respondentų). Atitinkamai, potencialiai skiriamų sumų skirtumai nėra ryškūs, tačiau **kiek didesnę sumą skirtų ne didžiuosiuose miestuose ir rajono centruose gyvenantys respondentai** (20,7 Eur per mėnesį), o kiek mažesnę – gyvenantys kaimo vietovėse (19,6 Eur).

GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO ATEITIES KARTOMS IR GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO SAVAIMINĖS NEVARTOJAMOSIOS VERTĖS RODIKLIO REIKŠMĖS APSKAIČIAVIMAS

Kaip jau minėta aptariant bendrus apklausos rezultatus, apie 34 proc. visų apklausos respondentų įvykus hipotetinei situacijai būtų pasiryžę finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo, tačiau šis skaičius apima tiek tuos respondentus, kurių pasiryžimą finansiškai prisidėti lemia vartojamosios šių teritorijų vertės suvokimas, tiek tuos, kurių pasiryžimą lemia nevartojamosios vertės suvokimas (ar tiek viena, tiek kita).

Skaičiuojant gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminės nevartojamosios vertės rodiklio reikšmę, aktualu vertinti tik nevartojamąją vertę, kadangi Natura 2000 vartojamoji vertė bus įvertinta skaičiuojant kitą rodiklį. Tokių apklausos **respondentų, kurie sutiktų finansiškai prisidėti** prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo **ir kaip bent vieną iš dviejų savo**

pasiryžimo priežasčių nurodė nevartojamajai vertei priskiriamą priežastį buvo 26,25 proc. Kaip minėta anksčiau, įvertinus respondentų įvardytas lėšų sumas, nustatyta, kad:

- **išskirtinai tik nevartojamąją vertę matančių respondentų vidutinė įvardyta** pasiryžimo finansiškai prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išlaikymo **suma sudaro 18,58 Eur per mėnesį**[87]**;**
- respondentų, matančių **tiek vartojamąją, tiek nevartojamąją** Natura 2000 teritorijų vertę, vidutinė įvardyta pasiryžimo finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo suma sudaro **21,42 Eur per mėnesį**[88]**.**

Siekiant apskaičiuoti visos Lietuvos visuomenės pasiryžimą sumokėti už nevartojamąją vertę, buvo pasirinktas toks skaičiavimo metodas:

- kadangi atlikta apklausa yra reprezentatyvi, buvo laikoma, kad už nevartojamąją vertę **pasiryžusių sumokėti respondentų dalis (26,25 proc.) galioja ir visai Lietuvai** – šią dalį sudauginus su Lietuvos gyventojų (turinčių bent 18 metų) skaičiumi, buvo gautas bendras už nevartojamąją vertę pasiryžusių sumokėti Lietuvos gyventojų skaičius;
- buvo laikoma, kad vidutinė respondentų įvardyta **pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma (18,58 Eur per mėnesį) galioja ir visai Lietuvai** (respondentų, tiek vartojančių, tiek matančių nevartojamąją vertę, įvardytos sumos nebuvo įtrauktos į skaičiavimus, kadangi šiuo atveju **nebuvo įmanoma atskirti** pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę dalies bendroje pasiryžimo sumokėti sumoje).

Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminės nevartojamosios vertės skaičiavimai pateikti lentelėje. Paskaičiuota, kad **Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma sudaro 140 380 344 Eur per metus.** Siekiant palyginamumo su kitų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę vertę atspindinčių rodiklių vertėmis ir su panašių rodiklių, apskaičiuotų užsienio šalių studijose, reikšmėmis taip pat buvo apskaičiuota ir Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma, tenkanti vienam Natura 2000 teritorijų hektarui. Kadangi siekiant išsiaiškinti Lietuvos gyventojų Natura 2000 teritorijoms priskiriamos nevartojamosios vertės dydį ir atliekant reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą buvo klausiama apie vertę, priskiriamą visam Natura 2000 teritorijų tinklui, neišskiriant konkrečių ekosistemų ar vietovių, bendra Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma buvo dalinama iš viso Natura 2000 teritorijų ploto. Gautas skaičius atspindi vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkančią Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę sumą (žr. 45 lentelę).

45 LENTELĖ. GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO ATEITIES KARTOMS IR GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO SAVAIMINĖS NEVARTOJAMOSIOS VERTĖS SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
1.	18 m. turinčių ir vyresnių gyventojų skaičius 2026 m. pradžioje	2 398 557
2.	Už nevartojamąją vertę sutinkančių mokėti respondentų dalis, proc.	26,25
3.	Vidutinė pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma (neįtraukiami vartojantys respondentai), Eur per mėnesį	18,58
4.	Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma, Eur per mėnesį [(1.) * ((2.) / 100) * (3.)]	11 698 362

[87] Vidutinės sutinkamų skirti lėšų sumos yra paskaičiuotos nuo galiojančių atsakymų, kadangi 17 respondentų (iš sutinkančių finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo ir pasirinkusių tik nevartojamosios vertės motyvacines priežastis) sumos nenurodė.
[88] Vidutinės sutinkamų skirti lėšų sumos yra paskaičiuotos nuo galiojančių atsakymų, kadangi 7 respondentų (iš sutinkančių finansiškai prisidėti prie teritorijų išlaikymo ir pasirinkusių tiek vartojamosios, tiek nevartojamosios vertės motyvacines priežastis) sumos nenurodė.

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
5.	Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma, Eur per metus [(4.) * 12]	**140 380 344**
6.	Bendras Natura 2000 teritorijų plotas, ha	1 065 997
7.	Vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkanti Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma, Eur / ha per metus [(5.) / (6.)]	**131,69**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“, remiantis reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenimis

Lyginant 2019 m. ir 2026 m. vertinimo rezultatus, nustatytas ypač reikšmingas gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminės nevartojamosios vertės padidėjimas (žr. 46 lentelę). **Bendra Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma išaugo** nuo 68,9 mln. Eur 2019 m. iki 140,38 mln. Eur 2026 m., t. y. **daugiau nei dukart**. Reikšmingas pokytis fiksuojamas ir vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkančios nevartojamosios vertės rodiklio atveju – nuo 71,43 Eur/ha iki 131,69 Eur/ha (84 proc. padidėjimas).

46 LENTELĖ. GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO ATEITIES KARTOMS IR GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO SAVAIMINĖS NEVARTOJAMOSIOS VERTĖS POKYTIS NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	GALUTINĖ NEVARTOJAMOJI VERTĖ 2019 M.	GALUTINĖ NEVARTOJAMOJI VERTĖ 2026 M.
1.	Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma, Eur per metus	**68 921 940**	**140 380 344**
2.	Vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkanti Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę suma, Eur / ha per metus	**71,43**	**131,69**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Tokio masto pokytis laikytinas **statistiškai ir analitiškai reikšmingu**, tačiau jis negali būti interpretuojamas vienareikšmiškai kaip tiesioginis nevartojamosios vertės augimas – tai yra **kelių tarpusavyje susijusių veiksnių visumos rezultatas**, potencialiai apimantis ekonominės situacijos ir gyventojų elgsenos pokyčius.

Vertinant **gyventojų dalį, sutinkančią finansiškai prisidėti** prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo, įvykus hipotetinei situacijai, 2026 m. matomas reikšmingas **sumažėjimas**, lyginant su 2019 m. – **nuo 44 proc. iki 34 proc.** Iš kitos pusės, tą sutinkančių daryti žmonių **potencialiai skiriama suma išaugo beveik 3 kartus – nuo 7,5 Eur/mėn. iki 20,37 Eur/mėn.** (arba, atitinkamai, nuo 90 Eur per metus iki 244 Eur per metus). Atskirų grupių atvejais, taip pat fiksuojamas potencialiai skiriamų mėnesinių sumų augimas: tik vartojamąją vertę matančių respondentų – **nuo 8,83 Eur iki 22,4 Eur**, tik nevartojamąją vertę – **nuo 6,67 Eur iki 18,58 Eur**, o abi vertes matančių respondentų – **nuo 7,9 Eur iki 21,42 Eur**. Šios reikšmingai pasikeitusių sumų tendencijos nulėmė ir bendrai išaugusią pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją Natura 2000 teritorijų vertę, nepaisant mažesnės tą norinčios daryti populiacijos dalies.

Potencialios šių pokyčių priežastys gali būti įvairios, tačiau didesnės pasiryžimo prisidėti prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo sumos, tikėtina, susijusios su augančiu Lietuvos BVP. 2019–2025 m. laikotarpiu, šalies **BVP vienam gyventojui** (to meto kainomis) **išaugo 66 proc.** – nuo 17,5 tūkst. Eur iki 29 tūkst. Eur[89].

[89] Remiantis VDA skelbiamais duomenimis. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=3b03002a-4138-4ca3-98bb-45c611d7c9ef

Be to, **lyginant su 2019 m., infliacija 2025 m. siekė daugiau nei 44 proc.**[90] Tai reiškia, jog realus (perkamosios galios pokyčius atspindintis) Natura 2000 nevartojamosios vertės dydis, nors ir išaugęs nuo 2019 m., yra kiek mažesnis, nei vertinant nominaliais skaičiais. Prie didesnių teritorijų išsaugojimui potencialiai skiriamų sumų gali prisidėti ir su laiku **augantis visuomenės sąmoningumas aplinkosaugos klausimais** bei **stiprėjanti paramos skyrimo vertybiniams tikslams kultūra**.

Mažesnis prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo norinčių prisidėti žmonių procentas, tikėtina, sietinas su **COVID-19 krizės** ir **pasikeitusios geopolitinės situacijos nulemtais gyventojų prioritetais**, t. y. daugiau dėmesio ir lėšų skirti saugumo priemonėms, gynybai, pasiruošimui krizėms ir pan.

Apibendrinant, 2026 m. Natura 2000 teritorijų nevartojamoji vertė siekia 140,3 mln. Eur (lyginant su 2019 m., vartojamoji vertė padidėjo daugiau, nei 2 kartus), o **vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkanti galutinė nevartojamoji vertė – 131,69 Eur/ha** (padidėjo 84 proc.). Atsižvelgiant į sumažėjusį prie Natura 2000 teritorijų išsaugojimo pasiryžusių finansiškai prisidėti gyventojų procentą, rekomenduojama toliau vykdyti informacines veiklas apie Natura 2000 teritorijų svarbą ir jų kuriamą tiek vartojamąją, tiek nevartojamąją vertes. Tai yra ypač svarbus besikeičiančių visuomenės prioritetų kontekste.

2.2.11. INTEGRUOTA GYNYBINĖ IR SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ

INTEGRUOTOS GYNYBINĖS IR SOCIO–EKONOMINĖS VERTĖS RODIKLIO POREIKIS

Natūralios ar saugomos teritorijos jau ilgą laiką suvokiamos kaip strateginis gynybos pranašumas – reljefas, ekosistemų įvairovė, specifinės gamtinės kliūtys lemia tiek valstybės prieigą prie išteklių, tiek teritorijos gynybos sudėtingumą ir patį karinės veiklos pobūdį. Tinkamai integravus tokias zonas į karinę strategiją, didėja atsparumas tiek konvenciniam karui, tiek ekstremalioms situacijoms: gynybinės pozicijos natūraliai stiprinamos, užtikrinamas logistinis saugumas, aktyviai panaudojami miškai, pelkės, kalnai ar net ekstremalus klimatas, siekiant apsunkinti priešo judėjimą, maskuoti stebėjimo ir radarų sistemas, padidinti pasalų arba kontratakos galimybes[91].

Nepaisant didėjančio finansavimo tradicinei karinei ginkluotei, vis dažniau akcentuojama būtinybė ieškoti hibridinių, ekonomiškai racionalių ir daugiasluoksnių priemonių. Viena iš tokių galimų priemonių – **tankiai apaugę miškai,** kurie suteikia pranašumą ginantis nuo puolančiųjų jėgų.

PAVYZDYS NR. 1. TANKIŲ MIŠKŲ, KAIP NATŪRALIOS GYNYBOS, PAVYZDŽIAI

*Pavyzdžiui, **Ukrainos gynybinė taktika** 2022 m. šiaurėje nuo Kyjivo, kuomet naudojantis pakelės miškais rengtos pasalos Rusijos tankams, tapo viena sėkmės priežasčių. Atviras reljefas, priešingai, dažniau sukuria pranašumą puolėjui, nes gynėjai ten menkai apsaugoti, o įsiveržimus galima vykdyti greičiau ir giliau [92].*

Svarbu pažymėti, kad valstybių kraštovaizdis nėra duotybė – jį galima aktyviai keisti, kad stiprėtų gynyba. Vis aktualesnis (tačiau kol kas retai aptariamas karinėje ar strateginėje gynybos politikoje) konceptas yra **„gynybinis atkūrimas“** (*angl. defensive rewilding*) – **sąmoningas miškų, medžių juostų sodinimas svarbiose kelių atkarpose, miškų palei upelius bei pelkių atkūrimas.** Nors idėjos realizavimas

[90] Paskaičiuota vertintojų, remiantis VDA skelbiamais duomenimis apie Vartotojų kainų indeksą. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=eb9828b7-198b-41f7-a794-f41e82024bcd
[91] David J. Lonsdale ir Thomas M. Kane, *Understanding contemporary strategy* (Routledge, 2019).
[92] Yale Environment 360, *How Restored Wetlands Can Protect Europe from Russian Invasion* (2025).

reikalauja laiko, kol medžiai ar kiti plotai pasieks didžiausią efektą, net ankstyvas želdinimas bei siauri pakelės želdiniai gali iš karto suteikti taktinį pranašumą – maskuoti judėjimą, sudaryti sąlygas pasalai rengti, stabdyti priešo judėjimą[93]. Praktiniai gynybinio aplinkos atkūrimo būdai apima įvairias priemones, pavyzdžiui: pakelės želdiniai, medžių sodinimas upių ir upelių pakrantėse, pelkių atkūrimas, žaliųjų stogų įrengimas ant miestų pastatų stogų, kas ne tik stiprina ekosistemų atsparumą karinės grėsmės atveju, tačiau ir sukuria papildomus judėjimo bei slapto puolimo ar atsitraukimo variantus, stiprina teritorijos gynybinį potencialą[94][95].

Kitas hibridinės, ekonomiškai racionalios, daugiasluoksnės priemonės pavyzdys – **strateginis durpynų drėkinimas**, kuris, remiantis naujausiais moksliniais ir kariniais įrodymais, **yra ne tik moderni ir ekonomiškai pagrįsta hibridinė gynybos priemonė, bet ir tvarus būdas kurti aplinkosauginę pridėtinę vertę**. Pirmiausia, drėgnos pelkės ar atkurti durpynai pasižymi itin mažu apkrovos laikymo pajėgumu – apie 0,25 kg/cm^2, palyginti su 1,0 kg/cm^2 nusausintose vietovėse. Šis skirtumas reiškia, kad sunkioji karo technika (tankai, savaeigiai pabūklai) ypač pavasarį ar rudenį tampa beveik nejudri – jie tiesiog prasmenga ar stringa, o kariams lieka tik labai siauri, lengvai prognozuojami maršrutai, kuriuos gynyba gali efektyviai stebėti, minuoti ar rengti pasalas. Natūralios kliūtys tokiu būdu nukreipia priešą į nuspėjamas zonas, leidžia telkti gynybą, saugoti bei kontroliuoti pagrindinius logistikos, elektros, dujų tiekimo mazgus, nes riboja greitą prieigą prie jų[96].

PAVYZDYS NR. 2. PELKIŲ, KAIP NATŪRALIOS GYNYBOS, PAVYZDŽIAI

*Pavyzdžiui**, **Lenkija** įgyvendina „**Rytų skydo“ projektą** – per Belovežos girią besidriekiančią gynybos liniją, kur šlapynės ir pelkės sujungtos su techninėmis (prieštankinėmis), elektroninės žvalgybos ir logistikos infrastruktūros sistemomis. Taip pat, **Lietuvoje** neseniai įvykusi pratybų tragedija, kai amerikiečių šarvuotis įklimpo ir nuskendo pelkėje, parodė, kad **pelkių, kaip gynybinių barjerų, panaudojimo vertė ir rizika yra reali**.*

*Pelkių, kaip natūralios gynybos, efektyvumą, atspindi ir Ukrainos **sprendimas užtvindyti teritoriją** prie Irpinės upės šiaurės vakarų Kyjivo prieigose, taip paverčiant numatytą rusų puolimo koridorių sunkiai įveikiama purvine zona (žr. 6 pav.). Taktika lėmė sunkiųjų transporto priemonių įstrigimą ir padėjo sustabdyti puolimą prieš Kyjivą. Visgi ilgalaikė pelkių apsauga reikalauja socialinio pritarimo – Ukrainoje daug žemės savininkų nenori nuolatinio pelkės statuso, nes mato didesnę trumpalaikę naudą žemės ūkyje ar statybose[97].*

[93] Yale Environment 360, *How Restored Wetlands Can Protect Europe from Russian Invasion* (2025).
[94] Ibid.
[95] Gynybinio atkūrimo idėja pritaikoma ne tik Ukrainoje: šalys, kurias realiai gali pulti Rusija ar Baltarusija, taip pat subtropinio klimato regionų šalys (pvz., Taivanas, kur medžiai greičiau auga), gali gauti didelį gynybinį efektą. Toks aktyvus kraštovaizdžio formavimas želdinant yra dvigubos naudos būdas didinti valstybės atsparumą saugumo prasme ir suteikti ilgalaikę ekologinę bei socialinę naudą gyventojams.
[96] AECO, Peatlands as a natural defence: An innovative approach to Europe's security (2025). **Paprasčiau tariant, drėgni durpynai, palyginti su nusausintais, laiko 75 proc. mažesnę apkrovą, tad tampa praktiškai nepravažiuojami tankams ir priverčia karinius dalinius judėti siaurais, lengviau apsaugomais koridoriais.**
[97] Yale Environment 360, *How Restored Wetlands Can Protect Europe from Russian Invasion* (2025).

6 PAVEIKSLAS. IRPINO UPĖS SLĖNIS PRIEŠ IR PO TO, KAI 2022 M. VASARĮ UKRAINOS KARIAI SUGRIOVĖ KOZAROVYCHI UŽTVANKĄ.

Šaltinis: Yale Environment 360

Be fizinės gynybinės funkcijos, pelkės turi potencialo kovoje su klimato kaita. Kiekvienas hektaras vėl sudrėkinto durpyno sumažina mažiausiai 10 tonų CO_2 per metus, o atsižvelgiant į konkrečius dirvožemio tipus ir naudmenų paskirtį – iki 40–50 tonų per metus; tad net 100 tūkst. ha masto projektas galėtų eliminuoti iki 1–5 mln. tonų CO_2 emisijų, kas atitinka vidutinio dydžio pramonės sektoriaus ar mažos šalies bendrą metinį taršos kiekį. Šlapynės kartu yra itin svarbios buveinės (taip pat ir Natura 2000 kontekste) nykstantiems vabzdžiams, migruojantiems paukščiams, bebrams, palaiko hidrologinį balansą, saugo nuo sausrų ar potvynių, saugo gruntinį vandenį ir stabilizuoja regiono mikroklimatą[98].

Veiksmingas pelkinių teritorijų integravimas į nacionalinę gynybą reikalauja struktūrizuoto, sisteminio plano. Svarbiausia – prioritetinių teritorijų žemėlapis: būtina identifikuoti tuos durpynus, kurie turi didžiausią strateginę ir ekologinę reikšmę regiono apsaugai (*pavyzdžiui, šiaurės Ukraina, rytinė Lenkija, Baltijos šalys, Suomija, rytų Vokietija*) [99] . Kitos būtinos priemonės (aktualios bet kokiai hibridinei, ekonomiškai racionaliai, daugiasluoksnei gynybos intervencijai) apima:

- inžinerinius sprendimus (kanalų, šliuzų, užtvankų sistemos, drenažo neutralizavimas);
- greitą teisinio statuso suteikimą šiems objektams;
- paskatų ūkininkams ir savininkams sistemą (fiksuotos išmokos, mokesčių lengvatos, pereinamojo laikotarpio kompensacijos);
- tarpsektorinį planavimą – privalo bendradarbiauti aplinkos, žemės ūkio, gynybos sektoriai ir NATO ekspertai (tarpsektorinių iniciatyvų bendradarbiavimo pavyzdžiai bus pateikiami toliau);
- finansinį mechanizmą, kuris galėtų būti grindžiamas anglies pašalinimo sertifikatų sistema ir ES kaip „pirmuoju pirkėju“ (pvz., garantuojant 50 proc. kreditų supirkimą per 10 metų), kas atvertų investicijų kelius ir viešųjų, ir privačiųjų fondų kapitalui.

Svarbu akcentuoti, kad **gynybinio atkūrimo strategija nepakeičia moderniosios gynybos**, kuri privalo reaguoti ir į technologinį vystymąsi: šiuolaikiniai radarai, ypač FOPEN tipo VHF ir UHF dažnių, geba prasiskverbti pro tankią augmeniją ir aptikti net maskuotus karinius vienetus, todėl miškai ar krūmynai nebeužtikrina veiksmingos apsaugos nuo žvalgybos. Vizualinė maskuotė išlieka naudinga, tačiau šiuolaikinė gynyba turi remtis ne vien maskavimu, o ir fizinį judėjimą ribojančiomis priemonėmis,

[98] AECO, Peatlands as a natural defence: An innovative approach to Europe's security.
[99] Tokią strategiją siūlo mokslininkai ir analitiniai centrai (*angl. think-tanks*) – strategiškai atkurti ar sudrėkinti didžiausią strateginį ir ekologinį potencialą turinčius durpynus.

pavyzdžiui, pelkėmis ar drėgnais durpynais, kurie verčia priešą judėti nuspėjamais maršrutais ir riboja technikos mobilumą[100].

INTEGRUOTOS GYNYBINĖS IR SOCIO–EKONOMINĖS VERTĖS RODIKLIO SKAIČIAVIMAS

Rodikliu siekiama monetarine išraiška įvertinti bendrąją Natura 2000 tinklo teritorijų kuriamą socio-ekonominę bei gynybinę naudą, kartu atsižvelgiant į esmines patiriamas sąnaudas, susijusias su tinklo teritorijų administravimu. Įvertinti tokią saugomų teritorijų kuriamą vertę tampa ypatingai svarbu dėl geopolitinių aplinkybių, augančio gynybos srities klausimų aktualumo šalies strateginėje darbotvarkėje, kylančio poreikio skirti žemę gynybos infrastruktūros plėtrai bei siekiant lygiaverčiai atliepti aplinkosaugos tikslus. Šis rodiklis yra naudingas tiek vertinant esamų Natura 2000 tinklo teritorijų kuriamą socio-ekonominę bei gynybinę vertę, tiek siekiant priimti informuotus sprendimus dėl būsimos saugomų teritorijų ir gynybinės infrastruktūros plėtros.

Atsižvelgiant į rodikliu siekiamą įvertinti gynybinės vertės faktorių, **šis rodiklis taikomas tik į apibrėžtą Lietuvos pasienio su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika ruožą patenkančioms Natura 2000 teritorijoms**. Kitaip tariant, rodikliu apskaičiuojama socio-ekonominė ir gynybos vertė tik tų Natura 2000 teritorijų, kurios patenka į konkretų plotą nuo pasienio su minėtomis šalimis į Lietuvos teritorijos gilumą. Konkretus **pasienio ruožo plotis (arba „gylis“ į LR teritoriją), taikomas rodiklio skaičiavimuose, siekia 5 kilometrus.** Šis konkretus dydis buvo nustatytas konsultacijų su LR krašto apsaugos ministerija (*KAM*) specialistais metu. Svarbu pažymėti, kad, kariniu požiūriu, nėra nustatyto universalaus pasienio ruožo pločio, kuriame turėtų būti įrengiamos kontrmobilumo priemonės, arba konkrečios metodikos tokiam dydžiui apskaičiuoti. Šioje studijoje taikomas supaprastintas scenarijus, todėl 5 kilometrų plotis yra metodinis pasirinkimas. Praktikoje kontrmobilumo priemonės yra planuojamos ne pagal fiksuotą atstumą nuo sienos, o pagal konkrečią vietovę, tikėtinus priešo judėjimo koridorius, kelių tinklą, natūralias kliūtis ir kitus operacinius veiksnius.[101]

Atsižvelgiant į dvilypę rodiklio paskirtį, jis susideda iš trijų pagrindinių **komponentų**: socio-ekonominės vertės, gynybinės vertės bei administravimo sąnaudų. **Socio-ekonominė vertė** apima analizuojamų (t. y. į apibrėžtą 5 km pločio ruožą patenkančių) Natura 2000 teritorijų kuriamą socio-ekonominę naudą. Šis subrodiklis apskaičiuojamas į analizuojamą pasienio ruožą patenkančių Natura 2000 teritorijų plotus skaidant į konkrečius tipus (miškus, vandens telkinius, pelkes ir pievas) ir šioms kategorijoms pritaikant atliktos studijos pagrindu nustatytų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominės vartojamosios vertės rodiklių vidutinius dydžius (išreikštus eurais vienam hektarui). Tokiu būdu įvertinama analizuojamose Natura 2000 teritorijose kuriama konkreti socio-ekonominė nauda: grybų ir uogų vartojamoji vertė miškų teritorijose, žvejybos mėgėjų vartojamoji vertė vandens telkiniuose ir kt. Dalies rodiklių atveju yra taikomi supaprastinti skaičiavimai, kai dėl duomenų trūkumo siauroje pasienio ruožo teritorijoje nėra galimybės išskirti konkrečius vietovių tipus (medžioklės plotus, vandenvietes ar kt.). Tokiais atvejais studijos metu nustatyti vidutiniai rodiklių dydžiai vienam Natura 2000 hektarui buvo taikomi visų į pasienio ruožą patenkančių Natura 2000 teritorijų mastu (t. y. vidutiniai dydžiai dauginti iš bendro teritorijų ploto).

Antrasis subrodiklis – **gynybinė Natura 2000 teritorijų vertė**. Šio komponento vertinimo logika buvo pasirinkta atlikus užsienio šalyse taikomų praktikų, Lietuvos gynybinių planų ir strategijų bei Lietuvos kariuomenės padalinių valdymo procedūrų analizę, taip pat įgyvendinus papildomus pasitarimus su PO. Nustatyta, jog esamų Natura 2000 teritorijų pridėtinę vertę krašto apsaugai arba gynybai tikslingiausia vertinti per priešo mobilumo (judumo) apribojimo potencialą. Ši konkreti gynybinė nauda Lietuvai, kaip mažo dydžio ir plokščio reljefo valstybei, yra ypatingos strateginės svarbos bei savaime tiesiogiai kyla iš

[100] Pătru Pîrjol, *The use of radar for object detection in vegetated regions* (Bulletin of "Carol I" National Defence University, 12(03), 2023).
[101] Remiantis KAM specialistų pateikta informacija.

saugomų teritorijų pobūdžio, kadangi išsaugomi pelkynai, upės, sengirės ir pan. kliūtys stipriai apriboja padalinių judumą. Atitinkamai, Natura 2000 teritorijų gynybinės vertės apskaičiavimui monetarine išraiška yra pasitelkiamas **išvengtų kaštų metodas** įvertinant, kiek esamų Natura 2000 teritorijų pritaikymas gynybos tikslams padeda išvengti alternatyviųjų kaštų, kurie pasireikštų investicijomis į papildomą gynybinę (kontrmobilumo) infrastruktūrą, jeigu vietoje Natura 2000 teritorijų pasienio ruože būtų plynas laukas ar arimas. Šiam tikslui yra pritaikoma supaprastinta skirtingų geografinių kliūčių kategorizacija, paremta Jungtinių Amerikos Valstijų kariuomenėje taikomais vietovės vertinimo principais, kuriuos taiko ir Lietuvos kariuomenė.[102] Gynybinė Natura 2000 teritorijų vertė yra apskaičiuojama keliais etapais.

Rodiklio skaičiavimo metu, visų pirma, apibrėžtame pasienio ruožo plote išskiriamas į jį patenkančių Natura 2000 teritorijų plotas bei atliekama patenkančių Natura 2000 teritorijų bei viso bendro pasienio ruožo ploto kategorizacija pagal skirtingus geografinius tipus, kurie, remiantis vietovės vertinimo procedūromis, neapriboja, apriboja arba labai apriboja padalinių judumą (pravažumą).[103] Šiam tikslui pasitelkiami GIS duomenys. Kaip **neapribojantys judumo** išskiriami pievų (t. y. atviri) plotai, o kaip **ribojantys judumą** kategorizuojami vandens telkinių, miškų ir pelkių plotai. Tuomet, nustatytas judumą ribojančių plotų Natura 2000 teritorijose dydis yra sudauginamas iš hipotetinio investicijų į mobilumą apribojančius sprendimus dydžio (eurais vienam hektarui) apibrėžtoje pasienio ruožo teritorijoje, jeigu tokius sprendimus reikėtų diegti plyname lauke. Šis vidutinis dydis yra apskaičiuojamas pagal KAM ekspertų pateiktas prielaidas, jog, supaprastintame scenarijuje, norint sudaryti blokuojantį minų lauką viename hektare reikalinga įrengti maždaug 10,5 vnt. prieštankinių minų. [104] Remiantis atviruose šaltiniuose prieinama informacija, viena prieštankinė mina gali kainuoti nuo kelių šimtų, iki daugiau nei 25 tūkst. Eur[105], tačiau šioje studijoje keliama prielaida, jog diegiamos minos būtų ženkliai pigesnės ir kainuotų apie **500 Eur už vienetą**. Taigi, rodiklio skaičiavime taikomas **hipotetinis investicijų į mobilumą apribojančius sprendimus dydis siekia 5 250 Eur/ha**. Taikant šį dydį bei nustatytą judumą ribojančių plotų Natura 2000 teritorijose dydį yra įvertinamas alternatyvusis scenarijus – kokios investicijos būtų reikalingos kontrmobilumo priemonėms, jeigu analizuojamame pasienio ruože nebūtų Natura 2000 teritorijų kuriamos gynybinės naudos. Taigi, apskaičiuojami išvengti kaštai, kurie dėl esamų Natura 2000 teritorijų gynybinės vertės nėra patiriami papildomomis investicijomis į gynybos infrastruktūrą.

***Svarbu pažymėti, kad hipotetiniai kontrmobilumo kaštai studijoje naudojami kaip supaprastintas ekonominis modelis**. Realybėje kontrmobilumo priemonės nėra planuojamos tolygiai visoje teritorijoje. Jos paprastai koncentruojamos konkrečiuose judėjimo koridoriuose, prieigose, keliuose, sankryžose ar kitose svarbiose vietose. Be to, dalis gamtinių objektų, ypač vandens telkiniai ir pelkės, jau savaime sudaro reikšmingas kliūtis judėjimui, todėl jų tiesioginis prilyginimas papildomų kontrmobilumo priemonių poreikiui yra tik sąlyginis.*

Papildomai, taikant atliktos aktualių Natura 2000 teritorijų ir viso pasienio ruožo plotų kategorizacijos rezultatus apskaičiuojamas **santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas**. Šis papildomas subrodiklis nurodo, kiek santykinai didesnis esamų Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas, lyginant

[102] Jungtinių Amerikos Valstijų kariuomenės sausumos pajėgų štabas, *Intelligence Preparation of the Operational Environment*, 2025 m. gegužės 3 d. versija. Prieiga internete: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN43736-ATP_2-01.3-003-WEB-7.pdf; Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, *Padalinių valdymo procedūros*, 2015 m. Prieiga internete: https://biblioteka.lka.lt/data/PDF-leidiniai/2011-2015/2015-Cesunas-padaliniu%20valdymo%20proceduros.pdf

[103] Ten pat, 4-13 – 4-15 psl.; B-2 psl.

[104] Remiantis KAM ekspertų pateikta informacija, viena paprasčiausių ir efektyviausių padalinių judumą apribojančių priemonių yra prieštankinės minos. Hipotetiniame scenarijuje, siekiant įrengti įprastą 16 hektarų dydžio blokuojantį minų lauką būtų reikalinga maždaug 168 vnt. prieštankinių minų.

[105] Kadangi valstybių pirkimai, susiję su prieštankinėmis (ar kitomis) minomis, dažniausiai būna įslaptinti, negalima nustatyti tikslios minos vieneto kainos. Visgi, remiantis Vokietijos kariuomenės paviešinta informacija, itin pažangios prieštankinės minos (kartu su susijusiais kaštais) gali kainuoti apie 26 tūkst. Eur už vienetą: https://www.bundeswehr-journal.de/2023/ersatz-neue-panzerabwehrrichtminen-fuer-die-truppe/ Tuo tarpu

su kitomis (t. y. ne Natura 2000) teritorijomis pasienio ruože. Svarbu pažymėti, jog šio subrodiklio reikšmė yra procentinė ir neprisideda prie bendrojo rodiklio „Integruota gynybinė ir socio-ekonominė vertė Natura 2000 teritorijose“ reikšmės, išreiškiamos eurais, apskaičiavimo. Taigi, santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas yra papildomas kontekstinis subrodiklis, kuris apskaičiuojamas Natura 2000 teritorijose judumą ribojančių plotų dalį (nuo viso Natura 2000 ploto apibrėžtame pasienio ruože) padalijant iš visame apibrėžtame Lietuvos pasienio ruože (išskyrus Natura 2000 teritorijas) judumą ribojančių plotų dalies (t. y. nuo viso apibrėžto pasienio ruožo be Natura 2000 teritorijų).

Svarbu pažymėti, jog studijoje pateikiami alternatyviųjų kaštų bei santykinio gynybinio potencialo skaičiavimai yra tik iliustracinio pobūdžio. *Kadangi šiems dydžiams tiksliai apskaičiuoti būtų reikalinga ženkliai detalesnė informacija, kuri yra riboto naudojimo, taip pat papildomos ekspertinės prielaidos, šio rodiklio apimtyje apskaičiuojamos reikšmės yra hipotetinės bei skirtos tik iliustruoti Natura 2000 tinklo gynybinę naudą. Pateikiami skaičiavimai taip pat neatspindi oficialių KAM ar Lietuvos kariuomenės vertinimų.*

Galiausiai, iš apskaičiuotos socio-ekonominės vertės bei gynybinės Natura 2000 teritorijų vertės sumos yra atimamos Natura 2000 teritorijų **administravimo sąnaudos**, kurios apskaičiuojamos visą analizuojamą Natura 2000 teritorijų plotą, patenkantį į apibrėžtą pasienio ruožą, dauginant iš VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudų Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui rodiklio vidutinio dydžio.

Taigi, **bendra rodiklio monetarinė vertė** yra apskaičiuojama taikant žemiau nurodytą formulę:

Rodiklio vertė (Eur) = Socio-ekonominė vertė (Eur) + Gynybinė vertė (Eur) – Sąnaudos (Eur)

47 lentelėje formulėmis detalizuojama aprašyta pagrindinių trijų rodiklio „Integruota gynybinė ir socio-ekonominė vertė Natura 2000 teritorijose“ komponentų skaičiavimo metodika, konkretūs kintamieji ir taikomi duomenų šaltiniai. Prie duomenų šaltinio lentelėje nurodomi skaičiavimuose taikyti atliktos studijos pagrindu nustatytų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominės vartojamosios vertės rodiklių vidutiniai dydžiai (išreikšti eurais vienam hektarui). Lentelės pabaigoje taip pat detaliau nurodoma, kaip apskaičiuojamas papildomas (kontekstinis) subrodiklis – santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas.

Svarbu pastebėti, kad **nors socio-ekonominė ir gynybinė vertės yra sugretinamos, jų pobūdis skiriasi: socio-ekonominė vertė yra sukuriama kasmet** (šioje Studijoje nustatytos 2025 m. rodiklių reikšmės taikant 2025 m. rodiklių reikšmes), o **gynybinė vertė atspindi vienkartines išvengtas investicijas** į papildomą gynybinę infrastruktūrą, kurios poreikį sumažina Natura 2000 teritorijose esantys natūralūs gamtiniai barjerai ir jų potencialas apriboti padalinių judumą. Rodiklio skaičiavime taikomos **sąnaudos**, susijusios su Natura 2000 teritorijų administravimu, **taip pat patiriamos kasmet**.

47 LENTELĖ. RODIKLIO „INTEGRUOTA GYNYBINĖ IR SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ NATURA 2000 TERITORIJOSE“ KOMPONENTAI

KINTAMASIS	KINTAMOJO PAVADINIMAS IR KOMENTARAS	DUOMENŲ ŠALTINIS
Rodiklio vertė = Socio-ekonominė vertė + Gynybinė vertė – Sąnaudos		
Socio-ekonominė vertė = $V_1 + V_2 + V_3 + V_4 + V_5 + V_6 + V_7 + V_8 + V_9 + V_{10}$		
$V_1 = S_1 * I_1$	**Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė**. Skaičiuojama aktualų[106] Natura 2000 teritorijos plotą (S_1, ha) sudauginant iš studijos metu nustatytos produkcijos ir paslaugų vartojamosios vertės rodiklio vidutinės reikšmės (I_1, Eur/ha).	• Atlikta studija (I_1 = **5,99 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_1)

[106] t. y. į apibrėžtą Lietuvos Respublikos pasienio su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika ruožą (jo plotį) patenkančių Natura 2000 teritorijų.

KINTAMASIS	KINTAMOJO PAVADINIMAS IR KOMENTARAS	DUOMENŲ ŠALTINIS
$V_2 = S_2 * I_2$	**Surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė**. Apskaičiuojama aktualų Natura 2000 teritorijos miškų plotą (S_2, ha) dauginant iš studijos metu nustatytos Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamosios vertės rodiklio vidutinės reikšmės (I_2, Eur/ha) – t. y. miško ploto kuriamos socio-ekonominės vertės.	• Atlikta studija (I_2 = **21,61 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_2)
$V_3 = S_3 * I_3$	**Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė**. Apskaičiuojama aktualų Natura 2000 teritorijos vandens telkinių plotą (S_3, ha) dauginant iš studijos metu nustatytos žvejų mėgėjų vartojamosios vertės rodiklio vidutinės reikšmės (I_3, Eur/ha) – t. y. vandens telkinių ploto kuriamos socio-ekonominės vertės.	• Atlikta studija (I_3 = **13,31 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_3)
$V_4 = S_4 * I_4$	**Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė**. Apskaičiuojama aktualų Natura 2000 teritorijos plotą (S_4, ha) dauginant iš studijos metu nustatytos medžiotojų mėgėjų vartojamosios vertės rodiklio vidutinės reikšmės (I_4, Eur/ha).	• Atlikta studija (I_4 = **2,74 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_4)
$V_5 = S_5 * I_5$	**Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė.** Skaičiuojama aktualų Natura 2000 teritorijos plotą (S_5, ha) sudauginant iš studijos metu nustatytos rodiklio vidutinės reikšmės (I_5, Eur/ha), taikytinos su pasieniu besiribojančioms savivaldybėms: Druskininkų, Ignalinos r., Šalčininkų r., Šilutės r., Švenčionių r., Varėnos r., Vilniaus r. ir Zarasų r., kurių teritorijose yra vandenviečių, patenkančių į Natura 2000 teritorijas	• Atlikta studija (I_5 = **0,68 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_5)
$V_6 = S_6 * I_6$	**Lankytojų vartojamoji vertė.** Apskaičiuojama aktualų Natura 2000 teritorijos plotą (S_6, ha) sudauginant iš studijos metu nustatytos vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkančios galutinės lankytojų vartojamosios vertės rodiklio vidutinės reikšmės (I_6, Eur/ha).	• Atlikta studija (I_6 = **110,17 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_6)
$V_7 = S_7 * I_7$	**Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė**. Apskaičiuojama tik nustačius, kiek nustatytos Natura 2000 teritorijos dengia aktualios ekosistemos (pelkės, miškai, pievos). Apskaičiuojama nustatytą aktualios teritorijos plotą (S_7, ha) sudauginant iš studijos metu nustatytos bendros Natura 2000 ekosistemoms tenkančios erozijos stabdymo vertės rodiklio vidutinės reikšmės (I_7, Eur/ha).	• Atlikta studija (I_7 = **79,26 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_7)
$V_8 = (S_{8P} * I_{8P}) + (S_{8M} * I_{8M}) +$	**Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė**. Apskaičiuojama tik nustačius, kiek nustatytos Natura 2000 teritorijos dengia aktualios ekosistemos (pelkės, miškai). Apskaičiuojama atskirai pelkėms ir miškams, nustatytą aktualios teritorijos plotą (S_{8P} arba S_{8M}, ha) sudauginant iš studijos metu nustatytų Natura 2000 ekosistemų CO2 sekvestracijos / emisijos metinės vertės rodiklių vidutinių reikšmių (I_{8P} arba I_{8M}, Eur/ha).	• Atlikta studija (I_{8P} = **–306,2 Eur/ha/m.**; I_{8M} = **158,9 Eur/ha/m.**;) • GIS duomenys (S_{8P}; S_{8P})
$V_9 = S_9 * I_9$	**Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė.** Apskaičiuojama aktualų Natura 2000 teritorijos plotą atskirai durpynams ir miškams (S_{9P} arba S_{9M}, ha) sudauginant iš studijos metu nustatytos vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginės vartojamosios vertės rodiklio vidutinės reikšmės (I_{9P} arba I_{9M}, Eur/ha)	• Atlikta studija (I_{9P} = **541,24 Eur/ha**; I_{9M} = **361,25 Eur/ha/m.**) • GIS duomenys (S_9)
$V_{10} = S_{10} * I_{10}$	**Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevartojamoji vertė.** Apskaičiuojama nustatytą aktualų Natura 2000 teritorijos dydį (S_{10}, ha) padauginus iš studijos metu nustatytos vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkančios Lietuvos visuomenės pasiryžimo sumokėti už nevartojamąją vertę rodiklio vidutinės reikšmės (I_{10}, Eur/ha).	• Atlikta studija (I_{10} = **131,69 Eur/ha**) • GIS duomenys (S_{10})
Gynybinė vertė = AC * RS_N		
AC	**Hipotetinis investicijų į mobilumą apribojančius sprendimus dydis** (Eur/ha) apibrėžtoje pasienio ruožo teritorijoje, jeigu tai būtų atvira vietovė (laukas, arimas ir pan.).	Atvirų šaltinių ir konsultacijų su KAM ekspertais metu surinkta informacija. Taikomas **5 250 Eur/ha** dydis.

KINTAMASIS	KINTAMOJO PAVADINIMAS IR KOMENTARAS	DUOMENŲ ŠALTINIS
RS_N	Identifikuoti **judumą ribojantys plotai aktualiose Natura 2000 teritorijose** (ha).	GIS duomenys
Sąnaudos[107] = S_N * I_A		
S_N	Visas aktualus Natura 2000 teritorijų plotas (S_N, ha).	GIS duomenys
I_A	**VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudų Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui rodiklis** (I_A, Eur/ha).	Atlikta studija (I_A = **14,05 Eur/ha**)
**** Santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas = R_N / R_B***		
$R_B = RS_P / S_P$	**Visame apibrėžtame Lietuvos pasienio ruože (išskyrus Natura 2000 teritorijas) judumą ribojančių plotų dalis** (R_B, proc.), apskaičiuojama visame apibrėžtame pasienio ruože (išskyrus Natura 2000 teritorijas) identifikuotus **judumą ribojančius plotus** (RS_P, ha) padalijant iš **viso apibrėžto pasienio ruožo ploto** (be Natura 2000 teritorijų) (S_P, ha).	GIS duomenys (RS_P ir S_P)
$R_N = RS_N / S_N$	**Natura 2000 teritorijose judumą ribojančių plotų dalis** (R_N, proc.), apskaičiuojama identifikuotus **judumą ribojančius plotus aktualiose Natura 2000 teritorijose** (RS_N, ha) padalijant iš **viso aktualaus Natura 2000 teritorijų ploto** (S_N, ha).	GIS duomenys (RS_N ir S_N)

** Santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas yra papildomas kontekstinis subrodiklis, kuris neprisideda prie bendrojo rodiklio „Integruota gynybinė ir socio-ekonominė vertė Natura 2000 teritorijose“ reikšmės apskaičiavimo.*

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

INTEGRUOTOS GYNYBINĖS IR SOCIO–EKONOMINĖS VERTĖS NUSTATYMAS

Taikant aprašytą metodiką buvo atskirai apskaičiuota kiekvieno rodiklio „Integruota gynybinė ir socio-ekonominė vertė Natura 2000 teritorijose“ komponento reikšmė bei, papildomai, santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas.

Atlikus GIS duomenų analizę nustatyta, kad į 5 km LR pasienio ruožo plotį patenka maždaug 82,43 tūkst. ha Natura 2000 teritorijų (t. y. 23,27 proc. viso apibrėžto pasienio ruožo ploto), iš kurių apie 47,93 tūkst. ha sudaro miškai, 20,07 tūkst. ha sudaro pelkės (durpynai), o 10,32 tūkst. ha – pievos. Dar maždaug 4,11 tūkst. ha Natura 2000 teritorijų ploto sudaro vandens telkiniai. Taikant šiuos teritorinius duomenis bei atliktos studijos pagrindu nustatytus socio-ekonominės vartojamosios vertės rodiklių vidutinius dydžius apskaičiuota, jog **Natura 2000 teritorijų, patenkančių į pasienio ruožo plotį, socio-ekonominė vertė siekia 29 969 201 Eur** (žr. 48 lentelę).

48 LENTELĖ. RODIKLIO „INTEGRUOTA GYNYBINĖ IR SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ NATURA 2000 TERITORIJOSE“ KOMPONENTŲ VERTĖS

KOMPONENTAS	VERTĖ
SOCIO-EKONOMINĖ VERTĖ	
Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė (Eur)	493 736
Surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė (Eur)	1 035 685
Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė (Eur)	54 712
Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė (Eur)	225 849
Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė (Eur)	56 050
Lankytojų vartojamoji vertė (Eur)	9 080 946
Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė (Eur)	6 207 335
Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė (Eur)	1 471 342

[107] Tuo atveju, jei į aktualų Natura 2000 teritorijų plotą pateks kitos Studijoje analizuojamos sąnaudos (pvz.: Žemės savininkų (miško ir žemės ūkio naudmenų) prarastos pajamos dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų), jos taip pat būtų įtraukiamos.

KOMPONENTAS	VERTĖ
Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė (Eur)	506 913
Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevartojamoji vertė (Eur)	10 854 768
Apskaičiuota socio-ekonominė vertė (Eur):	**29 987 335**
GYNYBINĖ VERTĖ	
Hipotetinis investicijų į mobilumą apribojančius sprendimus dydis (Eur/ha) apibrėžtoje pasienio ruožo teritorijoje, jeigu tai būtų atvira vietovė (laukas, arimas ir pan.).	5 250
Judumą ribojantys plotai aktualiose Natura 2000 teritorijose (ha).	72 102,47
Apskaičiuota gynybinė vertė (Eur)	**378 537 981**
SĄNAUDOS	
VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui (Eur)	**1 158 095**
SANTYKINIS NATURA 2000 TERITORIJŲ GYNYBINIS POTENCIALAS	
Visame apibrėžtame Lietuvos pasienio ruože (išskyrus Natura 2000 teritorijas) judumą ribojančių plotų dalis (proc.)	86,41
Natura 2000 teritorijose judumą ribojančių plotų dalis (proc.)	87,47
Santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas (proc.)	**101,23**

** Santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas yra papildomas kontekstinis subrodiklis, kuris neprisideda prie bendrojo rodiklio „Integruota gynybinė ir socio-ekonominė vertė Natura 2000 teritorijose“ reikšmės apskaičiavimo.*

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Didžiausią dalį šios vertės sudaro gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevartojamoji vertė (10,85 mln. Eur), taip pat lankytojų vartojamoji vertė (9,1 mln. Eur).

Iš 82,43 tūkst. ha aktualių Natura 2000 teritorijų, maždaug 72,10 tūkst. ha (arba 87,5 proc.) yra priskirtini judumą ribojantiems plotams (t. y. vandens telkiniai, miškai ir pelkės). Taikant hipotetinį vidutinį investicijų į mobilumą apribojančius sprendimus dydį (5 250 Eur/ha) apskaičiuota, kad **gynybinė Natura 2000 teritorijų, patenkančių į pasienio ruožo plotį, vertė siekia 378 537 981 Eur.** Tai yra iliustratyvūs išvengti kaštai, kurie dėl esamų Natura 2000 teritorijų gynybinės vertės nėra patiriami, nes nėra būtinos papildomos investicijos į gynybos infrastruktūrą.

Galiausiai, visas analizuojamų Natura 2000 teritorijų plotas (82,43 tūkst. ha) buvo sudaugintas iš studijos metu nustatyto VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudų Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui rodiklio vidutinio dydžio (14,05 Eur/ha). Apskaičiuota, jog **Natura 2000 teritorijų, patenkančių į pasienio ruožo plotį, administravimo sąnaudos siekia 1 158 095 Eur**.

Taigi, susumavus gynybinę ir socio-ekonominę Natura 2000 teritorijų, patenkančių į apibrėžtą pasienio ruožo plotį, vertę bei atėmus administravimo sąnaudas nustatyta, jog **bendra integruota gynybinė ir socio-ekonominė vertė Natura 2000 teritorijose siekia 407 367 221 Eur.** Apie 93 proc. šios sumos sudaro apskaičiuota **gynybinė Natura 2000 teritorijų vertė**, tačiau svarbu pastebėti, kad pastaroji **atspindi vienkartines išvengtas investicijas į papildomą kontrmobilumo infrastruktūrą** (dėl Natura 2000 teritorijų judumą ribojančio potencialo). **Tuo tarpu socio-ekonominė pasienio ruožo Natura 2000 teritorijų vertė (29,97 mln. Eur) bei patiriamos sąnaudos yra metinės** – t. y. sukuriamos (patiriamos) kas metus.

SANTYKINIO NATURA 2000 TERITORIJŲ GYNYBINIO POTENCIALO NUSTATYMAS

Taikant minėtus aktualių Natura 2000 teritorijų GIS duomenis bei atlikus visų pasienio ruožo teritorijų klasifikaciją pagal vietovių geografinius tipus buvo papildomai apskaičiuotas santykinis Natura 2000

teritorijų gynybinis potencialas. Nustatyta, kad visas 5km pločio LR pasienio su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika ruožas, atėmus Natura 2000 teritorijas, apima maždaug 271,82 tūkst. ha. Didžiąją šio ploto dalį sudaro miškai (136,11 tūkst. ha) ir vandens telkiniai (69,70 tūkst. ha). Pievų plotas siekia maždaug 36,94 tūkst. ha, o pelkių – 29,07 tūkst. ha.

Remiantis aprašyta metodika buvo nustatyta, jog Natura 2000 teritorijose judumą ribojančių plotų dalis (t. y. pelkės, miškai ir vandens telkiniai) siekia maždaug 87,47 proc., o likusiame pasienio ruože (išskyrus Natura 2000 teritorijas) judumą ribojančių plotų dalis siekia apie 86,41 proc. Taigi, **santykinis Natura 2000 teritorijų gynybinis potencialas yra tik maždaug 1,23 proc. didesnis, negu likusių pasienio ruožo teritorijų.** Šie rezultatai rodo, kad Natura 2000 teritorijų santykinis potencialas riboti padalinių judumą nėra reikšmingai didesnis nei kitų pasienio ruožo teritorijų, kuriose miškai, vandens telkiniai ir pelkės taip pat sudaro didelę ploto dalį.

2.2.12. VSTT IR SAUGOMŲ TERITORIJŲ DIREKCIJŲ SĄNAUDOS NATURA 2000 TERITORIJŲ APSAUGAI / MONITORINGUI / VALDYMUI / PALAIKYMUI

Natura 2000 teritorijų valdymui ir priežiūrai tenkančios sąnaudos apima pagrindinių Natura 2000 teritorijų apsaugos / monitoringo / valdymo / palaikymo srityje dirbančių biudžetinių įstaigų – VSTT ir jai pavaldžių saugomų teritorijų direkcijų – pagrindines veiklos sąnaudas.

Pagrindinės veiklos sąnaudos atspindi einamąsias, o ne investicines sąnaudas, kurios nėra susietos su konkrečiu finansavimo šaltiniu – šioms sąnaudoms padengti naudojamos lėšos gali būti gaunamos tiek iš valstybės biudžeto, tiek iš tarptautinių organizacijų, tiek iš privačių asmenų lėšų, gautų kaip parama arba surinktų už suteiktas paslaugas. Kadangi Natura 2000 teritorijos ne visa apimtimi sutampa su saugomomis teritorijomis (nors sudaro didžiąją jų dalį[108]), jų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui skirtos sąnaudos turi būti išskirtos iš bendrų VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų pagrindinės veiklos sąnaudų atsižvelgiant į Natura 2000 teritorijų dalį nuo visų saugomų teritorijų. Kaip ir kitų rodiklių atveju, šio **rodiklio skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje nustatyta metodika**.

VSTT IR SAUGOMŲ TERITORIJŲ DIREKCIJŲ SĄNAUDŲ NATURA 2000 TERITORIJŲ APSAUGAI / MONITORINGUI / VALDYMUI / PALAIKYMUI NUSTATYMAS

VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudų Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui nustatymui reikalingi duomenys apie 2019–2025 m. VSTT (įskaitant jai pavaldžias saugomų teritorijų direkcijas) pagrindines veiklos sąnaudas pateikiami VSTT atitinkamų metų veiklos rezultatų ataskaitose, įtrauktose į viešai prieinamus finansinių ataskaitų rinkinius[109]. Savo ruožtu, duomenys apie 2019–2025 m. Natura 2000 teritorijų dalį nuo visų saugomų teritorijų gauti atlikus skaičiavimus GRPK žemėlapių pagrindu.

Pažymėtina, kad faktiškai patirtos sąnaudos nebūtinai atitinka lėšų poreikį, reikalingą tinkamai visų teritorijų apsaugai užtikrinti. Normatyvinis finansavimo poreikis, apimantis atidėtus gamtotvarkos darbus, nepakankamą monitoringą, ilgalaikę infrastruktūros priežiūrą ir atkurtų buveinių palaikymą pasibaigus

[108] 2014–2025 m. sudarė 69–76 proc.
[109] VSTT finansinių ataskaitų rinkiniai: https://vstt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/finansiniu-ataskaitu-rinkiniai/.

projektams, šiame vertinime nebuvo vertinamas dėl duomenų trūkumo. Ateityje, svarstant Natura 2000 teritorijų valdymo ir priežiūros sąnaudų vertinimo tobulinimą, rekomenduojama papildomai įvertinti ir normatyvinį finansavimo poreikį, pateikiant jį greta faktinių sąnaudų.

VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudų Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui nustatymas buvo vykdomas atskirais žingsniais:

- Kiekvienais 2019–2025 m. laikotarpio metais patirtos sąnaudos, tenkančios Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui palaikymui, buvo apskaičiuotos sudauginus atitinkamų metų pagrindinės veiklos sąnaudų sumas su Natura 2000 teritorijų dalimi, išreikšta procentais;
- 2019–2025 m. laikotarpio vidutinės metinės sąnaudos, tenkančios Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui palaikymui, buvo apskaičiuotos išvedus 2019–2025 m. laikotarpio kiekvienų metų sąnaudų, tenkančių Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui palaikymui, vidurkį.

49 LENTELĖ. VSTT IR SAUGOMŲ TERITORIJŲ DIREKCIJŲ SĄNAUDŲ NATURA 2000 TERITORIJŲ APSAUGAI / MONITORINGUI / VALDYMUI / PALAIKYMUI SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ	
1.	VSTT ir saugomų teritorijų metinės pagrindinės veiklos sąnaudos, Eur	2019 m.	16 578 830
		2020 m.	15 120 930
		2021 m.	16 780 192
		2022 m.	24 328 948
		2023 m.	22 190 668
		2024 m.	20 319 393
		2025 m.	26 789 381
2.	Natura 2000 teritorijų dalis nuo visų saugomų teritorijų, proc.	2019 m.	71,68
		2020 m.	72,07
		2021 m.	72,38
		2022 m.	73,65
		2023 m.	75,27
		2024 m.	75,62
		2025 m.	75,49
3.	Vidutinės metinės sąnaudos, tenkančios Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui, Eur [((((1.)^{2019} * (2.)^{2019}) / 100) + (((1.)^{2020} * (2.)^{2020}) / 100) + (((1.)^{2021} * (2.)^{2021}) / 100) + (((1.)^{2022} * (2.)^{2022}) / 100) + (((1.)^{2023} * (2.)^{2023}) / 100) + (((1.)^{2024} * (2.)^{2024}) / 100)) + (((1.)^{2025} * (2.)^{2025}) / 100)) / 7]	**15 019 554**	
4.	Bendras Natura 2000 plotas 2025 metais, ha	1 065 997	
5.	1 hektarui Natura 2000 teritorijos tenkanti sąnaudų Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui suma, Eur / ha per metus [(3.) / (4.)]	**14,09**	

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Atlikus skaičiavimus pagal nurodytus žingsnius, gautos vidutinės metinės sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui sudaro **15 019 554 Eur**. Siekiant palyginamumo su kitų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę vertę atspindinčių rodiklių vertėmis ir su panašių rodiklių, apskaičiuotų užsienio šalių studijose, reikšmėmis taip pat buvo apskaičiuotos ir vidutinės metinės sąnaudos

Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui, tenkančios vienam Natura 2000 teritorijų hektarui, kurios sudaro **14,09 Eur**.

Lyginant šio tyrimo metu nustatytas VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudas Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui (2019–2025 m. laikotarpiu) su ankstesnio tyrimo metu apskaičiuotomis sąnaudomis (2014–2018 m. laikotarpiu), stebimos **beveik pusantro karto (49 proc. arba 4,9 mln. Eur) per metus padidėjusios** sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui (žr. 50 lentelę).

50 LENTELĖ. VSTT IR SAUGOMŲ TERITORIJŲ DIREKCIJŲ SĄNAUDŲ NATURA 2000 TERITORIJŲ APSAUGAI / MONITORINGUI / VALDYMUI / PALAIKYMUI POKYTIS NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ 2019 M.	VERTĖ 2025 M.
1.	Vidutinės metinės sąnaudos, tenkančios Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui, Eur per metus	**10 106 237**	**15 019 554**
2.	1 hektarui Natura 2000 teritorijos tenkanti sąnaudų Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui suma, Eur / ha per metus	**10,47**	**14,09**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Konkrečiai, vienam Natura 2000 teritorijų hektarui tenkančios sąnaudos **išaugo daugiau nei trečdaliu (34 proc. arba 3,58 Eur)**. Prie stebimo rodiklio reikšmės pokyčio iš dalies prisidėjo **Natura 2000 tinklo plėtra** – lyginant 2018 m. ir 2025 m., Natura 2000 plotas padidėjo kiek daugiau nei dešimtadaliu (11 proc.), o Natura 2000 teritorijų dalis nuo visų saugomų teritorijų – beveik 5 proc. Vis dėlto, lemiamą įtaką Natura 2000 valdymo ir priežiūros sąnaudų padidėjimui padarė **reikšmingai išaugusios VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų pagrindinės veiklos sąnaudos** – lyginant 2014–2018 m. ir 2019–2025 m. laikotarpius, jos per metus vidutiniškai padidėjo 43 proc. (arba beveik 6,1 mln. Eur). Ženkliausias VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų pagrindinės veiklos sąnaudų padidėjimas fiksuojamas nuo 2022 m. (lyginant su 2021 m., sąnaudos išaugo 45 proc. arba 7,5 mln. Eur). Tais metais fiksuojamas ženklesnis įvairių (nusidėvėjimo ir amortizacijos, paprastojo remonto ir eksploatavimo, sunaudotų ir parduotų atsargų savikainos, komunalinių paslaugų ir ryšių, komandiruočių, transporto, darbo užmokesčio ir socialinio draudimo) sąnaudų padidėjimas. Pastarasis sietinas, viena vertus, su 2022 m. Lietuvoje atšaukta dėl COVID-19 pandemijos paskelbta ekstremaliąja situacija, paskatinusia gyventojus ir viešąjį sektorių grįžti prie įprastos veiklos, kita vertus, su 2022 m. įgyvendinta saugomų teritorijų direkcijų pertvarka. Jos metu buvo reorganizuotos saugomų teritorijų direkcijos (29 regioninių parkų ir rezervatų direkcijos sujungtos į 4 saugomų teritorijų direkcijas) bei įsteigtos naujos pareigybės, reikalingos kokybiškam projektų ir kitų veiklų įgyvendinimui[110].

Apibendrinant, 2019–2025 m. laikotarpiu nustatytos vidutinės metinės sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui sudaro 15 019 554 Eur (beveik pusantro karto didesnės nei 2014–2018 m. laikotarpiu), o vieno Natura 2000 teritorijų hektaro valdymui ir priežiūrai tenkančios VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudos sudaro 14,09 Eur (35 proc. didesnės nei 2014–2018 m. laikotarpiu). Prie stebimo rodiklio reikšmės pokyčio iš dalies prisidėjo Natura 2000 tinklo plėtra, bet didžiausią įtaką padarė reikšmingai išaugusios VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų pagrindinės veiklos sąnaudos, didele dalimi sietinos su 2022 m. įgyvendinta saugomų teritorijų direkcijų pertvarka.

[110] VSTT pateikta informacija: https://vstt.lrv.lt/lt/saugomu-teritoriju-sistema/st-valdymo-sistemos-pertvarka/.

2.2.13. ŽEMĖS SAVININKŲ PRARASTOS PAJAMOS DĖL NATURA 2000 TERITORIJOSE GALIOJANČIŲ APRIBOJIMŲ

Žemės savininkų prarastų pajamų dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų rodiklis skirtas įvertinti **miško ir žemės ūkio naudmenų savininkų prarastas pajamas**, atsirandančias dėl Natura 2000 teritorijose taikomų ūkinės veiklos apribojimų (miško kirtimų ribojimų, sanitarinių kirtimų draudimų ir kt.). Rodiklis laikytinas svarbiu Natura 2000 tinklo socio-ekonominės naudos vertinimo elementu, kadangi **atspindi tinklo veikimo kaštus** privatiems ir valstybiniams žemės/miško savininkams, taip papildant bendrą naudos-kaštų balansą, leidžia **monetizuoti netiesioginius nuostolius**, kurių savininkai patiria net negaudami kompensacijos (pvz., dėl nedeklaruotų, bet apribojimais varžomų plotų).

Kaip ir kitų rodiklių atveju, žemės savininkų prarastoms pajamoms dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų nustatymo skaičiavimams pasitelkiama Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika. **Rodiklio skaičiavimams naudojami** VSTT pagal priemonę „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ deklaravimui tinkamų plotų duomenys, taip pat iš Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos (NMA) buvo gauti faktiniai pagal minėtą priemonę deklaruotų plotų duomenys.

Svarbu pažymėti, **kad, kaip ir 2019 m., ne visos teritorijos, kuriose galiojantys Natura 2000 apribojimai lemia žemės savininkų pajamų praradimus, yra įtrauktos į analizę, kadangi deklaruoti pagal priemonę „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ galima tik didesnius nei 0,5 ha plotus,** taigi mažesni plotai VSTT ir NMA pateiktuose duomenyse neatsispindi ir, atitinkamai, į analizę nėra įtraukti. Prarastų pajamų skaičiavimo tikslais naudoti plotai pateikti žemiau esančioje lentelėje.

51 LENTELĖ. ŽEMĖS IR MIŠKO NAUDMENŲ PLOTAI

ŽEMĖS TIPAS	ŽEMĖS IR MIŠKO NAUDMENŲ PLOTAI, HA
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas pirmas apribojimas	69 188,06
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas antras apribojimas	667,4
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas trečias apribojimas	43 360,25
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas ketvirtas apribojimas	56 811,04
Ariamosios žemės naudmenų plotas	16 1592,6
Natūralių ir pusiau natūralių pievų plotas	468 887,2

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

PAGAL PRIEMONĘ „SU „NATURA 2000“ IR VANDENS PAGRINDŲ DIREKTYVA SUSIJUSIOS IŠMOKOS“ TAIKOMI IŠMOKŲ DYDŽIAI

Priklausomai nuo konkrečioje deklaruotoje ar deklaravimui tinkamoje teritorijoje taikomų apribojimų ir pačios naudmenos tipo, pagal priemonę „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ taikomi skirtingi išmokų dydžiai. Skirtingiems apribojimų tipams taikomi tokie išmokų dydžiai:

- 61 Eur už vieną ha ariamosios žemės;
- 76 Eur už vieną ha natūralių ir pusiau natūralių pievų;
- 275 Eur už vieną ha (pirminiu ne ilgesniu kaip 5 metų laikotarpiu) – kai uždrausta vykdyti pagrindinius miško kirtimus (įskaitant, kai draudžiami pagrindiniai kirtimai EB svarbos paukščių veisimosi vietose) arba leidžiami nedidelio intensyvumo atrankiniai kirtimai (leidžiant iškirsti ne daugiau kaip 10 proc. medyno tūrio per 10 metų) (pirmas apribojimas);

- 200 Eur už vieną ha (pasibaigus pirminiam 5 metų laikotarpiui) – kai uždrausta vykdyti pagrindinius miško kirtimus (įskaitant, kai draudžiami pagrindiniai kirtimai EB svarbos paukščių veisimosi vietose) arba leidžiami nedidelio intensyvumo atrankiniai kirtimai (leidžiant iškirsti ne daugiau kaip 10 proc. medyno tūrio per 10 metų) (pirmas apribojimas);
- 177 Eur už vieną ha – kompleksinio apribojimo atveju, kai draudžiami ugdomieji miško kirtimai, brandžių medžių iškirtimas, draudžiami ar apriboti sanitariniai kirtimai, paliekant tam tikrą džiūstančių medžių ar sausuolių skaičių 1 ha (antras apribojimas);
- 187 Eur už vieną ha – kai plynųjų pagrindinių miško kirtimų biržėse paliekamas papildomas skaičius neiškirstų žalių medžių (trečias apribojimas);
- 72 Eur už vieną ha – kai vykdant sanitarinius kirtimus draudžiama iškirsti visus džiūstančius ar išdžiūvusius medžius (ketvirtas apribojimas)[111].

Nors šie išmokų dydžiai aktualūs 2023–2025 m., jų nustatymui buvo pasitelkti 2017–2021 m. duomenys. Atsižvelgiant į tai, analizės metu buvo nustatytas poreikis išmokų dydžius perskaičiuoti, atsižvelgiant į ekonominio augimo metu pasikeitusias kainas, medynų tūrį ir kt. aspektus. Perskaičiavimas atliktas remiantis Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtinta metodika.

ARIAMOSIOS ŽEMĖS NAUDMENIMS IR PIEVOMS TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS

Ariamosios žemės naudmenims ir pievoms taikomų išmokų dydžių perskaičiavimas remiasi pasikeitusių pajamų prielaida, kurią atspindi žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės (to meto kainomis) augimas.

Atsižvelgiant į tai, kad ariamosios žemės naudmenų išmokos dydžiui nustatyti naudoti 2019–2021 m. faktiniai duomenys[112], perskaičiavimas atliktas dauginant 2023–2025 m. išmokų dydžius[113] iš santykio tarp minėto sektoriaus bendrosios pridėtinės vertės 2025 m. ir vidutinės bendrosios pridėtinės vertės 2019–2021 m.[114] (žr. 52 lentelę).

52 LENTELĖ. ARIAMOSIOS ŽEMĖS NAUDMENIMS TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS

ŽEMĖS TIPAS	TAIKOMAS IŠMOKOS DYDIS, EUR	VIDUTINĖ BENDROJI PRIDĖTINĖ VERTĖ 2019–2021 METAIS, MLN. EUR	BENDROJI PRIDĖTINĖ VERTĖ 2025 METAIS, MLN. EUR	PERSKAIČIUOTAS IŠMOKOS DYDIS, EUR
Ariamosios žemės naudmenys	61,00	1771,63	1863,6	64,17

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Atsižvelgiant į tai, kad išmokos už natūralias ir pusiau natūralias pievas dydžiui nustatyti naudoti 2017–2019 m. faktiniai duomenys[115], perskaičiavimas atliktas dauginant 2023–2025 m. išmokų dydžius[116] iš

[111] Dėl žemės ūkio ministro 2015 m. balandžio 1 d. įsakymo Nr. 3D-246 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ įgyvendinimo taisyklių, taikomų 2023 m. teikiamoms paraiškoms, patvirtinimo“ pakeitimo, 2024-03-15 įsakymas Nr. 2024-04805

[112] Remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (C(2020) 4103) priedas nr. 8.12.2 „Natura 2000“ išmokos dydžio žemės ūkio paskirties žemėje apskaičiavimo duomenimis. Prieiga internete: Programa - Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

[113] Ten pat

[114] Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=946137ea-d353-4634-9966-edccd5aa1ff6

[115] Remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (C(2020) 4103) priedas nr. 8.12.2 „Natura 2000“ išmokos dydžio žemės ūkio paskirties žemėje apskaičiavimo duomenimis. Prieiga internete: Programa - Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

[116] Ten pat

santykio tarp minėto sektoriaus bendrosios pridėtinės vertės 2025 m. ir vidutinės bendrosios pridėtinės vertės 2017–2019 m.[117] (žr. 53 lentelę).

53 LENTELĖ. PIEVOMS TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS

ŽEMĖS TIPAS	TAIKOMAS IŠMOKOS DYDIS, EUR	VIDUTINĖ BENDROJI PRIDĖTINĖ VERTĖ 2017–2019 METAIS, MLN. EUR	BENDROJI PRIDĖTINĖ VERTĖ 2025 METAIS, MLN. EUR	PERSKAIČIUOTAS IŠMOKOS DYDIS, EUR
Natūralios ir pusiau natūralios pievos	76,00	1464,90	1863,6	96,69

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

MIŠKUI TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS

Miškui taikomų išmokų dydžių perskaičiavimas buvo grindžiamas 2023–2025 m. taikomų išmokų skaičiavimuose taikomų parametrų[118] atnaujinimu ir prielaidų koregavimu. Konkrečiai, vidutinis brandžių medynų tūris Lietuvoje padidintas nuo 291,00 iki 364,00 m^3/ha[119]. Vidutinis medynų tūris Lietuvoje padidintas nuo 236 iki 271 m^3/ha[120]. Vidutinė nenukirstos medienos kaina buvo perskaičiuota remiantis LR aplinkos ministro įsakymu patvirtintomis nenukirsto valstybinio miško kainomis[121] (siekiant pateikti aktualias, 2025 m. reikšmes, pateikiamas tais metais nustatytų kainų vidurkis[122]).

54 LENTELĖ. VIDUTINĖ 2025 M. NENUKIRSTO VALSTYBINIO MIŠKO KAINOS, EUR/KTM BE PVM

MEDŽIŲ RŪŠYS	STAMBI PADARINĖ MEDIENA, EUR/KTM BE PVM	VIDUTINĖ PADARINĖ MEDIENA, EUR/KTM BE PVM	SMULKI PADARINĖ MEDIENA, EUR/KTM BE PVM	MALKINĖ MEDIENA, EUR/KTM BE PVM
Pušis, maumedis	58,65	47,26	30,21	17,65
Eglė	60,29	48,97	31,91	16,85
Ąžuolas	329,49	246,74	31,97	31,97
Uosis, klevas	185,41	176,37	43,37	39,69
Beržas	86,28	54,15	29,43	18,1733
Juodalksnis, liepa, guoba, skroblas	49,82	42,09	15,32	15,32
Drebulė, tuopa	42,87	37,69	17,06	14,73
Baltalksnis, blindė	35,58	35,58	14,77	14,77

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

[117] Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=946137ea-d353-4634-9966-edccd5aa1ff6

[118] Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (C(2020) 4103) priedas nr. 8.12.3 „Natura 2000“ išmokos dydžio miškuose apskaičiavimo duomenimis. Prieiga internete: Programa - Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

[119] Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=96be67ed-85b1-4370-a388-1bb21d82b083

[120] Remiantis VDA duomenimis. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=96be67ed-85b1-4370-a388-1bb21d82b083

[121] Remiantis 2024 m. kovo 5 d. LR aplinkos ministro įsakymu „Dėl Nenukirsto valstybinio miško kainų sąrašo patvirtinimo“ Nr. D1-71. Prieiga internete: D1-71 Dėl Nenukirsto valstybinio miško kainų sąrašo patvirtinimo

[122] Atsižvelgiant į tai, kad LR aplinkos ministro įsakymas „Dėl Nenukirsto valstybinio miško kainų sąrašo patvirtinimo“ Nr. D1-71, buvo tikslintas kelis kartus, konkrečiai: LR aplinkos ministro 2024 m. rugsėjo 3 d. įsakymo Nr. D1-290 redakcija, LR aplinkos ministro 2025 m. vasario 13 d. įsakymo Nr. D1-18 redakcija, LR aplinkos ministro 2025 m. liepos 31 d. įsakymo Nr. D1-116 redakcija.

Apskaičiuojant vidutinę nenukirstos medienos kainą, buvo išlaikyta Socio-ekonominės naudos studijoje taikyta metodologinė prieiga – atsižvelgta į miškų procentinę sudėtį pagal medžių rūšis ir brandžių medynų sortimentinę tūrio struktūrą III ir IV grupių miškuose[123]. Siekiant užtikrinti rezultatų palyginamumą ir nesant tiesiogiai palyginamų naujesnių sortimentinės struktūros duomenų, išlaikytos ankstesnėje metodikoje naudotos reikšmės: stambi likvidinė mediena – 111 m^3/ha, vidutinė – 110 m^3/ha, smulki – 27 m^3/ha, malkinė – 27 m^3/ha. Remiantis šia informacija, vidutinė nenukirstos medienos kaina buvo padidinta iki 51,2 Eur/ m^3.

Vidutinė nenukirstos malkinės medienos kaina perskaičiuota remiantis VMU 2025 m. parduotų malkų vidutine kaina[124] ir Socio-ekonominės naudos studijoje taikytu 39,33 proc. perskaičiavimo koeficientu. Tokiu būdu išlaikomas ankstesnės metodikos principas ir užtikrinamas rezultatų palyginamumas. Nustatyta vidutinė nenukirstos malkinės medienos kaina – 15,72 Eur/m^3.

Pažymėtina, kad siekiant įvertinti apskaičiuotos vidutinės nenukirstos malkinės medienos kainos pagrįstumą, papildomai išanalizuoti Privačių miškų savininkų asociacijos skelbiami 2025 m. gruodžio mėn. apvaliosios medienos kainų duomenys[125]. Remiantis šiais duomenimis, malkų kaina privačiuose miškuose siekė 35,00 Eur/m^3 už nesertifikuotą ir 37,00 Eur/m^3 už FSC sertifikuotą medieną (be PVM). Šios kainos yra panašaus dydžio kaip VMU 2025 m. vidutinė parduotų malkų kaina (39,97 Eur/m^3), todėl papildomai pagrindžia skaičiavimuose naudotą parduotų malkų kainų lygį.

Atsižvelgiant į tai, kad Natura 2000 tinklo teritorijų bendros socio-ekonominės naudos rodiklis atspindi vienų (ataskaitinių) metų vertę, trečią apribojimą atspindinti vienkartinė išmoka buvo perskaičiuota į kasmetinę išmoką.

Taip pat buvo atsisakyta prielaidos, kad nesant apribojimų visi tokiais apribojimais šiuo metu draudžiami kirtimai būtų įvykdyti pirmaisiais metais, už iškirstą mišką gauta pinigų suma būtų pervesta į banką ir laikoma kaip ilgalaikis terminuotas indėlis, o kasmetiniai pajamų praradimai dėl taikomų apribojimų būtų lygūs per metus sukauptoms minėto ilgalaikio terminuoto indėlio palūkanoms. Vietoje to daroma prielaida, kad, siekiant didesnės bendros ilgalaikės finansinės naudos, visi dabartiniais apribojimais šiuo metu draudžiami kirtimai būtų įvykdyti per 20 metų, o trečdalis gautų pajamų būtų reinvestuojamas į miškus su 10 proc. metine grąža[126] (taip pat toliau būtų reinvestuojamas ir trečdalis reinvestavimo pajamų). Daroma prielaida, kad įvykdžius visus draudžiamus kirtimus valda būtų parduota už 1438 Eur / ha[127] kainą, o reinvestuojama būtų į pajamas galinčias generuoti miško valdas (taip pat būtų reinvestuojamas ir trečdalis valdos pardavimo pajamų). Skaičiavimuose buvo naudotas 50 metų laikotarpis, o kasmetiniai pajamų praradimai dėl taikomų apribojimų buvo apskaičiuoti kaip metinių pajamų vidurkis (taip pat buvo atsižvelgta į infliaciją[128]).

Atsižvelgiant į šiuos atnaujintus parametrus, išmokų dydžiai perskaičiuoti (žr. 55 lentelę).

[123] Prieiga internete: https://amvmt.lrv.lt/public/canonical/1750219551/2150/3.2.pdf
[124] Prieiga internete: https://vmu.lt/veikla/medienos-ruosa/didmenine-prekyba/
[125] Prieiga internete: https://www.pmsa.lt/aktualu/menesio-medienos-kainos/
[126] Išlaikant palyginamumą su Socio-ekonominės naudos studijoje įtvirtintais dydžiais.
[127] Kaina perskaičiuota remiantis Socio-ekonominės naudos studijoje nurodytu dydžiu (1000 Eur), indeksuojant 2025 m. kainomis (prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/kainu-indeksai-pokyciai-ir-kainos)
[128] Siekiant atnaujinti Natura 2000 teritorijų socio-ekonominės naudos vertinime taikomą infliacijos prielaidą, išanalizuoti VDA skelbiami 2015–2025 m. Lietuvos vidutinės metinės infliacijos duomenys. Apskaičiuotas šio laikotarpio aritmetinis vidurkis sudarė 4,35 proc., palyginti su 2020 m. taikytu metinės istorinės infliacijos vidutiniu dydžiu 1,856 proc.

55 LENTELĖ. MIŠKUI TAIKOMŲ IŠMOKŲ DYDŽIŲ PERSKAIČIAVIMAS

MIŠKO NAUDMENŲ TIPAS	TAIKOMAS IŠMOKOS DYDIS, EUR	PERSKAIČIUOTAS IŠMOKOS DYDIS, EUR
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas pirmas apribojimas	275,00	698,72
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas antras apribojimas	177,00	398,11
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas trečias apribojimas	187,00	14,35
Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas ketvirtas apribojimas	72,00	119,39

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Skaičiuojant žemės ir miško naudmenų savininkų prarastų pajamų rodiklio įverčio dydį, apskaičiavus metinę kiekvieno tipo deklaravimui tinkamo ploto vertę ir jas sudėjus, buvo gauta metinė bendra žemės ir miško savininkų prarastų pajamų vertė (žr. 56 lentelę).

56 LENTELĖ. ŽEMĖS IR MIŠKO NAUDMENŲ SAVININKŲ DĖL NATURA 2000 TERITORIJOSE GALIOJANČIŲ APRIBOJIMŲ PRARASTŲ PAJAMŲ SKAIČIAVIMAI

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ
1.	Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas pirmas apribojimas, ha	69 188,06
2.	Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas antras apribojimas, ha	667,4
3.	Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas trečias apribojimas, ha	43 360,25
4.	Miško naudmenų plotas, kuriam taikomas ketvirtas apribojimas, ha	56 811,04
5.	Ariamosios žemės naudmenų plotas, ha	16 1592,6
6.	Natūralių ir pusiau natūralių pievų plotas, ha	468 887,2
7.	Perskaičiuotos išmokos už 1 ha ariamosios žemės naudmenų dydis, Eur	64,17
8.	Perskaičiuotos išmokos už 1 ha natūralių ir pusiau natūralių pievų dydis, Eur	96,69
9.	Perskaičiuotos išmokos už 1 ha miško, kuriame taikomas pirmas apribojimas, dydis, Eur	698,72
10.	Perskaičiuotos išmokos už 1 ha miško, kuriame taikomas antras apribojimas, dydis, Eur	398,11
11.	Perskaičiuotos išmokos už 1 ha miško, kuriame taikomas trečias apribojimas, dydis, Eur	14,35
12.	Perskaičiuotos išmokos už 1 ha miško, kuriame taikomas ketvirtas apribojimas, dydis, Eur	119,39
14.	**Metinė žemės ir miško savininkų dėl Natura 2000 teritorijose taikomų apribojimų prarastų pajamų suma (Eur)**	**111 719 770,06**

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Atliktus skaičiavimus pagal aukščiau nurodytus žingsnius, buvo nustatyta, kad **metinis miško ir žemės savininkų prarastų pajamų rodiklio įvertis yra lygus 111 719 770,06 Eur.**

Svarbu pabrėžti, kad šio rodiklio skaičiavimams naudojami tiek deklaravimui tinkami, tiek pagal priemonę „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ faktiškai deklaruoti duomenys, t. y. rodiklis apima tiek faktiškai deklaruotus, tiek galimus (kompensacija nepasinaudojusius) duomenis. Todėl

verta atkreipti dėmesį, **kad pagal priemonę „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ visu analizuojamu laikotarpiu faktiškai skirta 34 097 184,38 Eur**[129]

57 LENTELĖ. ŽEMĖS IR MIŠKO NAUDMENŲ SAVININKŲ DĖL NATURA 2000 TERITORIJOSE GALIOJANČIŲ APRIBOJIMŲ PRARASTŲ PAJAMŲ POKYČIAI NUO 2019 M.

EIL. NR.	ELEMENTAS	VERTĖ 2019 M.	VERTĖ 2025 M.
1.	Metinė žemės ir miško savininkų dėl Natura 2000 teritorijose taikomų apribojimų prarastų pajamų suma (Eur)	**78 585 504**	**111 719 770,06**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Lyginant 2019 m. ir 2025 m. vertinimo rezultatus, nustatytas **metinės žemės ir miško savininkų dėl Natura 2000 teritorijose taikomų apribojimų prarastų pajamų sumos padidėjimas**. Prie stebimo rodiklio reikšmės **pokyčio iš dalies prisidėjo į skaičiavimus įtrauktų plotų padidėjimas** – 2019–2025 m. bendras deklaravimui tinkamas žemės ir miško naudmenų plotas išaugo beveik dešimtadaliu (7 proc. arba 52,5 tūkst. ha). Vis dėlto, **didžiausią įtaką rodiklio augimui turėjo perskaičiuoti išmokų dydžiai, atspindintys pasikeitusias ekonomines sąlygas**. Dėl to pirmojo miško apribojimo išmokos dydis padidėjo nuo 484,62 iki 698,72 Eur/ha (44 proc.), o ketvirtojo – nuo 53,44 iki 119,39 Eur/ha (123 proc.). Pirmojo apribojimo atveju padidėjusio išmokos dydžio ir išaugusio ploto bendras poveikis lėmė apie 26,4 mln. Eur metinių prarastų pajamų vertės padidėjimą.

Apibendrinant, 2025 m. nustatyta metinė žemės ir miško savininkų dėl Natura 2000 teritorijose taikomų apribojimų prarastų pajamų suma sudaro 111,72 mln. Eur, arba 42,2 proc. daugiau nei 2019 m. Rodiklio augimą lėmė tiek padidėję į vertinimą įtraukti plotai, tiek išaugę perskaičiuoti išmokų dydžiai.

2.2.14. SPECIFINĖS PRARASTOS GALIMYBĖS, IDENTIFIKUOTOS ŪKINĖS VEIKLOS POVEIKIO APLINKAI NATURA 2000 TERITORIJOSE VERTINIMO ATASKAITOSE

Siekiant įvertinti specifines prarastas galimybes ir jų finansinį dydį, planuota remtis planuojamos ūkinės veiklos (*PŪV*) poveikio aplinkai vertinimo (*PAV*) ataskaitomis nuo 2020 m. Analizuojant šias ataskaitas planuota nustatyti, kokios ūkinės veiklos buvo planuojamos įgyvendinti Natura 2000 teritorijose ar su jomis besiribojančiose teritorijose bei kokį poveikį šių veiklų apimčiai ar apskritai galimybei jas įgyvendinti turėjo atlikto PAV išvados. Nustačius poveikio planuotai įgyvendinti ūkinei veiklai finansinį dydį dėl atlikto PAV išvadų įgyvendinimo, šis dydis turėjo būti priskirtas specifinių prarastų galimybių dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių ribojimų įverčiui. Vidutinė metinė tokių specifinių prarastų galimybių suma turėjo būti laikoma šio rodiklio reikšme. **Visgi, kaip ir atliekant Socio-ekonominės naudos studiją, atlikti specifinių prarastų galimybių ir jų finansinės apimties analizės nebuvo galimybių.**

Remiantis viešai skelbiamais Aplinkos apsaugos agentūros (*AAA*) PAV ataskaitų sąrašais[130], 2025 m. rugsėjo mėn. buvo peržiūrėtos 107 iš 167 ataskaitų, rengtų 2020–2025 m. Likusi dalis ataskaitų nebuvo peržiūrėtos

[129] Remiantis viešai skelbiamais NMA naujausiais (2026 m. birželio mėn.) duomenimis apie Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos priemonės priemonę „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ įgyvendinimą.
[130] Prieiga internete: https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/poveikio-aplinkai-vertinimas-pav/

dėl jų neprieinamumo: dažniausia to priežastis – PAV rengėjai savo internetiniuose puslapiuose ataskaitų nebepublikuoja, ypač jeigu jos buvo parengtos prieš 2 ar daugiau metų. Atsižvelgiant į tai, jog informacijos skelbimas yra PAV ataskaitos rengėjo atsakomybė, AAA raginama užtikrinti, jog ataskaitos būtų prieinamos ir praėjus ilgesniam laikui po galutinių PAV rengimo etapų ar ataskaitos viešinimo.

Analizuojant PAV, buvo nustatoma, kokio tipo ūkinė veikla buvo planuojama įgyvendinti, kokioje Natura 2000 teritorijoje (ar kokiu atstumu nuo tokios teritorijos) PŪV būtų vykdoma, koks numatomas poveikis aplinkai (Natura 2000 saugomoms augalų ir (ar) gyvūnų rūšims) ir iš to kylantys apribojimai, kokių poveikį švelninančių priemonių numatoma imtis, taip pat kokie numatomi tokių priemonių taikymo kaštai, kokios buvo galimos ūkinės veiklos įgyvendinimo alternatyvos, kuriai iš šių alternatyvų buvo pritarta. Vis dėlto, surinkus nurodytą informaciją, buvo nustatyta, jog atlikti specifinių prarastų galimybių ir jų finansinės apimties analizę nėra galimybių dėl šių priežasčių:

- PAV ataskaitose nėra pateikiama finansinė planuojamos įgyvendinti ūkinės veiklos apimtis, nėra vertinamas ar kvantifikuojamas numatytų veiklos įgyvendinimo apribojimų finansinis poveikis ar jiems atliepti skirtų priemonių diegimo kaštai;
- daugeliu atvejų sudėtinga nustatyti, ar poveikį Natura 2000 teritorijoms mažinantys apribojimai turės realų poveikį ūkinės veiklos įgyvendinimui (pvz. jeigu ribojamos darbo valandos, tačiau ribojimas patenka į įprastus darbo valandų rėmus, sudėtinga nustatyti, ar be tokio ribojimo darbai būtų vykdomi kitu laikotarpiu arba jeigu rekomenduojama atlikti stebėjimą ir tik pasireiškus tam tikram poveikiui imtis veiksmų, nėra žinoma, ar realus poreikis imtis papildomų veiksmų įgyvendinant ūkinę veiklą tikrai atsiras);
- dažnai PAV pasirenkamos tradicinės teorinės alternatyvos – vertinama situacija, kai PŪV būtų įgyvendinama, ir kai ji nebūtų vykdoma (vadinamoji nulinė alternatyva). Tokiu atveju pagrindinis dėmesys skiriamas PŪV įgyvendinimo naudos pagrindimui, o nulinė alternatyva analizuojama paviršutiniškai. Tokioje situacijoje poveikio palyginimas tarp alternatyvų praranda praktinę reikšmę, nes PŪV PAV etape dažniausiai jau yra numatyta įgyvendinti. Tais atvejais, kai PAV analizuojamos kelios galimos ūkinės veiklos įgyvendinimo alternatyvos ir galutinėse PAV išvadose pritariama vienai iš jų, dažnai lieka neaišku, kuri iš alternatyvų laikytina pagrindine (lyginamąja). Dėl šios priežasties nėra aišku, kurios alternatyvos atžvilgiu pokyčiai turėtų būti interpretuojami kaip praradimai.
- PAV dažnai atliekamas jau gavus tam tikras pirmines išvadas iš atsakingų institucijų. Tai reiškia, jog teikiant PŪV projektą poveikio vertinimui, jis jau būna modifikuotas, lyginant su pirmine idėja. Iš PAV ataskaitos to matyti nėra galimybės;
- PAV pats ūkinės veiklos vystytojas, atsižvelgdamas į teisės aktų reikalavimus ir ankstesnes atsakingų institucijų išvadas, nurodo veiksmus, kurių imsis siekdamas, kad PŪV poveikis aplinkai būtų kiek įmanoma mažesnis. Tokie įsipareigojimai keičia pirminę ūkinės veiklos idėją, tačiau, kadangi šiuos įsipareigojimus ūkinės veiklos vystytojas prisiima savanoriškai, tampa sudėtinga nustatyti, ar tokių įsipareigojimų prisiėmimas turėtų būti traktuojamas kaip vystytojo finansinis praradimas patiriamas dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų.
- PAV svarstant poveikio mažinimo priemones, vertinamas PŪV poveikis įvairiems aplinkos komponentams, tokiems kaip vanduo, oras, dirvožemis, biologinė įvairovė ir kt. Nors kai kurie šie elementai gali nepatekti į Natura 2000 tinklo teritorijas, jie gali būti glaudžiai susiję su rūšių, saugomų šiame tinkle, gerove. Tai reiškia, kad net ir nesant tiesioginio poveikio Natura 2000 teritorijų vientisumui, ūkinė veikla vis tiek gali turėti neigiamą poveikį su tinklu susijusioms rūšims. Tokiais atvejais tampa sudėtinga tiksliai nustatyti, kiek poveikį švelninančių priemonių įdiegimas bei su tuo susijusios sąnaudos yra nulemtos Natura 2000 reikalavimų, o kiek – kitų saugomų teritorijų ar atskirų augalų bei gyvūnų rūšių apsaugos poreikių.

Nepaisant to, atlikta PAV ataskaitų analizė leidžia daryti tam tikras kokybinio pobūdžio įžvalgas. Pirmiausia, remiantis poveikį švelninančių priemonių diegimo poreikiu ir reikšmingais pirminių PŪV planų

pakeitimais, vieną didžiausių poveikių Natura 2000 teritorijoms turi vėjo elektrinių (*VE*) plėtra. Nors didžioji dalis analizuotų VE plėtros projektų nepatenka į Natura 2000 teritorijas, jų vystymas ir veikla daro reikšmingą įtaką paukščių migracijai, taip pat paukščių ir šikšnosparnių buveinėms. Dėl šių priežasčių, net ir už kelių kilometrų nuo Natura 2000 teritorijų planuojamų vėjo jėgainių parkų vystytojai turėtų imtis tokių poveikį švelninančių priemonių kaip paukščių ir šikšnosparnių monitoringas, kuriuo remiantis būtų lėtinamos ar stabdomos VE. VE taip pat turi būti stabdomos tam tikrų saugomų paukščių rūšių perėjimui ar jauniklių auginimui svarbiais laikotarpiais. Be to, dalyje VE plėtros projektų, vadovaujantis VSTT ar kt. ekspertų rekomendacijomis dėl poveikio saugomoms rūšims, buvo perkeltos ar atsisakytos planuoti dalis (nuo 2 iki 11) jėgainių. Atsižvelgiant į tai, daroma prielaida, jog vienos didžiausių prarandamų galimybių dėl Natura 2000 apribojimų kyla VE vystytojams, nors tiksli piniginė išraiška nebuvo nustatyta.

Antra reikšminga PŪV kategorija, turinti poveikį Natura 2000 teritorijoms, yra valstybinės reikšmės susisiekimo projektai, skirti magistralinių kelių atkarpų ar „Rail Baltica“ jungčių statybai. Kadangi tokio tipo projektai vystomi ilguose ruožuose, jie dažnai kerta Natura 2000 saugomas teritorijas ar priartėja prie jų ribų. Be to, tokio tipo projektai yra planuojami atsižvelgiant į šalies susisiekimo poreikius, esamą infrastruktūrą ar strateginius įsipareigojimus ES. Dėl to, poveikio aplinkai mažinimo priemonės yra pritaikomos tik vėlesniuose projektų etapuose, t. y. prie aplinkosauginių apribojimų yra prisitaikoma *post factum*. Pavyzdžiui, į „Rail Baltica“ geležinkelio linijos Kaunas-Vilnius jungtį, kuri kerta keletą Natura 2000 teritorijų, „patektų ir būtų užstatyta geležinkelio infrastruktūros statiniais bei pakeista žemės naudojimo paskirtis“[131] apie 0,8 ha Natura 2000 teritorijų ploto. Šio tipo projektų vystytojai patiria sąnaudas, skirtas kompensuoti sunaikinamus žemės plotus, kurių mažesnės svarbos projektų vykdytojams apskritai nebūtų leidžiama naikinti. Susisiekimo projektų vykdytojams taip pat kyla būtinybė įrengti stebėjimo ar saugumo priemones gyvūnams, kurie gali kirsti kelius ar geležinkelio jungtis, taip pat pritaikyti statybų procesą prie aplinkosauginių apribojimų (pvz.: neįrenginėti statybų aikštelių saugomose teritorijose), esant labiau ribotoms galimybėms keisti PŪV lokaciją. Dėl šių priežasčių, daroma prielaida, jog valstybinės reikšmės susisiekimo projektų vykdytojai praranda didesnes galimybes dėl Natura 2000 tinklo, nei įprastų projektų vykdytojai, nors tiksli piniginė išraiška nebuvo nustatyta.

Atsižvelgiant į tai, jog rodiklio kiekybiškai išmatuoti nepavyko, buvo nuspręsta toliau šio rodiklio analizės netęsti ir į bendrą sąnaudų–naudos skaičiavimą jo neįtraukti.

Ateityje siūloma svarstyti šio rodiklio skaičiavimo metodologinius pakeitimus. Pavyzdžiui, pasitelkti papildomus metodus, siekiant gauti konkrečių įžvalgų ir finansinių įverčių iš PŪV vystytojų apie patiriamas finansines išlaidas dėl Natura 2000 teritorijų keliamų apribojimų ūkinėms veikloms. Konkrečių projektų atveju, žinant, jog tam tikro tipo PŪV vystytojai susiduria su atitinkamais reikalavimais diegti poveikį aplinkai švelninančias priemones, analizė gali būti ištęsiama į daugiau etapų. Pavyzdžiui, žinant jog VE vystytojai, kaip aptarta aukščiau, privalo diegti paukščių ir šikšnosparnių monitoringo priemones, specifinių prarandamų galimybių vertę galima apskaičiuoti, remiantis vidutine tokios įrangos ir jos diegimo verte rinkoje.

[131] Prieiga internete: Informacija apie viešą visuomenės supažindinimą su projekto „Rail Baltica“ geležinkelio linijos Kaunas-Vilnius ir jos aptarnavimo infrastruktūros statybos ir veiklos poveikio aplinkai vertinimo ataskaita - Sweco Lithuania

3. LIFE IP NATURALIT PILOTINIŲ TERITORIJŲ ATVEJŲ ANALIZĖ

Šioje Studijoje papildomas dėmesys skiriamas **teritorijoms**, kuriose vyksta LIFE IP projekto veiklos:

- LT-01 – Grybaulios žuvininkystės tvenkiniai;
- LT-02 – Dzūkijos nacionalinis parkas;
  - LT-02a – Grūda (Grūdos teritorija);
  - LT-02b – Dainavos giria;
  - LT-02c – Pamerkiai (Pamerkių teritorija);
  - LT-02d – Margionys (Margionių teritorija);
- LT-03 – Žemaitijos nacionalinis parkas;
  - LT-03a – Užpelkiai (Užpelkių teritorija);
- LT-04 – Aukštaitijos nacionalinis parkas;
  - LT-04a – Ginučiai (Ginučių teritorija);
  - LT-04b – Pabiržė (Pabiržės teritorija);
  - LT-04c – Kretuonykštis (Kretuonykščio teritorija).

LIFE IP projekto teritorijos naudojamos skirtingiems Natura 2000 teritorijų valdymo ir gamtotvarkos modeliams praktiškai išbandyti, o įgyvendinamos veiklos prisideda prie palankios apsaugos būklės stiprinimo, socialinių bei ekonominių sąlygų gerinimo.

Toliau pristatomos LIFE IP projekto teritorijų atvejo analizės.

LT-01 – GRYBAULIOS ŽUVININKYSTĖS TVENKINIAI: ATVEJO ANALIZĖ

Grybaulios žuvininkystės tvenkinių teritorijoje sprendžiama ekologinio pobūdžio problema: nutrūkus ūkinei tvenkinių veiklai, žuvininkystės infrastruktūra buvo apleista, o tai neigiamai paveikė biologinę įvairovę. Kadangi tvenkinių infrastruktūra priklauso privačiam savininkui (kurie, be kita ko, keitėsi), bet kokių gamtotvarkos priemonių įgyvendinimas buvo neįmanomas be išankstinio nuosavybės klausimo sprendimo. Taigi projekto veiklos šioje teritorijoje nuo pat pradžių tapo ne tiek ekologinio, kiek teisinio–administracinio pobūdžio iššūkiu: prieš imantis fizinio buveinių atkūrimo, reikėjo išspręsti infrastruktūros nuosavybės, teritorijų planavimo ir hidrologinio režimo valdymo klausimus.

Už veiklų įgyvendinimą atsakingas VšĮ „Baltijos aplinkos forumas“, glaudžiai bendradarbiaujant su AM, VSTT ir Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija (DNPČVGR direkcija). **Analizuojant konkrečius sukurtus rezultatus**, išskirtinas Grybaulios žuvininkystės tvenkinių hidrologinio režimo atkūrimo galimybių įvertinimo studijos parengimas (2021 m.), PAST „Grybaulios žuvininkystės tvenkiniai" naujų apsaugos tikslų parengimas (2022 m.) bei LRV (2023 m.) nutarimu patvirtinta Dzūkijos nacionalinio parko planavimo schemos korektūra. Visgi pagrindinis siekiamas rezultatas – valstybės nuosavybės teisių į infrastruktūrą atkūrimas – iki šiol nėra pasiektas. T.y., Grybaulios žuvininkystės tvenkinių teritorija lieka vienintelė iš visų pilotinių teritorijų, kurioje dar nepradėtas joks aktyvus gamtotvarkos darbas.

Grybaulios žuvininkystės tvenkinių teritorijos atvejis atskleidžia gamtotvarkos projektų įgyvendinimo spragą: tais **atvejais, kai gamtotvarkos priemonių įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su privačios nuosavybės teisiniu statusu, teisinės ir institucinės aplinkybės gali tapti svarbesniu projekto**

įgyvendinimą ribojančiu veiksniu nei ekologiniai ar techniniai aspektai, pailginančiu reikalingų sprendimų įgyvendinimą. Projekto įgyvendinimo laikotarpiu (8 m.) buvo atlikti nuo projekto vykdytojų priklausę darbai – įgyvendinti reikalingi tyrimai, parengti planavimo dokumentai, nustatyti apsaugos tikslai, inicijuotos žemės sklypuose esančio privataus turto paėmimo visuomenės poreikiams procedūros. Vis dėlto galutinio rezultato pasiekimas liko priklausomas nuo žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūros baigties.

LT-02 – DZŪKIJOS NACIONALINIS PARKAS: ATVEJO ANALIZĖ

Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje NATURALIT projektinių veiklų metu **išbandytas integruotas Natura 2000 teritorijų valdymo modelis, apimantis skirtingo tipo ekosistemas** – nuo atvirų žemyninių kopų iki pievų ir miškų – ir kartu sprendžiantis ilgalaikio jų naudojimo problemą. **Visą procesą koordinavo** DNPČVGR direkcija, glaudžiai bendradarbiaudama su Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Miškų ir ekologijos fakultetu, VMU ir Varėnos bei Druskininkų regioniniais padaliniais, VšĮ „Baltijos aplinkos forumas“ bei vietos ūkininkais.

Konkrečiai, parko teritorijoje vykdytas pilotinių teritorijų gamtosauginių rodiklių monitoringas, organizuoti ūkininkų forumai, kuriuose pristatytos BŽŪP ir Natura 2000 priemonės bei apsaugos sutarčių sudarymo galimybės, analizuotas ekstensyvaus ganymo ekonominis gyvybingumas. Kartu koordinuotos pilotinių teritorijų (*LT-02a – Grūdos teritorija; LT-02b – Dainavos giria; LT-02c – Pamerkių teritorija; LT-02d – Margionių teritorija*) gamtotvarkos veiklos, patvirtintas Dainavos girios dalies (Marcinkonių, Drevių Kampo ir Užuožerio miškų) gamtotvarkos planas, kurio priemonės integruotos į miškotvarkos projektą. Projekto metu atidengtos žemyninės kopos, įgyvendintos priemonės gerinančios miško mozaikinę struktūrą ir saugomų rūšių būklę, vykdytas kontroliuojamas miško paklotės deginimas. Pažymėtina, kad **projekto veiklų įgyvendinimo metu susidurta su iššūkiais**. Visų pirma, skerdyklos steigimo idėja Marcinkonyse buvo atmesta vietos bendruomenės. Reaguodama į tai, projekto komanda vietoje tiesioginio investavimo į infrastruktūrą pasirinko padėti ūkininkams gauti finansavimą per BŽŪP investicines priemones. Antra, **teisinių ir administracinių procedūrų** (bendradarbiavimo sutarčių sudarymo, miškotvarkos projektų derinimo) **trukmė nuosekliai vėlino veiklų pradžią**.

Projekto veiklų metu Dzūkijos nacionalinio parko pilotinei teritorijai parengtos individualios monitoringo paprogramės, o projekto veiklų gamtosauginių rodiklių įgyvendinimo stebėsena daugelyje teritorijų vykdyta 2024–2025 m. IV projekto fazės metu papildomai surengti du ūkininkų forumai, skirti tolesniam vietos bendruomenės įtraukimui. Bendrai, **įgyvendinto projekto veiklų sukurtas platesnis modelis, kuriame gamtotvarka siejama su gamtosauginių rodiklių monitoringu, ūkininkų dalyvavimu projekto veiklose ir ūkinės veiklos tęstinumu**. Šis modelis sudarė organizacinį pagrindą konkretesnėms ir labiau specializuotoms Grūdos, Dainavos girios, Pamerkių ir Margionių pilotinių teritorijų veikloms – be LT-02 lygmens koordinacijos jų atskiras įgyvendinimas būtų buvęs fragmentiškas.

Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje įgyvendintų NATURALIT projekto veiklų analizė atskleidžia **skirtingos trukmės procesų derinimo svarbą**. Kartu **LT-02 lygmens koordinacinė struktūra gali būti vertinama kaip veiksminga priemonė,** sudaranti sąlygas atskirus mažesnės apimties pilotinius projektus integruoti į nuoseklią, tarpusavyje palyginamą ir ateityje pritaikomą kompleksinio teritorijų valdymo schemą. Visgi pažymėtina, kad **ekonominės paskatos, taikomos nepakankamai įtraukiant vietos bendruomenę ankstyvajame sprendimų priėmimo etape, gali būti nepriimtos net ir tais atvejais, kai siūlomas sprendimas yra techniškai pagrįstas**. Todėl planuojant panašaus pobūdžio projektus tikslinga bendruomenės konsultavimą ir įtraukimą numatyti ankstyvajame projekto etape, prieš priimant galutinius sprendimus dėl infrastruktūros ar kitų intervencijų įgyvendinimo.

LT-02A – GRŪDOS TERITORIJA: ATVEJO ANALIZĖ

Grūdos teritorijoje NATURALIT projekto veiklomis sprendžiama problema – apleistos ir palaipsniui sumedėjusia augalija užaugančios pievos. Šių pievų ekologinei būklei atkurti nepakako vienkartinių intervencijų – buvo reikalinga ne tik pašalinti jau sukauptą sumedėjusią augaliją, bet ir sukurti ilgalaikį, tvarų modelį, kuris neleistų teritorijai pakartotinai užželti po projekto veiklų pabaigos. **Veiklas vykdė** VšĮ „Baltijos aplinkos forumas“, kartu su DNPČVGR direkcija, VSTT, privačios žemės savininkais ir vietos ūkininkais. Sprendžiant platesnius rotacinio ganymo klausimus, į procesą įsitraukė ir Aplinkos bei Žemės ūkio ministerijos, taip pat kitos susijusios institucijos.

Konkrečiai, projekto metu buvo sudarytos sutartys su privačių sklypų savininkais, šalinta sumedėjusi augalija ir atkurti atviri pievų plotai, įrengti elektriniai aptvarai, pradėtas ekstensyvus ganymas. DNPČVGR direkcija įsigijo Herefordų veislės mėsinių galvijų bandą bei gyvulių transportavimo įrangą. Vėlesniu etapu pereita prie pažangesnio rotacinio ganymo modelio, taikant mobilius elektrinius aptvarus – tai leido lanksčiau valdyti ganymo intensyvumą skirtinguose teritorijos plotuose.

Pažymėtina, kad **įgyvendinant veiklas susidurta su tam tikrais praktiniais iššūkiais**. 2022 m. ganymą pradėjęs ūkininkas dėl sveikatos problemų ir ekonominių aplinkybių, susijusių su galimybe deklaruoti atkurtą teritoriją kaip tinkamą paramai gauti, 2023 m. grąžino gyvulių bandą DNPČVGR direkcijai . Vis dėlto naujas ūkininkas buvo surastas per maždaug dvi savaites, o tai leidžia teigti, kad projekto metu **suformuotas ganymo modelis buvo pakankamai patrauklus ir sudarė sąlygas operatyviai užtikrinti veiklos tęstinumą.** Kitas reikšmingas **iššūkis buvo susijęs su paslaugų teikėjų kvalifikacija ir techninėmis galimybėmis vykdyti darbus šlapiose teritorijose**. Ši patirtis išryškino poreikį ateityje panašaus pobūdžio projektams parinkti tinkamai techniškai aprūpintus rangovus ir planuojant darbų įgyvendinimą numatyti pakankamą laiko bei finansinių išteklių rezervą. Toks planavimas ypač aktualus vykdant darbus teritorijose, kurių pasiekiamumas ir darbų atlikimo galimybės reikšmingai priklauso nuo hidrologinių ir meteorologinių sąlygų.

Grūdos teritorijoje projekto veiklų metu vietoje planuotų bent 10 bendradarbiavimo sutarčių su žemės savininkais galiausiai pasirašyta 19 sutarčių – beveik **dvigubai daugiau nei numatyta**. Iki 2023 m. rugpjūčio pabaigos atkurta 27,81 ha pievų, taip **viršijant projekte numatytą** 27 ha **atkūrimo tikslą**. **Veiklų metu atkurtos 6430,** Eutrofinių aukštųjų žolynų bei 6450, Aliuvinių pievų buveinės, o svarbiausia – fizinis buveinių atkūrimas buvo susietas su tęstine jų priežiūra – ganymu (ne kaip vienkartinė intervencija). 2024–2025 m. stebėjimo duomenys rodo laipsnišką pievų būklės gerėjimą: daugėja natūralioms pievoms būdingų indikatorinių rūšių, mažėja nitrofilinių augalų padengimas, o galvijai sėkmingai nuėda medžių ir krūmų atžalas, taip mažindami apaugimo sumedėjusia augmenija riziką be papildomo žmogaus įsikišimo. Pažymėtina, kad, atsižvelgdama į pasiektus rezultatus ir įvertinusi atliktų darbų apimtį, projekto komanda priėmė sprendimą papildomų darbų teritorijoje nebevykdyti, konstatuodama, kad fizinio teritorijos atkūrimo darbai yra užbaigti.

Grūdos teritorijos atvejis gali būti vertinamas kaip vienas sėkmingų projekto įgyvendinimo pavyzdžių, kadangi jame buvo ne tik pasiekti, bet ir viršyti numatyti kiekybiniai rodikliai. Be to, suformuotas ilgalaikį veiklos tęstinumą užtikrinantis valdymo modelis, kuriame ganymas pasitelkiamas kaip natūrali buveinių priežiūros priemonė ir kartu yra grindžiamas ūkininko ekonominiu suinteresuotumu. Ūkininko pasikeitimo atvejis parodė, kad tinkamai suformuotas veiklos modelis (sukurta tinkama infrastruktūra – aptvarai, gyvulių banda ir jų transportavimui reikalingos priemonės – bei aiškios ekonominės veiklos prielaidos) gali sumažinti su žmogiškojo faktoriaus kaita susijusias rizikas ir užtikrinti priemonių tęstinumą. Kartu **paslaugų teikėjų kvalifikacijos ir techninio pasirengimo trūkumas išryškino papildomą planavimo aspektą. Darbų vykdymo sudėtingose, ypač šlapiose, gamtinėse teritorijose** atveju rangovų atrankos kriterijai turėtų apimti ne tik paslaugų kainą, bet ir **techninį pajėgumą, patirtį bei galimybes dirbti specifinėmis aplinkos sąlygomis**.

LT-02B – DAINAVOS GIRIA: ATVEJO ANALIZĖ

Dainavos girios pilotinėje teritorijoje NATURALIT projekto veiklomis siekiama spręsti beveik išnykusių atvirų žemyninių kopų buveinių problemą. Istoriškai reikšminga jų dalis buvo apsodinta pušimis, dėl ko atviro smėlio ekosistemos ir su jomis susijusios specializuotos rūšys prarado joms tinkamas buveines. Kartu **identifikuotas poreikis gerinti 9010, Vakarų taigos ir 91T0, Kerpinių pušynų buveinių būklę**. Už šioje teritorijoje **įgyvendinamas veiklas atsakinga DNPČVGR direkcija**, bendradarbiaujant su Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Miškų ir ekologijos fakultetu, VMU bei Varėnos ir Druskininkų regioniniais padaliniais. Reikšmingą vaidmenį šioje teritorijoje atliko ir savanoriai, po gamtotvarkos atliekant palaikomuosius darbus.

Projekto veiklų metu įgyvendintas kompleksinis priemonių rinkinys, apimantis tiek žemyninių kopų atvėrimą, tiek mozaikiškos medyno struktūros formavimą bei priemones skirtas saugomų rūšių būklės gerinimui. Keturiuose plotuose(43,4 ha ploto) iškirstas miškas, taip atveriant žemynines kopas (baigta 2023 m.) bei atliktas kontroliuojamas miško paklotės deginimas 9,5 ha plote (2025 m.). Formuojant mozaikišką medynų struktūrą 106 ha plote atlikti mažo ploto plyni kirtimai ir ertmės (21 ha). Atkuriant palankią kerpinių pušynų būklę pašalinta miško paklotė (2,5 ha). Siekiant prisidėti prie retų rūšių populiacijų išsaugojimo, 2024–2025 m. šioje pilotinėje teritorijoje vykdytas vėjalandės šilagėlės (*Pulsatilla patens)* ir smiltyninio gvazdiko tipinio porūšio (*Dianthus arenarius)* perkėlimas. Sumedėjusios augmenijos šalinimo nuo atvertų žemyninių kopų darbuose talkino savanoriai – 2025 m. organizuota 15 renginių, sutraukusių daugiau nei 400 dalyvių.

Pažymėtina, kad **žemyninių kopų atvėrimas sukėlė neigiamą vietos bendruomenės ir dalies miškininkų reakciją:** priemonės liko nesuprastos plačiajai visuomenei, o susidariusia situacija pasinaudota aplinkosaugininkų kritikai. Reaguodama į tai, projekto komanda inicijavo papildomą viešinimo ir komunikacijos kampaniją. 2025 m. sėkmingai įgyvendinta kontroliuojamo miško paklotės deginimo gamtotvarkos priemonė, skirta žemyninių kopų atkūrimui. Pažymėtina, kad priemonė įgyvendinta be neigiamos visuomenės reakcijos – tam reikšmingos įtakos turėjo išankstinis viešinimas.

Projekto veiklų metu pradėtas didelio masto atvirų smėlynų kraštovaizdžio atkūrimas ir aktyvus miško buveinių struktūros formavimas – procesas, kurio poveikis biologinei įvairovei atsiskleidžia palaipsniui. 2023–2025 m. **stebėjimų metu fiksuoti pirmieji pokyčiai**: atvertose žemyninėse kopose pagausėjo šviesamėgių rūšių: smiltyninių gvazdikų (*Dianthus arenarius),* smiltyninių šepetukų *(Corynephorus canescens*), pradėjo perėti lygutės (*Lullula arbore*a), o plėviasparnių vabzdžių (*Hymenoptera*) rūšių įvairovė išaugo nuo 39 rūšių 2023 m. iki 78 rūšių 2025 m., tarp jų aptikus tris Lietuvai naujas rūšis. Po kontroliuojamo deginimo atsirado ir retas grybas pūstasis gniaužtenis (*Rhizina undulata)*. Nepaisant šių teigiamų signalų, bendram ekosistemos atsako vertinimui laiko dar per mažai – reikalingas tęstinis, ilgesnės trukmės stebėjimas.

Dainavos girios pilotinės teritorijos NATURALIT projektinių veiklų atvejis išryškina gamtotvarkos priemonių planavimo ir įgyvendinimo spragą – ekologinis priemonės pagrįstumas savaime neužtikrina jos socialinio priimtinumo ir sklandaus įgyvendinimo. **Kai kurios intervencijos**, tokios kaip miško kirtimas siekiant atkurti atviras buveines ar kontroliuojamas deginimas, **yra ypač jautrios visuomenės požiūriu, todėl jų įgyvendinimas turi būti grindžiamas ne tik ekologiniais argumentais, bet ir iš anksto suplanuotu komunikacijos bei suinteresuotųjų šalių įtraukimo procesu.** Kilusi neigiama reakcija dėl plynais kirtimais atvertų žemyninių kopų parodė, kad nepakankamas išankstinis informavimas gali tapti reikšminga projekto rizika ir sumažinti pasitikėjimą net ir moksliškai pagrįstomis priemonėmis. Tuo tarpu kontroliuojamo miško paklotės deginimo patirtis patvirtino, kad nuosekli komunikacija gali reikšmingai sumažinti konfliktų tikimybę. Todėl **būsimuose projektuose visuomenės informavimas** turėtų būti integruotas į projekto planavimą nuo pat ankstyvojo etapo, numatant konkrečias tikslines grupes, komunikacijos priemones ir galimus reagavimo į kritiką scenarijus. Kartu šis atvejis atskleidžia ir projektų planavimo lankstumo trūkumus. Pakartotinis deginimo atidėjimas dėl politinių ir klimato sąlygų rodo, kad

standartiniai projektų įgyvendinimo terminai ne visuomet atitinka ekologinių procesų ir jautrių gamtotvarkos priemonių specifiką.

LT-02C – PAMERKIŲ TERITORIJA: ATVEJO ANALIZĖ

Pamerkių teritorija į NATURALIT projektą įtraukta kaip nauja pilotinė teritorija, kurioje numatyta taikyti ekstensyvų ganymą kaip pagrindinę buveinių būklės gerinimo ir palaikymo priemonę. Atsižvelgiant į tai, kad teritorija į projektą įtraukta vėlesniu etapu, pirmiausia reikėjo nustatyti jos pradinę ekologinę būklę ir sukurti prielaidas praktiniam ganymo modelio įgyvendinimui. Už veiklų įgyvendinimą atsakingas VšĮ „Baltijos aplinkos forumas“, bendradarbiaujant su DNPČVGR direkcija, VSTT ir potencialiais vietos ūkininkais.

Pirmajame veiklų etape daugiausia dėmesio skirta bazinių ekologinių duomenų surinkimui ir pasirengimui ganymui. 2025 m. pradžioje atliktas pradinis teritorijos ekologinis vertinimas, leidęs nustatyti dabartinę buveinių būklę ir sudaryti pagrindą vėlesniam ganymo poveikio vertinimui. Vertinimo rezultatai atskleidė nepalankią pievų būklę: teritorijose nustatytas reikšmingas krūmų apaugimas, dėl apleidimo arba žolės smulkinimo buveinėse gausu negyvos fitomasės, kai kur jos sluoksnis yra tankus, o jo storis siekia iki 10 cm. Dėl to yra skurdi rūšių sudėtis, labai gausiai auga nitrofilinių rūšių augalai. Blogą būklę lemia ir invazinių rūšių plitimas. Tai patvirtino gamtotvarkos priemonės poreikį ir sudarė ekologinį pagrindą ekstensyvaus ganymo taikymui.

Pažymėtina, kad praktinis ganymo modelio įgyvendinimas susidūrė su reikšmingais rinkos pokyčių nulemtais iššūkiais. Planuojant gyvulių įsigijimą, 2025 m. mėsos rinkos kainos padidėjo apie 50 proc., todėl du organizuoti pirkimo konkursai neįvyko – nebuvo pasiūlymų už numatytą kainą. Dėl to gyvulių įsigijimo terminas buvo nukeltas. Trečiasis pirkimas, organizuotas 2025 m. pabaigoje, buvo sėkmingas, o gyvuliai į teritoriją pristatyti 2026 m. sausį. Vis dėlto gyvulių įsigijimo kaina buvo didesnė nei planuota. Nepaisant vėlavusio projekto lėšomis finansuojamo gyvulių įsigijimo, **ganymo veikla teritorijoje pradėta anksčiau – 2025 m. ūkininkas teritoriją pradėjo ganyti savo gyvuliais.** Tai sudarė sąlygas iš dalies pradėti praktinį teritorijos tvarkymą dar neįgyvendinus planuoto gyvulių įsigijimo. Vis dėlto pilnos apimties projekto numatyto ganymo modelio įgyvendinimas perkeltas į 2026 m.

Pamerkių teritorijos atveju, NATURALIT projekto veiklų ataskaitiniu laikotarpiu gamtosauginiai rodikliai nėra vertinami. Pagrindinis pasiektas rezultatas – suformuota pradinės ekologinės būklės vertinimo bazė, kuri ateityje sudarys galimybę objektyviau nustatyti ganymo poveikį buveinių būklei. Kadangi ganymo intervencija pradėta taikyti tik neseniai, ekologiniai pokyčiai – rūšinės sudėties, krūmų dangos, invazinių rūšių paplitimo ar bendros pievų struktūros pokyčiai – turėtų būti vertinami ilgesniu laikotarpiu.

Išskirtina, kad Pamerkių teritorijos atvejis NATURALIT projekte atspindi projektų įgyvendinimo riziką – gamtotvarkos priemonių įgyvendinimas gali būti reikšmingai paveiktas išorinių rinkos sąlygų, kurias projekto planavimo metu sunku tiksliai prognozuoti. Gyvulių įsigijimo vėlavimas ir padidėjusi kaina rodo, kad rinkos kainų svyravimai gali tiesiogiai paveikti projekto biudžetą, numatytų ekologinių priemonių įgyvendinimo terminus. Šiuo atveju projekto lankstumas ir galimybė perskirstyti sutaupytas lėšas leido išvengti veiklos atsisakymo, tačiau toks sprendimas kartu sumažino kitoms projekto veikloms prieinamų išteklių apimtį. **Atsižvelgiant į tai, būsimuose projektuose gyvulių įsigijimas turėtų būti planuojamas įvertinant didesnę rinkos kainų svyravimo riziką, numatant ne tik finansinį rezervą, bet ir alternatyvius veiklos įgyvendinimo scenarijus.** Pamerkių atvejis taip pat parodė vietos ūkininkų įsitraukimo svarbą – ūkininko sprendimas pradėti ganyti savo gyvuliais leido iš dalies kompensuoti projekto įsigijimo procedūrų vėlavimą. Todėl planuojant panašias priemones tikslinga iš anksto formuoti vietos ūkininkų dalyvavimo mechanizmą ir numatyti galimybę laikinai ar pereinamuoju laikotarpiu pasitelkti privačius gyvulius.

LT-02D – MARGIONIŲ TERITORIJA: ATVEJO ANALIZĖ

Margionių teritorija į NATURALIT projektą taip pat įtraukta kaip nauja pilotinė teritorija, kurioje numatyta ilgalaikiam buveinių būklės palaikymui taikyti ekstensyvų ganymą. Kadangi teritorija į projektą įtraukta vėlesniame etape, pirmiausia buvo būtina nustatyti jos pradinę ekologinę būklę ir parengti praktines sąlygas būsimam ganymui. Veiklų įgyvendinime dalyvavo DNPČVGR direkcija , VSTT, VšĮ „Baltijos aplinkos forumas“ bei būsimi vietos teritorijos valdytojai ir ūkininkai.

Kaip ir Pamerkių teritorijoje, pirmajame etape pagrindinis dėmesys skirtas buveinių būklės įvertinimui ir pasirengimui būsimos gamtotvarkos priemonės įgyvendinimui. 2025 m. pradžioje atliktas pradinis buveinių būklės monitoringas, kurio metu surinkti baziniai duomenys apie teritorijos būklę. Vertinimas parodė, kad dauguma pievų gana skurdžios rūšinės sudėties, jose dėl nenaudojimo arba netinkamo naudojimo susidaręs gana tankus nesuirusių augalų liekanų sluoksnis. Dalyje pievų per didelis krūmų projekcinis padengimas, o kai kuriose pievose plinta svetimžemės rūšys. Šie požymiai pagrindžia aktyvios priežiūros poreikį ir sudaro ekologinį pagrindą planuojamam ekstensyviam ganymui.

Būsimo ganymo įgyvendinimas susidūrė su ta pačia rinkos rizika kaip ir Pamerkių teritorijoje.

Atitinkamai, šiuo metu **projekto etape pagrindinis pasiektas rezultatas yra metodinio ir organizacinio pagrindo būsimos intervencijos įgyvendinimui sukūrimas.** Surinkti baziniai ekologiniai duomenys sudaro atskaitos tašką, kurio pagrindu ateityje bus galima vertinti ganymo poveikį teritorijai. Kadangi ganymas dar nepradėtas, šiuo metu nėra pakankamo pagrindo vertinti jo ekologinį efektyvumą. Pilnos apimties ganymo pradžia numatyta 2026 m., todėl realus poveikis buveinių būklei galės būti nustatytas tik atlikus tęstinį monitoringą.

Margionių teritorijos atvejis NATURALIT projekte išryškina riziką, kylančią projektus įgyvendinant etapais, kai naujos pilotinės teritorijos įtraukiamos jau vykstant projektui. Vėlesnis teritorijos įtraukimas sumažina laiką, skirtą ne tik ekologiniam pasirengimui, bet ir praktiniam priemonės įgyvendinimui, todėl net ir gana paprastos gamtotvarkos priemonės gali būti perkeliamos į vėlesnį projekto etapą. Šiuo atveju gyvulių pirkimo nesėkmės dar labiau sutrumpino faktinį laikotarpį, per kurį galėjo būti pradėtas ganymas ir stebimas jo poveikis.

LT-03 – ŽEMAITIJOS NACIONALINIS PARKAS: ATVEJO ANALIZĖ

Žemaitijos nacionalinio parko teritorijoje NATURALIT projekto veiklomis siekiama spręsti gamtotvarkos metu susidarančios biomasės panaudojimo problemą. Pievų ir kitų atvirų buveinių priežiūra lemia didelių biomasės kiekių susidarymą, o jos pašalinimas yra būtina tinkamo buveinių tvarkymo sąlyga. Tačiau nesant aiškaus tolesnio biomasės panaudojimo modelio, ji gali tapti papildomų administracinių ir finansinių sąnaudų šaltiniu. Todėl projekte pasirinkta spręsti ne tik pačių buveinių tvarkymo, bet ir po gamtotvarkos darbų susidarančios biomasės panaudojimo problemą.

Projekte pradėtas formuoti žiedinio biomasės panaudojimo modelis. Iki 2025 m. lapkričio 1 d. įrengtos ir reikiama įranga aprūpintos trys kompostavimo aikštelės, taip sukuriant infrastruktūrinį pagrindą biomasės kompostavimo ciklui. Taip pat pradėti komposto sudėties tyrimai, kurie turėtų padėti įvertinti pagaminto produkto tinkamumą tolesniam panaudojimui vietos ūkiuose. Nuo 2026 m. planuojama kompostuoti ne mažiau kaip 80 t biomasės per metus. Tokiu būdu gamtotvarkos metu susidarančios biomasės srautą siekiama transformuoti iš potencialios atliekos į vietos ūkiams pritaikomą išteklių.

Kompleksinis teritorijos valdymas apėmė ir kitas priemones. 2020 m., 2021 m., 2023 m. ir 2025 m. vykdyta pievų ir pelkių buveinių stebėsena. Taip pat išbandyta priemonė „Gausiai žydinčių natūralių pievų išsaugojimas“, pagal kurią į veiklą įtrauktas 250 ha plotas ir sudarytos sutartys su 30 ūkininkų. Projekto veiklos papildytos visuomenės įtraukimo ir prieinamumo priemonėmis – Šeirės pažintiniame take įrengta infrastruktūra padeda pažinti aplinką per regėjimą, uoslę, klausą, lietimą, judėjimą ir mąstymą. 1,4 km tako

ruožas pritaikytas judėjimo negalią turintiems žmonėms, Taip pat šioje teritorijoje organizuotos orientacinės varžybos „Natura Orient“.

Pažymėtina, kad įgyvendinus NATURALIT projekto veiklas, gamtosauginių rodiklių monitoringo rezultatai rodo tam tikrus teigiamus pokyčius, tačiau jie nėra vienodi visose stebėtose buveinėse. Pievų buveinėse stebimas bendro žolinių augalų rūšių skaičiaus didėjimas. Kartu pagausėjo ir indikatorinių rūšių – ekspansyvių, ruderalinių ir nebūdingų rūšių grupėje pievų buveinėse dažniausiai ir gausiausiai registruota rūšis yra krūminis builis *(Anthriscus sylvestris*). Tai didžiausią neigiamą poveikį daranti rūšis, kadangi daugumoje teritorijų yra gana plačiai išplitusi ir vietomis sudaro gana tankius sąžalynus. Per visą stebėjimų laikotarpį reikšmingų struktūrinių ir rūšių sudėties pokyčių pelkių buveinėse nebuvo nustatyta, išskyrus tai, kad 2 pelkių buveinių stebėjimų laukeliuose fiksuotas paprastosios nendrės (*Phragmites australis*) gausumo sumažėjimas. Pastaroji rūšis turi daugiausiai neigiamos įtakos pelkių buveinių augalijos struktūrai. Surinkti duomenys leidžia atsargiai vertinti vykdomų priemonių poveikį, tačiau kartu rodo, kad gamtotvarkos priemonių poveikis skirtingoms buveinėms yra nevienodas ir jų veiksmingumui įvertinti reikalingas tęstinis monitoringas.

Reikšmingas projekto iššūkis buvo aplinkosauginių priemonių integravimas į BŽŪP mechanizmus. Agrarinės aplinkosaugos priemonės testavimas parodė potencialą, o pati priemonė įvertinta kaip sėkminga ir rekomenduota integruoti į BŽŪP strateginį planą. Vis dėlto jos platesnį taikymą ribojo žemės ūkio sektoriaus atstovų pasipriešinimas ir ribotos strateginio plano finansinės galimybės.

Apibendrinant, Žemaitijos nacionalinio parko teritorijos atvejis NATURALIT projekte atskleidžia kelias gamtotvarkos sisteminio tęstinumo problemas. Viena vertus, **kompostavimo infrastruktūros sukūrimas sudaro prielaidas spręsti praktinę gamtotvarkos metu susidarančios biomasės utilizavimo problemą ir pereiti prie išteklių pakartotinio panaudojimo modelio. Kita vertus, vien infrastruktūros sukūrimas savaime neužtikrina, kad toks modelis taps ekonomiškai ir praktiškai veiksmingas**. Todėl būtina įvertinti visą kompostavimo ciklą – nuo biomasės surinkimo ir transportavimo iki komposto kokybės, paklausos ir realaus panaudojimo vietos ūkiuose. Būtent faktinis 80 t biomasės per metus kompostavimo ir produkto panaudojimo mastas turėtų tapti vienu pagrindinių kriterijų, vertinant, ar sukurta infrastruktūra iš tiesų pakeitė biomasės tvarkymo modelį, o ne tik sukūrė technines tokio pokyčio prielaidas. Atitinkamai, būsimuose projektuose **rekomenduotina dar planavimo etape vertinti ne tik gamtotvarkos priemonių įgyvendinimą, bet ir visą jų sukuriamų medžiagų srautų valdymo grandinę**. Kompostavimo atveju tai reiškia iš anksto numatyti biomasės surinkimo, logistikos, kompostavimo, produkto kokybės kontrolės ir galutinio panaudojimo mechanizmus bei atsakingus dalyvius.

LT-03A – UŽPELKIŲ TERITORIJA: ATVEJO ANALIZĖ

Užpelkių teritorijos atvejis NATURALIT projekte išsiskiria tuo, kad čia pagrindinė buveinių nykimo priežastis tiesiogiai susijusi su pažeistu hidrologiniu režimu, todėl atkūrimo priemonių pagrindą sudarė hidrologinio režimo atkūrimas. Pažeistos hidrologinės sąlygos buvo neigiamai paveikusios pelkių ir su jomis susijusias miško buveines, o atkūrus hidrologinį režimą išryškėjo papildoma problema – intensyvus beržų atžėlimas, galintis riboti atkurtų pelkinių buveinių vystymąsi. Todėl teritorijos tvarkymas buvo grindžiamas ne vienkartine hidrologine intervencija, bet kompleksiniu priemonių deriniu, apimančiu hidrologinio režimo atkūrimą, sumedėjusios augalijos kontrolę, buveinių tvarkymą ir tęstinį gamtosauginių rodiklių monitoringą.

Hidrologinio režimo atkūrimas buvo užbaigtas 2023 m. vasarį, įrengus reikalingas užtvankas. Siekiant stebėti atkurtą hidrologinį režimą, teritorijoje įrengti penki vandens lygio matuokliai. Lygiagrečiai vykdytas maždaug 42 ha buveinių komplekso atkūrimas, papildomai tvarkant apie 24 ha skiauterėtojo tritono (*Triturus cristatus*) buveinių. Atkurtose teritorijose reguliariai šalinamos beržų atžalos ir naujai

išaugę berželiai , taip siekiant užkirsti kelią sumedėjusios augalijos įsigalėjimui ir sudaryti palankesnes sąlygas pelkinių buveinių atsikūrimui.

Papildomai buvo išbandyti du kiminų dangos atkūrimo metodai. Paviršinio kiminų skleidimo metodas nepasiteisino dėl sausros sąlygų, todėl buvo pereita prie kito metodo, kai kiminų kupstai sodinami į maždaug 15 cm gylį. Šis metodas pasirodė efektyvesnis ir sudarė geresnes sąlygas kiminų išlikimui bei dangos formavimuisi. Ši patirtis rodo, kad aktyvios pelkių atkūrimo priemonės turi būti pritaikomos prie konkrečių hidrologinių ir klimato sąlygų, o standartinių metodų taikymas ne visada užtikrina pageidaujamą rezultatą.

Pažymėtina, kad vienas reikšmingesnių projekto planavimo iššūkių buvo susijęs su privačios žemės išpirkimu. 2021 m. privačių sklypų savininkai atsisakė parduoti žemę valstybei, nepaisant atlikto individualaus turto vertinimo ir kainos pasiūlymų pristatymo. Vis dėlto atlikus papildomą situacijos vertinimą nustatyta, kad privačios žemės **išpirkimas valstybės nuosavybėn** nėra būtina hidrologinio režimo atkūrimo sąlyga, nes dėl numatomo vandens lygio pakilimo greta pelkės esantys privatūs sklypai nebuvo paveikiami. Todėl planuotas žemės išpirkimas tapo nebereikalingas. Šis atvejis parodė, kad **ankstyvas faktinio intervencijos poveikio teritorijai įvertinimas gali leisti išvengti sudėtingų ir nebūtinų nuosavybės klausimų sprendimo.**

Pažymėtina, kad įgyvendinus NATURALIT projekto veiklas, 2024–2025 m. monitoringo rezultatai rodo tam tikrus teigiamus pokyčius. Atkurtose teritorijos dalyse stebimas sėkmingas kiminų dangos vystymasis, o 2025 m. rugpjūčio mėn. stebėjimų metu užfiksuotos ir saugomos rūšys – 41 skaiuterėtasis tritonas (*Triturus cristatus*), 6 plačiosios dusios (*Dytiscus latissimus*) ir 6 dvijuostės nendriadusės (*Graphoderus bilineatus*). Taip pat nustatyta, kad 2025 m. vandens lygis buvo stabilesnis nei 2024 m., o tai papildomai patvirtina atkurtų hidrologinių sąlygų stabilizavimąsi.

Vis dėlto Užpelkių teritorijos atvejis NATURALIT projekte taip pat rodo, kad hidrologinio režimo atkūrimas negali būti laikomas galutine buveinių atkūrimo priemone. Atkūrus hidrologinį režimą, būtina ilgalaikė sumedėjusios augalijos kontrolė, nes intensyvus beržų atžėlimas gali palaipsniui mažinti atkurtų pelkinių buveinių kokybę ir riboti jų atsikūrimą. Todėl NATURALIT projekto metu sukurto rezultato išlaikymas priklausys nuo to, ar po pirminės intervencijos bus užtikrintas pakankamas teritorijos priežiūros intensyvumas ir tęstinis monitoringas. **Kartu šis atvejis akcentuoja praktinio monitoringo priklausomybę nuo gamtinių sąlygų.** 2025 m. pabaigoje dėl itin lietingo rudens nepavyko surinkti duomenų iš dalies vandens lygio jutiklių, todėl jų nuskaitymas perkeltas į 2026 m. II ketvirtį. Nors šis vėlavimas tiesiogiai nekelia grėsmės ekologiniam rezultatui, tai rodo, kad ilgalaikio monitoringo sistemose būtina numatyti duomenų surinkimo alternatyvas ir pakankamą laiko rezervą, ypač kai stebėjimai priklauso nuo hidrologinių ar meteorologinių sąlygų.

Užpelkių atvejis leidžia suformuluoti aiškią rekomendaciją būsimiems pelkių atkūrimo projektams – hidrologinis režimo atkūrimas turėtų būti vertinamas kaip pradinė, o ne galutinė intervencija. Projektuose būtina iš anksto numatyti atkurtos teritorijos priežiūros etapą, ypač sumedėjusios augalijos kontrolę, ir pakankamos trukmės monitoringą, kuris leistų įvertinti ne tik vandens lygio pokyčius, bet ir buveinės struktūros bei tikslinių rūšių atsikūrimą. Taip pat tikslinga dar planavimo etape kritiškai įvertinti žemės nuosavybės klausimų būtinumą ir faktinį intervencijos poveikio mastą.

LT-04 – AUKŠTAITIJOS NACIONALINIS PARKAS: ATVEJO ANALIZĖ

Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje NATURALIT projekto veiklomis sprendžiamas iššūkis – ilgalaikio atvirų ir pusiau atvirų buveinių valdymo modelio sukūrimas teritorijose, kuriose tradicinis žemės ūkis buvo susilpnėjęs arba visiškai išnykęs. Dėl sumažėjusio ūkininkavimo intensyvumo dalis pievų ir medžiais apaugusių ganyklų pradėjo apaugti sumedėjusia augalija, o šlapynių

teritorijose suaktyvėjo natūralūs sukcesijos[132] procesai. Todėl projekte pasirinkta neapsiriboti vienkartiniu buveinių atkūrimu, bet išbandyti modelį, kuriame fizinis buveinių atkūrimas būtų derinamas su ilgalaikiu ekstensyviu ganymu ir vietos ūkininkų įtraukimu.

Ganymo modelis buvo testuojamas trijose pilotinėse teritorijose – Pabiržėje, Ginučiuose ir Kretuonykštyje (žr. žemiau). Projekto metu įsigyta 20 „*Aberdeen Angus*“ veislės galvijų pradinė banda, įrengta ganymui reikalinga infrastruktūra, įskaitant tvoras ir plaustą gyvuliams plukdyti. Taip pat organizuoti verslumo seminarai ir ūkininkų forumai, siekiant didinti vietos ūkininkų įsitraukimą ir sudaryti prielaidas gamtotvarkos veiklas susieti su jų ekonomine veikla. Įgyvendinant veiklas bendradarbiavo Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko (ANPLRP) direkcija, VšĮ „Baltijos aplinkos forumas“, VSTT, VMU, vietos ūkininkai, žemės savininkai ir rangovai.

Vienas svarbiausių projekto sprendimų buvo viešosios investicijos panaudojimas ne vien buveinių atkūrimui, bet ir pradinėms sąlygoms ūkininkų dalyvavimui sukurti. Projekto metu įsigyta 20 galvijų banda, sukurta būtina infrastruktūra – aptvarai bei gyvulių transportavimo priemonė. Bandai didėjant, dalis gyvulių buvo perduota kitam ūkininkui gretimoje teritorijoje nuo 2022 m., taip išplečiant pradžioje sukurtą gamtotvarkos modelį už pirminės pilotinės teritorijos ribų.

Pažymėtina, kad projekto rezultatas neapsiribojo vien konkrečiame plote atliktais atkūrimo darbais – sukurta sistema, kurioje viešosios investicijos padėjo suformuoti prielaidas ūkininkui tęsti gamtotvarkos veiklą. Tokiu būdu vienkartinė projekto investicija į gyvulius ir infrastruktūrą gali sukurti ilgalaikį efektą, jei po projekto pabaigos išlieka ūkininko ekonominis suinteresuotumas tęsti ganymą. Vis dėlto Ginučių pilotinė teritorija atskleidė svarbią sisteminę tokio modelio ribą – 9070, Medžiais apaugusių ganyklų buveinėje ganomi gyvuliai neatitinka nacionalinio BŽŪP strateginio plano tinkamumo paramai kriterijų, todėl **sukurtas ganymo modelis susiduria su neatitikimu tarp gamtotvarkos poreikių ir žemės ūkio paramos sistemos.** T. y., praktiškai pasiteisinęs ganymo modelis nebūtinai gali būti ekonomiškai tęstinis, jeigu ūkininkas negali pasinaudoti jam prieinamais žemės ūkio paramos mechanizmais. Ši problema ypač svarbi vertinant projekto tęstinumą – jei ganymo ekonominis pagrindas iš dalies priklauso nuo BŽŪP subsidijų, paramos kriterijų neatitikimas gali ilgainiui tapti didesne rizika nei pačios gamtotvarkos priemonės techninis įgyvendinimas. Todėl projekto V fazėje planuojamas siekis sudaryti galimybes Ginučių teritorijoje ganymo veiklą vykdantiems ūkininkams gauti atitinkamą paramą turėtų būti vertinamas ne kaip papildomas administracinis klausimas, o kaip viena iš būtinų sąlygų sukurto modelio ilgalaikiam gyvybingumui.

LT-04A – GINUČIAI: ATVEJO ANALIZĖ

Ginučių teritorijos atvejis išsiskiria tuo, kad buveinių atkūrimas čia buvo neatsiejamas nuo sudėtingų žemės nuosavybės, teritorijų planavimo ir ilgalaikio valdymo klausimų sprendimo. Pievų, 6530, Miškapievių ir 9070, Medžiais apaugusių ganyklų buveinės buvo apaugusios menkaverte sumedėjusia augalija, todėl jų atkūrimui reikėjo ne tik fizinių gamtotvarkos intervencijų, bet ir sudaryti teisines bei administracines sąlygas ilgalaikiam teritorijos naudojimui. Papildomą sudėtingumą kėlė būtinybė gamtotvarkos sprendinius integruoti į miškotvarkos projektus ir suderinti su skirtingais žemės savininkų interesais.

Vienas svarbiausių projekto rezultatų buvo **sukurtas teritorijos valdymo ir nuosavybės pagrindas**. 2019 m. parengta teritorijos tvarkymo programa, kurios priemonės 2022 m. integruotos į miškotvarkos projektą.

[132] Šlapynių sukcesija – tai natūralus, laipsniškas ekosistemos pasikeitimas, kai dėl nešmenų kaupimosi, durpėjimo ir augalijos veiklos atvira vandens telkinio dalis arba šlapynė seklėja, užauga ir ilgainiui pamažu virsta sausumos bendrija (pavyzdžiui, krūmynu ar mišku).

2020 m. suformuoti ir įregistruoti valstybinės žemės sklypai, o bendradarbiaujant su privačiais savininkais sudarytos 7 bendradarbiavimo sutartys bei sudarytos 9 privačios žemės sklypų pirkimo-pardavimo sutartys. Tai leido sumažinti nuosavybės struktūros keliamus apribojimus ir sudaryti prielaidas nuosekliai įgyvendinti teritorijos atkūrimo priemones.

Fizinis buveinių atkūrimas buvo vykdomas etapais. Pirmuoju etapu, užbaigtu 2024 m. kovo mėn., atkurta 27 ha natūralių ir pusiau natūralių buveinių – 7 ha atvirų ir 20 ha miško buveinių. 2025 m. rugpjūčio–lapkričio mėn. įgyvendintas antrasis sumedėjusios augalijos šalinimo darbų etapas. Atkuriant 9070, Medžiais apaugusių ganyklų buveinei būdingą struktūrą, buvo formuojamos atviros erdvės, kartu išsaugant vertingus senus medžius.

Pažymėtina, kad NATURALIT projekto veiklų įgyvendinimas susidūrė su rangovų pajėgumo ir darbų vykdymo sąlygų problemomis. Pirmojo etapo darbai vėlavo dėl pirmojo paslaugų teikėjo nesėkmės, todėl rangovas buvo pakeistas ir darbai užbaigti 2024 m. kovo pab. Taip pat nustatytas technikos trūkumas dirbant šlapiose teritorijos dalyse. Ši patirtis rodo, kad panašiuose projektuose rangovų atranka neturėtų būti grindžiama vien formaliais kvalifikaciniais reikalavimais ar mažiausios kainos principu. Techninis pajėgumas dirbti konkrečiomis teritorijos sąlygomis turėtų būti vertinamas kaip vienas iš esminių rangovo tinkamumo kriterijų, o darbų planavime turėtų būti numatytas pakankamas laiko rezervas galimiems rangovų keitimo ar nepalankių sąlygų atvejams.

Svarbiausias sisteminis Ginučių teritorijoje įgyvendinamų NATURALIT projektinių veiklų rezultatas yra fizinio buveinių atkūrimo susiejimas su ilgalaikiu teritorijos valdymu. 2024 m. pradėtas ganymas, o 2025 m. surastas ilgalaikis teritorijos valdytojas, įsipareigojęs teritorijoje ganyti ne trumpiau kaip penkerius metus. Tokiu būdu po 46 metų pertraukos teritorijoje atkurtas gyvulių ganymas, o vienkartinė investicija į buveinių atkūrimą susieta su mechanizmu, galinčiu užtikrinti tolesnę jų priežiūrą. Tai yra reikšmingas skirtumas nuo projektų, kuriuose atkūrimo darbai užbaigiami nesukūrus aiškaus mechanizmo, kas užtikrins buveinių būklės palaikymą pasibaigus finansavimui.

Pažymėtina, kad įgyvendinus NATURALIT projekto veiklas, monitoringo rezultatai rodo tam tikrus teigiamus pokyčius kai kuriose atviro tipo buveinėse, tačiau šio poveikio ilgalaikiam įvertinimui dar reikalingas tęstinis monitoringas. Atkūrus 27 ha teritorijos, sustabdytas ankstesnis buveinių degradacijos procesas, o 9070, Medžiais apaugusių ganyklų ir natūralių pievų buveinėse jau pastebimi pirmieji būklės gerėjimo požymiai. Vis dėlto ekologinis atsakas į atkūrimą ir pradėtą ganymą yra ilgalaikis procesas, todėl šiuo etapu svarbiau vertinti sukurtas sąlygas buveinių atsikūrimui nei konstatuoti galutinį ekologinį rezultatą.

Pažymėtina, kad NATURALIT projekto veiklos Ginučių teritorijoje taip pat paskatino 2023 m. patvirtinti Laukinės augalijos išteklių naudojimo tvarką[133]. Remiantis šia tvarka, valstybinėje ir privačioje miško žemėje ūkinius gyvūnus leidžiama ganyti vyresniuose kaip 20 metų medynuose arba mišku neapaugusioje miško žemėje (išskyrus miško medelynus ir kirtavietes), gavus miško savininko sutikimą (jei žemės valdytojas nėra savininkas, – žemės valdytojo), o saugomose teritorijose – ir saugomos teritorijos direkcijos sutikimą.

Ginučių teritorijoje įgyvendinamų NATURALIT projekto veiklų atvejis taip pat atskleidžia neatitikimą tarp gamtotvarkos poreikių ir žemės ūkio paramos sistemos. Medžiais apaugusių ganyklų buveinės šiuo metu nepripažįstamos tinkamomis BŽŪP paramai, nors jų priežiūra priklauso nuo tęstinio ganymo. Tai sukuria paradoksalią situaciją: projektas gali sukurti ekologiniu požiūriu tinkamą ganymo

[133] Įsakymas dėl Laukinių augalų ir grybų naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo, priimtas 2023-09-07 LR aplinkos ministro įsakymu Nr. 2023-17790. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/75cb16c24db411ee8e3cc6ee348ebf6d

modelį ir rasti ūkininką, pasirengusį jį tęsti, tačiau esama paramos sistema ne visada suteikia ekonomines prielaidas tokią veiklą išlaikyti. Todėl projekto V fazėje numatomas teisinio pripažinimo klausimo sprendimas turėtų būti vertinamas kaip viena iš svarbiausių šio modelio tęstinumo sąlygų.

Atsižvelgiant į tai, būsimuose panašaus pobūdžio projektuose rekomenduotina nuosavybės, planavimo, fizinio atkūrimo ir ilgalaikio valdymo klausimus spręsti kaip vieną integruotą procesą. Dar prieš pradedant didesnės apimties atkūrimo darbus turėtų būti įvertinta, kas ir kokiomis sąlygomis teritoriją valdys pasibaigus projektui, ar pasirinktas naudojimo modelis suderinamas su BŽŪP paramos sistema ir ar yra pakankamas rangovų techninis pajėgumas atlikti numatytus darbus. Ginučių patirtis rodo, kad fizinis 27 ha atkūrimas buvo tik viena projekto sėkmės sąlygų – ne mažiau svarbius buvo sutarčių su žemės savininkais sudarymas, žemės sklypų išpirkimas, planavimo dokumentų sprendinių suderinimas ir ūkininko suradimas.

LT-04B – PABIRŽĖ: ATVEJO ANALIZĖ

Pabiržės teritorijoje NATURALIT projekto veiklomis sprendžiama problema, kuomet biologiniu požiūriu vertingos pievų ir miškapievių buveinės tampa ekonomiškai ir techniškai nepatrauklios tradiciniam žemės ūkiui. Šios teritorijos plotai dėl sudėtingo pasiekiamumo buvo apleisti ir apaugo medžiais bei krūmais Ši situacija būdinga ne tik Pabiržei, bet ir platesniam regioniniam kontekstui, kuriame tradicinio žemės ūkio nykimas didina atvirų buveinių apleidimo ir sukcesijos riziką.

Projekte pasirinktas sprendimas apėmė ne tik pirminį teritorijos atkūrimą, bet ir sąlygų ilgalaikiam jos naudojimui sukūrimą. Iki 2020 m. gruodžio mėn. pašalinus perteklinę sumedėjusią augaliją, atkurta 8 ha 6530,Miškapievių buveinių. 2020 m. teritorijoje buvo pradėtas karvių ganymas, o nuo 2022 m. jas pakeitė avys. Kadangi teritorija sunkiai pasiekiama, projektas vietos ūkininkui suteikė ne tik gyvulius, bet ir aptvarų įrangą bei specialų plaustą gyvuliams plukdyti į Pabiržės pusiasalį. Tokiu būdu buvo pašalintas vienas esminių praktinių barjerų, dėl kurių ūkininkui tokios teritorijos naudojimas įprastomis sąlygomis būtų ekonomiškai nepatrauklus.

Pabiržės teritorijoje įgyvendintų NATURALIT projekto veiklų atvejis rodo, kad vienkartinis buveinės atkūrimas gali būti veiksmingas tik tuo atveju, jei kartu užtikrinama nuolatinė priežiūra. Ekstensyvus ganymas tapo pagrindiniu mechanizmu, leidžiančiu palaikyti atkurtą atvirą kraštovaizdį ir stabdyti pakartotinį teritorijos apaugimą. Vis dėlto projekto įgyvendinimo patirtis parodė, kad esamas ganomų gyvulių skaičius nėra optimalus – didesnė banda galėtų paspartinti sumedėjusios augalijos kontrolę. Be to, būtina reguliariai šalinti medžių ir krūmų atžalas tose vietose, kuriose vien ganymo intensyvumo nepakanka.

Pažymėtina, kad įgyvendinus NATURALIT projekto veiklas, monitoringo rezultatai rodo tam tikrus teigiamus pokyčius kai kuriuose Pabiržės teritorijos plotuose. Ypač reikšmingas pokytis nustatytas 0,6 ha plote, kuris 2019 m. buvo apaugęs tankiais krūmynais. Jau 2021 m. šiame plote pradėjo formuotis pievų buveinė, o 2024–2025 m. stebėjimai patvirtino tolesnę atsikūrimo eigą: išnyko ruderalinės rūšys, gausiai augusių nitrofilinių rūšių vietą užėmė natūralių trąšių pievų rūšys, tokios kaip raudonoji žiognagė (*Geum rivale*) ir pelkinė vingiorykštė (*Filipendula ulmaria*), atsirado naujų rūšių, atviro dirvožemio plotus visiškai apaugo pievoms būdingais augalais. Vis dėl to, **ekologinis atsikūrimas nėra vienodas visoje teritorijoje, ir** bendras Pabiržės teritorijoje pasiektas NATURALIT projekto veiklų rezultatas neturėtų būti vertinamas vien pagal sėkmingiausio 0,6 ha ploto atsikūrimą.

Apibendrinant galima teigti, kad Pabiržės teritorijoje įgyvendintos NATURALIT projekto veiklos iliustruoja, kad viešoji investicija į gyvulius, aptvarus ir specializuotą transportavimo infrastruktūrą gali pašalinti ekonominius ir logistinius barjerus, dėl kurių sudėtingose teritorijose ūkininkavimas paprastai nutrūksta. Kitaip tariant, projektas ne tik atkūrė buveinę, bet ir sukūrė sąlygas vietos ūkininkui tapti ilgalaikiu jos valdytoju. Tai ypač svarbu Natura 2000 teritorijose, kuriose vien

direkcijos atliekami periodiniai tvarkymo darbai negali užtikrinti ilgalaikio atvirų buveinių išsaugojimo. **Vis dėlto, tokio modelio replikavimui būtina kritiškai įvertinti jo ekonominį ir praktinį efektyvumą.** Viešosios investicijos į gyvulius ir specializuotą infrastruktūrą yra pagrįstos tuo atveju, jei jos leidžia ilgą laiką išlaikyti ekologinį rezultatą ir sumažina poreikį kartoti brangius mechaninius atkūrimo darbus. Todėl planuojant kitus panašius projektus turėtų būti iš anksto įvertinti tokie veiksniai kaip optimalus gyvulių skaičius ir ganymo intensyvumas, gyvybingų ūkininkų veiklos galimybės šalia projekto teritorijos, gyvulių transportavimo sąnaudos bei periodinės sumedėjusios augalijos kontrolės poreikis. Priešingu atveju kyla rizika, kad pradinė investicija bus sėkminga, tačiau po kelių metų teritorijoje vėl reikės atlikti intensyvius atkūrimo darbus.

LT-04C – KRETUONYKŠTIS: ATVEJO ANALIZĖ

Kretuonykščio teritorijoje įgyvendintų NATURALIT projekto veiklų atvejis rodo, kad pelkių buveinių atkūrimo sėkmę lemia ne tik gebėjimas pašalinti pagrindinius degradacijos veiksnius, bet ir iš anksto sukurta ilgalaikės priežiūros sistema. Teritorijoje vertingos pelkių buveinės buvo intensyviai apaugusios medžiais ir krūmais, todėl mažėjo jų atvirumas ir tinkamumas būdingoms rūšims. Tačiau prieš pradedant fizinį atkūrimą teko išspręsti administracinius ir teritorijų planavimo klausimus – integruoti reikalingus sprendinius į miškotvarkos dokumentus ir sutvarkyti valstybinės žemės valdymo klausimus. Tai parodė, kad net techniškai nesudėtingų gamtotvarkos priemonių įgyvendinimas gali priklausyti nuo išankstinio administracinio pasirengimo.

Iki 2023 m. spalio mėn. pašalinus krūmus ir didžiąją dalį medžių, atkurta 31,05 ha pelkių buveinių. Tvarkomas plotas apima skirtingus pelkių buveinių tipus, tačiau projekto įgyvendinimas nesibaigė medžių ir krūmų pašalinimu. Nuo 2024 m. pradėti palaikomieji teritorijos tvarkymo darbai, ANPLRP direkcija savo technika 2024–2025 m. šienavo apie 10 ha, o nuo 2025 m. VMU teritoriją pradėjo prižiūrėti rotaciniu principu, kasmet sutvarkydama apie 5 ha. Būtent perėjimas nuo atkūrimo prie nuolatinės priežiūros yra vienas svarbiausių Kretuonykščio teritorijoje vykdomo NATURALIT projekto rezultatų. Pelkių buveinių atkūrimas pašalinant sumedėjusią augaliją pašalina tik vieną degradacijos priežastį, tačiau neužkerta kelio pakartotiniam apaugimui. Todėl pasidalytos atsakomybės dėl šienavimo, medžių ir krūmų atžalų bei nendrių kontrolės sukuria geresnes prielaidas atkurtos teritorijos būklei išlaikyti – šiuo požiūriu projektas perėjo nuo vienkartinės intervencijos prie tęstinio valdymo modelio.

Pažymėtina, kad įgyvendinus NATURALIT projekto veiklas, monitoringo rezultatai rodo tam tikrus teigiamus pokyčius kai kuriose teritorijose. Pašalinus sumedėjusią augaliją pagerėjo šviesos sąlygos auksuotosios šaškytės (*Euphydryas aurinia*) mitybiniams augalams – jie pradėjo gausiau žydėti, o jų užimamas plotas išsiplėtė. Taip pat stebimas teigiamas poveikis kai kurioms šlapynių rūšims: pakilęs vandens lygis sudarė palankesnes sąlygas pelkinei uolaskėlei (*Saxifraga hirculus*) ir kitoms rūšims, kurių gausa 2025 m. buvo didesnė nei 2024 m. Vis dėlto 2025 m. nepalankios klimato sąlygos lėmė prastesnį pelkinės uolaskėlės augimą šiaurinėje teritorijos dalyje, todėl vienų metų svyravimai neturėtų būti interpretuojami kaip ilgalaikė ekologinė tendencija.

Atitinkamai, svarbu atskirti fizinio atkūrimo rezultatą nuo ekologinio buveinės atsako. 31,05 ha atkurtas plotas yra aiškus įgyvendintos intervencijos rodiklis, tačiau jis savaime nepatvirtina, kad visa teritorija jau pasiekė siekiamą ekologinę būklę. Išsamesnis buveinių būklės vertinimas numatytas 2026 m. ir turėtų parodyti, ar atkurtos hidrologinės ir šviesos sąlygos bei palaikomoji priežiūra iš tiesų lemia ilgalaikį buveinių kokybės gerėjimą.

APIBENDRINIMAS

NATURALIT projekto metu išbandyti skirtingi buveinių atkūrimo, jų palaikymo ir ilgalaikio valdymo modeliai atskleidė, kad Natura 2000 teritorijų valdymo rezultatus lemia ne tik ekologinis pasirinktos priemonės pagrįstumas – svarbūs ir teritorijos naudojimo ir nuosavybės klausimai, vietos ūkininkų

įsitraukimas, administracinių procedūrų suderinamumas, rangovų techninis pajėgumas, visuomenės palaikymas ir gebėjimas užtikrinti veiklų tęstinumą pasibaigus projekto finansavimui. **Atsižvelgiant į tai, NATURALIT sukurtą pokytį tikslinga vertinti trimis tarpusavyje susijusiais lygmenimis: fiziniu ir ekologiniu, valdymo bei sisteminiu. Šie lygmenys tarpusavyje susiję – fizinis buveinės atkūrimas sukuria tik prielaidas ekologiniam pokyčiui, valdymo modelis lemia, ar šis pokytis bus išlaikytas, o sisteminiai sprendimai sudaro sąlygas atskirų pilot**inių teritorijų **patirtį pritaikyti platesniu mastu.**

Pirmasis ir lengviausiai kiekybiškai išmatuojamas projekto pokyčio lygmuo yra fizinis buveinių atkūrimas. Įvairiose pilotinėse teritorijose buvo atkuriamos pievos, pelkės, medžiais apaugusios ganyklos, miško ir nesusivėrusių žemyninių smiltpievių buveinės.

Intervencijų mastą iliustruoja 27,81 ha Grūdos teritorijoje, 27 ha pirmuoju atkūrimo etapu Ginučiuose, 8 ha Pabiržėje ir 31,05 ha Kretuonykštyje, taip pat daugiau kaip 171 ha planuojamų ar vykdomų intervencijų Dainavos girios teritorijoje. Užpelkiuose papildomai atkuriamas apie 42 ha buveinių kompleksas, o Žemaitijos nacionaliniame parke taikytos priemonės apėmė skirtingų pievų ir pelkių buveinių tvarkymą.

Tai rodo reikšmingą fizinių intervencijų mastą, tačiau atkurtas ar sutvarkytas plotas negali būti tiesiogiai laikomas pasiektu ekologiniu rezultatu. Mechaninis medžių ir krūmų pašalinimas, hidrologinio režimo atkūrimas, ganymo pradžia ar kontroliuojamas deginimas sukuria tik pradines sąlygas buveinės atsikūrimui. **Galutinis ekologinis poveikis dažnai pasireiškia tik po kelių metų ir priklauso nuo tolesnio teritorijos valdymo bei išorinių veiksnių.**

Antrasis pokyčio lygmuo yra valdymo modelio pasikeitimas. Pilotinių teritorijų patirtis rodo, kad vienkartiniai atkūrimo darbai nėra pakankami ilgalaikei Natura 2000 buveinių būklei palaikyti – daugeliu atvejų būtinas nuolatinis ar periodinis kitų tvarkymo priemonių taikymas.

Šiuo požiūriu ypač svarbūs Grūdos, Ginučių ir Pabiržės teritorijų atvejai, kuriuose atkūrimo darbai buvo susieti su vietos ūkininkų vykdomu ganymu. Projektas neapsiribojo buveinės sutvarkymu, bet investavo į gyvulius, aptvarus, transportavimo infrastruktūrą ir ūkininkų įtraukimą. Tokia schema sumažina pagrindinį barjerą, dėl kurio ekonomiškai nepatrauklios Natura 2000 teritorijos dažnai lieka neprižiūrimos - ūkininkui nereikia nuo nulio sukurti visos ganymo infrastruktūros. Tačiau šių modelių ilgalaikiškumą riboja tai, kad ekologinis poreikis ne visada sutampa su žemės ūkio paramos sistemos logika. Ginučiuose ir kitose teritorijose, kuriose aptinkamos 9070 Medžiais apaugusių ganyklų buveinės,susidurta su problema, kad tokio tipo buveinės ne visada pripažįstamos tinkamomis BŽŪP paramai.

Atsižvelgiant į tai, būsimuose projektuose ganymo modelio tvarumas turėtų būti vertinamas dar prieš investuojant į gyvulius ir infrastruktūrą. T. y., turėtų būti iš anksto nustatyta, kas perims teritorijos priežiūrą, kokios bus jos sąnaudos, kokios paramos priemonės prieinamos ūkininkui ir ar konkreti buveinė atitiks jų tinkamumo kriterijus.

Trečiasis pokyčio lygmuo – sisteminis. Atskirose teritorijose NATURALIT projekto veiklų sukurta vertė (išbandyti sprendimai, veiklos modeliai, sukurti projektai ir kt.) gali būti pritaikomi kitose Natura 2000 teritorijose.

Grybaulios teritorijos atvejis parodė, kad gamtotvarkos projekto įgyvendinimą gali riboti ne ekologiniai ar techniniai, o nuosavybės ir teisiniai klausimai, ir pagrindžia poreikį nuosavybės statusą, teisines kliūtis ir galimus teisminius procesus įvertinti dar projektų atrankos etape. Priešingu atveju net ir sėkmingai atlikti tyrimai, parengti planavimo dokumentai ir nustatyti apsaugos tikslai gali nesukurti laukiamų rezultatų.

Dainavos girios teritorijos atvejis atskleidė, kad aktyvios gamtotvarkos priemonės, tokios kaip miško kirtimas siekiant atkurti atviras kopų buveines ar kontroliuojamas miško paklotės deginimas, reikalauja ne tik ekologinio pagrindimo, bet ir socialinio legitimumo. Todėl jautrių gamtotvarkos intervencijų atveju komunikacija ir suinteresuotųjų šalių įtraukimas turėtų būti integruojami nuo pat planavimo pradžios.

Pilotinių teritorijų patirtis rodo, kad techninis ar ekologinis sprendimo pagrįstumas savaime neužtikrina jo priimtinumo.

Tai ypač aiškiai parodė skerdyklos Marcinkonyse atvejis. Nors infrastruktūros sprendimas buvo techniškai parengtas, vietos bendruomenė 2023 m. pabaigoje prieštaravo skerdyklos kaime įrengimui. Dėl to projekto metu atsisakyta tiesioginio statybos finansavimo ir pasirinktas kitas kelias – padėti ūkininkams pasinaudoti BŽŪP investicine parama. Ši patirtis rodo, kad bendruomenės dalyvavimas turi prasidėti prieš techninio sprendimo suformavimą. Panaši pamoka matoma ir Dainavos girios teritorijoje atvėrus žemynines kopas, kur nepakankamas išankstinis komunikavimas tapo konflikto priežastimi.

Vienas ryškiausių bendrų pilotų rezultatų yra pasikartojanti praktinė pamoka apie darbų vykdymą šlapiose ir techniškai sudėtingose teritorijose.

Konkrečiai, Ginučių, Grūdos, Kretuonykščio ir kt. teritorijų atvejai pagrindžia rangovo techninių pajėgumų ir darbų atlikimo sąlygų svarbą. Šlapiose teritorijose darbų galimybės itin priklauso nuo oro sąlygų, todėl standartinis projektinis grafikas ne visada atitinka realias gamtines sąlygas. Grūdos teritorijos atveju išryškėjo paslaugų teikėjų technikos trūkumas, Ginučių teritorijos atveju rangovą teko keisti dėl technikos, žmogiškųjų išteklių ir patirties trūkumo, kitose teritorijose nepalankios oro sąlygos lėmė darbų ar monitoringo nukėlimą. Todėl rangovų atrankoje rekomenduotina vertinti ne tik kainą ir formalią kvalifikaciją, bet ir konkrečią techninę patirtį dirbant šlapiose, pelkėtose ar sunkiai pasiekiamose teritorijose.

Projektų biudžetuose taip pat tikslinga iš anksto numatyti didesnį laiko ir finansinį rezervą. Tai ypač aktualu tais atvejais, kai veiklos priklauso nuo tinkamo vandens lygio, sauso laikotarpio, gaisrų rizikos sąlygų ar galimybės įvažiuoti specializuotai technikai. Tokiu būdu projektų lankstumas būtų didinamas ne reaguojant į problemas, o jas iš anksto įtraukiant į rizikos valdymo sistemą.

Apibendrinant galima teigti, kad NATURALIT projekto veiklos skirtingose teritorijose atspindi perėjimą nuo požiūrio į gamtotvarką kaip į atskirų buveinių atkūrimo darbų rinkinį prie integruoto teritorijų valdymo modelio, kuriame ekologiniai, ekonominiai, socialiniai, teisiniai ir instituciniai veiksniai turi būti vertinami kartu. Galima teigti, kad didžiausią potencialą ilgalaikiam poveikiui turi tos intervencijos, kuriose vienkartinis atkūrimas jau susietas su tęstiniu valdymo mechanizmu.

Pavyzdžiui, Grūdos, Ginučių ir Pabiržės teritorijų atvejai rodo, kad ganymas gali tapti ne papildoma gamtotvarkos priemone, o pagrindiniu ilgalaikio buveinių valdymo mechanizmu, jei ūkininkui pašalinami pradiniai infrastruktūros ir gyvulių įsigijimo barjerai. Kretuonykščio teritorijos atvejo patirtis rodo, kad panašų tęstinumą galima sukurti ir instituciniu pagrindu, aiškiai paskirstant atsakomybę tarp skirtingų valdytojų. Užpelkių atvejis papildomai patvirtina, kad hidrologinio režimo atkūrimas turi būti derinamas su ilgalaike sumedėjusios augalijos kontrole. Kartu projektas parodė, kad didžiausios rizikos dažnai kyla ne ten, kur jos buvo numatytos iš pradžių. Teisiniai apribojimai, privačios žemės nuosavybė, rinkos kainų pokyčiai, rangovų techninės galimybės, nepalankios oro sąlygos, visuomenės pasipriešinimas ar BŽŪP paramos kriterijų neatitikimas gali tapti lemiamais veiksniais net techniškai gerai parengtiems projektams.

4. STUDIJOS IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Šiame skyriuje pateikiami analizuoti Natura 2000 tinklo gamtinių teritorijų bendros socio-ekonominės naudos skaičiavimai. Skaičiavimų rezultatas atspindi analizuojamų Natura 2000 tinklo gamtinių teritorijų bendrą socio-ekonominę naudą vienais konkrečiais ataskaitiniais metais (šiuo atveju – 2025 m.). Skaičiuojant bendrą socio-ekonominės naudos vertę 2025 m., taip pat buvo siekiama įvertinti dėl Natura 2000 tinklo egzistavimo ataskaitiniais metais patirtas sąnaudas ir eliminuoti jas iš bendros socio-ekonominės naudos vertės.

BENDRA SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ (PRIEŠ SĄNAUDŲ ELIMINAVIMĄ)

Bendra 2025 m. socio-ekonominės naudos vertė (prieš sąnaudų eliminavimą) buvo apskaičiuota sumuojant visus naudos komponentus. 58 lentelėje greta kiekvieno naudos komponento bendros metinės vertės pateikiama standartizuota 1 hektarui tenkanti vertė ir nurodomas teritorijos tipas, kuriam šis įvertis gali būti taikomas. Toks išskyrimas būtinas, nes atskirų naudos komponentų įverčiai priklauso nuo teritorijos ekologinių ir funkcinių charakteristikų, todėl ne visi jie gali būti taikomi visam Natura 2000 teritorijos plotui, neatsižvelgiant į ją sudarančias ekosistemas. **Standartizuoti 1 hektarui tenkantys įverčiai gali būti naudojami** skirtingų naudos komponentų ekonominei vertei palyginti tarpusavyje, Lietuvos rezultatams palyginti su užsienio šalyse atliktų tyrimų rezultatais, taip pat konkrečių Natura 2000 teritorijų ar jų grupių vertei apskaičiuoti. Pastaroji paskirtis ypač svarbi, nes apskaičiuota bendra metinė vertė apibūdina viso dabartinio Natura 2000 tinklo sukuriamą socio-ekonominę naudą, tačiau savaime neleidžia nustatyti atskirų tinklui priklausančių ar naujai į jį įtraukiamų teritorijų vertės.

Taikant standartizuotus įverčius konkrečioms teritorijoms, būtina atsižvelgti į kiekvieno rodiklio taikymo sritį. Kai siekiama nustatyti tik apytikslę konkrečios Natura 2000 teritorijos vertę ir nėra duomenų apie jos ekosistemų sudėtį, gali būti taikomas bendros metinės socio-ekonominės naudos įvertis, tenkantis 1 hektarui. Toks skaičiavimas laikytinas apytiksliu, nes neatsižvelgiama į konkrečios teritorijos ekologines ir funkcines charakteristikas. Turint detalesnius duomenis apie teritorijos sudėtį ir joje vykdomas veiklas, tikslinga taikyti atskiriems naudos komponentams apskaičiuotus 1 hektarui tenkančius įverčius[134].

58 lentelėje pateikiami apibendrinti naudos komponentai (rodikliai) bei jų reikšmės ir apskaičiuota **bendra 2025 m. socio–ekonominės naudos metinė vertė (prieš sąnaudų eliminavimą),** kuri lygi **491 556 099,45 Eur.**

58 LENTELĖ. SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS KOMPONENTAI IR BENDRA VERTĖ (PRIEŠ SĄNAUDŲ ELIMINAVIMĄ)

RODIKLIO PAVADINIMAS	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ, EUR PER METUS	STANDARTIZUOTA 1 HA TENKANTI VERTĖ, EUR / HA PER METUS	TERITORIJA, KURIAI TAIKOMA STANDARTIZUOTA VERTĖ
Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė	6 385 322,03	5,99	Visa Natura 2000 teritorija

[134] Detalūs kiekvieno naudos komponento 1 hektarui tenkančios vertės apskaičiavimo principai, taikymo sritys, prielaidos ir naudojimo tolesniuose skaičiavimuose sąlygos pateikiami ankstesniuose skyriuose, kuriuose atskirai aprašomi atitinkami naudos komponentai ir jų vertinimo metodika.

RODIKLIO PAVADINIMAS	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ, EUR PER METUS	STANDARTIZUOTA 1 HA TENKANTI VERTĖ, EUR / HA PER METUS	TERITORIJA, KURIAI TAIKOMA STANDARTIZUOTA VERTĖ
Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė	13 321 692,07	21,61	Natura 2000 teritorijoje esantys miškai
Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė	956 678	13,31	Natura 2000 teritorijoje esantys vandens telkiniai
Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė	2 605 791	2,74	Natura 2000 teritorija, kurioje yra medžioklės plotų vienetų
Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė	103 761 906,96	608,70	Savivaldybės, turinčios į Natura 2000 teritoriją patenkančių vandenviečių, proporcingai jų aptarnaujamam plotui
Natura 2000 teritorijų lankytojų vartojamoji vertė	117 440 849,80	110,17	Visa Natura 2000 teritorija
Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė	51 564 525	–	Natura 2000 teritorijoje esantys miškai, pievos, durpynai
Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė	49 136 181,3	158,9	Natura 2000 teritorijoje esantys mineralinių dirvožemių miškai
		-306,20	Natura 2000 teritorijoje esantys durpynai
Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė	6 002 809,29	361,25	Natura 2000 teritorijoje esantys miškai, patenkantys į 0,1 proc. ir didesnės sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmės zoną
		541,24	Natura 2000 teritorijoje esantys durpynai su miško danga, patenkantys į 0,1 proc. ir didesnės sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmės zoną
Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevartojamoji vertė	140 380 344	131,69	Visa Natura 2000 teritorija
Bendra socio-ekonominės naudos metinė vertė (prieš sąnaudų eliminavimą)	**491 556 099,45**	**461,12**	**Visa Natura 2000 teritorija**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Analizuojant **atskirų naudos komponentų bendras metines vertes** (žr. 58 lentelę), matyti, kad didžiausią jos **dalį sudaro trys komponentai: gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir savaiminė nevartojamoji** vertė (140,4 mln. Eur, 28,6 proc.), **lankytojų vartojamoji vertė** (117,4 mln. Eur, 23,9 proc.) ir **geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė** (103,8 mln. Eur, 21,1 proc.). Kartu jie sudaro apie 73,6 proc. visos naudos. **Reikšmingos ir Natura 2000 tinklo sukuriamos netiesioginės vartojamosios vertės**: dirvožemio erozijos sustabdymo (51,6 mln. Eur, 10,5 proc.) bei anglies dioksido sekvestracijos (49,1 mln. Eur, 10,0 proc.). Pažymėtina, kad vartojamosios vertės rodikliai (produkcija ir paslaugos, grybų bei uogų rinkimas, mėgėjų žvejyba ir medžioklė) kartu sudaro 23,3 mln. Eur (apie 4,7 proc.).

Standartizuotos 1 hektarui tenkančios vertės atskleidžia kiek kitokį naudos komponentų santykį. Didžiausia vertė nustatyta geriamojo vandens kokybės užtikrinimui – 608,70 Eur/ha. Santykinai didelės vertės būdingos ir vandens ciklo reguliavimui bei hidrologinio režimo stabilumo palaikymui. Anglies dioksido sekvestracijos vertė mineralinių dirvožemių miškuose siekia 158,9 Eur/ha, o durpynuose ji

neigiama (−306,20 Eur/ha), t. y. atspindi grynąsias emisijas. Visai Natura 2000 teritorijai taikomos ateities kartoms išsaugojimo ir lankytojų vertės siekia atitinkamai 131,69 ir 110,17 Eur/ha. Dirvožemio erozijos sustabdymo komponentui standartizuota vertė nenustatyta. Mažiausios standartizuotos vertės nustatytos tiesioginio naudojimo komponentams: grybų ir uogų rinkimui (21,61 Eur/ha), mėgėjų žvejybai (13,31 Eur/ha), produkcijos ir paslaugų teikimui (5,99 Eur/ha) bei medžioklei (2,74 Eur/ha).

Apibendrinant, **Natura 2000 teritorijų socio-ekonominė vertė susidaro iš skirtingo pobūdžio naudų – nuo tiesioginio gamtos išteklių naudojimo ir rekreacijos iki ekosistemų reguliacinių funkcijų bei visuomenės teikiamos vertės pačiam gamtos išsaugojimui. Vien bendros metinės vertės nepakanka atskirų naudos komponentų reikšmei įvertinti:** kai kurių paslaugų bendra vertė yra didelė dėl plataus jų taikymo masto, o kitų – santykinai nedidelė, nors jų ekonominė vertė konkrečiose ekosistemose, skaičiuojant 1 hektarui, gali būti reikšminga. Todėl bendros ir standartizuotos vertės turėtų būti interpretuojamos kartu, atsižvelgiant į teritoriją ir ekosistemos tipą, kuriems konkretus įvertis taikomas.

BENDRA SOCIO–EKONOMINIŲ SĄNAUDŲ VERTĖ

Bendra socio-ekonominių sąnaudų vertė buvo apskaičiuota sumuojant visus sąnaudų komponentus. Kaip ir socio–ekonominės naudos skaičiavimo atveju, atskirų sąnaudų komponentų vertės perskaičiuotos į standartizuotas 1 hektarui tenkančias vertes ir pateikiamos 59 lentelėje. Šie rodikliai gali būti naudojami vertinant atskirų Natura 2000 teritorijų ar naujai į tinklą įtraukiamų teritorijų tikėtinas sąnaudas ir sudaro prielaidas tiksliau įvertinti su konkrečiomis teritorijomis susijusių sąnaudų mastą.

59 lentelėje pateikiami apibendrinti sąnaudų komponentai (rodikliai) bei jų reikšmės ir **apskaičiuota bendra socio-ekonominių sąnaudų metinė vertė 2025 m., sudaranti 126 739 324,06 Eur.**

59 LENTELĖ. SOCIO–EKONOMINĖS SĄNAUDŲ KOMPONENTAI IR BENDRA VERTĖ

RODIKLIO PAVADINIMAS	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ, EUR PER METUS	STANDARTIZUOTA 1 HA TENKANTI VERTĖ, EUR / HA PER METUS	TERITORIJA, KURIAI TAIKOMA STANDARTIZUOTA VERTĖ
VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui	15 019 554	14,05	Visa Natura 2000 teritorija
Žemės savininkų prarastos pajamos dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų	111 719 770,06	64,17	Natura 2000 teritorijose esanti ariama žemė
		96,69	Natura 2000 teritorijose esančios natūralios ir pusiau natūralios pievos
		698,72	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas I apribojimas
		398,11	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas II apribojimas
		14,35	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas III apribojimas
		119,39	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas IV apribojimas
Specifinės prarastos galimybės, identifikuoto ūkinės veiklos poveikio aplinkai Natura 2000 teritorijose vertinimo ataskaitose	–	–	–

RODIKLIO PAVADINIMAS	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ, EUR PER METUS	STANDARTIZUOTA 1 HA TENKANTI VERTĖ, EUR / HA PER METUS	TERITORIJA, KURIAI TAIKOMA STANDARTIZUOTA VERTĖ
Bendra socio–ekonominių sąnaudų metinė vertė	**126 739 324,06**	**118,89**	**Visa Natura 2000 teritorija**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Interpretuojant šiuos rodiklius svarbu atsižvelgti į apribojimus. Kaip nurodyta ankstesniuose ataskaitos skyriuose, kuriuose aprašytos atskirų sąnaudų komponentų skaičiavimo metodikos ir duomenų šaltiniai, atliekant Studiją nebuvo galimybės įvertinti visų su Natura 2000 tinklu susijusių sąnaudų – dėl duomenų trūkumo nebuvo įvertinta dalis specifinių prarastų galimybių sąnaudų. Todėl apskaičiuotos vertės atspindi tik dalį faktinių sąnaudų, susijusių su Natura 2000 tinklo apsauga ir joje taikomų apsaugos reikalavimų įgyvendinimu.

BENDRA SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ

Įvertinus Natura 2000 sukuriamos naudos ir sąnaudų vertes, iš bendros socio-ekonominės naudos vertės (prieš sąnaudų eliminavimą) buvo eliminuota bendra socio-ekonominių sąnaudų vertė, gaunant galutinę bendrą socio-ekonominės naudos vertę 2025 m. (po sąnaudų eliminavimo) (žr. 60 lentelę).

60 LENTELĖ. BENDRA SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ

RODIKLIO PAVADINIMAS	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ, EUR
Bendra socio–ekonominės naudos vertė (prieš sąnaudų eliminavimą)	491 556 099,45
Bendra socio–ekonominių sąnaudų metinė vertė	126 739 324,06
Bendra socio–ekonominės naudos vertė (po sąnaudų eliminavimo)	**364 816 775,39**

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Taigi, **bendra Natura 2000 teritorijų socio–ekonominės naudos vertė 2025 m. sudaro 364 816 775,39 Eur.**

Atsižvelgiant į turimus duomenis, analizuojamų **Natura 2000 teritorijų sukuriama socio-ekonominė nauda** (prieš įvertinant sąnaudas) **apie 3,9 karto viršija dėl tinklo egzistavimo patiriamas socio-ekonomines sąnaudas.**

BENDRA SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ 2019 M. IR 2025 M.

Analizės tikslais aktualu šioje **Studijoje nustatytą Natura 2000 tinklo teritorijų sukuriamą socio–ekonominę naudą palyginti su ankstesnėje Socio-ekonominės naudos studijoje nustatytais įverčiais**, t. y. palyginti 2025 m. apskaičiuotas vertes su 2019 m. nustatytomis vertėmis (žr. 61 lentelę).

61 LENTELĖ. BENDRA SOCIO–EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ 2019 M. IR 2025 M.

RODIKLIO PAVADINIMAS	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ 2019 M., EUR	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ 2025 M., EUR	POKYTIS
Bendra socio–ekonominės naudos vertė (prieš sąnaudų eliminavimą)	193 702 708	491 556 099,45	+297 853 391,45 Eur (+153,8 proc.)
Bendra socio–ekonominių sąnaudų metinė vertė	88 691 741	126 739 324,06	+38 047 583,06 Eur (+42,9 proc.)
Bendra socio–ekonominės naudos vertė (po sąnaudų eliminavimo)	**105 010 967**	**364 816 775,39**	+259 805 808,39 Eur (+247,4 proc.)

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

2025 m. stebimas Natura 2000 tinklo teritorijų sukuriamos socio–ekonominės naudos padidėjimas: **bendra socio-ekonominės naudos vertė prieš įvertinant sąnaudas padidėjo** nuo 193,7 mln. Eur 2019 m. iki 491,56 mln. Eur 2025 m., t. y. **2,5 karto**. Tuo pačiu laikotarpiu **bendra metinė socio-ekonominių sąnaudų vertė taip pat augo**, **tačiau lėčiau**: nuo 88,69 mln. Eur iki 126,74 mln. Eur. Dėl **spartesnio naudos augimo, palyginti su sąnaudomis, bendra Natura 2000 teritorijų socio-ekonominės naudos vertė** (po sąnaudų eliminavimo) **padidėjo** nuo 105,01 mln. Eur 2019 m. iki 364,82 mln. Eur 2025 m., t. y. **apie 3,5 karto**. Naudos ir sąnaudų santykis padidėjo nuo 2,18 (2019 m.) iki 3,88 (2025 m.).

RODIKLIO PAVADINIMAS	2019 M.		2025 M.		PAGRINDINĖS POKYČIO PRIEŽASTYS
	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ, EUR PER METUS	STANDARTIZUOTA 1 HA TENKANTI VERTĖ, EUR / HA PER METUS	NUSTATYTA BENDRA VERTĖ, EUR PER METUS	STANDARTIZUOTA 1 HA TENKANTI VERTĖ, EUR / HA PER METUS	
Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė	6 251 337	6,48	6 385 322,03	5,99	Natura 2000 tinklo plėtra, pasikeitusi vertinimo metodologinė prieiga. Vienam hektarui tenkančios vertės sumažėjimas taip pat sietinas su vertinamo ploto padidėjimu ir skaičiavimo metodikos skirtumais.
Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė	7 619 038	14,94	13 321 692,07	21,61	Padidėjusios grybų ir uogų supirkimo kainos, Natura 2000 tinklo plėtra.
Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė	804 161	11,77	956 678	13,31	Padidėjęs parduodamų mėgėjų žvejybos leidimų išnuomotuose vandens telkiniuose skaičius, išaugusios žvejybos leidimų kainos, Natura 2000 tinklo plėtra.
Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė	1 020 936	1,58	2 605 791	2,74	Padidėjusios pajamos iš mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą ir išaugę limituojamų kanopinių žvėrių sumedžiojimo limitai; Natura 2000 tinklo plėtra.
Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė	34 024 262	279,84	103 761 906,96	608,70	Padidėjusios geriamojo vandens kainos prekybos vietose ir išaugęs kainų skirtumas tarp alternatyvių vandens šaltinių. Papildomą poveikį turėjo padidėjusi vertinamų vandenviečių teritorinė aprėptis, kurios pagrindu patikslinta vertinimo metodika, įtraukiant standartizuotą rodiklio reikšmę.
Natura 2000 teritorijų lankytojų vartojamoji vertė	30 344 808	31,45	117 440 849,80	110,17	Padidėjusios lankytojų kelionės sąnaudos ir pasiryžimas mokėti, išaugęs lankytojų skaičius bei patobulinta lankytojų apskaitos sistema, Natura 2000 tinklo plėtra.

Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė	16 447 607	–	51 564 525	–	Padidėjusios mineralinių trąšų, ypač kalio ir fosforo, kainos, dėl kurių išaugo išvengtų dirvožemio maistinių medžiagų nuostolių ekonominė vertė. Papildomą poveikį turėjo išaugęs vertinamų teritorijų plotas ir didesnė statesnių šlaitų dalis.
Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė	26 209 619	87,85 -69,72	49 136 181,3	158,9 -306,20	Padidėjusi anglies dioksido kaina ir išaugęs vertinamų miškų plotas. Tačiau teigiamą poveikį iš dalies mažino padidėjęs sausintų durpynų plotas ir su juo susijusių ŠESD emisijų vertė.
Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė	2 059 000	159,14 196,92	6 002 809,29	361,25 541,24	Atnaujinta vertinimo metodika, pritaikyti naujesni moksliniais tyrimais pagrįsti vandens sulaikymo ekonominiai įverčiai ir patikslinti vertinamų miškų bei durpynų plotų duomenys.
Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevartojamoji vertė	68 921 940	71,43	140 380 344	131,69	Padidėjusi gyventojų sutinkama skirti suma Natura 2000 teritorijų išsaugojimui. Šį augimą iš dalies mažino sumažėjusi finansiškai prisidėti sutinkančių gyventojų dalis.
VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui	10 106 237	10,47	15 019 554	14,05	Padidėjusios VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų pagrindinės veiklos sąnaudos, reikšmingai susijusios su 2022 m. pradėta saugomų teritorijų valdymo sistemos pertvarka; taip pat Natura 2000 tinklo plėtra.
Žemės savininkų prarastos pajamos dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų	78 585 504	70,92 91,93 484,62 231,86 10,46 53,44	111 719 770,06	64,17 96,69 698,72 398,11 14,35 119,39	Bendros prarastų pajamų vertės augimą daugiausia lėmė pagal pasikeitusias ekonomines sąlygas perskaičiuoti ir padidėję kompensacinių išmokų dydžiai. Papildomą poveikį turėjo išaugęs deklaravimui tinkamas žemės ir miško naudmenų plotas.
Specifinės prarastos galimybės, identifikuoto ūkinės veiklos	–	–	–	–	Rodiklio reikšmė nenustatyta, nes PAV ataskaitose nepakanka duomenų ūkinės veiklos apribojimų finansiniam poveikiui ir specifinių prarastų galimybių vertei apskaičiuoti.

poveikio aplinkai Natura 2000 teritorijose vertinimo ataskaitose					

Šaltinis: parengė „BGI Consulting“

Pažymėtina, kad 2019 m. ir 2025 m. rezultatų palyginimas turėtų būti interpretuojamas atsižvelgiant į abiejų tyrimų metodologinį palyginamumą konkrečių rodiklių atveju. Verčių skirtumą lemia ne tik faktinis Natura 2000 tinklo sukuriamos socio-ekonominės naudos pokytis, bet ir vertinimo metodikos, vertinamų ekosisteminių paslaugų bei kitų naudos komponentų aprėpties, naudotų duomenų, vertinimo prielaidų ir piniginių įverčių pokyčiai, kuriuos nulėmė naujesni tyrimai, didesnė duomenų aprėptis ar duomenų trūkumas. **Nepaisant to, abiem vertinimo laikotarpiais nustatyta nauda viršija sąnaudas, o naudos ir sąnaudų santykis yra didesnis nei 1 (2019 m. – 2,18, 2025 m. – 3,88).**

REKOMENDACIJOS DĖL LIETUVOS TERITORIJOJE ESANČIŲ NATURA 2000 TINKLO TERITORIJŲ TEIKIAMOS SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS ĮVERTINIMO REZULTATŲ PRAKTINIO PANAUDOJIMO

Natura 2000 tinklo teritorijų teikiamą naudą gauna ne tik tiesioginiai teritorijų naudotojai, bet ir visuomenė, o su teritorijų apsauga, priežiūra ir taikomais veiklos apribojimais susijusias sąnaudas patiria valstybė, žemės ir miško savininkai bei kiti subjektai. Todėl gerovės ekonomikos požiūriu svarbu vertinti ne tik Natura 2000 tinklo išlaikymo ir apsaugos sąnaudas, bet ir jo indėlį į visuomenės gerovę. Studijoje šis indėlis išreiškiamas pinigine verte, vertinant vartojamąsias (tiesioginę ir netiesioginę) bei nevartojamąsias vertes bei patiriamas sąnaudas.

Studijos rezultatų **praktinė vertė atsiskleidžia juos sistemingai naudojant viešosios politikos formavimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo procesuose**, t. y. rezultatai gali padėti pagrįsti gamtos apsaugos kuriamą visuomeninę naudą, suteikti papildomos informacijos vertinant politikos ir intervencijų alternatyvas, planuojant konkrečias priemones, stebint jų rezultatus ir vertinant pokyčius laike. Kartu vertinimas gali prisidėti prie skaidresnės komunikacijos apie Natura 2000 teritorijų teikiamą naudą, patiriamas sąnaudas ir viešųjų investicijų į gamtos apsaugą pagrįstumą.

Siekiant, kad vertinimo rezultatai būtų nuosekliai ir pagrįstai naudojami praktikoje, **svarbu užtikrinti vertinimui reikalingų duomenų prieinamumą ir reguliarų jų atnaujinimą, metodikos tęstinumą ir rezultatų palyginamumą, taip pat aiškiai apibrėžti monetarinių įverčių taikymo galimybes ir ribotumus**. Atsižvelgiant į tai, toliau rekomendacijos grupuojamos pagal keturias pagrindines vertinimo rezultatų praktinio panaudojimo kryptis: stebėsenos sistemos ir duomenų bazės tobulinimą; intervencijų ir teritorijų plėtros planavimą; pakartotinį vertinimą, poveikio analizę ir rezultatų palyginamumą; visuomenės informavimą ir rezultatų komunikaciją.

1. STEBĖSENOS SISTEMOS IR DUOMENŲ BAZĖS TOBULINIMAS

Studijoje pateiktų Natura 2000 teritorijų socio-ekonominę naudą ir su jų apsauga, palaikymu bei plėtra susijusias sąnaudas atspindinčių rodiklių skaičiavimo metodikų ir duomenų šaltinių analizė atskleidė dalies rodiklių apskaičiavimui reikalingų duomenų prieinamumo, aktualumo ir detalumo spragas. **Todėl rekomenduojama nustatyti pagrindinių Natura 2000 socio–ekonominės naudos vertinimui reikalingų duomenų rinkinį, jų atnaujinimo periodiškumą ir, kai aktualu, teritorinį detalumą.**

Pavyzdžiui:

- *Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamajai vertei nustatyti naudojami superkamų kiekių duomenys apima tik 1997-2012 m. laikotarpį;*

- *žvejų mėgėjų vartojamajai vertei nustatyti trūksta galimybės pajamas iš mėgėjų žvejybos leidimų susieti su konkrečiais vandens telkiniais, be to, ne visi duomenys apie išnuomotuose vandens telkiniuose parduodamus leidimus centralizuotai kaupiami;*
- *lankytojų vartojamajai vertei nustatyti aktualūs nacionalinių ir regioninių parkų lankytojų duomenys renkami skirtingais pjūviais;*
- *anglies dioksido sekvestracijos netiesioginės vartojamosios vertės ir kai kuriems kitiems rodikliams aktualūs durpynų tipo, sausinimo būklės ir augmenijos dangos duomenys remiasi 2017 m. informacija, o alternatyvių nuotolinių duomenų metodų tikslumas išlieka ribotas;*
- *rodiklių skaičiavimams atlikti Lietuvoje kaupiami reljefų duomenys ne visoms konkrečioms vietovėms, kuriose yra Natura 2000 teritorijos, yra tikslūs ir kt.*

Pažymėtina, kad daliai rodiklių apskaičiuoti reikalingi pirminiai duomenys, gaunami iš tikslinių grupių apklausų. **Aktualu įtvirtinti reguliariai taikomus tokių duomenų rinkimo mechanizmus, įskaitant galimybę dalį informacijos rinkti administraciniu būdu.**

*Pavyzdžiui, atliekant lankytojų vartojamosios vertės rodikliui reikalingas anketines apklausas, susidurta su vangiu **dalies** saugomų teritorijų direkcijų ir regioninių parkų grupių įsitraukimu. Vertinant Natura 2000 teritorijose sukuriamos produkcijos ir teikiamų paslaugų vartojamąją vertę, atlikta parko produkto ženklą turinčių gamintojų ir paslaugų teikėjų apklausa pasižymėjo žemu atsakomumo lygiu, o dalis respondentų vertinimui reikalingų duomenų nekaupia. Todėl tikslinga nustatyti minimalų reguliariai renkamų duomenų rinkinį ir įvertinti galimybes šių duomenų teikimą susieti su parko produkto ženklo suteikimo ir naudojimo sistema. Pažymėtina, kad prieš nustatant privalomą duomenų teikimą turėtų būti įvertintas tokios priemonės proporcingumas ir administracinė našta.*

Be to, ateityje **svarbus papildomas duomenų šaltinis gali būti VDA vykdomo projekto „Aplinkosaugos tikslų klasifikatoriaus (CEP) diegimas, ekosisteminių paslaugų įvertinimas ir ketvirtinių šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų sąskaitų sudarymas“ rezultatai.** Rekomenduojama ateityje įvertinti Studijoje naudojamų rodiklių, klasifikacijų ir duomenų poreikių suderinamumą su nacionalinių ekosistemų sąskaitų rengimo sistema, siekiant, kad administraciniais ir oficialiosios statistikos tikslais kaupiami duomenys, kai metodologiškai tinkama, galėtų būti pakartotinai naudojami ir Natura 2000 socio-ekonominei naudai vertinti.

2. INTERVENCIJŲ IR TERITORIJŲ PLĖTROS PLANAVIMAS

Studijos rezultatus galima pasitelkti kaip papildomą informacijos šaltinį planuojant Natura 2000 teritorijose įgyvendinamas intervencijas ir vertinant jų galimą socio–ekonominį poveikį. Atskirų naudos ir sąnaudų komponentų įverčiai gali padėti nustatyti, kokias visuomenės gerovės sritis gali paveikti konkreti intervencija, ir papildyti gamtinių bei ekologinių rezultatų vertinimą. Šiuo tikslu gali būti naudojami tiek viso tinklo, tiek atskirų naudos ir sąnaudų komponentų įverčiai, atsižvelgiant į konkrečios teritorijos ekosistemų sudėtį, būklę, naudojimo pobūdį ir planuojamos intervencijos mastą. Analogiškas principas gali būti taikomas analizuojant naujų Natura 2000 teritorijų įtraukimo į tinklą socio–ekonominius aspektus.

Akcentuotina, kad vidutiniai vieno hektaro įverčiai neturėtų būti automatiškai prilyginami konkrečios teritorijos ar papildomai saugomo hektaro vertei. Juos taikant konkrečioms intervencijoms būtina įvertinti, ar Studijoje naudotos prielaidos ir vidutinės vertės yra tinkamos konkrečios teritorijos ekosistemų tipui, būklei, geografinei padėčiai ir naudojimo intensyvumui.

Pavyzdžiui, Studijoje nustatyta reikšminga lankytojų vartojamoji vertė, o lankytojų ir gyventojų apklausų rezultatai suteikia informacijos apie saugomų teritorijų vertinimą ir pasirengimą prisidėti prie jų išsaugojimo. Šie duomenys gali būti naudojami pagrindžiant rekreacinės ir lankytojų infrastruktūros poreikį, nustatant investicijų prioritetus bei analizuojant galimus papildomus finansavimo mechanizmus. Tačiau pasirengimo mokėti ar apskaičiuotos vartojamosios vertės įverčiai savaime neturėtų būti tiesiogiai interpretuojami kaip galima bilieto, rinkliavos ar kitokio mokesčio kaina – tokiems sprendimams reikalinga atskira paklausos, prieinamumo, administravimo sąnaudų ar kt. socialinio poveikio analizė.

Studijoje analizuoti rodikliai taip pat gali būti naudojami tarpsektoriniam planavimui.

Pavyzdžiui, su gynybos funkcijomis susijusi informacija gali papildyti duomenis, naudojamus derinant Natura 2000 teritorijų apsaugos tikslus ir gynybos infrastruktūros plėtros poreikius. Tokiais atvejais socio-ekonominis vertinimas turėtų būti laikomas vienu iš sprendimui aktualių informacijos šaltinių, nepakeičiančiu teisės aktuose nustatytų poveikio aplinkai ir biologinei įvairovei vertinimo procedūrų.

3. PAKARTOTINIS VERTINIMAS, POVEIKIO ANALIZĖ IR REZULTATŲ PALYGINAMUMAS

Atlikta Studija parodė galimybę pakartotinai taikyti ankstesnės socio–ekonominės Studijos metodinius principus ir kartu juos tobulinti. Todėl **rekomenduojama socio-ekonominės naudos vertinimą vykdyti periodiškai, išlaikant pagrindinių rodiklių ir skaičiavimo principų tęstinumą, tačiau atsižvelgiant į Studijoje nustatytas atskirų rodiklių metodologines ir duomenų problemas.** Pakartotiniai vertinimai sudarytų sąlygas stebėti atskirų naudos ir sąnaudų komponentų pokyčius laike. Vertinant konkrečių intervencijų poveikį, Studijoje nustatyta rodiklių sistema gali būti naudojama kaip pagrindas prieš intervenciją ir po jos atliekamam vertinimui, pavyzdžiui, analizuojant ekosistemų atkūrimo, rekreacinės infrastruktūros plėtros ar kitų priemonių rezultatus. Ateityje, vertinant pokyčius, svarbu atskirti kainų, teritorinės aprėpties ir metodologinių veiksnių poveikį nuo realių ekosisteminių paslaugų bei ekologinės būklės pokyčių, taip pat plėtoti intervencijų poveikio ir potencialios ekosistemų atkūrimo naudos vertinimą.

Svarbu pažymėti, kad vien vertės skirtumas prieš intervenciją ir po jos savaime neįrodo intervencijos priežastinio poveikio, nes rezultatams gali turėti įtakos ir kiti tuo pačiu laikotarpiu pasikeitę veiksniai.

Pavyzdžiui, anglies dioksido sekvestracijos netiesioginės vartojamosios vertės pokyčiai rodo, kad sausintų durpynų būklė gali reikšmingai veikti vertinamą emisijų ir sekvestracijos balansą. Šie rezultatai gali būti naudojami kaip vienas iš argumentų vertinant sausintų durpynų hidrologinio režimo atkūrimo priemonių poreikį ir prioritetą.

Siekiant užtikrinti vertinimų palyginamumą laike, kiekvieno vertinimo metu rekomenduojama dokumentuoti metodikos, duomenų šaltinių, rodiklių aprėpties ir pagrindinių skaičiavimo prielaidų pokyčius.

Studijoje taikoma metodika daugiausia grindžiama Lietuvos duomenimis, todėl **atskiri jos elementai gali būti pritaikomi ir už Natura 2000 tinklo ribų esančių ekosistemų teikiamoms paslaugoms vertinti**. Tačiau toks perkėlimas turėtų būti atliekamas tik įvertinus konkretaus rodiklio metodikos, ekosistemos tipo, teritorijos ir duomenų tinkamumą.

4. VISUOMENĖS INFORMAVIMAS IR REZULTATŲ KOMUNIKACIJA

Studijos rezultatus rekomenduojama **sistemingai naudoti visuomenei ir suinteresuotosioms grupėms informuoti apie Natura 2000 teritorijų teikiamą socio-ekonominę naudą, su jų apsauga susijusias sąnaudas ir viešųjų investicijų į šių teritorijų apsaugą rezultatus,** stiprinant dialogą su žemės ir miško savininkais, vietos bendruomenėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis, politikos formuotojais bei kitomis suinteresuotomis šalimis. Tai gali padėti atsakingoms institucijoms aiškiau pagrįsti vykdomų priemonių tikslus, paaiškinti jų kuriamą visuomeninę vertę ir didinti sprendimų skaidrumą. Komunikacijai vykdyti gali būti pasitelkiamas ir Studijos rengimo metu parengtas analizuotų socio-ekonominės naudos rodiklių komunikacinių žinučių sąvadas (*pateikiama atskiru dokumentu)*. Komunikuojant monetarinius įverčius aktualu kartu pateikti jų interpretacijai būtiną kontekstą: vertinimo laikotarpį, vertės tipą, pagrindines metodines prielaidas ir svarbiausius ribotumus.

Platus Studijoje vertintų naudų spektras taip pat gali padėti mažinti gamtos apsaugos ir ekonominės ar socialinės naudos priešpriešą. Rezultatai leidžia parodyti, kad ekosistemų ir biologinės įvairovės apsauga gali būti susijusi ne tik su gamtinėmis vertybėmis, bet ir su rekreacinėmis, reguliacinėmis, kultūrinėmis bei kitomis visuomenės gerovę kuriančiomis naudomis.

5. PRIEDAI

5.1. SAUGOMOSE TERITORIJOSE VEIKIANČIŲ PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ IR PASLAUGŲ TEIKĖJŲ, TURINČIŲ PARKO ŽENKLĄ, SĄRAŠAS

62 LENTELĖ. VSTT PATEIKTAS SAUGOMOSE TERITORIJOSE VEIKIANČIŲ PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ IR PASLAUGŲ TEIKĖJŲ, TURINČIŲ PARKO ŽENKLĄ, SĄRAŠAS

NR.	SAUGOMA TERITORIJA	PAVADINIMAS
1	Anykščių regioninis parkas	„Odorata gamtos SPA"
2	Anykščių regioninis parkas	Alvydo bičių ūkis
3	Anykščių regioninis parkas	„Marijos trobelė"
4	Anykščių regioninis parkas	Ramūnas Daugelavičiaus – „Arbatos magija“
5	Aukštadvario regioninis parkas	Poškučio kalvė - Martynas Breikštas
6	Aukštadvario regioninis parkas	UAB „Aerodream"
7	Aukštadvario regioninis parkas	UAB „Vilkokšnio vingis", Dalgedų sodyba
8	Aukštadvario regioninis parkas	Gražinos Ulevičienės sodyba „Pušyno krantas"
9	Aukštadvario regioninis parkas	Laurynas Baltrūnas - stovyklavietė „Škilietai" - (Biker camp)
10	Aukštadvario regioninis parkas	S. Zabarausko įmonė
11	Aukštadvario regioninis parkas	Česlovas Žilionis
12	Aukštadvario regioninis parkas	Jadvygos sodyba
13	Aukštadvario regioninis parkas	Rimutis Brazinskas
14	Aukštadvario regioninis parkas	Laima Gruzdienė
15	Aukštadvario regioninis parkas	Pramogų - nuotykių parkas „Ąžuolynė"
16	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Smagurio medutis
17	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Valdo Gaidelio žuvienė ir rūkyta žuvis
18	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Jūratės gamtos laboratorija
19	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Ekožygiai
20	Biržų regioninis parkas	Bitininkas Virginijus Valackonis
21	Biržų regioninis parkas	Biržų turizmo informacijos centras
22	Biržų regioninis parkas	Čygo-Kalkio TŪB Rinkuškiai
23	Biržų regioninis parkas	Bitininkė Kristina Piestinienė
24	Dieveniškių istorinis regioninis parkas	Sodyba „Švedų kelias"
25	Dieveniškių istorinis regioninis parkas	Po Vienu Rūmu
26	Dzūkijos nacionalinis parkas	Artūras Svirnelis
27	Dzūkijos nacionalinis parkas	Pilnų namų bendruomenė
28	Dzūkijos nacionalinis parkas	Linos ir Egidijaus Černiauskų sodyba
29	Dzūkijos nacionalinis parkas	Merkio dvaras
30	Dzūkijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Šilas" - Laima Saviščevienė
31	Dzūkijos nacionalinis parkas	„Vienaragių šilas“ - Džiugas Petraitis
32	Dzūkijos nacionalinis parkas	Dzūkijos uoga
33	Dzūkijos nacionalinis parkas	Keliauk Dzūkijoje - Emilis Tamošiūnas
34	Dzūkijos nacionalinis parkas	Dzūkijos sodyba - Aušra Gudaitytės – Smolentsevos sodyba
35	Dzūkijos nacionalinis parkas	Broniaus Griežės Dzūkijos medus
36	Dzūkijos nacionalinis parkas	Virginija Pugačiauskienė
37	Dzūkijos nacionalinis parkas	„Lėlažolės" , Renata Malūnavičienė
38	Dzūkijos nacionalinis parkas	Jurga Stoškutė
39	Dzūkijos nacionalinis parkas	Sūrinė „Varinis puodas"
40	Gražutės regioninis parkas	„Keliauk su Dalia"
41	Gražutės regioninis parkas	Inovatorių slėnis
42	Gražutės regioninis parkas	Amatininkas Gedinimas Kairys

NR.	SAUGOMA TERITORIJA	PAVADINIMAS
43	Gražutės regioninis parkas	MB Miško takeliais „Litwild"
44	Gražutės regioninis parkas	Vaitukaičių bitynas „Medūkis"
45	Gražutės regioninis parkas	Janinos Milašienės ekologinis bitininkystės ūkis
46	Nemuno deltos regioninis parkas	Anitos žuvys
47	Nemuno deltos regioninis parkas	Valentina Baužienė
48	Nemuno deltos regioninis parkas	Simas Knapkis
49	Nemuno deltos regioninis parkas	Ėvė
50	Nemuno kilpų regioninis parkas	„Žygiai žirgais“
51	Nemuno kilpų regioninis parkas	Bitininkas Robertas Pilauskas
52	Nemuno kilpų regioninis parkas	Buliauskų ūkis
53	Nemuno kilpų regioninis parkas	Prasparniai.lt
54	Nemuno kilpų regioninis parkas	Alma Rančienė
55	Neries regioninis parkas	Dviračių nuoma
56	Neries regioninis parkas	VšĮ „Lobių dirbtuvės”
57	Neries regioninis parkas	Daliaus Skinulio bitynas
58	Neries regioninis parkas	UAB „Nuotykių akademija”
59	Panemunių regioninis parkas	Čekauskų etnografijos muziejus - Gintas Čekauskas
60	Panemunių regioninis parkas	„Nemuno pievos"
61	Rambyno regioninis parkas	UAB Senasis Rambynas
62	Rambyno regioninis parkas	UAB "Agrūnė" paslaugos
63	Rambyno regioninis parkas	Bitininkės Elenos Smulkienės produktai
64	Rambyno regioninis parkas	Kriokiškių kaimo bendruomenės produktai
65	Rambyno regioninis parkas	Monikos Valančienės bičių produktai
66	Rambyno regioninis parkas	Bitininko Aurelijaus Žemgulio produktai
67	Rambyno regioninis parkas	Platūkių šeimos bitynas
68	Rambyno regioninis parkas	AB „Vilkyškių pieninė" produktai
69	Rambyno regioninis parkas	Ūkininko Sigito Stonio produktai
70	Žemaitijos nacionalinis parkas	Vila „Runa"
71	Žemaitijos nacionalinis parkas	Vila „Morta"
72	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Pas tėvukus"
73	Žemaitijos nacionalinis parkas	Jono Rimvydo Šečkaus kaimo turizmo sodyba
74	Žemaitijos nacionalinis parkas	Antano Razgaus kaimo turizmo sodyba
75	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Beno sodyba"
76	Žemaitijos nacionalinis parkas	Dariaus Šilenskio svečių namai „Platelių parkas“
77	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Maudutis“
78	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Po ąžuolais“
79	Žemaitijos nacionalinis parkas	Vytauto Zaburo kaimo turizmo sodyba
80	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Liepija“
81	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Žiogų sodyba“
82	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Žilių sodyba“
83	Žemaitijos nacionalinis parkas	Aldonos Serafinos Kondratavičienės kaimo turizmo sodyba
84	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Šiaurinė paežerė“, „Le le Terasa"
85	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Prie Beržoro ežero“
86	Žemaitijos nacionalinis parkas	Virgilijaus Razmos kaimo turizmo sodyba „Plokštinės pamiškė“
87	Žemaitijos nacionalinis parkas	Katkų sodyba
88	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Vila Bronelė"
89	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Grigaliaus sodyba“
90	Žemaitijos nacionalinis parkas	Energetinių labirintų ir geometrinių figūrų parkas
91	Žemaitijos nacionalinis parkas	Viešbutis „Linelis"
92	Žemaitijos nacionalinis parkas	VšĮ „Platelių Žalgirio jachtų klubas"
93	Žemaitijos nacionalinis parkas	UAB „Viltis" (kavinė „Burės")
94	Žemaitijos nacionalinis parkas	Poilsio namai „Šaltinėlis"
95	Žemaitijos nacionalinis parkas	Apartamentų kompleksas „Saulės slėnis"
96	Žemaitijos nacionalinis parkas	Poilsio namai „Banga"
97	Žemaitijos nacionalinis parkas	Poilsio namai „Šienainis"
98	Žemaitijos nacionalinis parkas	Vila „Plokštinė“
99	Žemaitijos nacionalinis parkas	Povilo Sukausko turistinė stovykla
100	Žemaitijos nacionalinis parkas	Turistinė stovykla „Atžalynas”
101	Žemaitijos nacionalinis parkas	Algirdo Plokščio turistinė stovykla

NR.	SAUGOMA TERITORIJA	PAVADINIMAS
102	Žemaitijos nacionalinis parkas	Stovyklavietė „Juodupė“
103	Žemaitijos nacionalinis parkas	Ekologinis-biodinaminis ūkis „Miško sodai“ - Vaiva Jundulaitė
104	Žemaitijos nacionalinis parkas	Medžio meistras Kazys Striaupa
105	Žemaitijos nacionalinis parkas	Nijolės Puidokaitės ekologinis ūkis
106	Žemaitijos nacionalinis parkas	Donato Abručio bitininkystės ūkis „Medaus klėtelė"
107	Žemaitijos nacionalinis parkas	Gabrieliaus Kuliešiaus bitininkystės ūkis
108	Žemaitijos nacionalinis parkas	Aušros Pupkevičienės ožkų sūrių ūkis
109	Žemaitijos nacionalinis parkas	Arūno Raudžio dviračių nuoma
110	Žemaitijos nacionalinis parkas	Asociacija „Nardymo akademija"
111	Žemaitijos nacionalinis parkas	„Prie Žiedelio"
112	Veisiejų regioninis parkas	Danutė Juškienė
113	Pagramančio regioninis parkas	Kanapės galia
114	Pagramančio regioninis parkas	Zemeckių šeimos bitynas
115	Pagramančio regioninis parkas	Skiedra
116	Tytuvėnų regioninis parkas	Inijos Ambrozienės rankdarbiai
117	Sartų regioninis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Lapėnų sodyba“
118	Sartų regioninis parkas - bendras su Gražute	Ūkininkė Dalia Vaitukaitienė. Prekės ženklas: Vaitukaičių bitynas „Medūkis”
119	Sartų regioninis parkas- bendras su Gražute	MB „Vaitukaičiai“ Prekės ženklas: „Keliauk su Dalia”
120	Sartų regioninis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Sartakampis“
121	Sartų regioninis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Un Sartų“
122	Sartų regioninis parkas	Tautodailininkas Erikas Čypas
123	Sartų regioninis parkas	Tautodailininkė Vilija Visockienė
124	Žemaitijos nacionalinis parkas	Nijolės Ruginienės kaimo turizmo sodyba „Stirbaičių ąžuolas“
125	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Beržoro pakrantė”
126	Žemaitijos nacionalinis parkas	Simo Leliugos sodyba-žirgynas „Virš ąžuolų“ “
127	Žemaitijos nacionalinis parkas	Linos Galminaitės-Blanchot žaislai
128	Panemunių regioninis parkas	Bitininkai Radavičiai - Nijolė Radavičienė
129	Dzūkijos nacionalinis parkas	Vincas Vitkauskas
130	Dzūkijos nacionalinis parkas	Gintaras Sadauskas
131	Dzūkijos nacionalinis parkas	„Hütte Žiogeliai“
132	Dzūkijos nacionalinis parkas	„Enrikos smidrai“ - Enrika Karvelienė
133	Neries regioninis parkas	Kūrybinė dirbtuvė-parduotuvė „Viskas iš pirmų rankų”
134	Žagarės regioninis parkas	Gediminas Bielskis - Žiemgalos krašto patiekalai
135	Neries regioninis parkas	Džiaugsmo meduoliai
136	Neries regioninis parkas	Baltamiškio bičių namai - Paulius Važnevičius
137	Neries regioninis parkas	Neries Žygiai – gidė Audronė Žičkutė
138	Žemaitijos nacionalinis parkas	Pranciškaus Jankausko stovyklavietė „Šilinė"
139	Žemaitijos nacionalinis parkas	Vytauto Danieliaus Jankauskio „Plokštinės stovyklavietės“
140	Žemaitijos nacionalinis parkas	Kaimo turizmo sodyba „Stay Lagom“
141	Žemaitijos nacionalinis parkas	Editos Platraunienės kaimo turizmo sodyba
142	Žemaitijos nacionalinis parkas	Vyndarių sodyba
143	Žemaitijos nacionalinis parkas	MB „Kalvė meistarnė“. Egidijaus Šulinskio kalvystės darbai
144	Žemaitijos nacionalinis parkas	Vilmos Rečkauskienės rankų darbo riešinės, „kutiniai“ takai, takeliai
145	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	vila „Loebel“
146	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Keramikė Indrė Dikavičiūtė
147	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Restoranas „Juodasis kalnas“
148	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Šakotas - amatininkas Mindaugas Vaitonis
149	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	A. Lukausko Įmonė „Dorė"
150	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Paukščių stebėjimas - Boris Belchev
151	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Žygiai „Juodkrantės sengirės takai ir promenados“ ir „Bundantys Nidos smėlynai“
152	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	UAB Preilos žvejys; UAB Juodkrantės žvejys. Karolis Tamulis
153	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Arvydas Bakevičius
154	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Kavinė „Vėjopačio užeiga“
155	Kuršių nerijos nacionalinis parkas	Romo Šležo įmonė
156	Neries regioninis parkas	Loretos Lichtarovičienės sodyba (Liktarynė)

NR.	SAUGOMA TERITORIJA	PAVADINIMAS
157	Varnių regioninis parkas	Sodyba „Virvyčios Vingis“
158	Varnių regioninis parkas	Etnografinė Bilionių sodyba „GĪVENĖMS“
159	Varnių regioninis parkas	Linas Šedvilas
160	Ventos regioninis parkas	Ūkininkės - vaistininkės Jadvygos Balvočiūtės ūkis
161	Ventos regioninis parkas	Kavinė – sodyba „Viliošiai“
162	Ventos regioninis parkas	Jolanta ir Rimantas Balčiauskai
163	Ventos regioninis parkas	Visuomeninė organizacija „Akmenės jaunimas"
164	Kauno marių regioninis parkas	Plaukimas laivais „Algirdas“, „Nemunas“ ir „Vytis“
165	Dzūkijos nacionalinis parkas	Vytautas Brėdikis
166	Dzūkijos nacionalinis parkas	Haroldas Sakalauskas
167	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Sodyba „Alksno žavesys“
168	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Baidarių bazė
169	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Nijolė Nagurnaitė
170	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Asalnų stovyklavietė
171	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Žvejo krantas
172	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Žeimenos baidarės
173	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Palūšės piratai
174	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Gediminas Šatkauskas
175	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Rasa Breidokienė
176	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Sodyba „Trainiškio pirkia“
177	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Poilsio namai „Tiki inn“
178	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Poilsiavietė „Imeda“
179	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Sodyba „Prie Ladakalnio“
180	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Sodyba „Ievalaukis“
181	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Palūšės kempingas
182	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Šakarvos valtinė
183	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Trainiškis.lt
184	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Baidarių uostas
185	Aukštaitijos nacionalinis parkas	LitWild
186	Labanoro regioninis parkas, Asvejos regioninis parkas	Laura Gerojimaitė
187	Labanoro regioninis parkas	Bronislovas Vytautas Aidietis
188	Labanoro regioninis parkas	Birutė Pečiūraitė Baltuškienė, Valgomi VšĮ „Miniatūros“ paveikslai
189	Kurtuvėnų regioninis parkas	Lina Tautkienė
190	Asvejos regioninis parkas	„Laumaris”: kelionė laivu Asvejoje ir edukacija apie Radvilas, Laura Leškevičiūtė
191	Asvejos regioninis parkas	Svajonių kalnelio dovanos, Vida Domarkienė
192	Kurtuvėnų regioninis parkas	Gabriejolės ūkiukas, Milda Kubiliūnaitė
193	Varnių regioninis parkas	Angelų malūnas, UAB „Žemaitijos hidroenergija“
194	Ventos regioninis parkas	Filiomena Genovaitė Adomavičienė
195	Varnių regioninis parkas	Irma Vėlavičiutė
196	Kurtuvėnų regioninis parkas	Artūras Karakas
197	Varnių regioninis parkas	UAB „Auksinio elnio dvaras“
198	Varnių regioninis parkas	Gražina Gaižauskienė
199	Varnių regioninis parkas	UAB „Migelis”
200	Ventos regioninis parkas	Akmenės krašto muziejaus padalinys S. Daukanto memorialinis muziejus
201	Varnių regioninis parkas	„Šatrijos legenda“ MB
202	Biržų regioninis parkas	Danguolė Ignatjeva
203	Biržų regioninis parkas	Gendrutis Sindriūnas
204	Biržų regioninis parkas	MB „Širvėnos krantas”
205	Gražutės regioninis parkas	„Skonus“, Loreta Abramavičienė
206	Gražutės regioninis parkas	Mildos Mikaliukštienės ekologinis bitininkystės ūkis
207	Nemuno kilpų regioninis parkas	Darbšti bitė, Zigmas Zdanevičius
208	Žuvinto biosferos rezervatas	Ramūnas Kliokys
209	Nemuno kilpų regioninis parkas	Rūta Rūtė
210	Metelių regioninis parkas	Algirdas Kreiza
211	Metelių regioninis parkas	Edmundas Henrikas Jastramskas
212	Metelių regioninis parkas	Justina Kreizaitė
213	Metelių regioninis parkas	Linas Kreiza

NR.	SAUGOMA TERITORIJA	PAVADINIMAS
214	Metelių regioninis parkas	Agnė Juknevičienė
215	Labanoro regioninis parkas	Jovita Beliak „Gamtos svečiai"
216	Vištytčio regioninis parkas	UAB „Lebora"
217	Žuvinto biosferos rezervatas	Loreta Šitkienė
218	Žuvinto biosferos rezervatas	Ažuolyno bitynas, Bitininkas Steponas Dainauskas
219	Neries regioninis parkas	Kooperatyvas „Neries vingis"
220	Dzūkijos nacionalinis parkas	UAB Ornitostogos
221	Nemuno deltos regioninis parkas	Birutė Gudauskienė
222	Sirvėtos regioninis parkas	Sūrio kelias, Ūkininkė Monika Šimonėlė
223	Dieveniškių istorinis regioninis parkas	Avilio istorijos bitynas, Jolita Smaidrienė
224	Panemunių regioninis parkas	Darius Balčiūnas
225	Panemunių regioninis parkas	Daiva Jėčienė
226	Panemunių regioninis parkas	Gediminas Jėčys
227	Panemunių regioninis parkas	Laivas Bisena, Simas Grumuldis
228	Aukštadvario regioninis parkas	Rasos Savickienės papuošalai ir suvenyrai
229	Aukštadvario regioninis parkas	Jolantos Jasiūnienės „Kalvelės ūkio" sūris
230	Nemuno kilpų regioninis parkas	Rimgaunas Aleknavičius
231	Nemuno kilpų regioninis parkas	Asociacija „Iš idėjos"
232	Dieveniškių istorinis regioninis parkas	Jonas Kuklys
233	Neries regioninis parkas	Miroslav Zenovic
234	Neries regioninis parkas	Vilniaus krašto etnografinio muziejaus filialo Čekoniškių kaimo verbų ir buities seklyčia
235	Sirvėtos regioninis parkas	„Ožkų alėja", Ūkininkė Jurgita Baravykienė
236	Sirvėtos regioninis parkas	„Ant šventos žemės",Virginija Giedraitienė
237	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Sodyba „Gervinė"
238	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Sodyba „Ginučių baidarkiemis"
239	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Poilsio namai ir restoranas „Palūšės kopa"
240	Aukštaitijos nacionalinis parkas	Palūšės valtinė baras
241	Labanoro regioninis parkas	„Labanoro turtai"
242	Varnių regioninis parkas	Vaclovas Sasnauskas

Šaltinis: parengė „BGI Consulting", remiantis VSTT pateikta informacija

5.2. PARKO ŽENKLĄ TURINČIŲ PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ IR PASLAUGŲ TEIKĖJŲ APKLAUSOS KLAUSIMYNAI

KLAUSIMYNAS NR. 1, SKIRTAS BIČIŲ PRODUKTŲ GAMINTOJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visus produktus, kuriuos gaminate. Prie kiekvieno produkto prašome nurodyti jo pardavimo kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo produktus. Pavyzdžiui, jeigu medų ar kitus produktus parduodate sverdami, nurodykite kainą už kilogramą, jeigu parduodate tik tam tikromis talpomis (pvz. po 0,5 kg ar 0,25 kg) arba vienetais (pvz. bičių vaško žvakė 1 vnt.), nurodykite kiekvienos talpos ir /ar vieneto kainą (pvz. medus 0,5 kg – 6 Eur, medus 0,25 kg – 4 Eur, bičių vaško žvakė 1 vnt. – 3 Eur). Jeigu kaina svyruoja skirtingais mėnesiais ar priklausomai nuo produkto kokybinių savybių, prie kiekvieno produkto nurodykite vidutinę metinę produkto kainą arba kainos intervalą (pvz. nuo...iki...).

Klausimas 2: Prašome apytiksliai nurodyti, kiek produkcijos pagaminote (išgavote) per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. medus – 500 kg, bičių vaško žvakės – 200 vnt. ir pan.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pardavėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. medus – 400 kg, bičių vaško žvakės – 150 vnt. ir pan.).

KLAUSIMYNAS NR. 2, SKIRTAS ŽOLELIŲ, ARBATOS, KAVOS, PRIESKONIŲ GAMINTOJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visus produktus, kuriuos gaminate. Prie kiekvieno produkto prašome nurodyti jo pardavimo kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo produktus. Pavyzdžiui, jeigu arbatą, žoleles, prieskonius ar kitus produktus parduodate sverdami, nurodykite kainą už kilogramą, jeigu parduodate tik tam tikrais, iš anksto supakuotais kiekiais (pvz. po 150 g ar 250 g), nurodykite kiekvieno skirtingo kiekio pakuotės kainą (pvz. liepžiedžių arbata 150 g pakuotė – 3,5 Eur, prieskoninių žolelių mišinys salotoms 250 g pakuotė – 5 Eur). Jeigu kaina svyruoja skirtingais mėnesiais ar priklausomai nuo produkto kokybinių savybių, nurodykite vidutinę metinę produkto kainą arba kainos intervalą (pvz. nuo...iki...).

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pagaminote per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. prieskonių žolelių mišinys – 50 kg, liepžiedžių arbata 150 g pakuotė – 200 vnt. ir pan.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pardavėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. prieskonių žolelių mišinys – 45 kg, liepžiedžių arbata 150 g pakuotė – 170 vnt. ir pan.).

KLAUSIMYNAS NR. 3, SKIRTAS DUONOS, ŽUVIES, PIENO, ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ GAMINTOJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visus produktus, kuriuos gaminate. Prie kiekvieno produkto prašome nurodyti jo pardavimo kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo produktus. Pavyzdžiui, jeigu duonos ir pieno produktus parduodate sverdami, nurodykite kainą už kilogramą ar litrą, jeigu parduodate tik tam tikrais, iš anksto supakuotais kiekiais (pvz. po 500 ml), nurodykite kiekvieno skirtingo kiekio pakuotės ar vieneto kainą (pvz. pusė kepalo duonos – 3 Eur, rūkyta žuvis 1 vnt. – 7 Eur, pienas 500 ml pakuotė – 2,5 Eur). Jeigu kaina svyruoja skirtingais mėnesiais ar priklausomai nuo produkto kokybinių savybių, nurodykite vidutinę metinę produkto kainą arba kainos intervalą (pvz. nuo...iki...).

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pagaminote per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. duona – 150 kg, pienas 500 ml pakuotė – 600 vnt., rūkyta žuvis – 120 vnt.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pardavėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. duona – 140 kg, pienas 500 ml pakuotė – 580 vnt., rūkyta žuvis – 110 vnt.).

KLAUSIMYNAS NR. 4, SKIRTAS TAUTODAILĖS PRODUKTŲ GAMINTOJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visus produktus ir / ar meno kūrinius, kuriuos gaminate ir / ar kuriate. Prie kiekvieno produkto ir / ar kūrinio prašome nurodyti jo pardavimo kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo produktus. Pavyzdžiui, jeigu audžiamas juostas parduodate pagal ilgį, nurodykite kainą už metrą, jeigu parduodate vienetais (pvz. blizgė 1 vnt., muilas 1 vnt., 1 vnt.,) nurodykite kiekvieno skirtingo vieneto kainą (pvz. blizgė 1 vnt. – 4 Eur, austinė juosta 1 vnt. – 30 Eur). Jeigu kaina svyruoja skirtingais mėnesiais ar priklausomai nuo produkto kokybinių savybių, nurodykite vidutinę metinę produkto kainą arba kainos intervalą (pvz. nuo...iki...).

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pagaminote ir / ar meno kūrinių sukūrėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. austinė juosta – 120 m, blizgės – 150 vnt.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek produkcijos ir / ar meno kūrinių pardavėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. austinė juosta – 100 m, blizgės – 110 vnt.).

KLAUSIMYNAS NR. 5, SKIRTAS APRANGOS IR AKSESUARŲ PRODUKTŲ GAMINTOJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visus aprangos ir/ar aksesuarų kūrinius, kuriuos gaminate, kuriate. Prie kiekvieno produkto ir / ar kūrinio prašome nurodyti jo pardavimo kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo produktus. Pavyzdžiui, jeigu audžiamas juostas parduodate pagal ilgį, nurodykite kainą už metrą, jeigu parduodate vienetais (pvz. austas grindų takas 1 vnt., riešinės 1 vnt., austinė juosta 1 vnt.) nurodykite kiekvieno skirtingo vieneto kainą (pvz. austas grindų takas 1 vnt. – 50 Eur, riešinės 1 vnt. – 25 Eur). Jeigu kaina svyruoja skirtingais mėnesiais ar priklausomai nuo produkto kokybinių savybių, nurodykite vidutinę metinę produkto kainą arba kainos intervalą (pvz. nuo...iki...).

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pagaminote ir / ar meno kūrinių sukūrėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. austinė juosta – 100 m, riešinės – 110 vnt.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek produkcijos ir / ar meno kūrinių pardavėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. austinė juosta – 100 m, riešinės – 110 vnt.).

KLAUSIMYNAS NR. 6, SKIRTAS MEDŽIO PRODUKTŲ GAMINTOJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visus medžio dirbinius, produktus, kuriuos gaminate, kuriate. Prie kiekvieno produkto ir / ar dirbinio prašome nurodyti jo pardavimo kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo produktus. Pavyzdžiui, jeigu skiedras parduodate pagal kv. metrą, nurodykite kainą už metrą, jeigu parduodate vienetais (pvz. medinis šaukštas 1 vnt., pjaustymo lentelė 1 vnt.) nurodykite kiekvieno skirtingo vieneto kainą (pvz. medinis šaukštas 1 vnt. – 5 Eur, pjaustymo lentelė 1 vnt. – 15 Eur). Jeigu kaina svyruoja skirtingais mėnesiais ar priklausomai nuo produkto kokybinių savybių, nurodykite vidutinę metinę produkto kainą arba kainos intervalą (pvz. nuo...iki...).

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek produkcijos pagaminote ir / ar dirbinių sukūrėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. skiedros – 100 kv. m, medinis šaukštas – 110 vnt.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek produkcijos ir / ar dirbinių pardavėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. skiedros – 100 kv. m, medinis šaukštas – 110 vnt.).

KLAUSIMYNAS NR. 7, SKIRTAS EDUKACIJOS IR DIRBTUVIŲ PASLAUGŲ TIEKĖJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visas organizuojamas edukacines, švietėjiškas paslaugas, rengiamas dirbtuves. Prie kiekvienos iš paslaugų ar dirbtuvių prašome nurodyti jos pardavimo kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo paslaugas. Pavyzdžiui, jeigu edukacinės paslaugos parduodamos pagal trukmę (pvz.: jodinėjimo paslauga 1 val., sveikatinimosi pirtyje 1 val.), nurodykite kainą už valandą, jeigu parduodate vienetais (pvz.: žaislų gamybos edukacija su žaislais 1 vnt. asmeniui, žvakių liejimo edukacija 10 žmonių grupei), nurodykite kiekvieno skirtingo vieneto kainą (pvz. žaislų gamybos edukacija su žaislais 1 vnt. asmeniui – 15 Eur, žvakių liejimo edukacija 10 žmonių grupei – 100 Eur). Jeigu kaina svyruoja skirtingais mėnesiais ar priklausomai nuo produkto kokybinių savybių, nurodykite vidutinę metinę produkto kainą arba kainos intervalą (pvz. nuo...iki...).

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek švietėjiškų paslaugų, rengiamų dirbtuvių galėjote surengti per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. jodinėjimo paslaugos – 100 val., žaislų gamybos edukacija su žaislais – 30 vnt., žvakių liejimo edukacijos 10 žmonių grupe – 10 vnt.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek švietėjiškų paslaugų, rengiamų dirbtuvių surengėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite

tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias (pvz. jodinėjimo paslaugos – 100 val., žaislų gamybos edukacija su žaislais – 30 vnt., žvakių liejimo edukacijos 10 žmonių grupe – 10 vnt.).

KLAUSIMYNAS NR. 8, SKIRTAS APGYVENDINIMO PASLAUGŲ TIEKĖJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visas teikiamas apgyvendinimo paslaugas. Prie kiekvienos iš paslaugų prašome nurodyti jos kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo paslaugas. Pavyzdžiui, jeigu apgyvendinimo paslaugos parduodamos pagal trukmę (pvz.: kaimo turizmo sodybos salės nuoma 1 val., kaimo turizmo sodybos kambario nuoma 1 para), nurodykite kainą už valandą / parą.

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek apgyvendinimo paslaugų galėjote suteikti per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš teikiamų paslaugų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiai paslaugai yra tinkamiausias (pvz. kaimo turizmo sodybos salės nuoma 200 val., kaimo turizmo sodybos kambario nuoma 150 parų.).

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek apgyvendinimo paslaugų suteikėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš teikiamų paslaugų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiai paslaugai yra tinkamiausias (pvz. kaimo turizmo sodybos salės nuoma 200 val., kaimo turizmo sodybos kambario nuoma 150 parų.).

KLAUSIMYNAS NR. 9, SKIRTAS MAITINIMO PASLAUGŲ TIEKĖJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visas teikiamas maitinimo paslaugas. Prie kiekvienos iš paslaugų prašome nurodyti jos kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo paslaugas. Pavyzdžiui, jeigu maitinimo paslaugos parduodamos pagal žmonių skaičių (pvz.: pusryčiai 30 žmonių, 2 patiekalų vakarienė 1 asmeniui), nurodykite kainą už žmogų / asmenų grupę.

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek maitinimo paslaugų galėjote suteikti per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš teikiamų paslaugų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiai paslaugai yra tinkamiausias.

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek maitinimo paslaugų suteikėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš teikiamų paslaugų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiai paslaugai yra tinkamiausias.

KLAUSIMYNAS NR. 10, SKIRTAS TURISTINIO INVENTORIAUS NUOMOS PASLAUGŲ TIEKĖJAMS

Klausimas 1: Prašome išvardinti visas teikiamas turistinio inventoriaus nuomos paslaugas. Prie kiekvienos iš paslaugų prašome nurodyti jos kainą.

Pastaba:
Nurodant kainą naudokite tą matą, kurį įprastai naudojate parduodami savo paslaugas. Pavyzdžiui, jeigu nuomos paslaugos parduodamos pagal trukmę (pvz.: dviračio 1 vnt. nuoma 1 para, nardymo įrangos 1 vnt. nuoma 1 val.), nurodykite kainą už valandą / parą.

Klausimas 2: Prašome nurodyti, kiek turistinio inventoriaus nuomos paslaugų galėjote suteikti per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias.

Klausimas 3: Prašome nurodyti, kiek turistinio inventoriaus nuomos paslaugų suteikėte per 2024 m.

Pastaba:
Kaip ir atsakant į ankstesnį klausimą, nurodykite kiekį pagal kiekvieną iš gaminamų produktų ir pasirinkite tą matą, kuris konkrečiam produktui yra tinkamiausias.

5.3. REGIONINIO / NACIONALINIO PARKO LANKYTOJAMS SKIRTAS KLAUSIMYNAS

_____ REGIONINIO / NACIONALINIO PARKO LANKYTOJAMS SKIRTAS KLAUSIMYNAS (LIETUVIŲ K.)

Šiuo metu Lietuvos nacionaliniai ir regioniniai parkai, kitos saugomos teritorijos yra išlaikomos **iš valstybės biudžeto ir tarptautinių organizacijų skiriamų lėšų**. Taip pat _____ regioninio / nacionalinio parko, kaip ir kitų nacionalinių ir regioninių parkų, lankytojai gali įsigyti 1 Eur kainuojantį vienkartinį lankytojo bilietą, tačiau iš šio bilieto surenkamos lėšos padengia tik nedidelę dalį patiriamų išlaidų.

*Įsivaizduokite hipotetinę situaciją, jog valstybė ir tarptautinės organizacijos staiga tampa nebepajėgios finansuoti nacionalinių ir regioninių parkų, kitų saugomų teritorijų išlaikymo, o jų išlikimui iškyla grėsmė – be finansavimo nacionaliniai ir regioniniai parkai bei kitos saugomos teritorijos, taip pat juose esantys gamtos ir kultūros objektai, kraštovaizdis, laukiniai gyvūnai ir paukščiai **per keletą metų visiškai išnyks**.*

1 klausimas: Kokia sumą iš savo asmeninių / šeimos lėšų Jūs būtumėte pasiryžęs (pasiryžusi) sumokėti už vienkartinį lankytojo bilietą tam, kad _____ regioninis / nacionalinis parkas ir jame esantys gamtos ir kultūros objektai, kraštovaizdis, laukiniai gyvūnai ir paukščiai, būtų išsaugoti, o Jūs ir toliau galėtumėte šiame regioniniame parke lankytis? *(prašome įrašyti sumą skaičiais, Eur)*

2 klausimas: Prašome nurodyti, kokį atstumą Jums šiandien teko įveikti nuo savo namų (ar kelionės pradžios vietos, jei keliavote ne iš namų) iki _____ regioninio / nacionalinio parko *(prašome apibraukti vieną, labiausiai tinkantį, atsakymo variantą)*

a) Iki 10 km
b) Nuo 10 iki 30 km
c) Daugiau nei 30 km

3 klausimas: Koks Jūsų apsilankymo tikslas, ką veikėte apsilankymo metu? *(prašome apibraukti visus tinkamus atsakymo variantus)*

1. Leidau laiką gamtoje, naudojausi parko pažintiniais takais, vaikščiojau / važinėjau po gamtines vietoves
2. Aplankiau parko teritorijoje esančias paveldo, kultūros, istorijos vertybes
3. Dalyvavau parko teritorijoje organizuotoje šventėje (pvz. vestuvėse, krikštynose, gimimo dienos šventėje, darbovietės metinėje šventėje ar pan.) arba pats (pati) ją organizavau
4. Žvejojau
5. Medžiojau
6. Grybavau
7. Uogavau
8. Stebėjau laukinius gyvūnus ir / ar paukščius
9. Kita *(prašome įrašyti)*

4 klausimas: Ar apsilankymas _____ regioniniame / nacionaliniame parke buvo pagrindinis Jūsų šiandienos kelionės tikslas? *(prašome apibraukti vieną, labiausiai tinkantį, atsakymo variantą)*

a) Taip, atvykau į _____ regioninį / nacionalinį parką, nes norėjau apsilankyti būtent šiame parke / jame esančiuose objektuose
b) Ne, planavau kitą kelionės tikslą, tačiau pakeliui nusprendžiau užsukti į _____ regioninį / nacionalinį parką / aplankyti jame esančius objektus

5 klausimas: Kai paskutinį kartą lankėtės _____ regioniniame / nacionaliniame, su kiek žmonių kartu lankėtės parke? *(prašome pasirinkti vieną, labiausiai tinkantį, atsakymo variantą)*

a) Lankiausi vienas (viena)
b) Su 1 kitu asmeniu (dviese)
c) Su 2–3 kitais asmenimis (iš viso 3–4 žmonės)
d) Su 4–5 kitais asmenimis (iš viso 5–6 žmonės)
e) Su 6 ar daugiau žmonių
f) Neprisimenu / negaliu atsakyti

Prašome Jūsų atsakyti į keletą demografinių klausimų – ši informacija padeda geriau pažinti regioninių ir nacionalinių parkų lankytojus, gerinti jų patirtį. Primename, kad Jūsų atsakymai yra anoniminiai ir bus naudojami tik statistinės analizės tikslais.

6 klausimas: Prašome nurodyti savo lytį:

a) Moteris
b) Vyras
c) Kita (*prašome įrašyti)*:

7 klausimas: Prašome nurodyti savo amžiaus grupę:

a) Iki 17 metų
b) 18–24 metų
c) 25–34 metų
d) 35–44 metų
e) 45–54 metų
f) 55–64 metų
g) 65 metų ir vyresni

8 klausimas: Prašome nurodyti savo gyvenamąją vietovę:

a) Alytaus apskr.
b) Kauno apskr.
c) Klaipėdos apskr.
d) Marijampolės apskr.
e) Panevėžio apskr.
f) Šiaulių apskr.
g) Tauragės apskr.
h) Telšių apskr.
i) Utenos apskr.
j) Vilniaus apskr.
k) Šiuo metu gyvenu ne Lietuvoje

9 klausimas: Prašome nurodyti Jūsų aukščiausią įgytą išsilavinimą:

a) Pradinis išsilavinimas

b) Pagrindinis išsilavinimas
c) Vidurinis išsilavinimas
d) Profesinis išsilavinimas
e) Aukštasis išsilavinimas

DĖKOJAME UŽ SKIRTĄ LAIKĄ!

_____ REGIONINIO / NACIONALINIO PARKO LANKYTOJAMS SKIRTAS KLAUSIMYNAS (ANGLŲ K.)

QUESTIONNAIRE FOR VISITORS TO _____ REGIONAL / NATIONAL PARK

The establishment and maintenance of national and regional parks as well as other protected territories in Lithuania is currently financed **by the state budget and international organisations**. The purchase of a one-off voluntary visitor's ticket for 1 EUR is also encouraged in _____ Regional / National Park as well as other national and regional parks, however the funds collected from selling these tickets cover only a small share of the total expenditure.

Please imagine a hypothetical situation, that suddenly Lithuanian state budget and international organisations become incapable of covering the costs of maintenance of Lithuanian national and regional parks and other protected territories and their existence is threatened by this situation – without the required financing national and regional parks as well as other protected territories, together with all the natural and cultural objects, landscape, wild animals and birds ***will become extinct in a few years time****.*

Question 1: How much would you be willing to pay for the one-off visitor's ticket to _____ Regional / National Park, in order to make sure that all its natural and cultural objects, landscape, wild animals and birds will be preserved and you will be able to continue your visits to this area? *(please insert a number in EUR)*

Question 2: Please indicate the distance you had to travel today from the starting point of your trip to reach _____ Regional / National Park *(please circle the one most appropriate answer)*

a) Up to 10 km
b) Between 10 and 30 km
c) More than 30 km

Question 3: What is the purpose of your visit to _____ Regional / National Park? Which activities have you undertaken during your visit? *(please circle all applicable answers)*

a) I was staying in nature, using trails, walking / riding in natural territories
b) I was visiting the sites of cultural, historical, heritage importance
c) I was participating in a celebration in the territory (e.g. I was attending weddings, baptism, birthday, celebration organised by my workplace, other) or organised one myself
d) I was angling
e) I was hunting
f) I was gathering wild mushrooms
g) I was gathering wild berries
h) I was watching wild animals and / or birds
i) Other *(please specify)*

Question 3: Is _____ Regional / National Park the main destination of your trip today? *(please select one, most applicable, answer)*

a) Yes, I came to _____ Regional / National Park with the aim to visit this regional park / its objects in particular
b) No, I am on my way to another destination, but decided to make a detour and visit _____ Regional / National Park

Question 4: How many people are you visiting _____ Regional / National Park with today? *(please circle the one most appropriate answer)*

a) I visit alone
b) With 1 other person (two)
c) With 2-3 other people (3-4 people in total)
d) With 4-5 other people (5-6 people in total)
e) With 6 or more people

Please answer a few demographic questions - this information helps us to better understand visitors to regional and national parks and improve their experience. Please note that your answers are anonymous and will only be used for statistical analysis purposes.

Question 5: Please indicate your country of residence:

Question 6: Please indicate your gender:

a) Female
b) Male
c) Other (*please indicate*):

Question 7: Please indicate your age group:

a) Under 17 years
b) 18-24 years
c) 25-34 years
d) 35-44 years
e) 45-54 years
f) 55-64 years
g) 65 years and over

Question 8: Please indicate your highest level of education:

a) Primary education
b) Primary education
c) Secondary education
d) Vocational education
e) Higher education

5.4. REPREZENTATYVIOS LIETUVOS GYVENTOJŲ APKLAUSOS, SKIRTOS NEVARTOJAMAJAI GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO VERTEI NUSTATYTI, KLAUSIMYNAS

REPREZENTATYVIOS LIETUVOS GYVENTOJŲ APKLAUSOS, SKIRTOS NEVARTOJAMAJAI GAMTOS OBJEKTŲ IŠSAUGOJIMO VERTEI NUSTATYTI, KLAUSIMYNAS

Klausimas 1: Natura 2000 – tai saugomų gamtinių teritorijų tinklas, apimantis ir dalį Lietuvos nacionalinių ir regioninių parkų bei draustinių, kuriuose saugoma gamta, kraštovaizdis, laukiniai gyvūnai ir augalai. Įsivaizduokite, kad valstybė ir tarptautinės organizacijos nebegali finansuoti šių teritorijų, o be papildomų lėšų jos per kelerius metus išnyktų. Ar tokioje hipotetinėje situacijoje sutiktumėte skirti tam tikrą sumą savo asmeninių/šeimos lėšų per mėnesį, kad šios teritorijos, kraštovaizdis, laukiniai gyvūnai ir augalai būtų išsaugoti?

Atsakymai 1:

a) Taip, sutikčiau skirti tam tikrą sumą savo asmeninių / šeimos lėšų *(jeigu pasirenkamas atsakymas a – pereiti prie 2 ir tolesnių klausimų)*
b) Ne, savo asmeninių / šeimos lėšų skirti nesutikčiau *(jeigu pasirenkamas atsakymas b – baigti apklausą)*

Klausimas 2: Kokią konkrečią sumą savo asmeninių / šeimos lėšų per mėnesį sutiktumėte skirti tam, jog minėtos saugomos gamtinės teritorijos, kraštovaizdis, laukiniai gyvūnai ir augalai būtų išsaugoti?

Atsakymas 2 (atviras):

Klausimas 3: Kokios priežastys lėmė Jūsų sprendimą skirti minėtą sumą savo asmeninių / šeimos lėšų gamtinėms teritorijoms, kraštovaizdžiui, laukiniams gyvūnams ir augalams išsaugoti, įvykus hipotetinei situacijai? *(prašome pasirinkti 2, labiausiai tinkančius, atsakymo variantus)*

Atsakymas 3:

a) Aš pats lankausi saugomose teritorijose, leidžiu laiką gamtoje, stebiu laukinius gyvūnus , todėl norėčiau ir toliau tai daryti
b) Aš pats lankausi saugomose teritorijose ir naudojuosi jų teikiamomis gamtos gėrybėmis – grybauju, uogauju, žvejoju, medžioju
c) Aš pats nesilankau saugomose teritorijose, tačiau norėčiau turėti galimybę pradėti jose lankytis ateityje
d) Norėčiau, kad galimybė ateityje lankytis saugomose teritorijose, leisti laiką gamtoje, stebėti laukinius gyvūnus būtų išsaugota mano vaikams ir / ar apskritai ateities kartoms
e) Manau, kad gamta, kraštovaizdis yra mūsų tapatybės dalis, todėl turėtų būti išsaugoti
f) Manau, kad gamta, laukiniai gyvūnai savaime yra vertingi ir turėtų būti išsaugoti net jeigu žmonės iš to tiesioginės naudos negauna
g) Kita *(prašome nurodyti)*